

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**KOOPERACE VLÁDNÍHO A NEVLÁDNÍHO SEKTORU
V OBLASTI PÉČE O ZANEDBÁVANÉ DĚTI**

**The cooperation of governmental and non-governmental sector
in sphere of the care about neglected children**

2011

Bc. et Bc. Martina Vondrušková

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Jitce Lorenzové, PhD. za cenné rady, připomínky a metodické vedení.

Dále děkuji sociálním pracovnícím Bc. Světlaně Růžičkové a Bc. Aleně Dejmkové za ochotu a vstřícnost při získávání dat pro praktickou část této práce.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Oboře dne 25. 6. 2011

podpis

Anotace

Diplomová práce Kooperace vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti má povahu teoreticko-výzkumnou a je rozdělena do teoretické a praktické části. První kapitola teoretické části je zaměřena na samotné zanedbávání dítěte v rodině. Kromě vymezení pojmu jsou zde uvedeny důsledky výchovného zanedbávání dítěte v rodině, rizikové faktory zanedbávání a poruchy rodiny ve vztahu k zanedbávání dítěte. Druhá kapitola se věnuje subjektům vládního a nevládního sektoru intervenujících v oblasti zanedbávání dětí. Pozornost je zaměřena na sociální práci v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí, NNO pracující s ohroženými rodinami a dětmi a sociálně pedagogickou práci s dětmi ohroženými zanedbáváním ve školách a vybraných školských zařízeních. Třetí kapitola pojednává o kooperaci vládních a nevládních subjektů v dané oblasti, o faktorech, které jejich kooperaci ovlivňují a sanaci rodiny jako efektivní intervenci v rodině ohroženého dítěte.

Praktická část si klade za cíl kvalitativní analýzu dat dokumentů o činnosti a součinnosti Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Prachaticích, místních NNO, kterým bylo uděleno pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, a základních škol. S vedoucími pracovníky těchto subjektů byly dále uskutečněny polostrukturované rozhovory. Zvolené výzkumné techniky doplňuje případová studie rodiny, sledované již přes dvacet let oddělením sociálně-právní ochrany dětí.

Klíčová slova

Zanedbávané dítě, výchovné zanedbávání, citová deprivace, citová subdeprivace, ohrožená rodina, sociální práce, sociálně pedagogická práce, sanace rodiny, případová konference, sociální služby, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nevládní nezisková organizace, základní škola, spolupráce.

Abstract

The thesis Cooperation of governmental and non-governmental sector in the care of neglected children has theoretical and research nature and is divided into theoretical and practical parts. The first chapter of the theoretical part focuses on the child neglect in the family. In addition to defining the concept are given the educational implications of child neglect in the family, its risk factors and failure of family in relation to child neglect. The second chapter deals with governmental and non-governmental sector entities, intervening in the area of child neglect. Attention is focused on social work in the department of social and legal protection of children, NGOs working with endangered families and children and socio-educational work with children at risk of neglect in selected schools and school facilities. The third chapter deals with the cooperation of governmental and non-governmental entities in the area, factors that affect their cooperation and rehabilitation of the family as an effective intervention in the family of the endangered child.

The practical part is aimed at qualitative data analysis of documents concerning activities and cooperation of Department of social and legal protection of children in Prachatice, local NGOs, which have been granted authority to exercise social and legal protection of children, and elementary schools. Semi-structured interviews were also conducted with the managers of these entities. The chosen research techniques are followed by a case study of the family, which is observed for over twenty years by the department of social and legal protection of children.

Key words

neglected child, educational neglect, emotional deprivation, emotional subdeprivation, endangered family, social work, socio-pedagogical work, rehabilitation of the family, case conference, social services, department of social and legal protection of children, non-governmental nonprofit organization, elementary school, cooperation.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Zanedbávání dítěte v rodině.....	10
1.1. Vymezení pojmu zanedbávání dítěte	10
1.1. Důsledky výchovného zanedbávání dítěte v rodině	13
1.1. Rizikové faktory zanedbávání dítěte v rodině	15
1.1. Rodina a její poruchy ve vztahu k zanedbávání dítěte.....	21
2 Subjekty vládního a nevládního sektoru intervenující v oblasti zanedbávání dětí	25
2.1 Sociální práce s ohroženou rodinou v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí	25
2.2 Nevládní neziskové organizace pracující s ohroženými rodinami a dětmi	27
2.3 Sociálně pedagogická práce se zanedbávanými dětmi ve školách a vybraných školských zařízeních	32
3 Kooperace vládních a nevládních subjektů intervenujících v oblasti péče o zanedbávané děti a ohrožené rodiny	38
3.1 Faktory ovlivňující kooperaci vládních a nevládních subjektů v oblasti péče o zanedbávané děti	39
3.2 Sanace rodiny jako efektivní intervence v rodině ohroženého dítěte	42
4 Shrnutí teoretické části.....	45
PRAKTICKÁ ČÁST	48
5 Kooperace vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti	48
6 Východiska empirického šetření	48
7 Analýza výzkumného pole	49
8 Problém, cíl a výzkumné otázky empirického šetření	50
9 Charakteristika základního souboru a výběr vzorku.....	51
10 Metodologie empirického šetření	52

11	Zpracování a interpretace dat.....	54
11.1	Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Prachaticích	54
11.2	Nevládní neziskové organizace v Prachaticích poskytující sociální služby dětím a rodinám	115
11.2.1	Farní charita Prachatice	115
11.2.2	Občanské sdružení Portus Prachatice	127
11.3	Základní školy v Prachaticích.....	138
11.3.1	Základní škola Národní.....	138
11.3.2	Základní škola Vodňanská.....	142
12	Závěry empirického šetření	147
13	Diskuze	170
	ZÁVĚR	172
	Seznam použitých pramenů a literatury.....	174

Seznam použitých zkratek:

AD – Azylový dům
 ČB – České Budějovice
 DD – dětský domov
 DDÚ – dětský diagnostický ústav
 FCH – Farní charita
 KC – Krizové centrum
 MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
 MÚ – městský úřad
 NNO – nestátní neziskové organizace
 NZDM – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
 OPMR – opatření přijatá mimo rodinu
 OPRR – opatření přijatá v rámci rodiny
 OSPOD – oddělení sociálně-právní ochrany dětí
 PP – pěstounská péče
 PPP – pedagogicko-psychologická poradna
 PT – Prachatice
 SPOD – sociálně-právní ochrana dětí
 SVP – Středisko výchovné péče
 ÚV – ústavní výchova

ÚVOD

Téma kooperace vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti bylo pro diplomovou práci vybráno pro svou aktuálnost, vzhledem k tomu, že se v současné době hovoří o reformě systému péče o ohrožené děti kvůli nedostatkům, které se v ní nacházejí.

Přestože současné zákony ČR dětem deklarují základní právo žít ve vlastní rodině, jsme stále zemí, ve které vyrůstá poměrně vysoký počet dětí v ústavech. Při sociální práci s rodinou ohroženého dítěte má být vždy upřednostněna podpora funkčnosti rodiny jako celku a její ozdravení, nikoliv odebrání dítěte z rodiny. Na tzv. sanaci biologické rodiny se přitom mohou podílet vládní i nevládní subjekty. Pro efektivní sociální intervenci do rodiny je potom nutné, aby na individuálním řešení problému rodiny spolupracovaly všechny subjekty, které přijdou se zanedbávaným dítětem a jeho rodinou do pracovního styku.

Součinnost jednotlivých zainteresovaných subjektů by měla být koordinovaná, přičemž v optimálním případě by měl být manažerem všech intervencí v zanedbávající rodině sociální pracovník oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Ten by měl být schopen kooperovat rovněž s nevládními neziskovými organizacemi, které poskytují sociální služby dětem a rodinám. Ty jsou již dnes často také subjekty s pověřením k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Bohužel se v odborné literatuře můžeme dočíst o určité rivalitě státní samosprávy a NNO, i přesto, že by se tyto dva sektory měly doplňovat, zvláště pokud se jedná o zájem ohroženého dítěte.

Problémová otázka, jíž se bude předložená diplomová práce věnovat tedy zní: Jaká jsou specifika spolupráce subjektů vládního a nevládního sektoru v sociální a pedagogické oblasti při řešení situace zanedbávaného dítěte a jeho rodiny a lze tuto spolupráci považovat za dostatečnou?

Cílem diplomové práce, který z takto položené otázky vyplývá, je zjistit, jaké faktory hrají roli v kooperaci vládního a nevládního sektoru při řešení situace zanedbávaných dětí a co by mohlo přispět k zvýšení její efektivity?“

Odpovědi na tuto otázku se pokusíme přiblížit zejména v praktické části prostřednictvím kvalitativní metody výzkumu při využití techniky analýzy dokumentů, rozhovorů s vedoucími pracovníky vybraných subjektů a případové studie.

Ze všech subjektů, které mohou přijít se zanedbávanými dětmi do styku, byly vybrány OSPOD, NNO poskytující sociální služby dětem a rodinám a základní školy. OSPOD, jako výchozí subjekt v empirickém šetření, bylo vybráno proto, že jako orgán SPOD má povinnost zasáhnout v případě ohrožených dětí a hledat nejlepší cestu jak jim pomoci. NNO pak mají ve své nabídce sociálních služeb k dispozici služby, jež mohou být vhodnou alternativou pomoci k opatřením učiněným v rámci státních subjektů. Základní školy mohou být zvláště ve vztahu k citové subdeprivaci jediná instituce, která má možnost problémy v sociální adaptaci u dítěte způsobenou psychickým zanedbáváním zachytit a pracovat na jejich odstranění či zmírnění nebo upozornit orgány SPOD a spolupracovat s nimi. Proto by tyto tři instituce měly utvořit jakousi tripartitu, a společně se snažit sociálně i pedagogicky působit v rodině zanedbávaného dítěte.

Teoretická část práce je spíše kompilací poznatků našich předních odborníků na danou problematiku, přičemž zanedbáváním dětí se v naší zemi nejvíce zabýval profesor Matějček či Vágnerová. Sociální práci s rodinou ohroženého dítěte se věnuje zejména Matoušek a sanaci rodiny Bechyňová s Konvičkovou. Tito odborníci se ve svých publikacích snažili o vytvoření koncepce efektivní práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou. Jak tomu potom bývá v praxi, bylo popsáno v odborné publikaci Kontaktní práce 2010, kterou vydal Národní vzdělávací fond ve spolupráci s Českou asociací streetwork. Její autoři v ní konstatují, že problémem českého systému je nedostatek služeb pro ohrožené děti a rodiny, a ve výzkumu z dubna 2009 pracovníci OSPOD charakterizovali svoji práci jako „hašení požárů“ (viz. s. 38).

V teoretické části se budeme nejdříve zabývat vymezením pojmu zanedbávání dítěte, jeho důsledky, rizikovými faktory a také poruchami rodiny ve vztahu k zanedbávání dítěte. Následující kapitola je zaměřena na subjekty vládního a nevládního sektoru intervenujících v oblasti zanedbávání dětí. Pozornost je věnována sociální práci v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nevládních neziskových organizací pracujících s ohroženými rodinami a dětmi a také na sociálně pedagogickou práci s dětmi ohroženými zanedbáváním ve školách a vybraných školských zařízeních. V poslední kapitole se již pojednává o kooperaci vládních a nevládních subjektů v oblasti péče o zanedbávané děti, zejména pak o faktorech, které jejich kooperaci ovlivňují a sanaci rodiny jako efektivní intervenci v rodině ohroženého dítěte.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Zanedbávání dítěte v rodině

Jedním z faktorů hrajících roli v kooperaci vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti je samotné dítě a také jeho rodina. Proto budeme v této kapitole věnovat pozornost pojmům, důsledkům a rizikovým faktorům zanedbávání i poruchám funkcí rodiny.

1.1 Vymezení pojmu zanedbávání dítěte

Dunovský uvádí, že existuje jedno až dvě procenta dětí z celé dětské populace, jejichž socializace je více či méně vážně narušena. Tyto děti trpí tzv. **syndromem CAN**, který byl do naší terminologie převzat z anglosaské literatury, kde je obecně označován jako **Child Abuse and Neglect** (zneužívané a zanedbávané dítě). Anglosaský termín syndrom CAN bývá u nás označován jako **syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte**. Jedná se o soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoji dítěte a jeho postavení ve společnosti, především pak v rodině. Je to velmi složitý společenský jev, při kterém dochází ke zvláštní interakci všech zúčastněných osob, složek a podmínek, v nichž tento proces probíhá. Je tedy určen společensko-kulturním vzorcem vztahů dospělých a dětí, postavením rodičovství a jeho významu ve společnosti.

Na začátku vývoje pojmu syndromu CAN byl jeho obsah chápán jako fyzické týrání dítěte, které bylo rozlišeno na aktivní formu, kdy je dítě ohrožováno různými podobami násilí, a pasivní formu, při níž dochází k poškozování především v tělesné oblasti z důvodu nedostatečného uspokojování jeho životních potřeb. Zkoumáním tělesného týrání dětí se ukázalo, že trpí také psychicky, a že je tedy úzce spjato s duševním a citovým týráním, které se v aktivní podobě projevuje zejména jako ponižování, šikana či nahánění strachu až panické hrůzy dítěti a v pasivní podobě jde o zanedbávání základních duševních a citových potřeb. To ovlivnilo vznik druhé části syndromu CAN, tj. **zanedbávání dítěte**, které bezprostředně navazuje na pasivní formy tělesného týrání. (Dunovský, 1995, s. 15-17, 21)

Provazníková k zanedbávání dítěte uvádí, že jej můžeme rozdělit na **nedostatek péče v uspokojování tělesných potřeb**, která zahrnuje nedostatek přiměřené výživy, oblečení, přístřeší, zdravotní péče a ochrany před zlem a **výchovné zanedbávání**, kdy rodiče svým dětem neposkytují dostatečné podmínky pro rozvoj jejich schopností a dovedností, chování a mravního jednání. Výchovné zanedbávání je patrné zejména v osvojování morálních norem. **Při všech formách zanedbávání zároveň dochází k citovému zanedbávání.** Psychické zanedbávání se pak projevuje především nedostatečným rozvojem poznávacích a emočních funkcí. Tato pasivní agresivita se projevuje neuspokojováním základních psychických potřeb, které u dítěte může vést až k deprivaci. (Provazníková, 1995, s. 19, 35-36)

Kovařík píše (2008, s. 209-210), že z **koncepce Pražské školy** je známa pětice základních psychických potřeb, která je hierarchicky uspořádána. Pro zdravý a zdárný rozvoj dítěte je třeba naplnit těchto **pět základních psychických potřeb** dítěte:

- 1) **stimulace** – tzn. optimálního přívodu podnětů z hlediska jejich variability, modality, kvantity a kvality s ohledem na konkrétní individuální dítěte
- 2) **"smysluplného" světa** – určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech
- 3) **jistoty a bezpečí** – citového vztahu k dospělému vychovateli, především k mateřské osobě
- 4) **osobní identity** – sociálního začlenění, společenského uplatnění, vědomí vlastní hodnoty
- 5) **"otevřené budoucnosti"** – životní perspektivy, naděje

Každá z těchto potřeb se v průběhu života postupně dotváří a každá může být kratší či delší dobu neuspokojována. Je-li toto neuspokojení dlouhodobé, dochází k deprivaci. (tamtéž, s. 213)

Matějček (1995, s. 87-88) se v tomto smyslu snaží rozlišovat zanedbanost od deprivace. Zanedbaností jsou obvykle míněny následky výchovy v prostředí nízké socioekonomické úrovně, kde dítě vyrůstá bez vhodných vzorů, nemá příležitost rozvinout svůj psychický potenciál a posléze přispívá k vyššímu výskytu kriminality.

Klasické zanedbanosti ovšem v poslední době podstatně ubylo a dnes se stává zdrojem neblahých sociálních jevů spíše prostředí ekonomicky zajištěné, hygienicky vzorné, poskytující dokonalou příležitost k rozvoji duševních schopností svým členům. Přesto v něm dítě strádá citově i neuspokojením potřeby identity a otevřené budoucnosti.

Klasicky pojímaná zanedbanost by tedy mohla být pouze jednou z cest vedoucí k psychické deprivaci, která ohrožuje duševní zdraví a celý další duševní vývoj dítěte. Tak pojem zanedbávaného dítěte splývá s pojmem dítěte deprivovaného. Psychické strádání dítěte nedostatkem určitých podnětů může být různého stupně a závažnosti. (tamtéž, s. 87-88)

Psychická deprivace byla Langmeierem a Matějčkem v roce 1974 definována jako **stav, kdy člověk nemá dlouhodobě dostatečnou příležitost k uspokojení některé ze svých základních psychických potřeb**, nejčastěji potřeby lásky, vřelého intenzivního vztahu a dostatečného přísunu přiměřených podnětů z prostředí. Postihuje tak zejména děti vyrůstající v útlém věku v ústavních zařízeních. (Krejčířová, 2006, s. 287-288)

Termín **psychická subdeprivace** byl poprvé použit v závěru studie o dětech narozených z nechtěného těhotenství. Vývoj a chování těchto dětí v mnohém připomíná nálezy u dětí, vyrůstajících v kolektivních dětských zařízeních, avšak nejsou tak výrazné, dramatické a zřetelně ohraničené. Ke zřetelnější podobě pojmu psychické subdeprivace přispěly také poznatky ze studie dětí vyrůstajících ve vlastních rodinách za méně příznivých sociálních a emocionálních podmínek.

Psychická subdeprivace **je závažným společenským problémem**, který se oproti relativně malému počtu dětí v ústavech týká nepoměrně většího počtu dětí žijících v rodinách, které jsou navenek třeba zcela nenápadné. Psychickou subdeprivaci můžeme odlišit, zachytit a posuzovat jen v určitém společenském kontextu. Její společenská závažnost spočívá v tom, že vychyluje utváření životních postojů, včetně rodičovských postojů nevhodným směrem, takže existuje nebezpečí přenosu nepříznivých vlivů na příští generaci. Subdeprivace také přispívá k agresivitě, alkoholismu, užívání drog, kriminalitě apod. (Matějček, 1997, s. 11, 14)

Dunovský se zmiňuje, že diagnóza bývá celkem snadná tam, kde jsou patrné známky fyzického násilí či zanedbanosti a podvýživy. Diagnostika týrání v oblasti psychické je však již daleko obtížnější. (Dunovský, 1999, s. 238)

V následující podkapitole se bude věnovat tomu, jak se výchovné zanedbávání dětí v rodinách projevuje jejich v bio-psycho-sociálním rozvoji a jaké důsledky toto zanedbávání pro dítě nese v dospělosti.

1.2 Důsledky výchovného zanedbávání dítěte v rodině

Vágnerová (2004, s. 598-610) uvádí, že **při výrazném výchovném zanedbávání** dítěte se u něj může následkem nedostatečné stimulace a omezení příležitosti k učení opozdit jeho celkový psychický vývoj. Tím **může dojít k sociální a kognitivní deprivaci**, která se projevuje opožděným vývojem řeči, čímž stagnuje i rozvoj jejich myšlení a vzniká opoždění v oblasti socializace. Čím déle dochází od raného věku k zanedbávání, tím je opoždění větší.

Psychická deprivace působí na různé děti odlišně podle genetické dispozice, primární zkušenosti a možnosti nějakého náhradního zdroje citové opory. Rozumové schopnosti těchto dětí obvykle nebývají dostatečně využívány a nápadná bývá malá spontaneita řeči a neschopnost jejího přiměřeného sociálního využití. Jejich chování bývá v mnoha směrech nápadné, což může být projevem obranných mechanismů, sloužících k dosažení náhradního uspokojení hledáním náhradního objektu.

Chování těchto dětí je motivováno zejména tendencí uspokojit aktuální potřeby a důsledky tohoto zanedbávání se projevují i v dospělosti, kdy běžně mají **problémy v sociální adaptaci**, tzn. s profesním uplatněním a s partnerskými a rodičovskými rolemi. Mívají nižší ekonomickou úroveň, tendence k izolaci, velmi zjednodušený životní styl a je zde větší pravděpodobnost, že pro své děti nevytvoří kvalitní výchovné prostředí.

Děti, které jsou psychicky zanedbávané, totiž trpí nedostatkem pozitivní emoční zkušenosti s následky celkové nejistoty. Citově zanedbávané děti bývají emočně ploché, nedůvěřivé a obtížně se orientují ve vlastních pocitech. Emoční strádání se projeví změnou v hierarchii hodnot, ve které se dítě zaměřuje na uchování přijatelného pocitu jistoty a bezpečí, přičemž způsob dosažení cíle nerozhoduje.

Citová subdeprivace je mírnější variantou psychické deprivace, přičemž je v našich současných sociokulturních podmínkách mnohem častější. K tomu se vyskytuje v částečně dysfunkčních rodinách, které bývají navenek nenápadné, **její důsledky jsou méně nápadné**, čímž dochází i k tomu, že se těmto dětem nedostává potřebné pomoci. Děti mohou být dobře zajištěny po stránce materiální, avšak strádají v oblasti citové. **V postojích rodičů** k těmto dětem je zřejmá **snížená akceptace dítěte, empatie k dítěti i frekvence interakcí** mezi nimi.

Důsledkem tohoto rodičovského vztahu je, že tyto děti bývají méně odolné vůči biologickým zátěžím a v oblasti sociálních vztahů bývají hůře hodnoceni a častěji odmítány. Nápadné jsou také horším školním prospěchem, jelikož nedokáží svou inteligenci účelně využívat (tamtéž, s. 603-604).

Vágnerová shrnuje důsledky psychické deprivace či subdeprivace ve vývoji dítěte takto: „*Míra následku deprivace či subdeprivace je dána interakcí vnějších rizikových faktorů, má individuálně typický obraz. **Projevy subdeprivace** se často stávají nápadnými až ve svém souhrnu, typickým znakem je kumulace drobných odchylek. Souhrn nepříznivých charakteristik, které mohou zatěžovat další rozvoj dětské osobnosti i jeho sociální adaptaci, je označován jako **skór maladaptace**. Důležité je, že tyto projevy mohou sekundárně zvyšovat riziko rodičovského nezájmu či nadměrného trestání (až týrání) dítěte. Citové strádání vede ke znevýhodnění či narušení rozvoje v různých oblastech.*“ (Vágnerová, 2005 a, s. 267)

Hrčka poukazuje na skutečnost (2001, s. 162, 169), že důsledkem zkušenosti z raného dětství může být rovněž **deviantní chování**, kterým se mimo jiné zabývají psychologické teorie. Při zkoumání typů osobností dopouštějících se deviantního chování autoři těchto teorií sledují zejména charakteristiky osobnosti, subjektivní prožitky, přání a temperament, vlivy rodičů a rodinné výchovy, raných frustrací a deprivací apod. Zastánci psychologických teorií za hlavní příčinu deviantního chování považují nízkou sebekontrolu, která vzniká v raném dětství v důsledku neefektivní výchovy (absence přímého dohledu nad dětmi, monitorování jejich chování a trestání nežádoucího chování), a představuje stabilní rys osobnosti.

Matoušek ke studiím delikventně jednajících mladistvých založených na jejich popisu rodinného prostředí uvádí, že ukazují rodinné prostředí přestupníků zákona jako chladné, s minimem rodičovského zájmu o děti. V těchto studiích jsou rodiče dětmi charakterizováni jako pasivní či odmítaví, nezainteresovaní na potřebách dítěte. (Matoušek, 2003, s. 43)

V následující podkapitole budou vymezeny rizikové faktory, které mohou mít vliv na zanedbávání dítěte v rodině. Tyto rizikové faktory bychom měli znát při vytváření programů a sociálních služeb směřovaných k preventivní pomoci při výchově dítěte tam, kde se mohou vyskytnout určité obtíže. U nás se těmito riziky zabýval především prof. Matějček.

1.3 Rizikové faktory zanedbávání dítěte v rodině

Matějček se ve spojitosti se syndromem CAN zmiňuje, že riziko je něco, co může a nemusí být skutečně, co existuje zatím jen jako možnost. Společenská praxe by měla vyústit ve snahu poznávat riziko a poté napomáhat dobrým silám, aby nedošlo uplatnění rizika či pouze minimálně. Při formulování zásad předcházení tomuto společenskému jevu, jsou vzaty v úvahu **tři rizikové činitele ve vývoji dítěte**, a to **rizikovní dospělí, rizikové děti** (např. děti, které nedovedou své rodiče zaujmout nebo jsou nějak znevýhodněné) a **rizikové situace**. Uvedené typy rizikových faktorů se navzájem kombinují. (Matějček, 2003, s. 22, 25)

Matějček dále uvádí, že lze realisticky soudit, že **z potenciálně „ohrožujících“ skupin dospělých to budou lidé:**

- s anomálním vývojem osobnosti, s agresivními povahovými rysy, impulzivní, neurotičtí
- závislí na alkoholu a drogách
- rodičovsky nezralí a nevyspělí či ve věku mladistvém
- se zvláštním životním stylem, stoupenci zvláštních rituálů
- žijící chronicky ve stresové situaci (např. zneuznaní, zklamaní, neúspěšní, nezaměstnaní)

K tomu v případech zanedbávání dítěte přistupují:

- osoby s některými formami psychického onemocnění (např. s endogenní depresí)
- osoby mentálně retardované (ne dost mentálně vyspělé pro péči o dítě)
- osoby s deprivací nebo subdeprivací osobní historie (tendence generačního přenosu)
- lidé psychicky „přeangažovaní“ mimo rodinu, přezaměstnaní. (Matějček, 1994, s. 16-17)

Lze se domnívat, že se snižuje počet lidí, kteří se stali rodiči ve věku mezi patnáctým až osmnáctým rokem života (v adolescenci), což bývá těžko slučitelné s nároky na rodičovství.

Příliš mladí rodiče jsou totiž ještě emočně nezralí, obvykle netuší, co starost o dítě obnáší a péče o ně jim může připadat náročná, čímž mohou ztrácet motivaci k přiměřené výchově svých dětí. Také těhotenství mladistvých žen bývají v naprosté většině případů neplánovaná a nechtěná a manželství mladých rodičů se většinou rozpadají. U mladistvých rodičů bývá i horší zdravotní péče v těhotenství, u jejich dětí se projevuje tendence k nižší porodní váze. Zpravidla mívají horší společenské a ekonomické postavení. (Matějček, 2007, s. 17)

Výchovně zanedbávané děti mohou být však i v rodinách společensky relativně vysoce postavených, v nichž mají rodiče časově i psychicky tak vyčerpávající zaměstnání, že jejich zájem o dítě upadá (např. v některých rodinách podnikatelů). Dítě může tímto psychickým opuštěním rodiči i vážně citově strádat. Diagnostika psychického zanedbávání dítěte v těchto rodinách nebývá zrovna snadná. (Matějček, 1995, s. 91-92)

S rostoucím pracovním nasazením obou partnerů **riziko nestability a nedostatečné funkčnosti rodiny hrozí tedy také v tzv. dvoukariérových rodinách.**

Pro muže i ženy z těchto rodin je charakteristické:

- častější preference práce před rodinou
- delší pracovní týden
- vysoké pracovní vytížení
- méně volného času v porovnání s ostatní populací rodičů. (Maříková, 2000, s. 138-139)

Určitým problémem se však může také jevit vysoký nárůst počtu osamocených rodičů, kdy nejčastějším případem je rozvedená žena žijící se svým nezletilým dítětem nebo dětmi. **Osamocení rodiče** jsou častěji ohroženi nezaměstnaností, v přístupu k přiměřenému bydlení, sociální izolací nebo sociálním vyloučením. V těchto rodinách je ohroženo zajištění citového zázemí a přípravy dětí pro život ve společnosti v důsledku nedostatku času na děti, kterého může být v těchto rodinách méně než v rodinách úplných, přičemž nemají dostatek finančních prostředků na zaplacení volnočasových aktivit pro děti. (Kodymová, 2005, s. 44-47)

V případě narůstajících rizik u rodičů můžeme dále zmínit, že přibývá závislých žen na alkoholu a to podstatně rychleji, než je tomu u mužů. Podstatné na tom je, že u žen se také při závislosti častěji vyskytují **deprese a úzkosti**, tudíž rodiny a děti trpí závislostí žen více, než závislostí u mužů. K specificky ženským problémům v této dané oblasti patří riziko poškození plodu v těhotenství v důsledku **zneužívání návykových látek**. (Nešpor, 2007, s. 53-54)

Dle Vágnerové **lze zanedbávající rodiče rozdělit** do dvou skupin, a sice **na lidi, kteří:**

- **nemají pro rodičovskou roli dostatečné kompetence** (tzn. nejsou schopni nebo aktuálně se nemohou o dítě přijatelně starat, např. různě nemocní, závislí, citově deprivovaní apod.).
- **nemají k rodičovství dostatečnou motivaci** (např. mladí a nezralí rodiče, jedinci žijící v hmotné bídě, zaujatí vlastní profesní kariérou, zálibami apod.). (Vágnerová, 2004, s. 594)

Špatenková s Chytilovou rizikové faktory syndromu CAN shrnují tak, že se tento syndrom vyskytuje ve všech společenských vrstvách, i když je jeho vyšší výskyt běžně spojován s nízkým socioekonomickým statusem rodiny a nízkým stupněm vzdělání rodičů. Z psychologického hlediska lze tedy považovat za rizikové faktory ty, které se týkají vztahů v rodině, struktury rodiny, vztahů rodičů k dítěti a tělesných nebo osobnostních charakteristik, které komplikují péči o dítě. Kromě skupiny rizikových faktorů, které se vztahují na rodiče, můžeme identifikovat rizikové faktory týkající se dítěte nebo rizikové situace (tou může být např. míra dostupnosti dítěte daná příležitostí). (Špatenková, Chytilová, 2004, s. 127-128)

Matějček a Langmeier uvádí, že **rizikovými dětmi** z hlediska zanedbávání **jsou děti s nižší reaktivitou**. Jednou ze skupin těchto dětí jsou ty, které se narodily předčasně. Tyto nedonošené děti jsou oproti zdravým donošeným dětem většinou méně čilé a vnímavé. Tím přispívají ke zvláštnostem v interakcích mezi nimi a jejich rodiči. Jejich odezva vůči snahám rodičů vzbudit v nich nějaké projevy je méně častá, méně určitá a méně výrazná. To způsobuje, že v interakci rodičů s nedonošenými dětmi obvykle proběhne méně úsměvů, očních i tělesných kontaktů a rodiče k nim méně hovoří. Snížená rodičovská aktivita je reakcí na méně zralé interakční schopnosti jejich nedonošených dětí a obvykle trvá jen do té doby, dokud je dítě samo málo aktivní. Nedonošené děti mohou klást na své rodiče zvýšené nároky také tím, že jsou ve srovnání s donošenými dětmi dráždivější a jsou méně snadno utižitelné.

Dále může zdravou interakci mezi dítětem a rodičem narušit také podvýživa dítěte. Tyto děti jsou buď zvýšeně dráždivé a nemohou spát nebo jsou na druhou stranu apatické, spavé a nereagují na výzvy rodičů k interakci. Pro rodiče těchto dětí je pak obtížné vytvořit odpovídající synchronizaci svých projevů s projevy dítěte. V rodičích vyvolává dítě, které se špatně živí, nejistotu, úzkost a pocity viny. Vyrovnání se s pocity rodičovské neúspěšnosti může vyústit buď ve zvýšenou snahu dítě krmit za každou cenu nebo zklamáním rodiče, jež se projeví jako ztráta zájmu o dítě a apatii vůči jeho projevům. V druhém případě tento omezený přívod podnětů k dítěti ještě prohlubuje apatii dítěte a tím dochází k bludnému kruhu reakcí. V našich kulturních poměrech vysoce převládá první způsob řešení, tj. snaha zlomit u dítěte odpor k jídlu, což je vlastně obranná reakce rodičů proti úzkosti vzbuzované zdánlivě nedostatečnou vitalitou dítěte. (Matějček, Langmeier, 1986, s. 98, 106, 237-239)

Velikou zátěž pro rodinné vztahy představuje narození dítěte se zdravotním postižením. Uspokojování základních psychickým potřeb souvisejících s rodičovskou rolí je narozením takového dítěte značně zasaženo. Projevy postižených dětí bývají velmi omezené, mohou být apatické, neusmívají se a nemluví nebo mohou být značně dráždivé, často zvracet či být odpudivého zevnějšku. V prvním případě mohou mít rodiče dojem, že na ně dítě nereaguje, v druhém případě mohou tyto děti v rodičích vyvolávat negativní či ambivalentní reakce.

Postižené dítě proto nemusí být pro své rodiče vždy citově uspokojující a snadněji dochází k extrémům v rodičovských postojích. Také bývá značně zatížena potřeba vlastní hodnoty a společenské prestiže rodičů kvůli pocitu neschopnosti zplodit zdravého potomka. Perspektiva rodiny je postižením dítěte narušena a nejasná. U matky může dojít k tomu, že poskytuje svému postiženému dítěti méně stimulující mateřské chování či eventuálně jednostrannou stimulaci. (Vágnerová, 2001, s. 88-89)

Matějček k tomuto dodává, že každé somatické onemocnění znamená určité zatížení nervové soustavy. Narušení normálního postupu ve vývoji a zrání nervového systému dítěte se obvykle projeví v nezvyklých a nepřiměřených reakcích na podněty a to zejména na podněty ze sociálního prostředí. Dítě je neklidné a tím neúměrně zatěžuje své okolí. Snáze pak dochází k nepříznivým důsledkům pro vztahy v rodině. (Matějček, 2001, s. 59)

Neklidné jsou také děti se syndromem ADHD, tzn. hyperaktivitou a poruchou pozornosti. Hyperaktivita může být vrozená i získaná. Prekopová s Schweizerovou k tomu uvádějí, že se dnes často používá slovo hyperaktivita pro slovo neklid s tím, že za příčinu je považována pouze organicky podmíněná mozková porucha. Převážně se však setkaly s tím, že vznik hyperaktivity měl opačně příčinné souvislosti. Tělesný neklid byl těchto případech vyvolán psychickým stresem, jenž vznikl nesplněním základních potřeb dítěte. (Prekopová, Schweizerová, 2008, s. 97)

Krejčířová hovoří rovněž o **riziku dyadickém**, kdy na straně rodičů ani dítěte nenacházíme významnější rizikové faktory, ale jejich **individuální reaktivita je natolik odlišná**, že přesahuje možnosti vzájemné adaptace. Vzhledem k tomu, že v současné době dochází ke zvýšenému zájmu o problematiku prostředím ohrožených dětí, narůstá také **snaha o časný screening rizikových rodin a preventivní práci s nimi**. (Krejčířová, 2006, s. 296)

Další rizikový faktor zanedbávání - **rizikové situace** - ovšem dle Matějčka nepřicházejí dost dobře v úvahu, protože: „...zanedbávání je děj dlouhodobý, takže se nanejvýš skládá z mnoha „příležitostí“ nebo jiných časově omezených aktů.“ (Matějček, 1995, s. 111)

Přesto lze najít několik dlouhodobých situací, kdy dítě v soužití s rodičem citově strádá. Z hlediska dlouhodobého zanedbávání základních psychických potřeb dítěte se zdá jako velmi **riziková situace nechtěného těhotenství**. V sedmdesátých letech dvacátého století proběhla ojedinělá studie o dětech narozených z prokazatelně nechtěného těhotenství v letech 1961 – 1963. Těhotné matky 2x žádaly o ukončení těhotenství, ale obvodní a odvolací komise jejich žádosti zamítla. V závěru této studie byl poprvé autory použit termín psychické subdeprivace.

Matějček v něm uvádí, že vývoj a chování těchto dětí vyrůstajících ve vlastních rodinách za méně příznivých sociálních a emocionálních podmínek v mnohém připomíná nálezy u dětí vyrůstajících v ústavech sociální péče, jsou však méně výrazné a zřetelně ohraničené. Studie se účastnilo 220 dětí narozených z nechtěného těhotenství a v poslední etapě této studie (v letech 1991 – 1994) bylo základním dotazníkem „S“ zachyceno 201 osob (98 mužů a 103 ženy). Jejich průměrný věk byl 29 let, v rozpětí od 28 do 31 let. (Matějček, 1997, s. 11, 44)

K těmto dětem byla pečlivým párovým výběrem přiřazena skupina kontrolních dětí. Pro srovnání byl vytvořen tzv. skór maladaptace. Ten ukázal, že "nechtěné děti" charakterizují desítky drobných odchylek, které teprve ve svém součtu dávají jednu velkou odchylku. Rozdíly ve skóru maladaptace mezi těmito skupinami dětí jsou statisticky velmi významné. Průměrné hodnoty skóru maladaptace "nechtěných" dětí jsou posunuty sociálně nevýhodným směrem. (Matějček, 2003, s. 75-77)

Dále se zjišťovala mužsko-ženská diferenciací dětí narozených z nechtěného těhotenství, která vyšla v neprospěch žen. Nechtěné děti-muži se poměrně brzy žení a v případě rozvodu často znovu ožení, zatímco nechtěné děti-ženy jsou častěji ještě svobodné, rozvedené a po rozvodu znovu neprovdané. Také uvádějí celkovou nespokojenost se životem, včetně erotických a sexuálních vztahů. Jsou také častěji v evidenci nezaměstnaných a v evidenci sociální péče pro rodinné a výchovné problémy. Ve standardizovaných dotaznících byl u nich zaznamenán vyšší skór úzkosti a deprese. Tyto ženy z nechtěného těhotenství tedy mají nižší skór sociální integrace. (Koukolík, Drtinová, 2006, s. 189)

Další situací, která alespoň dočasně negativně působí na psychický stav dítěte bývá **rozvod**, při němž je výrazně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte v jakémkoli věku. Dítě je rozvodem svých rodičů vystavováno zvláštnímu druhu psychické zátěže a reakce na něj se liší podle věku a pohlaví. Po rozvodu jsou nadále oba rodiče odpovědní za řádnou výchovu dítěte, avšak rozvedení rodiče mívají velký sklon zaměřovat citové potřeby dítěte za potřeby materiální. Citový vztah dítěte k rodiči se ovšem zakládá na pocitu jistoty a bezpečí, který dítě získává z přítomnosti a spolehlivosti, nikoliv z hmotných dávků. (Matějček, 2002, s. 40-49)

Matoušek k rozvodu uvádí, že z typologie interpersonálního uspořádání v rodinách po rozvodu, je však pro dítě nejvíce ohrožující tzv. soutěž v bezmoci. V tomto případě již řeší problémy veřejné instituce, jelikož rodiče zanedbávají své děti natolik, že se zcela vymknou kontrole rodiny. U dětí, které žijí v takto situované rodině je vysoké riziko vzniku psychických poruch či delikventního chování. (Matoušek, 1997, s. 120)

Další rizikovou situací může být **úmrtí člena rodiny**, kdy je narušena struktura, stabilita a fungování celého rodinného systému. Pokud je rodina funkční, pak se se smrtí člena rodina obvykle nějak vyrovná. U rodin, kde smrt některého z jejích členů prohloubí stávající dysfunkci a rodina tuto situaci nezvládá, může být rodinná terapie či rodinné poradenství nutné i dříve, než ve druhém roce od úmrtí. (Špatenková, 2008, s. 44-45)

Dále je psychosociální vývoj dítěte ohrožován a poškozován v případě **domácího násilí**. V těchto rodinách je vyšší pravděpodobnost zranění dítěte a může být fyzicky i psychicky týráno stejně jako matka. Dítě bývá nepřímo ohrožováno tím, že je využíváno k psychickému týrání jednoho z rodičů nebo přítomností fyzického napadání matky. Také v rodinách, kde děti nejsou svědky fyzického napadání, ale násilí v nich existuje, je rodinná atmosféra plná napětí, které je zdrojem úzkosti a nejistoty. (Bednářová, Macková, Prokešová, 2006, s. 39-40)

V rodině s výskytem domácího násilí děti učí nežádoucím způsobům chování a setrvání v ní je ohrožuje. Mívají závažné emocionální problémy, protože jsou nuceny vyrovnávat se se stresem plynoucím ze situace v rodině a rovněž se stresem, který vychází z nedostatečných rodičovských rolí a modelů chování v nefunkční rodině. (Pokorná, 2008, s. 89)

V další podkapitole se již budeme zabývat rodinou a posouzením její funkčnosti.

1.4 Rodina a její poruchy ve vztahu k zanedbávání dítěte

V rodině se uskutečňuje v rámci výchovy primární **socializace dítěte**. Cílem rodinné výchovy je, naučit dítě orientovat se v daném kulturním prostředí, které je plné symbolů a společenských standardů. (Nakonečný, 1999, s. 57)

Rodina, která je nejvýznamnější sociální skupinou, tedy zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Rodina ovlivňuje dítě biologicky i sociálně. Poskytuje mu základní zkušenosti, které budou ovlivňovat, jak bude dítě chápat různé informace a měla by sloužit jako citové zázemí, tzn. jako zdroj jistoty a bezpečí. (Vágnerová, 2005 b, s. 18)

Matějček konstatuje, že způsob, jakým se rodiče chovají k dítěti a jak je tedy vychovávají, je dalekosáhle ovlivněn našimi tzv. **rodičovskými postoji**, které mají svůj začátek ve vlastní rodině a ve zkušenosti dítěte s vlastními rodiči (nebo náhradními rodičovskými rodiči). (Matějček, 2007, s. 11)

Helus uvádí, že **v rodině lze najít několik základních působících činitelů na vývoj dítěte a jeho osobnost**. Tito činitelé jsou:

a) **socioekonomický status rodiny** – základ tvoří sociální vrstva, ke které rodiče přináležejí.

b) **výchovný styl v rodině** – můžeme rozlišit tři typy rodičovských stylů:

- autoritářský styl – vyznačuje se vysokým stupněm direktivnosti a rigidnosti v požadavcích na dítě, rodiče s dítětem málo komunikují.

- povolující styl – vyznačuje se poskytováním maximální volnosti dítěti, trestání je eliminováno.

- styl opřený o autoritu – vyznačuje se jasným stanovením zásad a principů co je správné a co ne. Rodiče s dítětem komunikují, vysvětlují dítěti proč požadavky platí nekompromisně, byť ne rigidně.

c) **struktura rodiny** – dnes vystává široké spektrum podob soužití dítěte a rodičů. Strukturu rodiny ovlivňuje zejména neúplnost rodiny, kdy je nejčastější nepřítomnost otce, která může být dítěti za příznivých okolností kompenzována jinými muži, např. dědečkem, strýcem, matčíným přítelem, atd. Na zvládnutí problémů plynoucích z neúplnosti rodiny působí to, co bylo příčinou neúplnosti, resp. jak se s neúplností vyrovnává matka.

Vážné důsledky pro vývoj dítěte mívá tzv. funkční/skrytá neúplnost, kdy zvnějšku působí rodina jako úplná a spořádaná, ale ve skutečnosti jeden z rodičů své rodičovské funkce neplní. To bývá zdrojem napětí v rodinných vztazích.

Velký psychologický význam má také sourozenectví, které vytváří specifické možnosti pro formování partnerství. Skýtá i specifické podněty pro nápodobu a ztotožňování, takže je v podstatě značnou potenciální výchovnou hodnotou. Na jednotlivé vztahy, postoje a interakce mezi dítětem, rodiči a sourozenci má také vliv pořadí narození dítěte mezi sourozenci, tzv. sourozenecká konstelace. (Helus, 2007, s. 167-174)

Vývoj dítěte v rodině je ohrožen, pokud se v ní objevila nějaká porucha. **Poruchu rodiny lze vyjádřit jako selhání některého člena nebo členů rodiny, projevujícího se v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí** (Dunovský, Kovařík, 1999, s. 101). Existují **čtyři základní funkce**, které by rodina měla plnit:

- a) **biologicko-reprodukční funkce** – jde o udržení života početím a narozením dítěte a zajištění bezpečných podmínek života potřebných pro jeho další vývoj.
- b) **ekonomicko-zabezpečovací funkce** – jedná se o oblast materiální, sociální, duševní až duchovní. Obecně jde o poskytnutí životní jistoty všem členům rodiny.
- c) **funkce emocionální** – emocionalita se dnes stává nejdůležitějším soudržným faktorem rodiny, vzhledem k tomu, že životní jistoty současné rodiny tkví více ve vnitřních vztazích než ve vnějších vazbách.
- d) **funkce socializačně-výchovná** – jedná se o velmi významnou funkci, která spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově a přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji, potřebách a požadavcích, které je třeba náležitě a řádně uspokojovat. Rodiče mají rozvíjet všechny schopnosti a síly dítěte, chránit jej před nepříznivými situacemi a učit je, aby bylo samo schopno jim čelit a překonávat je. (tamtéž, s. 92-93)

Dunovský označil za nejvýznamnější poruchu socializačně-výchovné funkce a založil na ni způsob klasifikace poruch rodiny ve vztahu k dítěti. K místu vzniku poruchy vede kvalifikace hlavních příčin, které dělí na objektivní (na vůli rodičů nezávislé), subjektivní (na vůli rodičů závislé) a smíšené, které se mohou zjistit podle toho, zda se rodiče mohou či nemohou, chtějí či nechťejí, dovedou či nedovedou o dítě náležitě starat. (tamtéž, s. 102-104)

Jako kvantitativní metoda pro členění poruch rodiny byl Dunovským (1999, s. 106-108) vypracován tzv. **Dotazník funkčnosti rodiny**, ve kterém je **hodnoceno osm diagnostických kritérií poruchy rodiny**. V bezprostřední návaznosti na vznik poruchy rodiny jde o kritéria:

- 1) **sociálně ekonomická situace** (věk, rodinný stav, vzdělání, zaměstnání rodičů, příjem a bydlení rodiny)
- 2) **osobnost rodičů** (zdravotní a psychický stav a úroveň jejich společenské adaptace)
- 3) **zájem o dítě**
- 4) **péče o dítě**

Kritériem charakterizující spíše situaci rodiny je:

- 5) **složení rodiny**
- 6) **stabilita rodiny**
- 7) **sourozenci dítěte**
- 8) **osobnost dítěte**

Konečné vyhodnocení spočívá v součtu nepříznivého "skóre" všech hodnocených kritérií. Na základě této metody pak lze stanovit čtyři základní skupiny či pásma funkčnosti šetřeného rodinného systému a jeho případných poruch a to:

Pásmo 0 – 4 bodů = rodina funkční (eufunkční) - v běžné populaci je jich valná většina, až 85 procent.

Pásmo 5 – 9 bodů = rodina problémová - vyskytují se závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. V populaci je jich kolem 12 až 13 procent.

Pásmo 10- 14 bodů = rodina dysfunkční - vyskytují se v ní vážné poruchy některých nebo všech funkcí, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Toto pásmo představuje nejsvícelnější problémy a **vyžaduje nejnáročnější metody na zvládnutí tzv. sanace rodiny** (opatření nejrozumnějšího charakteru, která by měla vést k odstranění dysfunkcí v rodině). Náročnost hodnocení tohoto pásma spočívá v tom, kam až podporovat rodinu a od kdy se postavit v zájmu a prospěchu dítěte proti ní. Rodičů, jež se vyskytují v tomto pásmu je kolem dvou procent.

Pásmo 15 – 24 bodů = rodina afunkční - rodina dítěti závažným způsobem škodí či je ohrožuje v samotné existenci. **Sanace** takové **rodiny je bezpředmětná** a dítě je třeba z rodiny odejmout. Takových rodičů je asi půl procenta. (tamtéž, s. 109)

Porucha rodiny tedy nastává pokud se rodiče o dítě nemohou, neumějí či nechtějí náležitě starat.

Matoušek uvádí, že při porovnání velkého vzorku zanedbávajících a běžných rodin byly **pro zanedbávající rodiny typické následující charakteristiky:**

- špatně zvládají provoz domácnosti, **fungování domácnosti je chaotické**
- chybí jim vedení ve smyslu **absence rodinné autority**
- vykazují **více zdravotních problémů**
- **jsou hůře schopny řešit konflikty**
- jsou **méně soudržné**
- **méně vyjadřují své pocity ve slovech.** (Matoušek, 2010, s. 49)

V závěru kapitoly si můžeme položit otázku, jak výchovně zanedbaným dětem a jejich rodinám pomoci a jakými způsoby v této problematice preventivně působit. Lze předpokládat, že pokud je dítě vážně zanedbáváno v oblasti tělesných potřeb, nějaká osoba v okolí na toto upozorní orgány SPOD nebo nějaké jiné instituce. Ovšem vzhledem k obtížnosti identifikace psychického zanedbávání dítěte s následky psychické subdeprivace může dojít k tomu, že se dítěti v rodině nikdo nevěnuje a tak citově strádá, ale jeho okolí to takto nevyhodnocuje nebo mu přijde nevhodné na toto upozorňovat s ohledem na sociální status rodiny.

Proto se budeme v následující kapitole věnovat nejen subjektům vládního a nevládního sektoru, které pracují přímo se zanedbávanými dětmi a jejich rodinami v rámci SPOD, ale také těm, které pracují s dětmi, ale nejsou pověřeni k výkonu SPOD. Tyto instituce totiž mají možnost mimo jiné pracovat se zanedbávanými dětmi, jenž nejsou evidenci orgánů SPOD, na zmírňování problémů v sociální adaptaci, které vznikly v důsledku zanedbávání dítěte v rodině.

Vzhledem k tomu, že v rámci vládního i nevládního sektoru působí v této problematice celá řada subjektů, budeme se v následující kapitole zabývat pouze subjekty, které pracují s ohroženými dětmi a rodinami na tom, aby tyto děti mohly ve své rodině zůstat co nejdéle.

2 Subjekty vládního a nevládního sektoru intervenující v oblasti zanedbávání dětí

V této kapitole budou popsány nejdůležitější instituce, které hrají zásadní roli při řešení situace zanedbávaných dětí nebo mohou mít na sociální rozvoj zanedbávaných dětí určitý vliv. V jednotlivých podkapitolách se tak budeme věnovat zejména sociální práci OSPOD, NNO poskytujících služby dětem a rodinám a také sociálně pedagogické práci s dětmi v ZŠ.

2.1 Sociální práce s ohroženou rodinou v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Matoušek konstatuje, že **sociální práce s rodinou** ohroženého dítěte **se realizuje prostřednictvím sociálních služeb, které můžeme dělit na sociální služby státní a obecní a na sociální služby nestátní**. Sociální služby se profesionalizují vzdělanými sociálními pracovníky, kteří jsou zaměstnáváni sociálními subjekty, aby realizovali jejich sociální cíle, programy, plány či projekty. Výkonem sociální práce se také realizuje velká míra sociálně-politických záměrů, vzhledem k růstu věcných dávek a služeb. (Matoušek, 2001, s. 178-179)

Ke službám zaměřených na děti a rodinu v ČR Matoušek uvádí toto: „***Státními orgány péče o dítě jsou v ČR oddělení sociálně právní ochrany dětí v obcích s rozšířenou působností. Prověřují případy špatného zacházení rodičů či jiných pečujících osob s dětmi, navrhuje další opatření včetně omezení, zbavení a pozastavení rodičovské odpovědnosti a také navrhuje ústavní výchovu. Ústavní výchova je v ČR dětem poskytována v kojeneckých ústavech, od tří let pak v dětských domovech (do 18-19 let), jejichž deprivacní vlivy jsou kvalifikovaně a detailně popisovány desítky let.***“ (Matoušek, 2007, s. 83)

Sociální pracovníci OSPOD jsou tedy povinni i na základě anonymního oznámení uvést objektivní šetření poměrů dítěte, kterým se rozumí, že osobně provádějí šetření v rodině dítěte a také ve škole, zdravotnickém či jiném zařízení. Soud po přezkoumání důkazů rozhodne o opatření, kterým by dítě mělo být chráněno, jehož účinnost a plnění potom sleduje sociální pracovník. (Nováková, 2007, s. 505)

Zákon o sociálně právní ochraně dětí deklaruje, že jedním z prvořadých zájmů dítěte je vyrůstat ve funkční rodině, a **zdůrazňuje**, že hlavním způsobem řešení situace ohroženého dítěte má být **ozdravění** (tzv. sanace) **rodinného prostředí**. V praxi se ovšem naše státní orgány zaměřují méně na sanaci rodiny a více na zjišťování deficitů v rodině, přičemž převládajícím typem řešení situace ohroženého dítěte dosud bývá návrh na ústavní výchovu.

Sociální pracovníci v ČR totiž zatím nemají pro systematictější práci s rodinami ani základní předpoklad, jako je speciální školení pro poradenskou, resp. terapeutickou práci a počet případů, jimiž se souběžně zabývají, jim ani soustavnou soustředěnou práci s rodinami neumožňuje. (Matoušek, 2008, s. 191-192)

Bechyňová definuje sanaci rodiny takto: „*Sanace rodiny je soubor opatření sociálně-právní ochrany dětí, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Důsledkem neřešené nebo akutní situace ohrožení dítěte může být jeho umístění mimo rodinu. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině*“. (Bechyňová, 2008, s. 18)

Ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů vymezuje okruh dětí, na které se sociálně-právní ochrana dětí (dále jen SPOD) zejména zaměřuje. Sociálně-právní ochrana těmto dětem může být poskytována také jinými subjekty než orgány SPOD. Činnosti, které mohou **pověřené osoby v rámci SPOD** vykonávat, jsou uvedeny v ustanovení § 48 zákona. (Špeciánová, 2003, s. 32, 37)

K 1. 1. 2002 přešel výkon rozhodování o udělování pověření z MPSV na krajské úřady, podle nichž by bylo vhodné, aby se právě **někteří poskytovatelé sociálních služeb pro rodiny a děti** zamysleli, zda jejich aktivity nespadají také do oblasti výkonu pověření SPOD. Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách totiž podléhá poskytování některých druhů sociálních služeb za určitých podmínek podmínkám vyplývajících ze zákona o SPOD. Krajský úřad je oprávněn kontrolovat výkon SPOD pověřenými osobami a ty jsou povinny při kontrole spolupracovat. Orgán, který pověření vydal, vede evidenci pověřených osob a oznamuje subjekty, kterým bylo pověření uděleno či odejmuto MPSV, jenž vede centrální evidenci pověřených osob. (Jihočeský kraj, 2011, online)

2.2 Nevládní neziskové organizace pracující s ohroženými rodinami a dětmi

Matoušek (2001, s. 173) obecně k činnosti NNO uvádí, že: „*občanská sdružení, nadace, obecně prospěšné společnosti, zájmové a církevní organizace a podpůrné spolky patří mezi sociální subjekty, které vedle státu nejčastěji usilují o pomoc občanům. V demokraticky uspořádaném státě plní nestátní subjekty důležité role:*

- 1. posilují povědomí občanské odpovědnosti a solidarity při řešení konkrétních, místně a časově determinovaných sociálních problémů svých spoluobčanů,*
- 2. prohlubují státní sociální politiku o etický kontext moderního občanství jako výrazu příslušnosti ke státu a spoluodpovědnosti za věci veřejné,*
- 3. zefektivňují sociální činnosti zvýšením jejich adresnosti a snižováním jejich nákladů."*

Bechyňová upozorňuje na to, že **v souvislosti se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách**, dotačními podmínkami MPSV a novým trendem komunitního plánování na úrovni obcí **vznikají NNO poskytující sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi**, které jsou nástrojem sanace rodin. Prostřednictvím NNO mohou sociální pracovníce obecních úřadů obcí s rozšířenou působností pro klientské rodiny vytvářet síť služeb s propojením pravomoci, podpory a pomoci, a naplňovat tak novelu SPOD. (Bechyňová, 2008, s. 32)

„Zákon o sociálních službách představuje základní rámec k zajištění potřebné podpory a pomoci v určitém druhu nepříznivé sociální situace. Podporou a pomocí se rozumí takové spektrum činností, které jsou nezbytné pro sociální začlenění osob a důstojné podmínky života odpovídající úrovni rozvoje společnosti.“ (Michalík, 2008, s. 9)

Dle zákona o sociálních službách patří sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi mezi sociální služby sociální prevence, které napomáhají sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. **Cílem těchto sociálních služeb je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.** (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 53)

„(1) Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,*
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,*
- c) sociálně terapeutické činnosti,*
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“*
(tamtéž, § 65)

Jednou z organizací, které poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi je **o.s. STŘEP – České centrum pro sanaci rodiny**. Toto občanské sdružení zřídilo za účelem poskytování sociálních služeb Střediska pomoci dětem a rodinám v Praze, Kladně a Berouně. Nejčastější **cíle poskytování sociálních služeb rodině a ohroženému dítěti** ve věku 0-15 let jsou:

- snížit riziko odebrání dítěte z rodiny nácvikem sociálního chování v interakci dítě-rodiče a úpravou rodinných a sociálních podmínek rodiny,
- snižovat deprivaci dítěte při jeho umístění do zařízení pro výkon ústavní výchovy kontinuální prací s rodinou a spoluprací s dalšími kompetentními odborníky,
- umožňovat bezpečný a smysluplný kontakt umístěného dítěte s jeho rodiči, příp. širší rodinou za účasti a spolupráce nejširšího týmu odborníků,
- pracovat na bezpečném návratu dítěte do vlastní rodiny ve spolupráci s dítětem, rodinou a dalšími kompetentními odborníky.

O.s. STŘEP svou činností umožňuje:

- dětem, aby nemusely být odebírány z domova do ústavů,
- dětem, aby se mohly z ústavů vrátit bezpečně zpátky domů,
- rodičům, aby dokázali vytvořit a udržovat zázemí domova,
- partnerství kolegům z ostatních institucí pro společné vytváření příkladů dobré praxe,
- předávání know-how organizacím, které ho chtějí následovat. (Střep, o.s., 2007, online)

Další služba sociální prevence určena samotným dětem je v zákoně vymezena takto: „(1) **Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež** poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejícím se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.“ (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 62)

Služba obsahuje tyto základní činnosti: výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. (tamtéž, § 62)

Klíma (2004, s. 368) se k nízkoprahově organizované výchovné a sociální práci s dětmi vyjadřuje takto: „**Sociálně pedagogická práce s dětmi a dospívající mládeží v obtížných situacích**, pomoc a podpora k úspěšnému zvládnutí životních úkolů a sociálních nároků se musí stále vyrovnávat s novými metodickými i praktickými problémy. Zejména u těch cílových skupin, které jsou označovány jako rizikové, ohrožené, či pejorativně jako problémové.“

Racek a Herzog (2007, s. 320-327) se zmiňují, že v roce 2001 vznikla **při České asociaci streetwork pracovní skupina nízkoprahových zařízení pro děti a mládež**, jejíž práce na definování služby a standardů NZDM přispěla k ujasnění představy o poslání a cílech práce s neorganizovanými dětmi a mládeží. Tato pracovní skupina vytvořila standardy NZDM za účelem registrace sociálních služeb. Cílovou skupinou NZDM jsou skupiny dětí a mládeže od 6 do 26 let, které se mohou nacházet v konfliktních společenských situacích, nebo rovněž v mezujících životních podmínkách, příp. zažívat aktuální obtížnou životní událost. Programy pro ně lze dělit podle věkových cílových skupin, přičemž služba (péče, pomoc i intervence) je poskytována tak, aby byla umožněna její maximální přístupnost a fyzická dostupnost.

Činnosti NZDM můžeme rozdělit na **pobyt v zařízení** (nazývaná poskytnutí prostoru - vytvoření příležitostí pro kontaktní práci, navázání interakce s klientem), **sociální služby**, **preventivní, výchovné a pedagogické programy** (jednorázové či dlouhodobé programy, doučování školní či mimoškolní látky, eventuálně osobních či společenských návyků), **volnočasové aktivity** (sloužící jako prostředek k sociální práci).

Sociální služby v NZDM zahrnují tyto metody práce:

- **kontaktní práce** – jedná se o specifický druh kontaktu, který má za cíl vytvořit dostatečnou vzájemnou důvěru a podmínky potřebné pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb
- **situační intervence** – sociálně pedagogická práce v situacích s výchovným obsahem, které vznikají při realizaci služby, kdy pracovník vstupuje do interakcí nastávajících mezi klienty služby, přináší podněty, reflektuje situaci a používá další techniky, které vytvoří či zvýrazní výchovný efekt situace
- **informační servis** – poskytování specifických informací ústní formou, může být doplněn také písemnou formou – letáky, vytištění údajů. Poskytované informace mohou být zaměřeny na instrumentální témata (např. škola, rodina, vztahy, brigády), sociálně právní a zdravotní témata (právní normy, bezpečný sex, rizika užívání návykových látek) nebo specifická témata
- **poradenství** – formou rozhovoru s klientem a obsahuje vyhodnocení situace, nabídku rady, informací a řešení, vedoucích k odstranění obtíží. Jde o zvyšování kompetencí klienta řešit aktuální problémy (např. oblasti vztahů, rodiny, sexu, návykových látek, školy, volného času)
- **krizová intervence/pomoc v krizi** – diagnosticko-terapeutický přístup přispívající ke zvládnutí psychické krize v životě klienta. Intervence obsahuje také návrh opatření a její rozsah závisí na tom, zda je pracovník kvalifikován pro krizovou intervenci
- **zprostředkování dalších služeb** – dojednání návazné služby, fyzický doprovod do zařízení návazné péče a asistence při jednání v těchto zařízeních
- **kontakt s institucemi ve prospěch klienta** – intervence realizovaná pracovníkem (ústně, telefonicky, písemně) u institucí návazné péče nebo dalších institucí, které ovlivňují klientův život, přičemž kontakt je realizován se souhlasem a vědomím klienta
- **případová práce** – dlouhodobá individuální práce, která se děje plánovaně. Dojde při ní ke společnému vydefinování kontraktu, vytvoření podrobného individuálního plánu a podmínek kontraktu, vedení dokumentace, pravidelné revize kontraktu s klientem
- **skupinová práce/práce se skupinou** – cílená aktivita pro skupinu klientů, zaměřená na rozvoje psychosociálních dovedností, je časově (prostorově) ohraničená
- **práce s blízkými osobami** – poradenství a informační servis, poskytované blízkým osobám klienta, realizované pouze se souhlasem klienta (Racek, Herzog, 2007, s. 326-327)

V ČR jsou dále NNO zřizována tzv. zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (program Klokánek Fondu ohrožených dětí). V zákoně o SPOD je již legislativně zakotvena pěstounská péče (dále jen PP) na přechodnou dobu a vzhledem k vysokému počtu dětí v ústavních zařízeních, bude třeba u zavádět specializované typy PP, pro které ale zatím není vybudována infrastruktura (tzn. organizace poskytující podporu těmto pěstounským rodinám). Jimi jsou např. krizová PP, úlevová PP pro děti s vážnými výchovnými problémy či PP pro mladé matky s dětmi, které mají obtíže s výchovou dítěte. NNO začínají rovněž v malém měřítku zkoušet programy tzv. sanace rodiny, v jejichž rámci se na rodinu napojují **zaškolení dobrovolníci** pomáhající zvládat domácí provoz a výchovu dětí. (Matoušek, 2007, s. 83-84)

Jedním z individuálních dobrovolnických programů je **HOME-START**, který podporuje rodiny s předškolními dětmi, kdy při návštěvách v domácnostech cestou nabízeného přátelství i praktické pomoci rodině dobrovolníci pomáhají překonat obtížná období.

Dále byl například v roce 1999 byl zahájen **dobrovolnický program Pět P** (Podpora, Přátelství, Prevence, Pomoc a Péče) při ústavu sociální práce Zdravotně sociální fakulty Jihočeské Univerzity. Tento ústav se stal prvním vysokoškolským pracovištěm v ČR, který ve spolupráci se studenty realizují projekty, jež v ostatních městech zaštiťují neziskové organizace. Program Pět P je volnočasový program pro **děti od 6 do 15 let** z problematičtějšího rodinného prostředí, který je postaven na principu přátelského vztahu mezi dítětem a dospělým dobrovolníkem. Ve spolupráci se školami, PPP a dalšími zařízeními aktivně vyhledává indikované děti.

Pro mladé lidi ve věku **15 až 21 let**, kteří stojí na hraně zákona nebo ji již překročili, byl rozvinut na začátku devadesátých let 20. století **program LATA** (Laskavá Alternativa Trestu pro Adolescenty). Účast v programu LATA může být těmto klientům doporučena soudem. (Tošner, Sozanská, 2002, s. 111, 121, 123)

Ohrožené rodiny s dětmi mohou také využívat sociálních služeb krizové pomoci, kdy kromě krizových center, které tvoří součást státní zdravotní péče vznikla také zařízení podporovaná různými zdroji včetně zdrojů komunálních a individuálních, ve kterých pracují odborníci a dobrovolní pracovníci. Mezi ně patří např. Linka bezpečí nadace Naše dítě nebo Dětské krizové centrum. (Gjuričová, 2000, s. 14)

2.3 Sociálně pedagogická práce se zanedbávanými dětmi ve školách a vybraných školských zařízeních

Z hlediska sociálně pedagogické práce s ohroženými dětmi ve školství se v § 16 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání pojednává o žácích se speciálními vzdělávacími potřebami, jimiž jsou osoby se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. **Sociálním znevýhodněním** je pro účely školského zákona rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením a ohrožení sociálně patologickými jevy. Dále také nařízená ústavní či ochranná výchova nebo postavení azylanta. Ředitel školy může ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává žák se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci **asistenta pedagoga**. Speciální vzdělávací potřeby žáků zjišťuje školské poradenské zařízení. (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 16)

Zanedbávaným dětem však můžeme pomoci i s nástupem do školy, což lze uskutečnit nejen v mateřských školách, ale i v tzv. **přípravných třídách základní školy**. Ty mohou podle § 47 školského zákona zřizovat obce, svazek obcí nebo kraj se souhlasem krajského úřadu pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Tu lze zřídit, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně 7 dětí a o zařazování žáků do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení. (tamtéž, § 47)

Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních je v § 3 jako školské poradenské zařízení uvedena **pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum**. V § 7 je dále uvedeno, že ředitel školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole **výchovným poradcem** a také **školním metodikem prevence**, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchovy a jinými pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole může být zajišťováno i **školním psychologem či speciálním pedagogem**. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, § 3, § 7)

Dalším školským zařízením, které může pracovat s ohroženými dětmi, jsou **střediska výchovné péče**. Ty poskytují ambulantní, celodenní nebo internátní všestranně preventivní výchovnou péči a psychologickou pomoc dětem a mládeži s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji. Činnosti SVP jsou zaměřeny na odstranění či zmírnění již vzniklých poruch chování a na prevenci vzniku dalších vážnějších vývojových poruch a negativních jevů v sociálním vývoji žáků. Rovněž poskytují konzultace rodičům, pedagogickým pracovníkům škol a školských zařízení v oblasti výchovy a vzdělávání žáků s rizikem či projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a při jejich integraci do společnosti. Rovněž spolupracuje s poradnou či centrem při poskytování metodické pomoci školám a školským zařízením a s organizacemi a orgány státní správy v oblasti prevence sociálně patologických jevů a drogových závislostí. (Pilař, 2004, s. 289)

Jedním ze základních dokumentů vymezujících rámec aktivit realizovaných s cílem předcházet vzniku sociálních handicapů je tzv. **Koncepce včasné péče o děti se sociálně znevýhodňujícího prostředí**. Tento akční plán je zcela v souladu s Návrhem opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti vypracovaném MPSV. Naplňování této koncepce směřuje výraznou měrou k přípravě nové koncepce včasné péče, jejímž základem je rozšíření realizovaných aktivit na věkovou skupinu 0 – 6 a zároveň rozvoj postupů preventivního působení v oblasti přípravy na rodičovství. Podoba konceptu včasné péče s předpokládaným počátkem realizace od roku 2011 by měla zahrnovat především:

- **postupy aktivní depistáže faktorů rizikových pro vývoj dítěte**, která by měla probíhat kontinuálně v období od přípravy na rodičovství do začátku školní docházky, založené na **multidisciplinární spolupráci odborníků a resortů**
- **rozvoj a aplikaci mechanismů sociální aktivizace rodin, terénních služeb a poradenství směřující k rodinám**
- **rozvoj a realizaci programů na zajištění adekvátní spolupráce rodin a institucí a dalších subjektů zajišťujících včasnou péči**, princip bude realizován v rámci rozvoje komunitních škol
- **další rozvoj programů zaměřených na posilování mechanismů systémového přístupu a multidisciplinární spolupráce v oblasti poskytování včasné péče**. (Akční plán realizace koncepce včasné péče o děti ze sociálně znevýhodňujícího prostředí, MŠMT, online)

Pokud se podíváme na praxi základních škol, tak Matoušek poukazuje na to, že na všech ZŠ působí a jsou k dispozici při řešení vzdělávacích a výchovných problémů žáků výchovní poradci, jimiž ovšem bývají učitelé, kteří zatím většinou nemají pro tuto funkci odpovídající kvalifikaci a někteří z nich ji vykonávají pouze formálně. V některých zemích jsou školami zaměstnávání **školní sociální pracovníci**, kteří mohou pracovat s jednotlivými dětmi a jejich rodinami a také se skupinami dětí v době vyučování i po vyučování. Mohou se také zabývat řešením záškoláctví u všech dětí ve škole, být prostředníkem mezi rodiči a školou nebo být členem multidisciplinárního týmu, který řeší problémy žáka. (Matoušek, 2007, s. 85)

Školy však mohou se zanedbávanými dětmi pracovat kromě výše zmíněného rovněž v rámci zájmového vzdělávání podle § 111 Školského zákona, které se uskutečňuje zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech. Činnost školního klubu je určena přednostně pro žáky druhého stupně ZŠ a činnost školní družiny je určena přednostně pro žáky prvního stupně ZŠ. (Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, § 7, § 9)

Hájek uvádí, že **školní družina** je školské zařízení výchovy mimo vyučování, jež je mezi ostatními zařízeními určenými pro volný čas nejčtenější a tvoří pro děti přechod mezi výukou ve třídách a pobytem doma. I školní družina si klade za cíl výchovy připravit jedince pro život ve stávající společnosti a prostřednictvím aktivit výchovy mimo vyučování ho vybavit žádoucími vědomostmi, dovednostmi, ale také postoji. Školní družina by měla plnit funkci sociální, relaxační, regenerační, kompenzační i výchovnou. (Hájek, 2003, s. 11, 14-15)

V národním programu rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílé knize 2001 se její autoři zmiňují o systému komunitních škol, které umožňují využití širších lidských zdrojů pro vzdělávání i zájmovou činnost. K tomu dále uvádějí, že tato činnost je významná zvláště v oblastech s vysokou nezaměstnaností, na sídlištích a v malých obcích, přičemž je ovšem nezbytnou podmínkou zřízení funkce koordinátora (sociálního pedagoga). (Pajkrt, Vrzáček, 2001, s. 54-55).

Poláčková s Lorenzovou (2001, s. 192) k sociálně pedagogické práci ve škole uvádějí, že: **Sociálně pedagogické dění ve škole** se může uskutečňovat **jako preventivní nabídka a integrovaná část sociálních služeb**. Sociální pedagogové jako pracovníci stojící mimo školní hierarchii mohou představovat spojovací článek mezi školou, rodiči, dalšími institucemi.

Dle Poláčkové a Lorenzové „*rolí sociálního pedagoga ve škole lze nastínit takto:*

- *jako pomocníka a „obhájce“ žáka (jeho práv a důstojnosti),*
- *jako mediátora v konfliktech se žáky a rodiči,*
- *jako koordinátora s veřejnou správou,*
- *jako iniciátora spolupráce s místními výchovně-vzdělávacími institucemi,*
- *jako organizátora volnočasových projektů a aktivit.*

Sociálněpedagogické přístupy akcentují na základě multidisciplinárního přístupu výchovné stránky a soustřeďují se především na primární prevenci sociálních deviací dětí a mládeže, a to se zaměřením na volnočasové aktivity, sociální výchovu ve vyučování a sociální poradenství ve škole. To chápeme ve smyslu „pomoci ke svépomoci“ a role nositele poradenství jako facilitátora výchovy.“ (Poláčková, Lorenzová, 2001, s. 192-193)

Pelech uvádí, že jednou z možností práce se skupinou dětí ve škole může být **zážitková pedagogika**, která je v současné době často využívána při práci s mládeží a je pro ni lákavá. Na základě prožité situace si totiž člověk s větší pravděpodobností hlouběji a pevněji osvojí příslušné návyky a chování než při verbálních pokynech a příkazech. Jde zvláště o **navození**:

- **situací**, jimž se účastníci nemohou vyhybat, musí je řešit;
- situací jejichž zvládnutí vyžaduje kreativitu, sociální nebo fyzické dovednosti;
- situací, které umožňují převzetí odpovědnosti za sebe nebo také za skupinu;
- situací, které přinášejí subjektivní pocity problémových řešení.

Po každé akci zážitkové pedagogiky musí však rovněž za vhodného lektorského vedení následovat analýza celé situace, přičemž každý účastník by měl pocítit posunutí svých hranic o křůček dále. (Pelech, 2003, 56-57)

Za zážitkové akce se můžeme považovat některé školní výlety organizované akčními učiteli. V současné době se pro nové třídy, případně i pro třídy, které se už znají pořádají tzv. **adaptační kurzy**. Při těchto akcích je kladen důraz na vytvoření kolektivu, dobré vztahy, rozvoj komunikace a poznání ostatních i sebe. (Pelánek, 2008, s. 13)

Kaplánek (2008, online) k těmto činnostem vysvětluje, že: „*fyzicky a psychicky náročné programy mají také svou preventivní funkci. Vyžadují totiž plnou koncentraci účastníků, takže účastníci už necítí potřebu paralelně vyvíjet nějaký svůj „soukromý program“.* Proto jsou tyto

projekty vhodné také pro mládež z rizikových skupin. To ovšem předpokládá jejich zásadní souhlas s účastí na projektu. Můžeme pozorovat, že lidé, kteří při jiných akcích sotva zachovají nějakou disciplínu, chovají se v náročných programech většinou velmi disciplinovaně. Organizace náročného projektu neodpovídá tedy jenom touze mladých po napětí a dobrodružství, ale umožňuje mladým lidem prožít „kus skutečného života“. V něm mohou účastníci zažít pocit zodpovědnosti – vlastní i ostatních členů skupiny“.

Právě sociálně pedagogickou práci s využitím zážitkové pedagogiky ve školách lze považovat za velmi vhodnou z hlediska prevence nežádoucích projevů vzniklých důsledkem zanedbávání, zvláště pak při potížích v sociální adaptaci a v případech poruch chování dítěte. Dítě při různých situacích a aktivitách může za pomoci skupiny při analýze situace získat určitý nadhled na své chování a zároveň se učit nových způsobům komunikace a vhodnějším vzorcům chování. Tzv. zážitkových akcí by se měl zúčastnit třídní učitel a sociální pedagog, který může na těchto akcích dětem vysvětlit svou úlohu v rámci školy a nabídnout jim své služby a zároveň během nich vytipovávat děti, kterým je třeba věnovat zvýšenou pozornost.

Výhodu těchto akcí můžeme vidět např. z hlediska citové subdeprivace, která je méně zřetelná a určité problémy v sociální adaptaci lze zachytit právě na tzv. adaptačních kurzech (ty mohou nahrazovat či se prolínat např. s lyžařskými kurzy apod. či být pořádané samostatně, kdy se jako nejvhodnější doba na jejich pořádání, jeví začátek školního roku). Podstatným problémem při využívání zážitkové pedagogiky v práci s ohroženými dětmi však může být, že právě zanedbávané děti ze slabších sociálních rodin na tyto kurzy nemusí mít peníze a tudíž se jich nezúčastní. To by bylo vhodné nějakým způsobem metodicky ošetřit např. zvláštním sociálním fondem.

Pokud se však podíváme na využívání sociálně pedagogické práce ve školách, můžeme říci, že jsme spíše na začátku. Funkce sociálních pedagogů ve škole u nás ještě rozhodně není zažitá a na tohoto sociálního pedagoga či pracovníka v ČR narazíme ve škole opravdu zřídka. Funkce, které by mohl zastávat, zatím spíše vykovávají učitelé nebo nejsou zastávány vůbec. Pro pořádání adaptačních kurzů a příp. analýzu školního kolektivu školy zatím školy spíše využívají služeb nestátních organizací. V čem školy přece jen trochu pokročily, je využívání služeb školních psychologů, resp. zřizování těchto pracovních pozic na některých školách.

Při shrnutí druhé kapitoly, je třeba zdůraznit nutnost spolupráce OSPOD, NNO, školy a dalších subjektů při řešení situace zanedbávaných dětí. Hlavní odpovědnost za řešení situace zanedbávaných dětí však mají sociální pracovníci státní správy, zejména pak OSPOD. Ti by měli usilovat o sanaci rodiny, aby zanedbávané děti nemusely být umístěny mimo svou původní rodinu nebo se do ní mohly co nejdříve vrátit. Během sanace rodiny by měli využívat služeb různých institucí a organizací a spolupracovat s nimi.

Kromě různých typů škol, NNO a dalších poskytovatelů sociálních služeb či místních úřadů, by měli komunikovat a setkávat se s pracovníky rozličných pomáhajících profesí. Ze školských zařízení obvykle spolupracují s pracovníky ústavních zařízení a dětských domovů, pedagogicko psychologické poradny či střediska výchovné péče. Dále je nezbytná jejich součinnost s pediatry a jinými lékaři, např. psychologických a psychiatrických ambulancí.

Při akutní situaci v rodině, kdy je třeba dítě alespoň na nějakou dobu z rodiny odebrat, mohou v oblasti zdravotnictví využít dětských ozdravoven, kdy dítě po návratu do rodiny není stigmatizováno pobytem v ústavním zařízení. Dále do této sféry spadají mimo jiné kojenecké ústavy. Důležitá je i činnost justice, zvláště pak soudů, které mohou nařizovat tzv. předběžná opatření, ústavní výchovu či omezení rodičovských práv. Zde se může nabízet otázka, do jaké míry jsou u nás soudci specializovaní na rodinné právo a jak v jejich případech funguje systém dovzdělávání se v dané problematice. Neopominutelná je i součinnost s policií, která ohlašuje případy zanedbávání nebo může zajišťovat transport dítěte z rodiny.

Nyní se budeme věnovat tomu, jak by měla vypadat kooperace vládních a nevládních subjektů tak, aby řešení situace zanedbávaných dětí bylo multidisciplinární a tudíž komplexní.

3 Kooperace vládních a nevládních subjektů intervenujících v oblasti péče o zanedbávané děti a ohrožené rodiny

Činnost a součinnost všech subjektů, které nějakým způsobem intervenují v oblasti péče o ohrožené děti, ovlivňuje celá řada pozitivních i negativních faktorů. V další podkapitole se zaměříme pouze obecně na ty nejzákladnější. V poslední podkapitole si nastíníme, jak by měla vypadat součinnost různých subjektů při sanaci rodiny. Nejprve se však podívejme, jaká je situace v České republice z hlediska systému péče o ohrožené děti.

Trubačová, Macela a Racek (2010, s. 132) konstatují, že problémem českého systému je nedostatek služeb pro ohrožené děti a rodiny. Sanaci rodiny prostřednictvím sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi poskytuje v ČR jen několik desítek poskytovatelů a pouze z řad NNO. Nedostatek kvalitních služeb je v současné době hlavním limitem práce orgánů SPOD, kdy v roce ve výzkumu z dubna 2009 charakterizovali pracovníci OSPOD svoji práci jako „hašení požárů“. Dostávají totiž pozdě informace o problémech v rodině, nemají nástroje na jejich účinné řešení, jsou zavaleni administrativou a zbytnými činnostmi (např. dojížděním k soudům u rozvodových kauz). Důsledkem je pak rychlý pohyb dětí směrem k „stabilním“ pobytovým zařízením.

OSPOD by však měly spíše plnit funkci manažera případu, který na základě jasně stanovených postupů a pravidel (např. případové konference, multidisciplinární spolupráce, individuální práce s klienty atd.) vyhodnotí, jakou službu dítě optimálně potřebuje, a objedná ji u kvalifikovaného poskytovatele. Primárně by se mělo jednat o terénní služby, které by měly udržet dítě v jeho původní rodině. Přes dlouhodobé působení těchto služeb v rodině je jejich nasazení efektivnější než náklady na ústavní péči.

Matoušek k tomu uvádí, že kombinace kontroly a pomoci může být účinná, ale **v praxi** se vyskytuje **problém s neochotou a neschopností koordinace různých intervenujících subjektů poskytujících služby ohroženému dítěti či rodině**. Dalším zásadním problémem je již zmíněná neexistence kvalitních služeb, příp. jejich dostupnost, jak ve smyslu územní blízkosti pro uživatele, tak ve smyslu dostupnosti ekonomické. (Matoušek, 2005, s. 31)

3.1 Faktory ovlivňující kooperaci vládních a nevládních subjektů v oblasti péče o zanedbávané děti

Matoušek uvádí, že z hlediska managementu různé organizace s rozličným posláním a činnostmi vytvářejí sociální síť. Mají také své vnitřní a existují v určitém vnějším prostředí.

V sociální oblasti tvoří vnější prostředí jako iniciátor, ale i jako limitující faktor, **zejména:**

- *stát a politický systém, právo, legislativa*
- *hospodářství, makroekonomická situace, státní rozpočet*
- *veřejné mínění, aktivity občanů, média*
- *kultura, zvyklosti, náboženství, tradice*
- *ostatní sektory, podnikatelská sféra, životní prostředí.* (Matoušek, 2008, s. 333)

Pokud se ohlédneme do historie vývoje ochrany práv dětí, tak Pöthe poukazuje na to, že **postavení dítěte ve společnosti** se odvozuje od vztahu mezi dítětem a dospělým, který se v průběhu několika posledních století výrazně změnil. Klasifikace zabití dítěte jako vraždy byla zakotvena v římském zákoně z r. 374. Na přelomu 18. a 19. století se začíná zdůrazňovat svébytnost období dětství s potřebou láskyplného přístupu v rodině. Stále však dochází k využívání dětské práce v nově vybudovaných továrnách.

Ve dvacátém století došlo ve společnosti ke shodě na tom, že děti mají stejná práva jako dospělí a že se mají chránit speciálními zákony, což bylo zakotveno v Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté OSN v r. 1959. Dnes je v tomto smyslu velmi důležitá Úmluva o právech dítěte přijata OSN dvacátého listopadu 1989, která byla u nás ratifikována v r. 1991. (Pöthe, 1996, s. 16-17)

Konvičková (2008, s. 44-47) shrnuje **legislativní rámec zanedbávání dětí** tak, že lze považovat za nejvýznamnější právní dokument v oblasti ochrany dětských práv právě **zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte**. V právním rámci zanedbávání péče o dítě v ČR zaručuje zvláštní ochranu dětem, mladistvím **zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod**. Její zásady a požadavky jsou rozvedeny v dalších zákonech ČR, zejména pak v **zákoně o rodině č. 94/1963 Sb.**, ve znění pozdějších předpisů a **zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.**, ve znění pozdějších předpisů.

Dále se k zanedbávání dětí vztahuje také **zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon**, ve znění pozdějších předpisů. Jednáním proti zájmu dítěte se může osoba trestně odpovědná dopustit: **trestného činu zanedbávání povinné výživy** (zanedbání práva na výživu, které vyplývá ze zákona č. 94/1953 Sb., o rodině) a **trestného činu ohrožování výchovy mládeže** (zahrnuje jednání rodičů, kteří své děti neposílají po delší dobu do školy nebo jim nevěnují potřebnou péči, jehož důsledkem může být záškoláctví nebo rizikové trávení volného času spojeného s ohrožením dítěte různými formami patologického chování). (tamtéž, s. 47-49)

Bechyňová (2008, s. 31, 33) uvádí, že činnost všech odborníků podílejících se na sanaci rodiny musí být v souladu s novelou zákona o SPOD a zákonem o sociálních službách. Současné znění zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ÚV nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních prostor pro sanaci rodiny přímo neotvírá. To ale neznamená, že by tento zákon pracovníkům zařízení pro výkon ÚV zakazuje s dítětem, rodiči a členy multidisciplinárního týmu na sanaci rodiny spolupracovat.

Dalším faktorem, který má určitý vliv na kooperaci v oblasti péče o zanedbávané děti jsou **systémová opatření**. V současnosti je aktuální tzv. **Národní akční plán** k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti **na období 2009 až 2011**. Cíle tohoto plánu jsou:

- **zvýšení kvality práce a dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny**

(ukotvení společných standardů kvality péče o ohrožené děti, nastavení systému celoživotního vzdělávání pro pracovníky v systému péče o ohrožené děti, síťování a optimalizace služeb pro ohrožené děti a rodiny, přenesení důrazu na primární prevenci, optimalizace řízení, kontroly a financování péče o ohrožené děti),

- **sjednocení postupu pracovníků při řešení konkrétní situace ohrožení dítěte**

(případová konference, individuální plán práce s klientem),

- **snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče**

(posílení preventivní složky práce s ohroženým dítětem a rodinou, rozvoj podpůrných služeb pro ohrožené dítě a rodinu, navýšení počtu kvalifikovaných pracovníků)

- **zvýšení životních šancí dětí**, podpora rozvoje osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu a zachování životní úrovně nezbytné pro jejich tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj (Národní akční plán, MPSV, online)

V souvislosti se vznikem nových sociálních služeb pro ohrožené děti a rodiny vyvstávají **ekonomické faktory**. Jedná se o to, kdo tyto služby zaplatí, přičemž nejde jen o provozní prostředky, ale také o samotné zřízení služeb, trénink pracovníků, vytvoření standardů atd. Vzhledem k ekonomickému vývoji se nám nabízí zřejmě neopakovatelná příležitost uhradit tyto zvýšené náklady na bázi projektů financovaných Evropskou unií. Samotný systém péče o ohrožené děti disponuje poměrně velkými finančními zdroji, jelikož náklady na jedno dítě v ústavní péči se pohybují mezi 300 (u dětských domovů) až 530 tisíci korun (u dětských diagnostických ústavů), přičemž jde jen o provozní náklady bez započtení investic do budov a odpisů. (Trubačová, Macela a Racek 2010, s. 133)

Z hlediska financování těchto služeb se nárokové financování formou dotace ze státního nebo obecního rozpočtu týká příspěvkových a rozpočtových organizací, zatímco NNO jako organizace vzniklé na základě vůle občanů jsou financovány „nenárokově“ a státní orgány tedy nemají povinnost zajišťovat těmto sociálním subjektům finanční zdroje. Při grantovém financování nestátních subjektů se však jedná o přerozdělené peníze od občanů, přičemž efektivita financování znamená poskytování skutečně kvalitních služeb skutečně potřebným lidem při využití minimálního množství finančních prostředků. Přímou odpovědnost za využití financí nese management instituce. (Matoušek, 2008, s. 336-339)

Tímto se již také dostáváme k vnitřnímu prostředí organizací, jehož základní složkou je management organizace a její pracovníci. Sociální pracovníci by měli splňovat **předpoklady pro výkon činnosti sociální práce** podle zákona o sociálních službách, podle kterého mají tyto pracovníci povinné další **vzdělávání**. Sociální pracovníci by měli také pro kvalitní sanaci rodiny ohroženého dítěte splňovat určité **osobnostní a morální předpoklady**. Měli by být schopni dodržovat **Etický kodex sociálních pracovníků ČR** a standardy kvality poskytování sociálních služeb v dané organizaci, které by měla mít každá organizace zpracovány. Jistý vliv na provádění efektivních sociálních intervencí v rodině může mít rovněž zajištění řádné supervize jako prevence syndromu vyhoření nejen v NNO, ale i ve státní správě. Obecně lze říci, že činnost všech pracovníků ovlivňuje kultura dané organizace a způsob jejího řízení.

Nyní se již budeme věnovat sanaci rodiny jako metodě, kterou lze využívat pro efektivní kooperaci vládních a nevládních subjektů v oblasti péče o ohrožené děti a jejich rodiny.

3.2 Sanace rodiny jako efektivní intervence v rodině ohroženého dítěte

Dle Matouška je to se sociální intervencí do rodiny takto: „*Ideálem efektivní intervence by mělo být **promyšlené vedení případu**, které organizuje práci s dospělými i s dítětem podle povahy problému a podle vývoje případu. Aby bylo možné tento ideál naplnit, je třeba, aby jeden pracovník byl definován jako koordinátor všech intervencí a aby byl v této roli všemi dalšími aktéry akceptován. V ČR uplatnění takového přístupu **naráží na nejasné kompetence poskytovatelů služeb, na rivalitu státních a nestátních organizací a také na resortní bariéry.*** (Matoušek, 2005, s. 32)

Sociální práce s rodinou je prvotní odpovědností sociálních pracovníků orgánů SPOD a jejich hlavním úkolem je vyhledávat ohrožené rodiny, spolupracovat s nimi, dbát na dodržování a ochranu práv dítěte, poskytovat poradenskou pomoc a také spolupracovat s nestátními organizacemi. Dále spolupracují s lékaři, psychology, pedagogy, sociology, školami, úřady práce, poradnami pro rodinu, pedagogicko-psychologickými poradnami a dalšími odborníky a institucemi zabývajícími se problematikou dětí a mládeže.

Orgány SPOD u nás často navrhují předání dítěte do ústavní péče, zatímco nestátní organizace spíše propagují podporu či „sanaci“ rodiny. Přestože právní normy zdůrazňují, že by orgány SPOD měly aktivně vyhledávat ohrožené děti, působit na rodiče, aby si plnili své povinnosti, pomáhat jim řešit výchovné problémy a poskytovat jim poradenství, nejsou proto v současnosti na odborech SPOD dětí vytvořeny personální podmínky. Pro nestátní organizace, které se snaží vytvářet alternativní modely péče je bohužel dosud sanace rodiny v mnoha případech nesnadná. (tamtéž, s. 31-32)

Bechyňová (2008, s. 26) uvádí, že: „*důležitou podmínkou pro účinnou sanaci rodiny je nejen „formálně splněná“ **multidisciplinární spolupráce**. Její základní kvalitou je partnerský přístup mezi všemi členy multidisciplinárního týmu a jejich přijetí principu sanace rodiny – pomoc dítěti prostřednictvím pomoci jeho rodině.*“ Dále uvádí, že je jedním ze znaků sanace rodiny **realizace případových konferencí**, což je společné setkání pomáhajících pracovníků, kteří hledají a navrhují optimální řešení konkrétní situace rodiny. Ty se však v praxi příliš nevyužívají a tak bývá práce s ohroženou rodinou nedostatečně nebo málo koordinována.

Bechyňová definuje tzv. případovou konferenci jako plánované a koordinované multidisciplinární setkání odborníků, kteří s rodinou a ohroženým dítětem pracují ve své každodenní praxi. Její délka, týkající se jednoho případu, **nepřesahuje třicet minut** a je svolávána zpravidla **jednou za tři až čtyři měsíce. Případovou konferenci v optimálním případě svolává a koordinuje pracovník SPOD**, ale o její svolání může požádat kterýkoli člen multidisciplinárního týmu v případě, že ho k tomu vedou důvody vyžadující participaci více zúčastněných pracovišť. Případovou konferenci je možné svolat v situacích, kdy je dítě:

- doma, nemá podaný návrh na nařízení ÚV nebo toto jednání není soudem ukončeno, je však v situaci, která vyžaduje pomoc k odstranění příčin, které zvyšují riziko jeho odebrání,
- doma ve vlastní rodině s pravomocně nařízenou ÚV a je připravováno na nástup do ÚV,
- odebráno z rodiny na základě předběžného opatření,
- na začátku či v průběhu pobytu v zařízení pro výkon ÚV,
- připravováno na návrat ze zařízení pro výkon ÚV domů nebo do náhradní rodinné péče za účasti vlastní rodiny. (Bechyňová, 2008, s. 89, 91, 95)

Složení případové konference: účastníky mohou být všichni, kdo ze zákona mají právo nebo povinnosti vystupovat k ochraně dítěte. „*Případové konference se účastní:*

- a) *vždy OSPOD (obecní úřad, obecní úřad obcí s rozšířenou působností, krajský úřad, MPSV, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí),*
- b) *dle aktuální povahy případu dítěte nebo jeho rodiny nebo osob odpovědných za výchovu dítěte nestátní organizace (včetně pověřených osob poskytující sociálně-právní ochranu nebo poskytovatelů sociálních služeb), škola a školské zařízení, lékař (pediatr, sexuolog, psychiatr, atd.) a zdravotnické zařízení a jiné zařízení pro péči o dítě (domov pro osoby se zdravotním postižením, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc), soudce, policie, státní zastupitelství, pracovník Probační a mediační služby, další odborníci (psycholog, mediátor, atd.), zástupce samosprávy.*
- c) *dítě, rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a další členové širší rodiny nebo příbuzní dítěte (případová konference může proběhnout i bez účasti dítěte, jeho rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, popř. i širší rodiny).“ (Metodické doporučení MPSV č. 2/2010 pro postup orgánů SPOD při případové konferenci, s. 2-3, online)*

Zde se nám může nabídnout otázka proč nejsou případové konference nebývají v praxi běžně využívány, pokud mají přispět k větší efektivitě kooperace pracovníků z jednotlivých resortů pracujících s ohroženými dětmi a rodinami? V mnohých činnostech v sociální oblasti často narážíme na nedostatek finančních prostředků, ovšem v tomto případě by náklady zřejmě nemusely být příliš vysoké. Jednalo by se především o cestovní náklady pracovníků a jejich čas, přičemž by se daly ušetřit prostředky za poštovné či telefonickou komunikaci.

Zvláště pak kooperace OSPOD s pracovníky různých resortů sídlících v dané lokalitě, by neměla činit problémy. Lze se rovněž domnívat, že velikost regionu může hrát také svou roli v tom, jak probíhá součinnost státní správy s NNO. V menší lokalitě se mohou lidé lépe poznat, na druhou stranu však také může docházet k tomu, že se v ní nemusí nacházet dostatek NNO, resp. vhodných služeb pro ohrožené děti a rodiny. V tomto smyslu je vhodné, aby pracovníci odboru sociální věcí s pracovníky NNO spolupracovali také na komunitním plánování sociálních služeb. Při něm by měli mít také prostor se lépe poznat, vyjasnit si své kompetence a nabídku služeb a také určit, jaké služby by bylo třeba v regionu zřídit.

Pro efektivní intervenci je nutné, aby všechny subjekty, které budou v rodině zasahovat, fungovaly jako celek a snažily se s ohroženou rodinou systematicky pracovat. Nestačí pouze soudně nařízený dohled, ale je také třeba zanedbávajícím rodičům pomoci v posilování jejich rodičovských kompetencí a často i ve vedení domácnosti včetně hospodaření s penězi. Jak bylo zmíněno v druhé kapitole, OSPOD na takovou práci s rodinou často nemá dostatečnou personální kapacitu. Proto je třeba, aby pracovníci státní správy využívali sociálních služeb NNO. Zde může vyvstat problém s předáváním získaných informací při intervencích v rodině ze strany pracovníků NNO směrem k OSPOD. Pracovníci NNO si totiž musí získat důvěru svých klientů, přičemž jejich vztah bývá založen smluvně včetně povinnosti mlčenlivosti. Pracovníci OSPOD však po nich mohou vyžadovat, aby jim sdělovali vše, co v rodině zjistili. Proto by bylo vhodné, aby si předávání informací dopředu metodicky ošetřili.

Jaké metody práce každá instituce a organizace využívá, záleží na managementu daného pracoviště a iniciativě jeho pracovníků, ale i podpoře státu. Sanace ohrožené rodiny je jistě náročná metoda práce, ovšem měla by se společnosti vyplatit, pokud se jejím prostřednictvím podaří zmírnit či odstranit důsledky zanedbávání dětí a přenos zanedbávání na další generace.

4. Shrnutí teoretické části

Odborníci vládního i nevládních sektoru intervenující v problematice zanedbaných dětí by měli být velmi dobře vybavení znalostmi a dovednostmi z diagnostiky projevů syndromu CAN, aby mohli efektivně dítěti pomoci. Zanedbávání dítěte se totiž může kombinovat s jinými formami týrání dětí. Zanedbávání dítěte v rodině můžeme rozlišit na nedostatek péče v uspokojení tělesných potřeb a výchovné zanedbávání. Lze předpokládat, že tělesné potřeby dítěte, ale i výchova budou zanedbávány spíše v rodinách, v nichž rodiče nemají dostatečné kompetence k rodičovství, příp. mají výrazné ekonomické potíže. Výchovně zanedbávané děti mohou pocházet rovněž z rodin s vysokým sociálním statutem. V těchto rodinách dítě citově strádá a dochází tak k nejčastěji k citové subdeprivaci, dále pak k citové, sociální a kognitivní deprivaci. Důsledkem zanedbávání dítěte jsou mimo jiné problémy v sociální adaptaci, což s sebou přináší závažné důsledky pro společnost v podobě různých deviací u dětí a následně pak v jejich dospělosti. Také může docházet k transgeneračnímu přenosu zanedbávání.

Zmiňované důsledky citové subdeprivace stejně jako rodiny, ve kterých k výchovnému zanedbávání dochází, bývají však méně nápadné a tak se stává, že se některým dětem v jejich situaci nepomůže. Pro pomáhající pracovníky je tedy také dobré vědět, jaké bývají obvyklé příčiny zanedbávání a na jaké **rizikové faktory** tohoto jevu by měli soustředit svou pozornost. Těmi jsou **rizikové děti** (např. děti s nižší reaktivitou), **rizikovní rodiče** (nemající dostatečné kompetence nebo motivaci k rodičovství) a **rizikové situace** (např. nechtěné těhotenství nebo rozvod).

V systému péče o zanedbávané děti působí mnoho subjektů. V této práci je kladen důraz na ty, které působí v přímé práci s rodinou v sociální a pedagogické oblasti. Jsou to zejména: **oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nevládní neziskové organizace** (zvláště poskytující sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a tzv. nízkoprahová zařízení pro děti a mládež) a **mateřské a základní školy**. Z NNO ty, které. V oblasti základních škol je třeba upozornit na dosud nedostatečně využitý potenciál sociálních pedagogů a jejich sociálně pedagogické práce, pozitivně lze naopak hodnotit možnosti zážitkové pedagogiky při působení na zanedbávané děti. Dále je třeba zdůraznit nezbytnost spolupráce školy s jinými institucemi.

Všechny zmíněné subjekty a řada dalších (např. ústavní a zdravotnická zařízení, soudy) by měly spolupracovat na řešení situace zanedbávaných i jinak znevýhodněných dětí ve všech typech prevence. Jejich součinnost ovlivňují různé faktory jako např. **legislativa, finance, systémová opatření, ale i osobnosti jednotlivých pracovníků**. Za efektivní metodu práce s ohroženou rodinou lze považovat sanaci rodiny, jejíž podmínkou je multidisciplinární spolupráce. Jejím znakem je pořádání tzv. případových konferencí, které by měly zvyšovat efektivitu kooperace subjektů, které se zanedbávaných dítětem a jeho rodinou nějakým způsobem pracují. Problém může být s určitou rivalitou mezi organizacemi či neochotou pracovníků spolupracovat. To se objevuje zejména v součinnosti mezi OSPOD a NNO. V této souvislosti se lze domnívat, že by mohly klíčovými institucím působících v oblasti zanedbávaných dětí pomoci např. společné kurzy v rámci povinného vzdělávání zaměřeného na problematiku práce s ohroženými dětmi.

Z hlediska kooperace v systémových změnách na úrovni obcí by bylo optimální, kdyby se pracovníci zaměřili na tzv. rizikové faktory zanedbávání zmíněné v první kapitole. Kromě vytváření potřebné sítě sociálních služeb, se zde otevírá i téma depistáže, kterou by pracovníci OSPOD, ale i některých NNO měli vykonávat. V tomto případě se může mimo jiné jevit jako velmi vhodná spolupráce s porodnicemi, které mohou identifikovat uvedené rizikové děti či příp. kombinaci rizikových faktorů, jež by mohly vést k zanedbávání dítěte a nabídnout pak rodičům vhodnou sociální službu či jinou pomoc (jako kombinaci rizikových faktorů můžeme uvést třeba předčasné narození dítěte císařským řezem velmi mladé matce samoživitelce).

Ve vztahu k depistáži podle rizikových faktorů, lze předpokládat určitý nárůst zejména rizikových rodičů a sice v důsledku hospodářské recese a obecně vysoké zadluženosti českých rodin. Tak můžeme očekávat nárůst rodin, které budou mít problémy se zabezpečením chodu domácnosti nebo zajištěním základních životních potřeb dětí. V těchto případech se rovněž zvyšuje pravděpodobnost, že rodiče budou muset přijmout zaměstnání, které nebude ve shodě s řádnou péčí o dítě (např. odpolední směny u matek samoživitelek). Dalším problémem je křehkost stability rodiny vzhledem k vysoké rozvodovosti a také stále klesající sňatečnosti, kdy rodič zůstává s dítětem sám. Tím opět roste riziko toho, že rodiče nebudou zvládat se dítěti řádně věnovat, ať z psychických nebo ekonomických důvodů, příp. jejich kombinace.

Pro výše zmíněné typy rizikových faktorů se může zdát jako vhodná spolupráce OSPOD a NNO se základními (ale i jinými) školami. Kromě případů zanedbaných dětí, které spadají do oznamovací povinnosti SPOD, zde mohou pracovat také s citově subdeprivovanými dětmi a nabízet jim patřičné služby tak, aniž by je to stigmatizovalo. Z hlediska systémových změn můžeme pokládat za nejvhodnější, aby depistáž ve škole a následná práce s dítětem a jeho rodinou, byla v kompetenci sociálního pedagoga, který by mohl ve škole zastávat také funkci výchovného poradce a metodika prevence. Tento pracovník by měl mít přehled o sociální síti daného regionu, navazovat komunikaci s místními NNO i pracovníky OSPOD a případně se účastnit i případových konferencí. Vůči dětem by pak mohl jako pracovník školy, který není zároveň i učitel, zachovávat mnohem více partnerský a přátelský přístup (mohly by si např. i tykat), čímž by mohl mít k dětem blíže. Takto vytvořené vztahy by mohl mimo jiné využít v komunikaci s dětmi, které jsou svými rodiči zanedbávány a nevědí, jak vzniklou situaci řešit nebo se stydí o problémech v rodině někomu říci.

S ohledem na cíl této práce potom můžeme konstatovat, že podstatnou roli v kooperaci vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti hrají samotné rizikové faktory v rodinách (jak bude daná rodina spolupracovat na řešení své situace, jaké jsou její možnosti), sociální a pedagogické činnosti OSPOD, NNO a ZŠ (samozřejmě i jiných institucí z různých resortů) a různé další vnitřní i vnější faktory, které na práci pracovníků všech institucí působí. K efektivitě kooperace vybraných subjektů pak může v závažných případech zanedbávání dětí přispět svolávání případových konferencí.

Nicméně nestačí zefektivňování kooperace vládních a nevládních subjektů pouze v závažných případech zanedbávaných dětí, ale je nutné snažit se eliminovat možné příčiny tohoto jevu. Jak se nám bude toto dařit záleží mimo jiné na tom, jaké služby či pracovní místa bude náš politický systém podporovat a jak činná bude občanská společnost v naší republice.

V následující praktické části se pokusíme přiblížit, jakým způsobem pracují s ohroženými dětmi a jejich rodinami oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nevládní neziskové organizace a základní školy v jedné menší obci s rozšířenou působností jménem Prachatice a jak spolu v dané oblasti tyto subjekty kooperují.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Kooperace vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti

V praktické části se budeme zabývat kooperací vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti na území města Prachatic. Tato obec s rozšířenou působností se nachází v jihozápadní části České republiky v příhraniční oblasti a je součástí Jihočeského kraje, žije v ní necelých dvanáct tisíc obyvatel. Byla zvolena zejména proto, že vyhovuje podmínkám kvalitativního výzkumu a že zde vzhledem k předchozí spolupráci při sběru dat (OSPOD a NNO) pro bakalářskou práci byla již některými subjekty přislíbena součinnost i na tomto empirickém šetření pro práci diplomovou.

6 Východiska empirického šetření

Při mapování spolupráce vládního a nevládního sektoru v Prachaticích budeme vycházet z toho, že **optimálním způsobem intervence v rodině zanedbávaného dítěte je sanace rodiny** (ozdravení rodinného prostředí) **jejíž součástí je realizování tzv. případových konferencí**. Jejím nástrojem mohou být rovněž NNO, přičemž pro efektivní intervenci do rodiny je potom nutné vymezit kompetence všech subjektů, které se na ní podílejí, a rámec jejich spolupráce, zejména pak u NNO a OSPOD. Z hlediska sekundární prevence jsou důležité rovněž sociálně pedagogické služby, které jim mohou pomoci s odstraněním či alespoň zmírněním důsledků zanedbávání. Zde může být zásadní sociálně pedagogická práce s dětmi v ZŠ, ve kterých děti tráví značnou část svého dne. I při této činnosti mohou ZŠ využívat služeb NNO.

7 Analýza výzkumného pole

V oblasti péče o zanedbávané děti působí řada subjektů vládního i nevládního sektoru napříč různými resorty. V empirickém šetření se zaměříme na ty, které běžně pracují s dětmi či rodinami v sociální či pedagogické oblasti. Za tyto subjekty můžeme považovat **oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nevládní neziskové organizace poskytující sociální služby dětem a rodinám** a také **základní školy**, které mohou nejen v rámci povinné školní docházky intervenovat do procesu výchovy a vzdělávání dětí žijících v rodinách, které nenaplnují jejich potřeby.

Z hlediska kooperace v oblasti sociálně pedagogické péče o zanedbávané děti bychom pak mohly hovořit o určité tripartitě, která by zahrnovala tyto klíčové subjekty. Lze se totiž domnívat, že tyto subjekty mají největší prostor a možnosti (buď ze zákona nebo na základě dobrovolnosti osob, kterých se to týká) eliminovat ohrožující situaci dítěte, posilovat vazbu a vhodné interakce dětí a jejich rodin. Dále také mohou nabízet těmto dětem aktivity, které jim mohou pomoci v jejich osobnostním a sociálním rozvoji, který byl nevhodnou výchovou v jejich rodině narušen.

V empirickém šetření se tedy budeme zabývat kooperací výše zmíněných subjektů, jenž se vyskytují ve městě Prachatice a možností jejího zefektivnění. Výsledkem zásahu do situace zanedbávaného dítěte by měla být změna chování rodičů ve vztahu k dítěti i dítěti samotnému. Při kooperaci jednotlivých subjektů se tedy jedná zejména o snižování frekvence a intenzity projevů nepřiměřené výchovy dítěte v jeho rodině.

Grafické znázornění modelu výzkumného pole:

8 Problém, cíl a výzkumné otázky empirického šetření

Výzkumný problém

Jaká jsou specifika spolupráce subjektů vládního a nevládního sektoru v sociální a pedagogické oblasti při řešení situace zanedbávaného dítěte a jeho rodiny a lze tuto spolupráci považovat za dostatečnou?

Cíl šetření

Cílem empirického šetření této práce je v daném městě zmapovat, jaké faktory hrají zásadní roli v kooperaci prachatického Oddělení sociálně-právní ochrany dětí s místními nevládními neziskovými organizacemi poskytujícími sociální služby dětem či rodinám a základními školami a co by mohlo přispět k zvýšení její efektivity.

Výzkumné otázky

- 1) Jaké sociální a pedagogické činnosti vybrané subjekty nabízejí a poskytují zanedbávaným dětem a jejich rodinám v rámci součinnosti vedoucí ke zlepšení situace zanedbávaných dětí?
 - a) Které faktory jejich sociálně pedagogickou práci nejvíce ovlivňují?
 - b) Jak lze z hlediska představitelů zkoumaných subjektů jejich sociálně pedagogickou práci se zanedbávanými dětmi zefektivnit?
- 2) Jakým způsobem probíhá spolupráce oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nevládních neziskových organizací a základních škol ve městě Prachatice?
 - a) Jak je tato spolupráce ošetřena?
 - b) Jaké faktory hrají roli v kooperaci vybraných subjektů?
- 3) Jak lze zefektivnit z hlediska představitelů zkoumaných subjektů kooperaci mezi oddělením sociálně-právní ochrany dětí, nevládními neziskovými organizacemi a základními školami v Prachaticích?

9 Charakteristika základního souboru a výběr vzorku

Základní soubor

Z hlediska kooperace vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti lze považovat za základní soubor **všechny vládní i nevládní subjekty, které se v rámci svých činností setkávají se zanedbávanými dětmi a jejich rodinami**. Tyto subjekty spadají pod různé rezorty ministerstev jako je např. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví či Ministerstvo spravedlnosti.

V rámci MPSV jsou to z vládního sektoru zejména různá oddělení sociálních odborů krajských úřadů, městských a obecních úřadů (zejména pak OSPOD), a z nevládního sektoru nevládní neziskové organizace. Ohledně MŠMT se potom jedná školy různého stupně (zvláště pak mateřské a základní školy) a různá školská zařízení (SVP, PPP, ústavní zařízení). Dále je nutná také součinnost těchto subjektů se zdravotnickými zařízeními a pracovníky (pediatry, kojeneckými ústavy apod.), a rovněž s policií a soudy.

Výběr vzorku

Vzhledem k zaměření této práce na sociálně pedagogickou oblast, byly vybrány ty subjekty z Prachatic, které mohou být nejčastěji v přímé interakci s zanedbávanými dětmi a jejich rodinami a zároveň spadají do této oblasti.

Ve městě Prachatice se nachází v rámci sociálního odboru městského úřadu **Oddělení sociálně-právní ochrany dětí**, kde pracují tři sociální pracovníce pracující s rodinami se syndromem CAN a dva kurátoři pro mládež (jedna žena, jeden muž). Z nevládního sektoru se budeme zabývat nevládními neziskovými organizacemi, které poskytují sociální služby dětem a rodinám v daném městě v roce 2010. Těmi jsou **Farní charita Prachatice a občanské sdružení Portus Prachatice**. Dalšími subjekty, které patří do vybraného souboru pro empirické šetření jsou všechny základní školy, které se v Prachaticích nacházejí, tzn. **Základní škola Národní, Základní škola Vodňanská a Základní škola Zlatá Stezka**. Lze však předpokládat, že budou v šetření zmíněny i jiné subjekty vládního i nevládního sektoru.

10 Metodologie empirického šetření

Pro empirické šetření na téma kooperace vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti, které bude uskutečněno ve městě Prachatice, bude použita **kvalitativní metoda**. Tato metoda šetření se jevila jako vhodná pro zodpovězení výzkumných otázek zejména proto, že efektivitu spolupráce a tedy i intervenci v rodině zanedbávaného dítěte lze vyhodnocovat především kvalitativně. Pro získání empirických dat, které by mohly vypovídat o činnosti a kooperaci vybraných subjektů, jež pracují s dětmi (oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nevládních neziskových organizací a základních škol) byla zvolena kombinace **techniky analýzy dokumentů, polostrukturovaných rozhovorů a případové studie**.

Hendl uvádí (2005, s. 132), že analýza dokumentů patří v kvalitativním výzkumu k standardní aktivitě. Tato data nejsou vystavena působení zdrojů chyb nebo zkreslení, jež vznikají při uskutečňování rozhovorů nebo pozorování. Subjektivita výzkumníka hraje roli pouze při výběru dokumentů. Jedná se tudíž o nereaktivní způsob sběru dat.

V tomto empirickém šetření byla nejprve provedena analýza agendy dětí se syndromem CAN, z nichž byly vybrány děti, které měly v záznamech jako indikátor uvedeno zanedbávání či citovou deprivaci. Získaná data by nám měla říci něco o tom, jaký je výskyt evidovaného zanedbávání dětí v tomto regionu v roce 2001 - 2010, kdo bývá jeho oznamovatelem a abusorem, s jakými jinými typy syndromu CAN bývá kombinováno. Dále bude analyzováno jaké je složení těchto zanedbávajících rodin a zvláště podstatná budou zjištění, jaká opatření v nich byla OSPOD v Prachaticích učiněna a kdo se na nich podílel.

U jednotlivých subjektů vládního a nevládního sektoru pak byla provedena analýza dostupných dokumentů z internetu atd. o jejich sociálních a pedagogických aktivitách, které mohou pomoci zanedbávaným dětem či jejich rodinám k lepšímu sociálnímu fungování. Následně byly analyzovány obsahy uzavřených smluv mezi OSPOD a NNO.

Další technikou sběru dat bylo polostrukturované interview, o němž se Miovský (2006, s. 159) vyjadřuje, že je zřejmě vůbec nejrozšířenější podobou metody interview, neboť dokáže řešit mnoho nevýhod jak nestrukturovaného, tak plně strukturovaného interview. Je třeba si vytvořit schéma, které je pro tazatele závazné, přičemž obvykle specifikuje okruhy otázek, na

které se bude účastníků ptát. Dle potřeby a možností je možno upravovat pořadí okruhů otázek, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview. Je vhodné ověřovat, že jsme danou odpověď správně pochopili a interpretovali, klást doplňující otázky. Je však nutné definovat tzv. jádro interview, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za povinnost probrat. (tamtéž, s. 160)

Rozhovory byly uskutečněny s vedoucí pracovnící OSPOD, s vedoucími pracovníci jednotlivých projektů vybraných NNO a ředitelkami ZŠ. Okruhy otázek směřovaly k získání odpovědí na stanovené výzkumné otázky na s. 50 tohoto projektu. Témata se tedy týkala možností sociálně pedagogických aktivit, které lze nabídnout zanedbávaným dětem a jejich rodinám ke zlepšení jejich situace (jako součásti toho, co může přispět k efektivní intervenci v rodině a při rozvoji zanedbávaného dítěte) a stěžejní otázky se vztahovaly k průběhu vzájemné kooperace (zvláště ve vztahu k OSPOD), dále k faktorům, které jejich součinnost ovlivňují a k tomu, jak ji lze zefektivnit. V případě potřeby pak byly vybraným subjektům položeny doplňující a objasňující otázky, pokud se vyskytly nějaké nejasnosti, případně nové skutečnosti, které nebyly do šetření zahrnuty a přesto se jevíly v tomto tématu jako podstatné.

Vzhledem k tomu, že výsledkem efektivní spolupráce OSPOD, NNO a ZŠ by měla být kvalitativní změna ve výchovných postojích rodičů zanedbávaných dětí a přiměřenější rozvoj těchto dětí, byla pro zajištění určité objektivity empirického šetření uskutečněna případová studie vybrané rodiny v evidenci agendy syndromu CAN prachatického OSPOD. Tato studie byla provedena z tzv. spisu Om, přičemž se jednalo o rodinu, ve které žije dítě, jež je indikované jako zanedbávané a citově deprivované. V rámci této případové studie jsme se zabývali rizikovými faktory zanedbávání v rodině, subjekty, které vstupují do intervencí v rodině a efektivitou kooperace OSPOD a jednotlivými subjekty.

Výchozím subjektem pro toto empirické šetření bylo Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Prachaticích, jelikož je to jediný subjekt v místě šetření, který eviduje zanedbávané děti a má povinnost s nimi pracovat. Jako další byla zpracována data z prachatických nevládních neziskových organizací, jejichž sociální služby mohou zanedbávané děti a jejich rodiny využívat. Jako poslední byla analyzována získaná data z místních základních škol, které se s těmito dětmi rovněž setkávají.

11 Zpracování a interpretace dat

11.1 Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Prachaticích

Zpracování dokumentace

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Prachaticích má za úkol:

- výkon samosprávných činností a výkon státní správy na úseku sociálně-právní ochrany dětí, dle zvláštních zákonů
 - náhradní rodinnou péči (pěstounskou péči a osvojení)
 - výkon opatrovnictví nezletilých dětí
 - provádění místních šetření a oznámení soudům a jiným státním orgánům rozhodné skutečnosti v oblasti sociálně-právní ochrany dětí
 - výkon funkce kurátora pro mládež
 - sledování výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy
 - agendu týkající se týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí
- (Odbor sociálních věcí Prachatice, 2011, online)

Analýza dat z agendy syndromu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí:

Nejdříve začneme zpracováním dat ze záznamních listů vedených v agendě syndromu CAN, jejich analýzou a interpretací.

V agendě syndromu CAN tohoto OSPOD bylo v letech 2001 - 2010 evidováno 73 dětí. Z toho bylo ohrožení vývoje a zdraví dětí oznámeno jako:

- zanedbávání v 11 případech – šest dívek a pět chlapců
- fyzické týrání v 30 případech – jedenáct dívek a devatenáct chlapců
- sexuálního zneužívání v 31 případech – dvacet sedm dívek a čtyři chlapci
- v jednom případě šlo o oznámenou šikanu – chlapce

V 52 případech bylo dítě již v evidenci sociálně-právní ochrany např. z důvodu rozvodu rodičů.

Jednotlivé typy syndromu CAN byly oznámeny v této formě:

Zanedbávání dítěte: 1x zanedbávání, 4x zanedbaná péče, 5x zanedbaná péče a fyzické týrání, 2x podezření na zanedbávání povinné péče,.

Týrání dítěte: 12x fyzické týrání, 8x nepřiměřené fyzické trestání, 1x fyzické napadení, 3x nepřiměřené fyzické potrestání, 4x fyzické a psychické týrání, 1x podezření na týrání, 1x podezření na týrání a domácí násilí.

Sexuální zneužívání: 13x pohlavní zneužívání, 11x pohlavní zneužití, 1x sexuální zneužívání, 1x znásilnění, 2x pohlavní zneužití ve stádiu pokusu, 2x pohlavní zneužití se souhlasem poškozené.

1 případ byl matkou dítěte oznámen jako šikana ze strany spolužáka (viz. níže případ č. 12)

Celkem šlo o **45 dívek a 28 chlapců** v tomto věkovém rozmezí:

Dívky:	1-3 roky: 5x	4-6 let: 2x	7-14let: 28x	15-18let: 10x
Chlapci:	1-3 roky: 7x	4-6 let: 5x	7-14let: 15x	15-18let: 1x

Tabulka č. 1 Věk dětí vedených OSPOD v Prachaticích v agendě syndromu CAN.

U nejstarších dívek se pak jednalo především o sexuální zneužívání.

Oznamovateli těchto případů ohrožování dětí byli:

1x starostka obce, 1x starosta obce, 6x soused, 2x sousedka, 2x orgán SPOD, 6x Policie České republiky (obvodní oddělení), 12x Policie České republiky (služba kriminální policie a vyšetřování), 1x městská policie, 2x nemocnice (dětské oddělení), 1x lékař, 1x pediatřka, 1x syn manžela matky, 1x bratr matky, 7x anonym, 2x Krizové a kontaktní centrum, 4x základní škola, 1x anonym a základní škola, 1x otec, 9x sama nezletilá, 4 x matka, 1x babička, 1x sama nezletilá a matka, 1x babička a matka, 2x Fond ohrožených dětí - Klokánek, 1x děda, 2x anonym na Policii České republiky (obvodní oddělení).

Abusory byli uvedeni:

13x rodiče, 13x matka, 12x otec, 1x matka a manžel, 1x manželka otce, 6x druh matky, 1x manžel matky, 1x nevlastní otec, 1x strýc matky, 1x známý matky, 1x děda, 1x babička, 1x druh babičky, 1x bratr, 1x souseď, 2x přítel nezletilý, 1x vrstevníci, 4x kamarád, 2x spolužák, 1x starší žák, 1x nezletilec, 5x jiná osoba (mužská), 1x svěřenec DD, 1x vychovatel DD.

Děti vedené v agendě syndromu CAN měly u kolonky rodina uvedeno toto:

24x úplná rodina, 20x neúplná rodina, 18x doplněná o otce, 2x doplněná o manžela, 2x doplněná o družku, 2x neúplná bez matky, 1x nová rodina, 1x před rozvodem, 1x doplněná rodina prarodičů, 1x nezletilý svěřen do péče babičky, 1x ústavní péče.

Určitou zvláštností je, že v posledních třech letech byly v této agendě kromě jednoho případu evidovány pouze samé dívky, přičemž se jednalo převážně o sexuální zneužívání.

Nepotvrzeno nebo **v případě oznámení neprokázáno** bylo celkem 14 oznámených případů syndromu CAN.

V záznamním listu týraného, zneužívaného či zanedbávaného dítěte lze získat jen strohé údaje. Oznámení nemusí být vždy prokázané, situace v rodině může být velmi komplikovaná, stejně jako se u dětí kombinují různé typy syndromu CAN, **nelze tedy jednoznačně říci, že se jedná o ohrožení dítěte takového typu, který je uveden při oznámení případu.** Samozřejmě nelze opomíjet v rodinách ohrožených dětí žijí také jejich sourozenci, u nichž je vysoká pravděpodobnost, že jsou chováním svých rodičů, příp. jiných osob rovněž ohroženi.

Obecně můžeme říci, že na OSPOD v Prachaticích je **nejčastěji hlášeno sexuální zneužívání**, které se týká především dívek zvláště pak v dospívajícím věku **a fyzické týrání** jímž jsou ohroženi spíše chlapci. Nejčastějším oznamovatel ohrožování dětí v tomto regionu bývá Policie České republiky, dále jsou častá anonymní oznámení i ohlášení samotnými dětmi (dívkami). Děti ohrožují vlastní i nevlastní rodiče v úplných i neúplných rodinách.

Ze 73 případů ohrožených dětí hlášených na OSPOD v PT se u 21 případů v záznamním listu objevil u dítěte indikátor zanedbávání a citové deprivace. V těchto záznamech je již uvedeno, které subjekty se podílejí na opatřeních, která jsou provedena v rámci prvotního ošetření situace dítěte, ale i následné péče o dítě a rodinu. **Lze však předpokládat, že byla v pozdější době učiněna i další opatření.** U všech případů ovšem nelze zjistit všechny informace, jelikož spisy se již nenalézají v archivu OSPOD v PT z důvodu postoupení spisu či jeho vyřazení, proto budeme vycházet pouze ze záznamních listů agendy syndromu CAN.

Případy dětí s indikátorem zanedbávání či citové deprivace

Rok 2001:

Případ č. 1 a 2 - zanedbaná péče (nepotvrzeno) - dívka 9 let a chlapec 5 let. Děti v evidenci orgánu SPOD nebyly. Oprávněnost oznámení v době záznamu nepotvrzena.

Oznamovatel – soused z domu. Abusor – matka 27 let. Rodina doplněná o otce.

Opatření neuvedena.

Případ č. 3 – zanedbaná péče - chlapec 2 měsíce. Dítě v evidenci orgánu SPOD nebylo. Oprávněnost oznámení v době záznamu nepotvrzena.

Oznamovatel – nemocnice, dětské oddělení. Abusor – matka 21 let, otec 30 let. Úplná rodina. Zanedbávání životních potřeb dítěte – neopatrné zacházení /vyklopení z kočárku/ - nutná hospitalizace v nemocnici.

Opatření přijatá v rámci rodiny (dále jen OPRR) – opakované šetření v rodině.

Opatření přijatá mimo rodinu (dále jen OPMR) – **konzultace s dětskou lékařkou.**

Případ č. 4 – zanedbaná péče, fyzické týrání - chlapec 2 roky. Dítě bylo evidenci orgánu SPOD dva roky. Oprávněnost oznámení v době záznamu zatím nepotvrzena.

Oznamovatel – bratr matky nezletilého. Abusor – otec nezletilého 33 let. Úplná rodina. Zanedbávání životních potřeb, v citové oblasti, finanční zanedbanost. Tělesné týrání – bití – četnost neurčena (v době zápisu zatím neprokázáno). OPRR - pohovor s matkou nezletilého.

OPMR – **konzultace s dětskou lékařkou.**

Rok 2002:

Případ č. 5 a 6 – zanedbaná péče, fyzické týrání - dívka 2 roky, chlapec 3 roky. Děti v evidenci orgánu SPOD nebyly. Oprávněnost oznámení v době záznamu nepotvrzena.

Oznamovatel – soused z domu. Abusor – matka 24 let a otec 29 let.

OPRR – **šetření v rodině.**

OPMR – **jednání s dětskou lékařkou.**

Případ č. 7 a 8 - zanedbání péče, psychické týrání - dívka 8 let a chlapec 2 roky. Dítě v evidenci orgánu SPOD nebylo. Oprávněnost oznámení v době záznamu nepotvrzeno.

Oznamovatel – sousedka z domu. Abusor – matka 27 let. Rodina doplněná o otce.

OPRR – **dítě zůstává v rodině se zajištěnou pomocí zvenčí.**

OPMR – **kontakt se školou, dětskou lékařkou.**

Rok 2004:

Případ č. 9 – pohlavní zneužívání ze strany otce – chlapec 15 let. Dítě bylo v evidenci orgánu SPOD patnáct let. Oprávněnost oznámení v době zápisu zatím nepotvrzena – jen nepřímo – změněným chováním dítěte

Oznamovatel – matka. Abusor – otec 37 let. Úplná rodina.

Zanedbání v citové oblasti z důvodu nepodnětného prostředí. Otec má odpykaný trest za pohlavní zneužití syna z prvního manželství.

OPRR – **umístění nezletilého mimo rodinu** – opakované útky z domova. **Spolupráce s rodiči.**

OPMR - **podán podnět na zahájení trestního stíhání otce podle § 242, 243 trestního zákona.** Chlapec následně žil v dětském domově až do zletilosti.

Rok 2005:

Případ č. 10 – nepřiměřené fyzické trestání – chlapec 7 let. Dítě v evidenci orgánu SPOD nebylo. Oprávněnost oznámení byla potvrzena z vyjádření souseda, částečného přiznání otce, zprávy učitelky mateřské školy.

Oznamovatel – starosta obce (obecní úřad). Abusor – otec 34 let. Rodina doplněná o družku, 1 sourozenec.

Tělesné týrání – nepřiměřené bití rukou – prokázáno v jednom případě. Psychické týrání – bití přítelkyně v přítomnosti dětí. Zanedbání v citové oblasti – zejména ze strany otce, chybí matka. Důsledkem je citová deprivace, ustrašenost, ostražitost, ztráta bezpečí.

OPRR – časté návštěvy rodiny, spolupráce s pediatrem.

OPMR – otec se vrátil do jiného okresu – spis postoupen, podrobně popsána zjištěná situace.

Případ č. 11 – fyzické týrání – chlapec 10 let. Dítě bylo v evidenci orgánu SPOD jeden rok. Oprávněnost oznámení byla potvrzena (nepřiměřené trestání otcem).

Oznamovatel – anonym, škola na základě stejného anonymu. Abusor – otec 37 let. Rozvedená rodina doplněná o družku, 1 sourozenec.

Fyzické týrání – bití páskem, rukou, opakovaně. Psychické týrání. Zanedbávání životních potřeb – nedostatek jídla, nedostatečná hygiena. Zanedbávání v citové oblasti a v oblasti vzdělávání – špatný prospěch ve speciální škole. Důsledkem je změna chování, uzavřenost, bázlivost, podvýživa, zhoršená komunikace s dítětem – uzavřený, zakřiknutý, špatná hygiena.

OPRR – pomoc při vyřízení dávek sociální péče a podpory, spolupráce se speciální školou – doučování a terapie v SVP Spirála.

OPMR – zpráva soudu v rámci dohledu. **Podnět na trestní stíhání podle § 215 trestního zákona.** Spis byl postoupen do jiného okresu.

Případ č. 12 – opakované fyzické napadání jiným nezletilým /šikana/ - chlapec 13 let. Dítě bylo v evidenci orgánu SPOD pět let. Oprávněnost případu byla potvrzena z lékařské zprávy. Oznamovatel – matka. Abusor – spolužák 13 let. Rodina doplněná o manžela matky, 3 sourozenci.

Fyzické týrání – bití rukou, kopání (ataky od spolužáka). Psychické týrání rodiči (matkou a jejím manželem). Důsledkem je úzkostně-depresivní syndrom, citová deprivace.

OPRR – psycholog, psychiatrická terapie, medikace.

OPMR – spolupráce se školou a agresorem. Nezletilec (abusor) šetřen kriminální policií.

Případ č. 13 – Nepřiměřené fyzické potrestání - dívka 13 let. Dítě bylo v evidenci orgánu SPOD sedm let. Oprávněnost případu byla potvrzena ze zprávy ošetřující dětské lékařky.

Oznamovatel – matka. Abusor – otec 35 let. Úplná rodina, 4 sourozenci.

Fyzické týrání – zbití dřevěnou násadou. Psychické týrání – domácí násilí páchané na matce.

Zanedbávání životních potřeb (velmi sociálně slabá rodina) – špatné životní podmínky.

Zanedbávání v citové oblasti – zejména ze strany otce. Zanedbávání v oblasti vzdělávání –

není vhodná motivace a finanční prostředky. Důsledkem je citová deprivace, ustrašenost, zranění s týdenním léčením v nemocnici (viz. případová studie).

OPRR – časté návštěvy rodiny, spolupráce s pediatrem.

OPMR – nabídnuta terapie, zatím nevyužita, výchovné opatření soudu – dohled na výchovu dětí. Trestní stíhání. Od roku 2008 zapojení Farní charity – terénního programu Most Naděje.

Rok 2006:

Případ č. 14 a 15 – Pohlavní zneužívání (agresor byl zřejmě nezletilec) – chlapec 8 let a dívka 2 roky. Děti byly v evidenci orgánu SPOD dva roky. Oprávněnost oznámení byla potvrzena zařízením Klokánek – terapie v DKC Praha.

Oznamovatel – Fond ohrožených dětí - Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – Klokánek Praha. Abusor – kamarád 11 let. Neúplná rodina.

Sexuální zneužívání potvrzeno – u chlapce opakovaně anální styk, pornografie, osahávání, orální sex. U dívky opakovaně pornografie, osahávání, napodobování sexuálního styku. Zanedbávání životních potřeb dětí částečné – velmi špatné sociální podmínky. Dále zanedbávání v citové oblasti. U chlapce je pak důsledkem citová deprivace, pomočování, agresivita vůči sestře, noční strachy, neklidný spánek. U dívky vznikla důsledkem chování matky citová deprivace.

OPRR – nezletilí jsou se souhlasem matky v Klokánku (zařízení Fondu ohrožených dětí).

OPMR – podnět policii (služba kriminální policie a vyšetřování), terapie v Dětském krizovém centru. Spis byl postoupen do jiné obce.

Případ č. 16 – podezření na zanedbání povinné péče (pád dítěte z okna) – dívka 5 let. Dítě v evidenci orgánu SPOD nebylo. Oprávněnost oznámení v době záznamu nepotvrzena.

Oznamovatel – Nemocnice Prachatice, dětské oddělení. Abusor – matka 47 let. Neúplná rodina. Důsledkem jsou naraženiny a zlomenina stydké kosti po pádu z okna.

OPRR – pohovor s matkou, poučení o rodičovské zodpovědnosti.

OPMR – dohled OSPOD nad rodinou, sledování ze strany dětské lékařky – pozvánky na preventivní prohlídky 1x za půl roku.

Případ č. 17 – podezření na zanedbání povinné péče – matka ponechala dítě bez dozoru, nezletilá nalezena na kolejišti - dívka 2 roky. Dítě v evidenci orgánu SPOD nebylo. Oprávněnost oznámení v době záznamu neprokázána.

Oznamovatel – Policie ČR, obvodní oddělení Prachatice. Abusor – matka 33 let. Rodina úplná, 2 sourozenci.

Zanedbávání životních potřeb dítěte – matka zanechala dítě bez dozoru, dítě bylo ohroženo na životě a zdraví. Důsledkem – nebyl způsoben úraz, došlo k akutnímu stresovému syndromu.

OPRR – pohovor s matkou, poučení o rodičovské zodpovědnosti.

OPMR – dohled OSPOD nad rodinou, sledování ze strany dětské lékařky, podnět na výchovné opatření soudu.

Rok 2007:

Případ č. 18 – nepřiměřené trestání – chlapec 11 let. Dítě bylo v evidenci orgánu SPOD osm let. Oprávněnost oznámení potvrzena.

Oznamovatel – základní škola. Abusor – matka 32 let, manžel matky 33 let. Doplněná rodina, dva sourozenci. Důsledkem je citová deprivace, frustrace.

OPRR – práce s matkou, vytvořen plán v postupu, diagnostický pobyt neletilého, dána na zvážení změna výchovného prostředí, rozvíjen kontakt s biologickým otcem a jeho rodinou.

OPMR – změna výchovy – svěřen babičce podle § 45 ZOR.

Případ č. 19 – pohlavní zneužití – dívka 15 let. Dítě bylo v evidenci orgánu SPOD čtrnáct let. Oprávněnost oznámení v době záznamu nepotvrzena.

Oznamovatel – sama nezletilá. Abusor – otec 61 let. Doplněná rodina (matka žije s přítelem).

Sexuální zneužívání – nepotvrzeno – nezletilá vše odvolala, nevěrohodnost v testech.

Důsledkem rodinné výchovy je citová deprivace, nedostatečný zájem rodičů. Velmi slabé sociální zázemí. V rodině je alkoholismus u matky i jejího přítele.

OPRR – dohled ze strany OSPOD, častý kontakt s nezletilou.

OPMR – spolupráce se školou. Pomoc z Farní charity – terénní program Most Naděje.

Případ č. 20 – zanedbávání – chlapec 3 roky. Spis o rodině byl veden orgánu SPOD čtrnáct let. Oprávněnost oznámení potvrzena.

Oznamovatel – sousedka. Abusor – matka 26 let. Doplněná rodina o manžela matky.

Zanedbávání životních potřeb dítěte – nedostatečný přísun potravy. Zanedbávání v citové oblasti – nepodnětné prostředí, rozdíly mezi sourozenci.

Důsledkem – citová deprivace, nedostatečný zájem rodičů. Velmi slabé sociální prostředí.

OPRR – dohled ze strany OSPOD, častý kontakt s nezletilým. Střídavá péče s otcem, pomoc i z rodiny manžela matky.

OPMR – dohled soudu. Spolupráce se speciální školou, dětskou lékařkou, sousedy a Farní charitou – terénním programem Most Naděje. Spis byl postoupen do jiné obce.

Rok 2010:

Případ č. 21 – podezření na týrání – chlapec 3 roky. Dítě bylo v evidenci orgánu SPOD dva roky. Oprávněnost oznámení částečně potvrzena. Oznamovatel – pediatr. Abusor – matka 22 let, případně její druh. Rodina doplněná o přítele matky. Matka střídá partnery, citově hostilní. Tělesné týrání – nepřiměřené trestání, bití. Zanedbávání v citové oblasti. Důsledkem je hyperaktivita, napětí, úzkost z pozitivního doteku (že místo pohlazení přijde fyzický atak).

OPRR – zapojení Farní charity – terénního programu Most naděje, dohled nad rodinou, návštěvy v rodině.

OPMR – umístění nezletilého v mateřské škole, častější kontrola u lékařky.

Analýza a interpretace dat o zanedbávaných a citově deprivovaných dětech:

Celkem se za období 2001 – 2010 jedná o **8 dívek a 13 chlapců**. Necelá polovina dětí bylo **v evidenci SPOD v průměru šest let** (zejména z důvodu rozvodu rodičů nebo dohledu nad jejich sourozenci). **Oznamovatelem** ohrožování těchto dětí byli **nejčastěji sousedi**, dále potom nemocnice, pediatr, matka (příčemž sama se svým manželem dítě psychicky týrala a citově deprivovala), základní škola, sama nezletilá, bratr nezletilého, bratr matky, starosta obce, Fond ohrožených dětí, policie, anonym.

Abusory byli **nejčastěji matka a otec**. V případech samotného zanedbávání se pak jednalo pouze o matky. Tyto **děti vyrůstaly** zejména **v rodinách doplněných o otce**, **k zanedbávání pak docházelo především v úplných rodinách**. V rodinách těchto dětí byly zaznamenáno **dalších 13 sourozenců**, jejichž počet je zřejmě v současné době vyšší.

Většina případů ohrožení dítěte **nebyla v době oznámení prokázána**, nicméně k prokázání oprávněnosti oznámení mohlo dojít v průběhu dalších šetření v rodině a jejím okolí. Zanedbávání bylo v těchto případech často spojeno s fyzickým a psychickým týráním.

Nejčastějším opatřením, aby nedocházelo k dalšímu ohrožování dítěte, **byla zvláště u předškolních dětí konzultace a spolupráce s dětskou lékařkou**. Dále **OSPOD v PT spolupracovalo se školami či dalo podnět na prošetření či zahájení trestního stíhání policií a také na výchovné opatření k soudu**. Dále OSPOD spolupracovalo s psychology a psychiatry, SVP Spirála a jednou dalo při prvním šetření podnět na umístění mimo rodinu.

Z hlediska spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi začalo OSPOD od roku 2007 standardně využívat sociální služby terénního sociálního programu Most naděje, která je registrována pod Farní charitou Prachatic. Do této doby se v Prachaticích nenacházela žádná podobná sociální služba zaměřená na sociálně slabé rodiny či rodiny s výchovnými potížemi. Této sociální služby OSPOD využívá i v jiných případech než je výše uvedeno. Sociální pracovníci terénního programu Most naděje dochází na doporučení OSPOD rovněž do rodin, ve kterých dochází např. k výchovnému zanedbávání, jež je kulturně podmíněno nebo jiné nežádoucí sociální situací. V agendě syndromu CAN jsou vedeny jen případy dětí, na které někdo upozornit. Lze však předpokládat, že řada případů zanedbávání dětí není na orgány SPOD hlášena a tyto případy jsou jen tzv. špičkou ledovce.

Z dokumentů a rozhovorů se sociálními pracovníci **OSPOD v Prachaticích** při sběru dat bylo zjištěno, že na následných opatřeních v rámci řešení situací zanedbávaných dětí toto oddělení **spolupracuje v jednotlivých sférách vládního sektoru s těmito odborníky:**

- **státní** – městské a obecní úřady pověřených obcí, policie (nejčastěji se službou kriminální policie a vyšetřování, kurátoři pro mládež spíše s obvodními odděleními)
- **právní** – soudy, státní zastupitelství, probační a mediační služba
- **zdravotní** – pediatři, psychologové, psychiatři, gynekologové, dětská oddělení nemocnic, dětské psychiatrické léčebny.
- **sociální** – ostatní oddělení SPOD, úřady poskytující sociální dávky
- **pedagogická** – školy (mateřské, základní, střední), pedagogicko-psychologická poradna, střediska výchovné péče, dětské domovy, výchovné ústavy, diagnostické ústavy.

Nejčastěji OSPOD v Prachaticích spolupracuje s policií a soudy, v dalším sledu pak spolupracuje **s lékaři** (zvláště u předškolních dětí) **a školami**. Z tohoto vyplývá, že se jedná spíše o spolupráci při represivních opatřeních a podání zpráv o situaci dítěte.

Kurátoři pro mládež pak často spolupracují se SVP Spirála, které se pro spolupráci na zmírnění důsledků zanedbávání dítěte jeví jako velmi potřebné. **Středisko výchovné péče v Prachaticích (detašované pracoviště Dětského diagnostického ústavu Homole)** nabízí:

- speciálně pedagogické a psychologické vyšetření dětí,
- individuální terapii,
- skupinovou terapii (jejíž součástí jsou např. arteterapie, dramatická výchova, práce s tělem, celodenní víkendová setkání dětí),
- rodinnou terapii,
- víkendové resocializační pobyty (během nichž jsou nabízeny výlety na horských kolech, sebepoznávací hry, jízda na koni) a letní pobyty.
- pro školy nabízí krizovou intervenci s třídním kolektivem.

(Katolog poskytovatelů sociálních služeb a doprovodných organizací v regionu místní akční skupiny Chance in Nature a ORP Prachatice, 2008, s. 50)

Z nestátních subjektů OSPOD spolupracuje v rámci Jihočeského kraje s těmito NNO:

Dětské centrum Jihočeského kraje, o.p.s. ve Strakonících je nestátní zdravotnické zařízení, které bylo založeno v roce 2005 Sanatoriem Javorník s.r.o., za účelem poskytování pomoci a služeb dětem, matkám a rodinám v tíživé sociální situaci. Jeho hlavní činností je komplexní péče o děti do šesti let, zejména o kojence a batolata, včetně zdravotní péče, rehabilitace, psychologické péče, výchovné péče a sociálního poradenství. Matky nebo rodinní příslušníci mohou využít sociální rehabilitaci a další služby v rámci upevnění vztahu ohrožených rodin, aby ze zařízení odcházeli připraveni zvládat situace běžného života.

Dětské centrum Jihočeského kraje tedy poskytuje tyto sociální služby:

- zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (výkon SPOD);
- sociální rehabilitaci (zácvikové centrum pro matky a rodinné příslušníky s dětmi, kteří potřebují pomoci s osvojením si dovedností spojených s péčí o dítě).

(Dětské centrum Jihočeského kraje, 2010, online)

Fond ohrožených dětí (konkrétně pro Prachatice Fond ohrožených dětí **České Budějovice**) je občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem. Fond ohrožených dětí působí na celém území České republiky. Jeho hlavní směry činnosti jsou:

- pomoc týraným a jinak sociálně ohroženým dětem, se zaměřením na terénní sociální práci a sanaci rodin;
- provoz krizové linky pro matky, které tají těhotenství a porod;
- vyhledávání náhradních rodin pro obtížně umístitelné děti;
- Klokánek – rodinná péče jako alternativa k ústavní výchově;
- provoz azylových domů pro rodiny s dětmi a také mládež bez domova;
- poradenská a hmotná pomoc náhradním, ale i potřebným vlastním rodinám;
- osvěta a snaha o zlepšení legislativy a praxe na úseku sociálně-právní ochrany dětí.

(Fond ohrožených dětí, 2011, online)

Občanské sdružení Rybka – azylový dům pro rodiny s dětmi (v Husinci u Prachatic) poskytuje rodinám v tíživé sociální situaci ubytovací služby, sociální služby, lékařské služby včetně psychologické pomoci i přístup ke vzdělání. (Občanské sdružení Rybka, 2011, online)

Na základě toho, že OSPOD v PT spolupracuje s těmito NNO, které poskytují služby, které jsou alternativou k ústavní péči, lze usuzovat, že se sociální pracovníci snaží o to, aby zanedbávající rodiny nejdříve využily možnosti svou situaci řešit za pomoci odborníků bez odebrání dítěte z rodiny.

V rámci území města Prachatice **OSPOD** spolupracuje s dvěma nevládními neziskovými organizacemi, kterými jsou Farní charita Prachatice a občanské sdružení Portus Prachatice. **S těmito NNO, které poskytují sociální služby dětem a rodinám** (tyto NNO mají uděleno pověření k výkonu SPOD) **má uzavřeno tyto smlouvy:**

Farní charita Prachatice a Městský úřad Prachatice, odbor sociálních věcí Prachatice uzavřeli dne **1. 3. 2005 Dohodu o řešení sociálně-právní ochrany dětí**. Předmětem dohody je spolupráce v řešení problému SPOD **v rámci zařízení Charitního domova sv. Dominika Savia pro matky s dětmi** a ostatních projektů vztahujících se k resocializaci sociálně integrovaných skupin obyvatel

Farní charita Prachatice - **terénní sociální program „Most naděje“** a Městský úřad Prachatice, Odbor sociálních věcí, OSPOD uzavřeli dne **25. 5. 2006 dohodu o spolupráci**. Účelem této dohody je úprava vzájemných poměrů a kompetencí partnerů.

O.s Portus Prachatice a Městský úřad Prachatice uzavřeli dne **17. 9. 2008 dohodu o spolupráci podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník** v platném znění, mezi účastníky, které jsou spolupracujícími organizacemi. Jejím účelem je úprava vzájemných poměrů a kompetencí partnerů.

O.s. Portus - Krizové centrum – Centrum pomoci rodině a dětem a Městský úřad Prachatice, odbor sociálních věcí, OSPOD uzavřeli dne 8. 12. 2010 dohodu, která se týká spolupráce na základě pověření k SPOD.

Jednotlivým smlouvám bude věnována větší pozornost v podkapitole o daných NNO.

Polostrukturovaný rozhovor

Parafráze odpovědí na výzkumné otázky z rozhovoru s **vedoucí pracovnící OSPOD v PT Bc. Světlanou Růžičkovou** (březen 2011):

Místo intenzivní práce s několika rodinami ročně sociální pracovníce OSPOD v PT spíše vykonávají dohled nad mnoha případy. Podle současných metodických doporučení by měly pracovníce vypracovat individuální plán, kam by se rodiče měli obrátit, zajistit jim kontakt na NNO a následně kontrolovat, jak se jednotlivé kroky individuálního plánu plní. Vzhledem k administrativnímu zatížení a časté účasti u soudu však na takovou práci není čas. **Vzhledem k tomu, že je sociálních pracovníců OSPOD málo, tak se depistáž nedělá, jenom se tzv. hasí ty nejzávažnější případy.** Jedna pracovníce má tak na starosti cca 350 rodin, resp. aktivních spisů. Tzv. spisů Om je aktivních 1080. Dále jsou tzv. spisy Nom, pod kterými jsou vedeny rodiny, které nejsou v Prachaticích trvale hlášeny a jsou dost často problémové.

Z hlediska faktorů ovlivňující práci sociálních pracovníců OSPOD lze říci, že finanční prostředky na více pracovníků by byly. Městskému úřadu Prachatice chodí dotace na sociálně-právní ochranu (na platy, služební cesty či školení), ale o tom kolik bude na OSPOD pracovat lidé rozhoduje samospráva. **Po legislativní stránce není dostatečně ošetřena rodičovská odpovědnost.** Je sice definována v zákoně, ale **chybí dostatečné sankce.** Je velký problém zbavit rodiče rodičovské zodpovědnosti. U sociálně slabých rodin jsou sankce nevynutitelné. Pak se přenáší zodpovědnost rodičů na stát (OSPOD, soudy atd.) Dále je zatěžují administrativní stránka, kdy se musí všechno zapsat, aby se prokázalo, že se tak stalo. Pokud se to nezapíše protokolem, stejně je to špatně. **Svou roli hraje také osobnostní faktor rodičů.** Pracovníce OSPOD se při své práci setkávají s lidmi, kteří chtějí pomoc a udělají pro své děti maximum a existují rodiče, které obtěžuje, že mají udělat něco pro své děti. Když klient nechce, tak není vidět žádný posun k lepšímu. Pak je nutné zasáhnou tvrdě – represivně. Rodič nemá povinnost tak učinit a přenáší se na OSPOD, které se už pak musí hájit. Pro pracovníce OSPOD je motivující, když se podaří s rodinou „něco dokázat“, když se pro ohrožené dítě něco udělá. Tzn., když chtějí rodiče spolupracovat.

Aby mohly se mohlo v této oblasti pracovat efektivněji, je **třeba navýšení pracovníků OSPOD.** Dále by pomohla **povinnost ostatních subjektů s OSPOD spolupracovat.**

Pomohlo by např. **společné vzdělávání**, kurzy, **pracovní setkání** jak to funguje v jednotlivých NNO. Bohužel lékaři pouze ohrožení dítěte oznámí, měli by dávat také návrhy řešení situace dítěte. Bylo by dobré, kdyby školy vymýšlely aktivity pro tyto děti. **Bylo by třeba, aby byla větší zainteresovanost a iniciativa těchto subjektů jejich povinností a zájmem.** Pro ně je to vyřešené, když něco nahlásí, napíše zprávu a čekají, co s tím OSPOD udělá. Nevyvíjí vlastní aktivitu. **Problém je spíše u státní správy jako jsou malé obce, školy, lékaři.** Ústavy mají své programy, tam je to spíše o jednotlivých pracovnících. **U NNO je to jiné – OSPOD jim dává zakázku a pak si společně řeknou, jestli to má efekt či ne.**

Se základními školami se spolupracuje zejména ze strany kurátorů pro mládež v rámci výchovné komise. Když jsou šikovnější třídní učitelky, tak společně s OSPOD navrhuji řešení i mimo výchovnou komisi – co by doporučila pracovnice OSPOD, jaké mají učitelé možnosti v rámci školy – ale to je spíš tak jedna vlašťovka. Je jedna škola, která volá hned při prvním problému s dítětem. Jinak se školy často snaží s dětmi pracovat samy.

Krizového centra – Centra pomoci rodině a dětem OSPOD využívá v případě zanedbanosti, která přechází ve výchovné problémy, kdy doporučuje docházet do tohoto zařízení o.s. Portus Prachatice na terapii, kdy se dítě učí komunikovat, mluvit o svých problémech, plánovat činnost, učí se, co je špatně, co je dobře. Mají tam adekvátní korekci svého chování. Také se tam pracuje s rodičem a poté se udělá společné sezení rodiče s dítětem. Pokud rodiče nespolečně pracují, musí OSPOD prokázat, že je něco špatně, aby nakázal povinnost s dítětem někam dojít. Při větším zanedbávání spojeném s týráním už to pro služby Krizového centra není. Tyto případy se řeší radikálněji, protože OSPOD vyčerpá všechny možnosti, když existuje neochota rodiče se sebou něco udělat. Ti často bývají na nižší sociální úrovni.

S FCH PT – Charitním domovem sv. Dominika Savia pro matky s dětmi probíhá spolupráce tak, že **pracovnice AD** při umístění některých maminek řeknou, že do budoucna s nimi bude zřejmě problém, jsou rizikové. **Dokáží pak ze svých záznamů podat podrobnou zprávu, jak se matka k dítěti chová.** S matkami v tomto zařízení na změně situace pracují.

Pracovníci Mostu naděje dochází do rodin, které jim OSPOD vytipuje a dá na ně kontakty i lidem, kteří potřebují vyřídit nějaké záležitosti (z Mostu naděje je doprovodí např.

na úřad, k lékaři apod.). Z hlediska zanedbávání pracovníci Mostu naděje **poskytují rodinám potravinovou, hygienickou a materiální pomoc** (oblečení). **Na požádání OSPOD jsou schopni i zajištění dohledu a motivace k zajištění řádné výchovy dítěte.** Vymýšlí pro děti aktivity, mohou je doprovodit např. do Cěčka. Někdy bylo třeba, aby pracovník fungoval u dítěte jako mužská autorita – měli společnou činnost. Toto může pokračovat i po zahájení činnosti Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi Rodinka (o.s. Portus Prachatice), protože ta má omezené poskytování služby pouze pro rodiny s dětmi od čtyř do devíti let.

Také Rodince sociální pracovnice OSPOD předávají kontakty na vytipované rodiny. Její služby jsou zaměřené spíše na dítě než na práci s rodiči. Vytipované rodiny jsou většinou ze strany OSPOD upozorněny, že k nim přijde pracovník z jiné organizace.

Spolupráci s NNO i ZŠ ovlivňují pozitivně i negativně osobnostní faktory jednotlivých pracovníků. U NNO zpočátku vznikají potíže se sdělováním informací, ale když se s OSPOD postupu domluví, tak to není **problém**. Ten **nastává, zvláště pokud do sebe zákony nezapadají, nejsou ve vztahu k dítěti sjednocené.**

Problém se sdělováním informací se vyskytl v poslední době pouze v jednom případě, kdy pracovnice OSPOD dopředu nezavolaly do Krizového centra, že tam posílají klienta, u kterého bude potřeba podepsat souhlas se sdělováním informací. Pak chtěly po KC informaci, ale nebyl podepsán souhlas se sdělením od klienta. Tak totiž zněla mezi OSPOD a KC ústní dohoda. **Nyní je již sepsán metodický postup,** jak ošetřit, aby k tomuto problému již nedocházelo. Klienti souhlas se sdělováním informací dávají. Je to pro jejich dobro, bývá jim vysvětleno, že OSPOD potřebuje zpětnou vazbu o tom, že se u nich situace vyvíjí dobře.

K větší efektivitě spolupráce OSPOD s vybranými subjekty by pomohla častější společná pracovní setkání. Společné tvoření individuálních plánů pro zanedbávající rodiny. Sjednocení legislativy, kdy by v zákonech bylo jasné, že pokud se jedná o ohrožené dítě a je mu poskytována sociálně-právní ochrana, tak aby nebyl problém se sdělováním informací a všichni se vrhli na práci s rodinou společně.

Vzhledem k tomu, že tzv. případové konference nebyly vedoucí pracovníci OSPOD v rozhovoru vůbec zmíněny, byla na jejich svolávání dotázána a bylo odpovězeno, že **případové konference OSPOD v Prachaticích zatím nesvolává.** Teď to bude mít jako

povinnost, pokud bude schválena novela zákona o SPOD. Zatím spolupráci s dalšími subjekty sociální pracovníce OSPOD řeší tak, že je kontaktují buď telefonicky nebo dojdou do zařízení osobně. Pracovníci škol, lékaři atd. na OSPOD nedocházejí. Z NNO jsou ochotni na OSPOD přijít. Případové konference nejsou tímto OSPOD svolávány, protože další subjekty nejsou na toto zvyklé a na tyto konference by nechodily, nemají povinnost na ně chodit. Tu však nebudou mít ani po schválení novely o SPOD. Bude to pouze povinnost OSPOD, což bude ztěžovat spolupráci s ostatními subjekty.

Pro dokreslení vývoje součinnosti OSPOD s NNO je **přiložena i část rozhovoru se sociálními pracovníci OSPOD PT v roce 2009** zaměřeného na pověření k výkonu SPOD pro NNO a rezervy ve spolupráci, který byl uskutečněn pro účely zpracování praktické části bakalářské práce na téma Součinnost neziskových subjektů v problematice syndromu CAN:

Pověření k výkonu SPOD pro NNO z pohledu pracovníků pro OSPOD PT nic nového nepřineslo, ale je z jejich strany vnímáno zcela jistě jako pomoc vzhledem k tomu, že se s rodinou pracuje intenzivně z několika možných úhlů pohledu – OSPOD má povinnost činit veškerá opatření, NNO pracují na základě dobrovolnosti a souhlasu poškozené osoby.

Určité **rezervy ve spolupráci** a efektivní komunikaci s NNO vidí pracovníci OSPOD v PT v překonání určitých mýtů ve spolupráci mezi státními a nestátními organizacemi, jenž by se dalo řešit častějším společným jednáním a konzultací problémů v problematice CAN. Určité rezervy ve spolupráci na řešení jednotlivých případů dětí ohrožených syndromem CAN dle nich lze také spatřit v posílení terénního programu Mostu Naděje za účelem intenzivnější práce s rodinou tak, aby dítě mohlo co nejdéle zůstat v rodině nebo se do ní mohlo v nejbližší možné době vrátit. Dle sociálních pracovníků OSPOD chybí v PT nejen pro ohrožené děti syndromem CAN dětský psychiatr a případná krizová lužka pro případ, že je potřeba dítě ihned z rodiny odebrat (třeba i se souhlasem rodiče nebo na přání dítěte). V Dětském centru ve Strakonici je stále naplněna kapacita a vše se pak musí řešit předběžným opatřením, které však trvá 24 hodin a dítě musí většinou do DDÚ Homole nebo do diagnostického ústavu pro mládež. Dále by považovaly za velký přínos, aby v regionu PT pracovala organizace, která by se zabývala profesionální sanací rodiny jako např. Střep v Praze a okolí.

Analýza a interpretace rozhovoru s vedoucí pracovnící OSPOD v Prachaticích:

Vzhledem k nízké personální kapacitě sociálních pracovníků OSPOD v PT se s rodinami nepracuje na změně jejich výchovných postojů v takové intenzitě, jak by bylo potřeba. Tyto rodiny by potřebovali pomoci s utvářením vhodných návyků v péči o děti, ale na toto nemají pracovníci OSPOD čas. Rizikové rodiny také nejsou vyhledávány, řeší se pouze oznámené případy zanedbávání dětí.

Činnost sociálních pracovníků OSPOD negativně ovlivňují administrativní a legislativní faktory a také přístup samosprávy k navýšení jejich počtu. Dále má vliv na jejich práci také přístup jednotlivých pracovníků dalších subjektů, které se zanedbávanými dětmi a jejich rodinami přicházejí do styku a to v pozitivním i negativním smyslu. Horší se jeví přístup zástupců vládního sektoru jako jsou lékaři či učitelé. U těch sociální pracovníci postrádají iniciativu.

S pracovníky neziskových organizací si vycházejí vstříc, OSPOD jim vytipovává rodiny a z NNO tyto rodiny pak navštěvují. Sociální pracovníci OSPOD se snaží předtím rodiny upozornit na to, že k nim někdo z NNO na jejich zakázku přijde.

Jako problém ve spolupráci s NNO se ukázalo sdělování informací získaných v rodině. NNO se totiž řídí zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ze kterého jim vyplývá povinnost mlčenlivosti o skutečnostech zjištěných v rámci poskytování sociálních služeb klientům. Pracovníci NNO se pak obávají poskytování informací OSPOD i přes to, že sami jsou subjekty s pověřením k výkonu SPOD. Toto se pracovníci OSPOD a NNO snažili vyřešit tím, že si z NNO u klienta, o kterém chce OSPOD podat zprávu, vyžádají souhlas ke sdělení informací pracovnícím OSPOD.

Z dohod (smluv) mezi OSPOD a NNO i z tohoto rozhovoru vyplývá, že v Prachaticích je z obou stran je snaha o spolupráci na řešení situace ohrožených dětí a jejich rodin. Taktéž byly vytvořeny metodické postupy pro řešení SPOD, aby nedocházelo k potížím. Nelze tedy hovořit o rivalitě, naopak by se dalo mluvit o tom, že OSPOD by uvítal NNO, která by se chtěla na sanaci rodin podílet i vzájemné poznávání s NNO v rámci společného vzdělávání a pracovních setkání. Případové konference v rámci sanace rodin OSPOD zatím nesvolává, ale je schopno se se zástupci NNO sejít a společně řešit situaci v rodině zanedbávaného dítěte.

Rovněž z rozhovoru s vedoucí Odboru sociálních věcí Městského úřadu v Prachaticích vyplynulo, že jako **nejvýraznější problém při spolupráci OSPOD a NNO poskytujícími sociální služby dětem a rodinám se ukazuje sdělování informací o klientech. NNO se při sdělování informací bez souhlasu klienta ohrazují povinností zachování mlčenlivosti o uživatelích sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.** Vedoucí Odboru sociálních věcí v Prachaticích (Jaroslava Hauptmanová) na počátku roku 2011 si tak vyžádala k této věci **stanovisko u OSPOD Krajského úřadu Jihočeského kraje,** které chápe jako precedent pro další jednání s NNO. Z tohoto stanoviska OSPOD KÚ Jihočeského kraje **z února 2011 k povinnosti sdělování informací pověřených osob k výkonu SPOD dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,** ve znění pozdějších předpisů **a současně poskytovatelů sociálních služeb dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,** ve znění pozdějších předpisů v téměř přesném znění vyplývá toto:

V souvislosti s účinností zákona o sociálních službách podléhá poskytování některých druhů sociálních služeb za určitých podmínek zároveň podmínkám vyplývajícím ze zákona o SPOD. Poskytovatelé sociálních služeb pro oblast rodiny a děti spadají tedy i do oblasti výkonu pověřených osob podle zákona o SPOD. Povinnost „mlčenlivosti“ či „sdělování informací“ pověřených osob k výkonu sociálně-právní ochrany, které mají zároveň i registraci sociálních služeb, jsou vymezeny jak v zákoně o SPOD, tak v zákoně o sociálních službách.

V ustanovení § 100 odst. 1 zákona o sociálních službách jsou poskytovatelé sociálních služeb povinni zachovávat mlčenlivost o údajích týkajících se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek, které se při své činnosti dozvědí, není-li dále stanoveno jinak. Povinnosti zachovávat mlčenlivost mohou být osoby uvedené ve větě první zproštěny pouze tím, v jehož zájmu tuto povinnost mají, a to písemně s uvedením rozsahu a účelu. Dle § 100 odst. 3 zákona o sociálních službách **údaje týkající se osob, kterým jsou poskytovány sociálních služby nebo příspěvek, které se subjekty při své činnosti dozvědí, sdělují poskytovatelé sociálních služeb jiným subjektům, jen stanoví-li tak zákon o sociálních službách nebo zvláštní zákon** (např. § 128 občanského soudního řádu, § 8 trestního řádu); jinak mohou tyto údaje sdělit jiným subjektům jen s písemným souhlasem osoby, které jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek. Podle Metodického doporučení MPSV č. 3/2010

údaje týkající se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek, které se subjekty při své činnosti dozvědí, sdělují poskytovatelé sociálních služeb jiným subjektům, jen stanoví-li tak zákon o sociálních službách nebo zvláštní zákon (např. § 128 občanského soudního řádu, § 8 trestního řádu, § 10 odst. 4 a § 53 odst. 1 zákona o SPOD); jinak mohou tyto údaje sdělit jiným subjektům jen s písemným souhlasem osoby, které jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek. Nejedná se tedy pouze o soudy a orgány činné v trestním řízení, ale i o SPOD. **Přestože je v zákonu o sociálních službách k § 100 odst. 3 ve vysvětlivce uvedeno např. § 128 občanského soudního řádu, § 8 trestního řádu, nelze z tohoto dovozovat, že se jedná pouze o tyto dva zákony, neboť jde o výčet demonstrativní (příkladný) nikoliv taxativní (úplný).**

Vedle toho „povinnost sdělování informací“ vyplývá ze zákona o SPOD, kde je v rámci § 53 odst. 1 písm. e) vytyčena povinnost pověřených osob sdělit orgánům sociálně-právní ochrany údaje potřebné pro poskytování SPOD nebo pro účely rozhodování o vydání pověření. Tuto oznamovací povinnost plní uvedené subjekty na výzvu orgánů SPOD a je konkrétnější v porovnání s obecnou oznamovací povinností uvedenou v § 10 odst. 4 o SPOD (pověřené osoby jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1 odst. 1 zákona o SPOD, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví). Předpokládá se, že orgán SPOD, který vyžaduje uvedené informace, již ví o dítěti, kterému je třeba poskytnout sociálně-právní ochranu a na výzvu tak žádá další potřebné údaje k doplnění prvotního zjištění. Povinnosti mlčenlivosti se nelze dovolávat, jestliže mají být sděleny údaje o podezření o z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj (§ 55 odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů). Tuto povinnost mají státní orgány, zaměstnavatelé, další právnické osoby, zejména školy, školská, zdravotnická a jiná obdobná zařízení, fyzické osoby, pokud jsou zřizovateli škol a dalších zařízení pro děti, a **pověřené osoby**.

Plnění této povinnosti, uložené zákonem o SPOD pověřeným osobám, je propojeno i se sankcemi. Fyzická osob dle § 59d zákona o SPOD se tak dopustí přestupku, pokud jako pověřená osoba nesplní povinnost sdělit bezplatně údaje potřebné pro poskytnutí

sociálně-právní ochrany nebo pro účely rozhodování o vydání pověření podle § 53 odst. 1 zákona o SPOD; za tento přestupek jí lze uložit pokutu do 50 000 Kč. **Dle § 59i zákona o SPOD se právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba dopustí správního deliktu, pokud jako pověřená osoba nesplní povinnosti sdělit bezplatně údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany** nebo pro účely rozhodování o vydání pověření podle § 53 odst. 1 zákona o SPOD; za tento správní delikt se jí uloží pokuta do 50 000 Kč.

(Stanovisko OSPOD Krajského úřadu Jihočeského kraje k povinnosti sdělování informací pověřených osob k výkonu SPOD podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a současně poskytovatelů sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, 2011, dostupné na Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Prachaticích)

Toto vyjádření si vedoucí sociálního odboru vyžádala zejména z důvodu zavedení nové sociální služby v Prachaticích, se kterou bude OSPOD nejspíše úzce spolupracovat. Jedná se o Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi Rodinka, které zřizuje o.s. Portus Prachatice. Při jednání s realizátorem tohoto projektu opět řešili problém se sdělováním informací. Dá se ovšem vzhledem k předchozím zkušenostem předpokládat oboustranná snaha tento problém vyřešit.

Jednotlivým dohodám, metodickým postupům a součinnosti mezi OSPOD a NNO, se budeme věnovat v další kapitole o NNO, které poskytují sociální služby dětem a rodinám ve městě Prachatice. Předtím se však podívejme na případovou studii, ve které je zachyceno jak OSPOD postupuje v rámci dohledu nad rodinou, která zanedbává a týrá své děti. V této studii lze spatřit i kooperaci mezi OSPOD a terénním sociálním programem Most naděje FCH PT.

Případová studie

Případová studie této rodiny ilustruje postup orgánů SPOD a jejich kooperaci s dalšími subjekty, které s touto rodinou přišly do styku. Do diplomové práce je zařazena zejména pro objektivnější pohled na kooperaci vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti. Tato rodina je sociálními pracovníci OSPOD v Prachaticích považována za jednu ze sociálně nejslabších, nad kterými vykonávají dohled. Matka dětí je sledována na úseku SPOD již od roku 1988, kdy porodila své první dítě. Z prachatické agendy syndromu CAN se jedná o případ fyzicky týrané, zanedbávané a citově deprivované dívky (viz. případ č. 13 na s. 60). Pro zpracování případové studie byly použity výpisy spisu Om vedeného o této rodině.

Rodinná anamnéza

Matce je v současné době 42 let a bydlí se svými třemi nejmladšími dětmi v azylovém domě z důvodu domácího násilí. S prvním manželem má čtyři dcery, z nichž vychovávala jen dvě. Nejstarší dcera Iveta, které je 23 let, se zřejmě živí prostitucí a s rodinou se nestýká. Té byla její dcera jako kojenec v roce 2007 odebrána a umístěna OSPOD v PT do Dětského centra ve Strakonici. V současné době je Iveta opět těhotná. Následující rok po narození Ivety se matce narodila dvojčata, která byla v kojeneckém věku osvojena. Dceři Renatě (případ č. 13) je nyní 19 let a chodí do druhého ročníku odborného učiliště, kde bydlí na internátu. O některých víkendech, kdy není u svého partnera, jezdí domů, ale vzhledem k její zletilosti nad její výchovou již dohled neprobíhá. Dva roky po narození Renaty se matce narodil syn, kterého čekala již s budoucím druhým manželem, ale ten měsíc po porodu z neznámých příčin zemřel. V roce 1996 se s prvním manželem rozvedla a provdala se za otce dalších tří dětí, které dosud žijí v rodině. Jimi jsou dcera Marcela, které je 14 let, o rok mladší dcera Denisa a sedmiletý Denis. Ze záznamů spisu Om vyplývá, že zanedbávány byly všechny děti (dcery) až na Denise, který je v rodině, zejména otcem hýčkán.

Matka i otec mají základní vzdělání. Matka byla od prvního porodu až do posledních záznamů nezaměstnaná, otec se snaží průběžně pracovat. Rodina od počátku pobírá sociální dávky. V posledních letech si matka vyřídila invalidní důchod.

Popis rodinné situace

Již o první dítě matka nejevila v porodnici velký zájem a dále bylo zjištěno nedostatečné zajištění základní péče o dítě doma. I přes podání návrhu na přijetí dítěte do kojeneckého ústavu k jeho odebrání z rodiny nedošlo. O rok později se v roce 1989 matce narodily dvě dcery, které byly po dvou měsících z její péče na přechodnou dobu odebrány a na nejstarší dceru byl uložen soudní dohled. V roce 1990 bylo při sociálním šetření v rodině zjištěno, že domácnost je v hrozném stavu a matka nechává po odchodu z domácnosti děti samotné. Dvojčata tak byla opět svěřena do kojeneckého ústavu, matka se svých rodičovských práv k dvojčatům vzdala a ta byla osvojena. O půl roku později byla nařízena ústavní výchova nejstarší dcery Ivety, který byla za necelý rok zrušena a byl nařízen dohled.

V roce 1992 se matce narodila dcera Renata. Po půl roce bylo provedeno sociální šetření v rodině, která v té době žila na ubytovně, přičemž bylo shledáno, že péče o nezletilé děti je v pořádku. Ovšem v následujících letech bylo již pracovníci orgánů SPOD konstatováno, že rodina žije na nízké sociokulturní úrovni, kdy domácnost bývá velmi zanedbaná, v některých místnostech je zima, vzhledem k tomu, že se v nich netopí a chybí zde zásoby jídla. Jen zřídka bylo patrné nějaké zlepšení ve vedení domácnosti a v péči o děti, které však bylo pomíjivé. Tak je tomu dodnes. V roce 1998 otec koupil na splátky starou zemědělskou usedlost v malé obci. Tuto nemovitost má rodina již splacenou.

Až do roku 2007 rodina žila v tomto domě bez sociálního zařízení (suché WC se nacházelo na dvoře) a zapojené vody do domácnosti i přes naléhání sociálních pracovníků, aby se snažili situaci co nejdříve vyřešit. Zemědělské budovy pro zvířata byly však nově zbudovány již dříve, aby prý rodinu nikdo nemohl obvinít z týrání zvířat, když za to již jednou dostali pokutu. Obecně se však dá říci, že zejména ze strany otce měla zvířata v této rodině přednost před dětmi. Nicméně zvláště v posledních letech po doplacení dluhu na usedlosti, se rodiče snažili dům rekonstruovat a postupně zařizovat dětem možnost bydlet ve svých pokojích.

Rovněž děti jsou velmi zanedbané. Jako malé bývali často celý den samotné v postýlce, někdy každé dítě zvlášť zavřené v pokoji. Z psychodiagnostických zpráv vyplývá, že u Ivety

se jedná o dívku sumárně mírně podprůměrnou a Renata má středně těžkou mentální retardaci. U Marcely a Denisy se jedná o lehkou mentální retardaci se současnou výukovou a výchovnou zanedbaností a známkami psychické deprivace. Vývoj všech dívek odpovídá nepodnětnému prostředí, kdy dívky nebyly dostatečně stimulovány kvalitními kulturními a sociálními podněty. Co se týče vzdělávání, rodiče nebyli schopni zajistit dívkám odvoz do školy, která by jim mohla poskytovat vzdělání odpovídající jejich mentální úrovni, proto děti zůstávali v běžné ZŠ s možností individuálního vzdělávání.

U všech dívek vyrůstajících v této rodině se objevily výchovné potíže, které se začaly projevovat krádežemi a půjčováním si peněz, někdy i na jméno matky bez jejího vědomí, aniž by je potom vracely. Otec totiž odmítal svěřovat matce peníze a ta si je často půjčovala od lidí žijících v obci. Rovněž tomu tak bylo i s cigaretami, kávou atd. Zpočátku posílala půjčovat si peníze apod. nejstarší dceru, když byla Iveta v DDÚ, převzala její úlohu Renata. Poté co byla Renata v DD, matka posílala po sousedech Marcelu a Denisu, aby jí přinesly cigarety, kávu apod. V roce 2010 byli rodiče trestně stíháni pro přečin ohrožování výchovy dětí, protože je posílali žebrot, děti neměly zajištěny dostatečně kvalitní potraviny do školy, doma musely vykonávat těžké práce, způsob výchovy rodičů se vymykal řádnému a běžnému působení na děti. Fyzické týrání ze strany otce se u všech dcer nejčastěji objevovalo právě kvůli krádežím.

Ve smyslu fyzického týrání dětí se situace v rodině se nejvíce vyostřila poté, co otec zbil v roce 2005 Renatu dřevěnou násadou od lopaty a ta skončila v nemocnici. Za to byl také podmíněně odsouzen. Renata v roce 2007 utekla z domova a jejím přáním bylo už se domů nevracet. U Renaty pak byla nařízena ústavní výchova, která byla po ukončení povinné školní docházky v DD zrušena a Renata se vrátila zpět do rodiny.

Otec byl vulgární a napadal nejen děti, ale i matku, ta od něj chtěla několikrát odejít, ale nakonec si to vždy rozmyslela. Na počátku roku 2011 matka od otce i se svými třemi nezletilými dětmi již odešla, podala k okresnímu soudu návrh na úpravu poměru za trvání manželství a začala bydlet v azylovém domě. V tomto návrhu uvedla, že v současné době je soužití s manželem neúnosné, manžel jí opakovaně fyzicky napadá a to i před dětmi, požívá alkohol a následně je agresivní a vulgární. Dále jí odmítá dávat finance, vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu veškeré peníze z dávek vyzvedává na poště sám.

Rok 1988: Na počátku tohoto roku **matka porodila v devatenácti letech své první dítě** – dceru Ivetu, o které nejevila velký zájem, sama z nemocnice odešla a dítě zůstalo v nemocnici kvůli sledování váhových přírůstků. **Bylo zjištěno nedostatečné zajištění základní péče o dítě doma, kdy byl podán návrh na přijetí dítěte do kojeneckého ústavu, k odebrání dítěte z rodiny však nedošlo.**

Rok 1989: V květnu proběhl druhý porod, kdy se matce narodily **dvě dcery**. Ty **byly** o dva měsíce později **dány na přechodnou dobu do kojeneckého ústavu a na nejstarší dceru byl uložen soudní dohled.**

Rok 1990: V květnu po sociálním šetření v rodině, kdy bylo zjištěno, že **matka nechává po odchodu z bytu děti bez dozoru**, byla **dvojčata opět svěřena do kojeneckého ústavu**, matka se vzdala svých rodičovských práva a dcery byly osvojené. O pět měsíců později byla **nařízena ústavní výchova Ivety.**

Rok 1991: V srpnu byla **ústavní výchova Ivety zrušena a byl nařízen dohled.**

Rok 1992: V květnu se matce narodila **dcera Renata**, při sociálním šetření v prosinci byla **péče o děti shledána v pořádku**, matka se o děti starala dle svých možností a schopností.

Rok 1993: Manžel matky (biologický otec Ivety) podal návrh na nezrušitelné osvojení Ivety, kterému soud vyhověl. Dohled nad výchovou Ivety byl zrušen.

Rok 1994: V březnu proběhlo sociální šetření, kdy bylo zjištěno, že **rodina žije na nízké sociokulturní úrovni** (v bytě byl velký nepořádek a také v něm nebylo zatopeno), **stanovený soudní dohled bylo třeba i nadále ponechat a péči o nezletilé děti pravidelně sledovat.** V červenci bylo patrné zlepšení pořádku v bytě, matka oznámila, že je gravidní, narozený syn však měsíc po porodu z neznámých příčin zemřel. Při šetření v listopadu rodina bydlela v pronajatém starém domku, kde byla opět shledána podprůměrná hygienická úroveň (plíseň, lůžkoviny od moči, nevětráno, nepořádek).

Rok 1995: Iveta začala chodit do první třídy. Bylo patrné zlepšení hygieny v domácnosti. Rodiče uvedli, že se bydlení v domku stává stále horší a proto se odstěhují. **Spis o rodině byl postoupen jinému okresnímu úřadu.**

Rok 1996: Matka opět otěhotněla. **Došlo k rozvodu s biologickým otcem Ivety a Renaty a matka se znovu provdala.** V únoru bylo zjištěno, že domácnost byla na dost špatné úrovni a rodinu je třeba intenzivně sledovat. V dubnu bylo **při návštěvě školy oznámeno, že Iveta chodí do školy velmi špinavá, je cítit močí a přišla do školy s modřinami v obličeji i na uchu.** Matka přiznala, že **Ivetu zmlátil otec (manžel matky) za to, že mu ukradla 100,- Kč.** Ředitelka trvala na vyšetření psychologem, na které se však matka s dcerou nedostavila. Iveta přestala zvládat učivo a matka uvedla, že jí dá do DD. V bytě rodiny byl velký nepořádek, matka uvedla, že je to ze psů, přičemž téhož měsíce rodina dostala pokutu za týrání zvířat.

V květnu, kdy byl v bytě opět nepořádek a rodina byla zcela bez prostředků a zásob, bylo s matkou domluveno, že další týden bude **Iveta s jejich souhlasem umístěna do DDÚ.** Při převozu Iveta uvedla, že jí dříve kousl pes do hlavy a někdy jedla psí žrádlo. Také volali ze školy, že Renata dosud není v MŠ a matka na ní strašně křičí, což dříve, když ještě byla doma Iveta, nebývalo. Při vyplnění dotazníku pro DDÚ byla jako zákroky **ze strany orgánů SPOD uvedena domluva rodičům a pravidelné návštěvy v rodině.**

V červnu sociální pracovnice DDÚ sděluje, že Ivetě pobyt svědčí, rodiče za ní ovšem nebyli. O dva dny později se **matka** dostavila na oddělení péče o dítě s tím, že **chce Ivetu domů a podmínky má k tomu vytvořené. Nenastal tedy vážný důvod, pro který by mohl být podán podnět na ÚV.**

V červenci byla orgánu SPOD doručena **zpráva z DDÚ o komplexním vyšetření Ivety,** ve které bylo uvedeno, že **pochází z rizikového rodinného prostředí (alkoholismus otce), strádá rodinnou situací, není citově saturována,** jeví se to tak, že v rodině mají přednost zvířata před dětmi. **Závěrem bylo doporučeno, že rodině je nutné věnovat mimořádnou pozornost.** V druhé polovině roku bylo provedeno celkem 15 sociálních šetření, kdy byla zaznamenána snaha matky o zlepšení situace v rodině.

V září se matce narodila dcera Marcela, lékařka neměla k péči připomínek. Stejně tak tomu bylo v ZŠ a MŠ ohledně Ivety a Renaty. Nicméně v prosinci bylo zjištěno, že **matka opět nechala nejmladší dceru doma samotnou,** když byla pro chleba. O týden později byla v novém bytě hrozná zima, Marcela **měla promrzlé ruce.** Matce bylo doporučeno, ať zatopí alespoň v místnosti, ve které jsou kamna na tuhá paliva a dá do ní postýlku pro Marcelu.

Rok 1997: V rodině proběhlo v prvním čtvrtletí šest šetření, domácnost stále potřebuje lepší hygienu. **Matka si postěžovala, že našla Ivetu nahou se sousedovou dcerou.** V únoru bylo rovněž telefonicky jednáno s lékařkou. Ta se snažila domlouvat matce, aby se s Renatou, která stále ještě nemluví, dostavila na neurologické vyšetření. S Marcelou matka na očkování chodí. **Při březnovém telefonickém jednání s ředitelkou ZŠ a MŠ bylo zjištěno, že s Ivetou nejsou žádné problémy, chodí upravená a matka se na ni i informuje. Renata také chodí upravená, ale potřebovala by psychologické vyšetření, protože stále nemluví.**

V březnu matka sociálním pracovnícím oznámila, že je těhotná. Na začátku dubna si pak **matka postěžovala, že našla svlečenou Ivetu se dvěma chlapci od sousedů, ti měli na sobě slipy. Dále uvedla, že se Iveta začala opět pomočovat. Při návštěvách v domácnosti v průběhu roku 1997 byla zanedbaná domácnost i děti.**

V květnu bylo telefonicky jednáno s lékařkou, která sdělila, že se s matkou neustále dohadují, protože **matka zanedbává další vývoj dcery** – stále leží v postýlce. Iveta je strašně hubená, bílá a vyplašená. Matka ale uvádí, že krade, zlobí apod.

V září matka porodila dceru Denisu, která měla problémy s úbytkem váhy. Marcela byla při příchodu opět sama v pokojíčku. Matka sdělila, že je objednána na sterilizaci, již další dítě nechce. V tomto měsíci byla kontaktována **ředitelka MŠ** kvůli Renatě. Ta chodí do MŠ čistá, začíná již komunikovat. **Vůbec neviděla matku s Marcelou venku.** Z informací **od sousedů se sociální pracovnice dozvěděla, že otec dětí bije, matka zřejmě vůbec.** V říjnu bylo znovu telefonicky jednáno s ředitelkou MŠ, která sděluje, že Renata chodí v pořádku, ale slyšela od lidí z domu, že **otec je na děti i manželku hrozně zlý.** V listopadu ředitelka MŠ telefonicky žádala o pomoc, protože Renata by měla jít počátkem příštího roku k zápisu a ještě nemluví. Od lékařky zjistila, že se matka na předvolání nedostavuje do ordinace a ani se neomluví. Sociální pracovnice telefonicky jednala s lékařkou, která sdělila, že se rodina 3x nedostavila na objednání. Při návštěvě v rodině byla situace stejná. **Marcela byla opět sama v postýlce v obýváku a Denisa sama v postýlce v pokojíčku.**

Rok 1998: Situace v rodině byla stále stejná. V únoru **sdělil starosta, že matka si půjčuje peníze od pošťačky a Iveta je takovou „služkou“ v rodině.** I od sousedek bylo sděleno, že si od nich matka často půjčuje peníze, posílá k nim i Ivetu v pozdních večerních hodinách. Při

telefonickém jednání s pošťačkou bylo zjištěno, že někdy Iveta chtěla i jídlo. Při telefonickém jednání se sousedkou se pracovnice dozvěděla, že Iveta musí chodit nakupovat, hlídat děti, vynáší uhlák s odpadky, nosí dříví ze sklepa. Je hubená, vídá ji spíše se psy, doma na ni dost křičí. Je tedy značně přetěžována. **Při dotazu v ZŠ bylo zjištěno, že Iveta nemá dva měsíce zaplacené obědy, pravidelně v době oběda stojí u jídelny, chtěla by jít na oběd a ptá se, zda již rodiče obědy zaplatili.** V březnu matka sděluje, že Iveta již na obědy chodí, což bylo v ZŠ vyvráceno, protože matka obědy nezaplatila. Během tohoto měsíce volaly dvě sousedky, že matka s nejmladšími dětmi zřejmě vůbec nechodí ven. Děti nechává samotné v postýlkách, raději jdou na procházku se psem. V dubnu volala matka, že se v červnu budou stěhovat. Při telefonickém dotazu v ZŠ v červnu bylo zjištěno, že matka obědy stále ještě nezaplatila.

Na konci června byl **postoupen opatrovnícký spis do Prachatic.** V červenci proběhlo sociální šetření, při kterém bylo zjištěno, že **rodina obývá starou zemědělskou usedlost, která je zatím ve velmi špatném stavu. Obyvatelná je v podstatě jedna místnost, usedlost budou postupně rekonstruovat a splácet ji v měsíčních splátkách po 5000, - Kč.** Jinak připomínky k rodině nebyly. Dohled nad výchovou Ivety od jejího osvojení stanoven nebyl.

Rok 1999: Ve spisu nejsou o rodině vedeny žádné záznamy.

Rok 2000: V září bylo v rámci metodické práce (SPOD) telefonicky hovořeno se starostkou obce, ve které rodina bydlí. Ta se zmínila o této rodině, kterou označila za velice sociálně slabou – žijí hrozným způsobem a rodiče se hlavně nestarají o své děti. Na tomto základě byla o tři dny později uskutečněna návštěva rodině. Iveta byla v 6. třídě a Renata v 1. třídě, kterou opakovala. **V bytě usedlosti chyběla alespoň přiměřená údržba.** V domě nebyla zavedena voda, WC se nacházelo na dvoře. Matce bylo doporučeno, aby zlepšila péči o domácnost. Ta se chovala vstřícně. Čtrnáct dní poté anonymně **telefonovala žena, že v obci žije tato rodina, která se špatně stará o své děti.** Žádá proto, aby někdo rodinu navštívil a ověřil její sdělení.

V říjnu byla **kontaktována starostka obce, která potvrdila, že nejstarší dcera musí hodně pracovat, doma mají hrozný nepořádek, děti zanedbané. Rovněž se domnívá, že děti jsou doma hodně bité.** Téhož dne bylo v rodině provedeno šetření, při němž byly nejmladší děti prohlédnuty, zda nemají modřiny apod. Děti nemluvily, vydávaly pouze jednoslabičné zvuky. Byly velice zanedbané, mentální úroveň absolutně neodpovídala

jejich věku. Na toto zjištění matka odpověděla, že se obě dcery narodily předčasně. Iveta na dotaz ohledně práce reagovala slovy „Ale já moc ráda pracuji, já bez práce nemohu být“. Matka přetěžování i bití dětí popřela. Závěr z tohoto šetření byl, že **týrání nebylo potvrzeno, je však potřeba šetření opakovat. Děti jsou zanedbané hrubým způsobem.** Bydlení rodiny neodpovídá základním hygienickým potřebám dětí. Matka přislíbila nápravu, údajně budou budovat koupelnu a WC.

Sociální pracovnice si po tomto sociálním šetření v rodině vyžádala písemnou zprávu ze školy, od dětské lékařky a starostky obce. Nikdo fyzické týrání nepotvrdil. Lékařka k nadměrnému zatěžování dětí však uvedla, že kanistry s vodou vozily jediné nejstarší děti, půjčky peněz či cigaret pro matku vyřizuje pouze Iveta. Co se týče psychického vývoje dětí, domnívá se, že genetická kódace jejich IQ pochází spíše ze strany otce.

Z obce zprávu nenapsali, proto bylo v listopadu **provedeno šetření v obci a následně i v rodině, kdy se podle sdělení kolegyně domácnost rodiny podstatně zlepšila.** Oproti minulosti jsou **obytné již i dvě další místnosti pro děti. V koupelně je nově vsazená vana, chybí WC, který bude spolu s vodou vybudován.** Matce bylo opakovaně připomenuto, že tyto podmínky nejsou zcela vhodné pro zdravý vývoj a výchovu dětí a je nutné toto dát co nejrychleji do pořádku. **Sociální pracovnice se s matkou dohodly, že se obrátí na Český červený kříž v Prachaticích, kde je možné zajistit povlečení pro děti** a pokud by nějaké bylo k dispozici, dají matce vědět. Matka se sama rozhovořila o tom, že **v poslední době má doma problémy s manželem, který začal pít větší množství alkoholu,** což začalo od doby, kdy začal pracovat u technických služeb. Na dotaz, zda bije jí nebo děti odpověděla, že ne. Popřela, že by Iveta nadměrně pracovala v domácnosti. Matka byla upozorněna, aby zvážila, jaké práce jsou pro Ivetu vhodné a dále, že rodinu budou pracovnice průběžně navštěvovat.

Rok 2001: Ložní prádlo se z Českého červeného kříže i Farní charity Vimperk doposud nepodařilo sehnat. Matka uvedla, že od starostky dostala jedno povlečení a z lékárny balík s instančními kašlí, polévkami a šampóny. **Koupelna byla ve stejném stavu jako v roce 2000.** Matka dále sdělila, že Iveta se neustále v noci pomočuje. **Při odchodu z domácnosti se byly sociální pracovnice podívat na koně ve stáji, která byla nově zbudovaná.** Matka k tomu uvedla, že to udělali proto, aby si někdo nestěžovat, že týrají zvířata.

V květnu byla pracovníci **vyžádána zpráva o prospěchu a chování ze ZŠ**. Dále proběhlo šetření v rodině, kdy v bytě bylo opět o trochu lepší prostředí. Nicméně koupelna byla stále v původním stavu. Tak tomu bylo i v červenci a rovněž v říjnu, kdy již bylo matce přivezeno povlečení a prostěradla pro děti.

Rok 2002: V únoru byla rodina navštívena a matce byla přislíbena pomoc se sháněním starší pračky, protože se jí rozbila. **Rodina stále nepokročila s rekonstrukcí sociálního zařízení.** V červnu bylo zjištěno, že domácnost je stále na stejné úrovni, nedochází ke zlepšení, ale ani ke zhoršení situace. Matka uvedla, že již **od dubna mají splacený dům**. Sociální pracovníce se s matkou dohodly, že se budou dotazovat na péči o starší dívky ve škole a také u lékařky.

Lékařka uvedla, že Marcela i Denisa mají výrazně zpožděný vývoj řeči. Zařazení obou dětí do MŠ je velmi obtížné, protože rodiče mají dopravní prostředek jen kolo nebo koně.

Ze ZŠ sdělili, že Iveta dostala důtku třídního učitele za opakovanou nekázeň a úmyslné poškozování školních pomůcek. Rodiče školu nenavštěvují a nemají telefon. Renaty příprava na hodinu byla nedostačující a pomůcky měla ve velmi zanedbaném stavu.

V rodině bylo v listopadu provedeno šetření, ale matka s pracovníci jednala pouze přes okno s tím, že nemůže otevřít dveře, které jsou zamrzlé a klíče má manžel.

Rok 2003: V březnu pracovníce přijely na šetření v rodině, ale doma byly pouze starší dcery. Dále si vyžádaly podání zprávy ze ZŠ a od lékařky. **Lékařka v této zprávě uvedla, že se matka k prohlídkám s dětmi dostavuje, pro duševní vývoj a vývoj řeči není v rodině zřejmě dostatek podnětů.** Renata začala mluvit až po zařazení do ZŠ. Po tělesné stránce mladší děvčata odpovídají normě. **Ze ZŠ odpověděli, že Ivety příprava na vyučování je špatná a rodiče na třídní schůzky nechodí.** Dostala dvojku z chování a tři nedostatečné. Na obědy chodí. **Renata opakuje 2. ročník, stále trpí obtížně srozumitelnou řečí, oblečení mívá někdy špinavé a nemá v pořádku školní pomůcky.** Na obědy chodí, svačiny si nosí.

V dubnu při sociálním šetření v rodině **rodiče uvedli, že s Ivetou jsou stále problémy, ve vesnici si půjčuje peníze pod záminkou, že je potřebují rodiče a oni o ničem nevědí.** Otec sdělil, že jí doma nechtějí, aby šla do „diagnostáku“. Matka je opět těhotná, rodiče byli opět upozorněni na nutnost vybudovat koupelnu a WC. V červenci matka uvedla, že **dcery přestupují do ZŠ ve městě z důvodu neshod a fyzického napadání Ivety dětmi ve škole.**

8. ročník bude Iveta opakovat. **V srpnu se matce narodil syn Denis. Péče o syna se jevila jako dobrá.** Iveta prý zlobí, přepisuje si známky, je neposlušná. Renata chodí do 3. třídy, učí se dobře a po vyučování chodí do družiny. Důrazně připomenuto vybudování koupelny a WC.

V listopadu bylo požádáno o podání zprávy ze ZŠ a od lékařky. **Lékařka uvedla, že se v rodině v podstatě nic nezměnilo, jen si chodí o narození syna častěji půjčovat peníze.** Všechny děti občas zůstávají doma, protože prý nemají peníze na autobus. Matka dochází s Denisem do poradny pravidelně, **dítě bývá čisté a dobře živěné. Ze školy sdělili, že Iveta se na vyučování moc nepřipravuje, po upozornění na slabý prospěch a přepisování známek v žákovské knížce se otec ihned dostavil do školy a projevil zájem o spolupráci.** Iveta chodí do školy slušně a čistě oblečena, všechny poplatky spojené s vyučováním uhradila. **Renata nosí pravidelně domácí úkoly, tím ovšem její příprava končí. V afektu zničila spolužačce brýle, mimo školu byla řešena krádež, které se dopustila se svojí sestrou Ivetou v místním knihkupectví.** Poplatky spojené s vyučováním uhradila po částech všechny. Její oblečení nepůsobí čistě.

V prosinci byla **z policie ČR na OSPOD podána žádost o vypracování zprávy,** kvůli k objasnění přestupku proti majetku, kterého se dopustila **Renata,** když **odcizila o přestávce ve třídě svému spolužákovi peněženku s finanční hotovostí 300,- Kč z jeho školní tašky.** K tomuto se Renata plně doznala. Matka odmítala jakoukoli vstřícnost k vyřešení přestupku. **Rok 2004: V lednu byli rodiče pozváni k jednání i s Renatou pro účely společného řešení výchovných problémů** (přestupku proti majetku) Renaty. **K jednání se ani v únoru nikdo nedostavil.** Na konci ledna došlo ze ZŠ k oznámení problémového chování Renaty, která byla již **několikrát přistižena při krádeži.** V březnu byla Renata sociální pracovnící navštívena v ZŠ. Tam jí bylo sděleno, že Renata již není jejich žákyní. Při šetření v rodině matka uvedla, že Renata **přestoupila na jinou ZŠ,** ve věci krádeže jí domluvila. Pak byla navštívena Renata v ZŠ a **byl s ní proveden výchovný pohovor.** Tím byla ze strany OSPOD celá věc ukončena.

V říjnu bylo provedeno šetření v rodině, bytové poměry byly nezměněné, pouze byt byl vybiřený. Bylo zjištěno, že **Iveta nastoupila na střední odborné učiliště a je ubytována na internátě. Denisa měla odklad povinné školní docházky, ale z důvodu špatného spojení do MŠ, chodí do 1. třídy, kde není klasifikována** (stejně tomu bylo rok předtím u Marcely).

Pracovnice OSPOD si opět vyžádala podání zprávy od lékařky, ZŠ a z odborného učiliště. ZŠ uvedla, že **docházka Renaty je pravidelná, příprava na vyučování celkem dobrá, školní pomůcky má však ve velmi zanedbaném stavu.** Znamky v žákovské knížce má vždy včas podepsané. **Marcela a Denisa** (obě jsou v 1. třídě) **v této době některé úkoly nezvládají, dívky často odmítají pracovat a je problém je zapojit do výuky.** Mají velice rády výtvarnou výchovu a pracovní činnosti. V těchto hodinách pracují samostatně a jsou moc šikovné. Chodí čistě oblečeny, nosí si svačinu a chodí na obědy. **Lékařka ve zprávě sdělila, že otec investuje peníze nikoliv do dětí, ale do nákupu nových zvířat a krmení, takže matka pravidelně posílá děti do sousedství vypůjčovat peníze na běžný provoz domácnosti.** Protože Iveta je nyní v internátu, je zacvičována Renata. Tělesný stav dětí je však dobrý, na prohlídky a očkování chodí. Z internátu uvedli, že **Iveta je nepořádná, půjčuje si peníze od spolužáků a dluhy nesplácí, nenosí si pomůcky, lže, je nespolehlivá.** *Rok 2005:* V lednu proběhl telefonický kontakt od vychovatelky a učitelky z odborného učiliště s tím, že Iveta dluží peníze za odborný výcvik, je problémová a kázeňské přestupky již byly řešeny ředitelskou důtkou. Kromě lži a nevracení dluhů je problémem nezvládnutí základních hygienických návyků. **Na internátě zjistili, že se Iveta v noci pomočuje, špinavé prádlo strkala za postel. Špinavé povlečení a ručníky nikdy domů na vyprání nevzala.** Pracovnice přislíbila návštěvu v rodině, škole pak sdělí výsledek šetření.

Na konci ledna provedla sociální pracovnice šetření v rodině. **Iveta jet na vyšetření do ČB nechce a matka jí tam odmítá doprovodit.** Rodiče se prý se školou dohodli, že pokud bude potřeba něco zaplatit, škola jim pošle složenku. Bytové podmínky se změnily spíše k horšímu, koupelnu stále nemají. V únoru telefonovala matka, že Iveta již nebude ve studiu pokračovat. **Na vysvědčení měla sedm nedostatečných a přezkoušení se nepodrobila.** V květnu **Iveta při šetření v rodině sdělila, že je uchazečkou o zaměstnání Úřadu práce.**

V červnu telefonovala matka, která uvedla, že situace v rodině je neúnosná, manžel ji opakovaně fyzicky napadl, k dětem se chová hrubě a po výplatě dávek jí sebere veškeré peníze. Manžel matku i Ivetu nutí k těžkým pracím, které nejsou v jejich silách a vzhledem k zajištění potřeb dětí tyto povinnosti spojené s hospodářstvím nejdou zvládnout. Proto žádala o nouzové bydlení v AD. Žádost byla matce sepsána a zaslána na příslušný MÚ.

Na konci června byla z OSPOD matka telefonicky kontaktována s dotazem, zda trvá na umístění do AD, vzhledem k uvolnění místa. Matka uvedla, že nastoupí ihned zítra, prosila o pomoc, přivolání policie, protože otec neúměrně potrestal Renatu. Bylo jí doporučeno, aby hned zítra došla s Renatou k dětské lékařce, kde s ní bude sepsán záznam o příčině poranění. Poté sociální pracovnice telefonovala na obvodní oddělení Policie ČR. Hlídka ihned odjela do rodiny, ve které v posledním týdnu zasahovala opakovaně, vzhledem k tomu, že matka vždy telefonovala a oznamovala fyzické napadání svým manželem. Nikdy však nevyhledala lékařské ošetření. Otec má sklony k požívání alkoholu, v opilosti pak matku fyzicky napadá. Nyní obrací své útoky i na děti, což před tím nebylo. den telefonovala úřednice z příslušného MÚ a sdělila, že se dostavili děti, že matka si nástup do AD rozmyslela. Otec Renatu zbil proto, že mu ukradla 100,- Kč. Matka s krádeží nesouhlasí, ale také nesouhlasí s brutálním fyzickým trestem.

Další den proběhla návštěva Renaty v nemocnici. Ta s sebou neměla ani základní hygienické potřeby, špatně otáčela hlavou, bolelo jí celé tělo a byla celá zmodřená. Uvedla, že ji otec zbil dřevěnou násadou od hrábí. O tři dny později byla Renata navštívena i s kriminální policií za účelem fotodokumentace. Ve zprávě lékařky byla diagnostikována jako týrané dítě. Další týden telefonovala matka, že do AD nepůjde, protože by byly komplikace se školou, vyřizováním veškerých dávek a že dá ještě manželovi šanci. Za další tři dny bylo sociální pracovníci telefonicky ověřeno, že Renata byla z nemocnice propuštěna a odvolala nástup matky a jejích dětí do AD. Při šetření v místě bydliště rodiny bylo zjištěno, že Renata, Denisa a Marcela odjely k babičce.

V polovině července matka při sociálním šetření v rodině sdělila, že se situace u nich doma uklidnila, otec již tak nepije. Ohledně domácího násilí uvedla, že otce to mrzí, uznal, že to přehnal. Ted' na děti už ani moc nekřičí a jí už také nebije. Dále se ptala, zda půjdou k soudu, bylo jí vysvětleno, že bude projednáváno výchovné opatření – stanovení dohledu soudu nad všemi ostatními dětmi. OSPOD bude do rodiny více jezdit a psát soudu zprávy. Dále matka uvedla, že Renata měla již v minulosti problémy s krádežemi, ale vždy to kryla. Trvalo to čtyři roky. Chtěla by, aby Renata chodila na terapii k psychologovi. Její chování prý není normální, když doma má vše, co potřebuje. Pracovnice v tomto přislíbila pomoc.

V srpnovém úředním záznamu Služby kriminální policie a vyšetřování bylo uvedeno, že děti žijící v této rodině jsou velmi zanedbané. Renata se po příchodu orgánů policie chovala normálně, po příchodu matky byla velmi bázlivá a ta se snažila výpověď dcery manipulovat.

V září se trestní stíhání otce podmíněně zastavilo. Na konci září **rodiče při sociálním šetření v rodině uvedli, že mají obavu, že se krádeže budou opakovat. Rodičům byla nabídnuta pomoc psycholožky, kdy by děti docházely na terapie do Střediska výchovné péče Spirála v PT.** Rodiče s tímto souhlasili a dohodli se, že je tam sociální pracovnice objedná. **Byli upozorněni, že bude OSPOD z důvodu nepřiměřeného fyzického potrestání podávat návrh na výchovné opatření – stanovení dohledu soudu.** Renata byla zakřiknutá.

Při říjnovém šetření v rodině se otec vyjádřil tak, že fyzické potrestání bylo účinné. Na dotaz, zda navštívili SVP, matka odpověděla, že neměla čas a na jiný termín se neobjednala.

V prosinci sociální pracovnice navštívila Renatu v ZŠ. Ředitel nejdříve přivedl třídní učitelku a asistentku Marcelu a Denisu. Ty uvedly, že prospěch děvčat je velmi slabý, domácí příprava je mizivá, sešity nosí špinavé. Na obědy chodí, svačiny si nosí. **Občas se však stane, že v pátek při poslední hodině děvčata brečí, když učitelka řekne, že po vyučování půjdou všechny děti domů.** Důvod se nikdy nedozvěděla. Modřin si nikdo u všech děvčat nevšímal. **Renata uvedla, že chování otce se zlepšilo, již děti nebije. Byla však ustrašená, zakřiknutá a na otázky odpovídala jedním slovem.**

Rok 2006: Na začátku června byl proveden telefonický dotaz na lékařku dětí, která uvedla, že od roku 2005 nezaznamenala žádné známky fyzických trestů. Ve škole uvedli, že všechny děti mají problémy s učivem. Intelektovými schopnostmi odpovídají na přestup do speciální školy. Vzhledem k špatné dostupnosti takového typu školy rodiče nesouhlasí s přemístěním. Proto mají děti při vyučování asistenta. Na dětech **nebyly zaznamenány známky fyzických trestů.** Téhož měsíce se otec osvědčil ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání.

Rok 2007: V únoru probíhalo sociální šetření v rodině přes okno z důvodu, že otec nemá doma uklizeno. Uvedl, že matka je v nemocnici po samovolném potratu. Tento měsíc lékařka ve zprávě po jejím vyžádání sdělila, že děti dochází do ordinací na prevenci bez problémů, známky tělesného týrání nebyly zjištěny. Ve zprávě ze školy se uvádí, že Renata, která je žákyní 6. ročníku, dochází do školy pravidelně, ale domácí příprava je slabá. Doma má řadu

povinností, které se týkají chovu domácích zvířat. Rodiče schůzky nenavštěvují, obědy platí. **Marcela a Denisa navštěvují 2. ročník, učivo ZŠ nezvládají, proto se jedná o jejich vzdělávání v rámci speciálního školství. Mají problémy s osobní hygienou.** Matka učitelce telefonuje domů, která někdy navštíví rodinu sama (komunikuje přes otevřené okno).

V květnu přišlo na OSPOD vyjádření k integraci dívek a doporučení k individuálnímu výchovně vzdělávacímu plánu ze Speciálně pedagogického centra v Českých Budějovicích. Postižení dívek je takového druhu a stupně, že opravňuje k zařazení do speciální školy. Budou však na přání rodičů plnit školní docházku formou individuální integrace v ZŠ. Navrhuje se přítomnost asistenta pedagoga, důležitá je pravidelná docházka na logopedii, ze strany rodičů je bezpodmínečně nutná každodenní příprava na vyučování a kontrola vyučovacích pomůcek.

Při rozhovoru s ředitelem a třídní učitelkou bylo sděleno, že Renata je ve škole málo komunikativní. Často povídá o zvířatech, se kterými doma pomáhá a o Denisovi, které často hlídá. **Renata se při rozhovoru se sociální pracovníci jevila ustrašeně a smutně. Uvedla, že s otcem vychází dobře, už ji nebije. Doma se ani na vyučování nepřipravuje, protože pomáhá s koňmi.**

Při květnovém šetření v rodině **matka sdělila, že doma předělávají byt, konečně budují koupelnu. Byla pochválena, že se rozhodli pro zlepšení bytových podmínek.** Zatím neměli zapojenou vodu a údržba bytu se nijak výrazně nelišila od minulých návštěv. **Dále sdělila, že otec s dětmi, resp. s Renatou vychází již dobře, je stále v práci, proto nemá ani důvod, aby dceru výchovně trestal, když s ní netráví více času.**

Následující den však ředitel ZŠ oznámil na obvodní oddělení policie, že ve škole **zůstala Renata, kterou rodiče vyhodili z domova.** Její pohřešování bylo matkou nahlášeno. Policie mluvila s Renatou za přítomnosti pedagogického pracovníka a ta **sdělila, že byla vyhozena z domu rodiči a že se nechce vrátit domů, protože ji otec téměř každý víkend bije.** Na dotaz, zda otec bije i ostatní sourozence, sdělila, že nikoliv. Uvedla, že má modřiny na zádech, za to, že špatně provedla úklid stáje, ty však nebyly ze strany hlídky policie zkontrolovány. Dále uvedla, že **matka se jí někdy snaží bránit, ale otec matce poté též pohrozí fyzickým napadením. V minulosti již otec z domu vyhodil její starší sestru Ivetu, protože přišla do jiného stavu.** Ta teď žije u Českých Budějovic se svým přítelem.

Lékařka při kontaktování policií uvedla, že tento den u ní byla Renata na preventivní kontrole a očkování, ale vyvrátila, že by měla podlitiny na zádech nebo jakékoliv jiné zranění. Starostka obce, ve které rodina žije, policii sdělila, že si Renata u ní půjčovala jménem matky několikrát peníze na cestu do školy. Celková částka činí 700,- Kč. Dále byla kontaktována pracovnice OSPOD s vylíčením události, která se dostavila k vyšetření celé situace.

Po příjezdu sociální pracovnice na policii jí Renata sdělila, že se bojí, že jí otec zase zmlátí a chce do nemocnice. Volala matka, dcera s ní však nechtěla hovořit i přesto, že si pro ni matka byla ochotna dojet s tím, že si dluh u starostky odpracuje, ale Renata domů nechtěla a upnula se na pobyt v nemocnici. **Sociální pracovnice se tak telefonicky spojila s DDÚ,** se kterým hovořila ještě z PT o možnosti umístění Renaty a informovala, že pomoci nevyužijí. **Příjem nezletilé bude až následující den po vydání předběžného opatření.** Ve 20:30 byla **Renata převezena do Nemocnice v PT. Další den OSPOD podalo návrh k okresnímu soudu na nařízení předběžného opatření** podle § 76 a zákona č. 99/63 Sb. Občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů. **Ten rozhodl ve věci péče o Renatu tak, že se předává do péče DDÚ Homole, České Budějovice z důvodu, že příznivý vývoj nezletilé i její zdraví je vážně ohroženo.**

Následující den pracovnice OSPOD navštívila Renatu v nemocnici, tak uvedla, že se otce bojí a domů se vrátit nechce. Potom jí byl vysvětlen další postu s tím, že jí dnes převezme soudní auto do DDÚ, kde bude přibližně šest týdnů. Po tuto dobu bude mít možnost být v kontaktu s rodiči. Po ukončení pobytu bude soud rozhodovat, zda se vrátí zpět do rodiny nebo se nařídí ústavní výchova. Ještě téhož den pracovnice Renatu v DDÚ navštívila.

V červnu bylo předběžné opatření prodlouženo o jeden měsíc. Na konci června sociální pracovnice DDÚ uvedla, že **Renatu navštívila jednou matka, která veškerou vinu sváděla na Renatu.** Etapedka uvedla, že se v průběhu pobytu Renata, resp. její komunikace výrazně změnila k lepšímu, v ústavu je spokojená. Pokud by se ústavní výchova nenařídila, bude u ní ohrožen její vývoj, popř. i zdraví či život. Renata sdělila, že se jí v DDÚ celkem líbilo, ale je jí smutno po domově, hlavně po zvířatech a Denisovi. Má však obavy z otce, není si ještě úplně jistá, zda se chce vrátit domů. Po celou dobu komunikovala lépe oproti minulosti, byla veselejší a její celkový vzhled se výrazně zlepšil.

Ve zprávě o komplexním vyšetření z DDÚ bylo uvedeno, že se jedná o nepřiměřeně trestané, výchovně zanedbané a citově deprivované děvče. Psycholog, vychovatel i etoped doporučili umístění do zařízení pro výkon ústavní výchovy rodinného typu. Optimálním řešením by bylo umístění v DD Žichovec, který by byl zárukou kvalitnějšího výchovného prostředí než by tomu bylo aktuálně v rodině. Tento DD je v dobré dostupnosti z místa bydliště rodiny. Tak bylo i v DDÚ Homole rozhodnuto.

V červenci proběhla návštěva Renaty v DD Žichovec, kde sociální pracovnice DD sdělila, že Renata do kolektivu domova dobře zapadla a s rodinou je v telefonickém kontaktu. Zároveň proběhla návštěva rodičů v domově. Po této návštěvě se chování Renaty změnilo. Byla úzkostnější, chtěla zpět domů. **Renata uvedla, že si v DD zatím nezvykla, několikrát vyjádřila své přání vrátit se domů s tím, že stejně za všechno může ona, kdyby nezlobila, nebyla by v ústavu.** Pracovnice OSPOD jí sdělila, že její přání vrátit se domů sdělí soudu. Zároveň jí pozvala na celodenní výlet, který OSPOD tradičně pořádá pro děti s nařízenou ÚV a děti ze sociálně slabých rodin.

Téhož měsíce proběhlo jednání před soudem prvního stupně, kdy se rodiče snažili některé věci popřít. **Předběžné opatření se prodloužilo o dobu jednoho měsíce.** K jednání před soudem byla následně pozvána k výpovědi i starostka obce, ve které rodina bydlí.

V srpnu při výletě se Renata dotazovala, zda by mohla jet na domů na prázdniny. Sociální pracovnice jí sdělila, že propuštění projedná s ředitelkou DD a pokud budou mít rodiče zájem, bude možné, aby na nějakou dobu domů jela. Téhož měsíce **okresní soud uložil znalci z oboru zdravotnictví – dětská a dorostová psychiatrie, aby podal znalecký posudek ke stavu Renaty.**

Při jednání s ředitelkou DD o propuštění Renaty na návštěvu k rodičům, byla z její strany navržena možná varianta další výchovy, zejména v případě, kdy by soud ÚV nenařídil. **Protože rodiče nejsou schopni Renatě zajistit docházku do speciální školy, nabídla možnost docházky Renaty do školy při DD Žichovec, když by přes týden byla ubytovaná v DD, kde prostředí již zná.** Na každý víkend by jezdila domů k rodičům. **Jednalo by se tzv. zvláštní internátní školu.**

Dále bylo provedeno šetření v rodině, kdy byla s matkou projednána možnost propuštění

Renaty domů na část letních prázdnin. Matka uvedla, že o to má zájem. Dcera jim telefonuje, píše, že chce domů, sourozenci by Renatu rádi viděli, i otec se na ni ptá. Termín návštěvy byl dohodnut. **Matka dále uvádí, že by pracovnice OSPOD mohly Renatu propustit natrvalo již nyní, protože otec se už uklidnil, nic by jí neudělal.** Sociální pracovnice jí vysvětlila postup s tím, že o propuštění musí rozhodnout soud. **Informovala jí o možnosti ubytování Renaty v DD přes týden, kde by docházela do speciální školy v případě, kdy by nebyla ÚV nařízena. Tato možnost byla nabídnuta z důvodu, že by jako rodiče nebyli schopni zajistit Renatě tento typ školy. Matka připustila, že by s touto variantou souhlasila.** Bylo jí přislíbeno, že OSPOD vydá souhlas k propuštění Renaty v termínu, na kterém se dohodly. Poměry rodiny se nijak nezměnily, v bytě je již vodovodní přípojka.

Při následném šetření v rodině všechny děti seděly okolo Renaty a hrály si s ní. Matka uvedla, že jí pobyt v DD prospívá, obrátila se na ni a sdělovala jí, že si za to může sama, že je v domově, když k umístění nebyl důvod. Když jí sociální pracovnice vysvětlila, že důvodem byl Renaty strach z možného potrestání otcem, tak matka odpověděla, že ona také vydrží, když jí manžel napadne. Renata se pracovnice ptala, zda by mohla domů jezdit opakovaně. Ta jí přislíbila, že domů pojede, pokud se do domova vrátí v pořádku, včas a spokojená.

Na začátku září na OSPOD telefonovala matka a žádala o propuštění Renaty na víkendovou návštěvu. Ředitelka DD s tímto souhlasila, Renata se z minulé návštěvy vrátila včas a v pořádku, doma byla ráda. Byl tedy vydán souhlas s propuštěním do rodiny na víkend. Ke konci září opět telefonovala matka, že by chtěli, aby byla Renata propuštěna na víkend (OSPOD souhlas vydal) a že byli u znalkyně, která doporučuje, aby se vrátila zpět do rodiny. Ředitelka DD s pobytem u rodičů souhlasila. Sociální pracovnice jí požádala o vypracování celkové zprávy pro účely soudního jednání. **Ve znaleckém posudku z odvětví psychiatrie bylo uvedeno, že pro nezletilou se jeví jako optimální návrat do domácího prostředí kombinovaný s pobytem v internátní škole odpovídající jejím intelektovým možnostem.** Následně bylo OSPOD předvoláno k jednání ve věci péče o Renatu, které bylo odročeno s tím, že se provede revizní znalecký posudek i na osobnost rodičů. **Ve zprávě z DD navrhli, aby Renata dokončila povinnou školní docházku v DD (v rámci speciálního vzdělávacího programu) a domů jezdila na víkendy a prázdniny.**

V říjnu s rodinou **telefonovala ředitelka DD s omluvou, že se situace změnila a nelze, aby při nenařízení ÚV byla Renata v DD ubytována za účelem docházky do speciální školy.** Uvedla, že téhož dne telefonovala do DDÚ Homole, kde jí bylo řečeno, že **dle nových předpisů toto nelze.** Výše uvedenou variantu předběžně akceptovala i soudkyně a souhlasila s takovým postupem. **Jednání s rodinou tak bylo opět odročeno za účelem vypracování znaleckého posudku, neboť diagnostická zpráva a znalecký posudek byly diametrálně odlišné. Renata jezdila na víkendové návštěvy do rodiny i nadále.**

V listopadu bylo provedeno šetření v rodině za účelem zjištění poměrů rodiny a názoru na další výchovu jejich vnučky Nikoly. Poměry rodiny se nijak nezměnily. Otec se zlobil, že musí jet k dalšímu znalci a řekl, že za takovou cenu Renatu domů nechce, když jim dělá problémy. Sociální pracovnice matce vysvětlila, že za tento postup Renata nemůže, je potřeba zjistit, co bude v zájmu jejich dcery, když diagnostická zpráva a znalecký posudek jsou tak diametrálně odlišné. **Dále ji pracovnice sdělila, že platnost předběžného opatření nebude prodloužena,** v současné době se čeká pouze na vypracování revizního znaleckého posudku. K návrhu svěření vnučky do jejich výchovy se matka vyjádřila, že se v současné době necítí na to, aby zvládla péči o novorozence. Její zdravotní stav ji nyní omezuje v běžné péči o děti.

Den po šetření v rodině telefonovala matka a sdělila, že se po opakovaném zvažování s manželem rozhodli a na návrhu na svěření vnučky do péče trvají. **OSPOD však při návštěvě Nikoly v Dětském centru Jihočeského kraje ve Strakonici nedoporučil svěření vnučky do výchovy prarodičů vyhovět.**

Během listopadu také proběhla návštěva Renaty v DD. Ředitelka uvedla, že Renata je bez výchovných problémů, ale je lehce ovlivnitelná. S rodinou se pravidelně stýká, z návštěv se vrací v pořádku a včas. Renata sdělila, že se jí v domově moc nelíbí, raději by chtěla domů. Při návštěvě doma s rodiči vychází dobře, ty ji nebijí. V průběhu tohoto měsíce na OSPOD několikrát telefonovala matka kvůli víkendovým návštěvám a domluvila se s pracovníci na jejich termínu.

Na konci listopadu přišel starostovi Prachatic **dopis od Veřejného ochránce práv,** ve kterém **sděloval, že v den 13. 11. 2007 se na něj obrátila matka s podnětem směřujícím proti MÚ Prachatic ve věci výkonu SPOD její dcery Renaty.** Stěžovatelka uvedla, že

před dvěma měsíci **podala k MÚ PT stížnost proti dané sociální pracovníci a žádala její výměnu, avšak neobdržela žádnou odpověď**. Stěžovatelka dále vyjádřila názor, že **sociální pracovníce vůči ní není objektivní a označila podmínky v domě rodiny za nevyhovující jenom proto, že v době šetření v rodině, byla prováděna oprava koupelny**. Proto Veřejný ochránce práv žádal o sdělení stanoviska k položeným skutkovým a právním otázkám.

Na začátku prosince bylo **po telefonickém kontaktování MPSV zjištěno, postoupilo stížnost matky na MÚ PT k úplnému vyřízení, nikoliv pouze za účelem vyjádření se k obsahu stížnosti**. Sociální pracovníce téhož dne obdržela celou složku stížnosti matky od vedoucí odboru sociálních věcí s tím, že **do tohoto data byla složka první stížnosti uložena u vedoucí odboru, která MPSV na stížnost matky odpověděla v srpnu 2007**. Téhož dne telefonovala matka, že Renata se do DD vrátila v pořádku, mezi otcem a Renatou nebyl žádný konflikt, ten jí nic nevyčítá. Uvedla, že by si Renatu chtěli vzít na víkend a na vánoční svátky, tak se dohodla i v DD. Sociální pracovníce přislíbila vydání souhlasu.

Následující den na OSPOD telefonovali z Dětského centra ve Strakonici, že předchozí den přijela do centra po domluvě mateřská babička (matka) a navštívila vnučku Nikolu. Návštěva byla krátká (asi 30 minut), Nikole přivezla umělou výživu a dudlík. Ohlásila se na návštěvu po svátcích. Uvedla, že by ji chtěla svěřit do výchovy. Na dotaz na názor manžela uvedla, že ten řekl, ať si dělá co chce, ale ať nepočítá s jeho pomocí, když je to dcera Ivety, která jim dělala jen to nejhorší. Přislíbili zaslání zprávy o průběhu této návštěvy. Tentýž den telefonovala na OSPOD matka, že navštívila svou vnučku a popsala průběh návštěvy. Dále se dotazovala, kdy mohou počítat s pozváním k vyšetření pro znalecký posudek.

O dva dny později proběhlo telefonické informování matky, že pozvání ke znalkyni se pozdrželo z důvodu změny jejího bydliště. Dále jí bylo sděleno, že předběžné opatření nebylo prodlouženo, platnost vypršela a soud čeká na závěr znaleckého posudku. Matka uvedla, že teď toho Renata lituje, co udělala, může za to jenom ona. Také sdělila, že vnučce pošle na Vánoce balíček a ptala se, jestli by si ji mohli vzít k sobě domů na Vánoce. Ze strany OSPOD byla informovaná, že je svěřena do zařízení předběžným opatřením, které trvá. Matka uvedla, že zřejmě asi OSPOD není nakloněná tomu, aby k nim Nikola přišla. Na to jí bylo sděleno, že o další výchově vnučky bude rozhodovat soud, a nezáleží pouze na OSPOD.

Rok 2008: Třetí týden v lednu telefonovala matka, že se s manželem rozhodli, že si Renatu domů brát nebudou, a to za trest, protože při poslední návštěvě si do DD vzala bez dovolení (dle matky ukradla) hračku koně. Sociální pracovnice matce sdělila svůj názor, že se Renata spíše chtěla v DD pochlubit a nejednalo se o krádež. Její chování by měla s Renatou rozebrat, což by bylo lepší řešení, než když jí za trest zakáže návštěvy doma. Matka stále opakovala, že její chování není v pořádku. Po telefonu si s Renatou ještě o tom promluví. Téhož dne sdělila, že s manželem vše zvážili a Renatu by si domů tento týden vzali a i na jarní prázdniny.

Tento týden proběhlo šetření v rodině. Děti byly spokojené a chlubily se hračkami. Byt byl poměrně čistý a uklizený (jednalo se o ohlášenou návštěvu). Byl vybaven dvěma skříněmi a velkou lednicí s mrazákem a matka sdělila, že se chystají předělávat dětský pokoj Denisy a Marcely. Dále uvedla, že byla s manželem u znalkyně a ta jim sdělila, že za výchovné problémy dětí mohou oni jako rodiče, s čímž nesouhlasí. Také jim znalkyně sdělila, že se u ní Renata vyjádřila v tom smyslu, že chce zůstat v DD, kde je spokojená. Matka řekla, že když tam chce zůstat, tak oni ji už domů vůbec nechťejí. V osmnácti ať se domů nevrací, ať se potom o ní postará DD nebo „sociálka“. Následně se matka uklidnila a sdělila, že rozhodnutí nechá na Renatě, nutit ji domů nebude. Souhlasila by, aby byla přes týden ve škole v DD Žichovec a na víkendy by jezdila domů. V současné době jezdí domů 1x za 14 dní. Matka také uvedla, že na návrhu o svěření Nikoly do jejich péče trvá, je schopná se o ni postarat. Chtěla by ji alespoň na zkoušku. Bylo jí vysvětleno, že dítě „na zkoušku“ není možné svěřit. Je potřeba mít vhodné podmínky a schopnost se o dítě postarat, což musí u soudu prokázat. Zatím se prokazují spíše nedostatky v péči o vlastní děti.

Téhož dne byla **navštívena Renata v DD. Sociální pracovníci DD bylo sděleno, že s ní nejsou žádné výchovné problémy a v poslední době se Renata vyjadřuje tak, že chce v DD zůstat. Je pravdou, že je snadno ovlivnitelná, takže když se vrátí od rodičů, je to jinak.** Byla s ní u znalkyně, také sdělila, že chce v DD zůstat. Při rozhovoru s Renatou bylo zjištěno, **že je v DD spokojená.** Je to proto, že v DD má pestřejší program, který doma nemá. Bojí se, že pokud by v DD zůstala, rodiče ji domů chtít už nebudou. Rodiče má ráda, v DD jí rodiče chybí, je jí smutno po sourozencích a zvířatech, ale pokud by jezdila domů, **chtěla by, aby to zůstalo tak, jak to je nyní.** Doma je spokojená, s otcem i matkou nyní vychází dobře.

Zpočátku února na OSOPD došel **znalecký posudek** z oboru školství a kultury - odvětví psychologie a oboru zdravotnictví, specializace psychiatrie, odvětví klinická a forenzní psychologie v projednávané věci péče o Renatu. **Z posudku vyplývá, že u rodičů nebyly prokázány schopnosti pochopit nepostradatelný význam citové výchovy a její principy. Díky tomu je Renata prokazatelně citově deprivovaným dítětem. Matka je citově více vybavena než otec, který je i emočně více labilnější, není však schopna dostatečné emoční výchovy.** Ani u jednoho rodiče nejde o patologické povahové rysy, ale o celkovou, zejména intelektovou a emoční subnormitu. Pro Renatu je ústavní péče podnětným prostředím pro přiměřené rozvíjení jejích schopností, emotivity i osobnosti. Aktuálně nejvíe známky týraného dítěte, je však **patrná emoční deprivace z rodinného prostředí. Poruchy chování toho byly přímým důsledkem.** Renata byla i prokazatelně přetěžována. V současné době je v tlaku nejistoty svého vývoje, pravidelně je vystavena při návštěvách domova kritice rodičů, ve smyslu její zodpovědnosti za současné soudní potíže rodičů a ekonomické výdaje. Navíc žije v nejistotě její budoucnosti. **Své přání zůstat v DD znalkyni opakovaně sdělila.**

Návrat Renaty do rodinného prostředí by pro ni dle znalkyně přínosem nebyl. **V DD je jí nabídnuto množství kladných podnětů, které jí rodinné prostředí neposkytovalo, jsou na ni kladeny přiměřené vzdělávací požadavky, není vystavena strachu ze sankcí ani výčitkám, v neposlední řadě žije ve standardních bytových podmínkách.** Návratu domů se Renata nejen obává, ale verbálně ho i odmítá. **Znalkyně doporučuje zachování současné výchovné situace Renaty v DD a omezit návštěvy doma na prázdninové a sváteční pobyty.**

V únoru na OSPOD telefonovala matka, že ji dnes telefonovat ředitel školy, že **Marcela ve škole učitelce odcizila 600,- Kč a 2 přehrávače na CD disky.** Matka sdělila, že si s dětmi už neví rady. Neví, z jakého důvodu kradou. Pokud se o krádeži dozví manžel, odnese to ona. Řekl jí, že děti doma chtít nebude, pokud něco provedou. Pracovnice matku upozornila, aby nedopustila fyzické potrestání Marcely otcem. Dále jí doporučila spolupracovat s odborníkem (SVP, psychologem), aby nedocházelo ke krádežím u dětí či jiným výchovným problémům. S matkou se domluvila, že bude v této věci ZŠ kontaktovat. Po chvíli matka opět telefonovala, že ředitel jí řekl, že Marcelu při krádeži nepřistihli, ale k odcizení se přiznala. Na ředitele se zlobila, tvrdila, že na Marcelu všechno svedli. Ta se podle matky nechá snadno zmanipulovat.

Při jednání s třídní učitelkou se sociální pracovnice dozvěděla, že tato **krádež není první, již v minulosti se objevily drobné krádeže, které vždy vyřešila škola sama.** Tuto krádež bude už řešit prostřednictvím policie. **Dále volala matka a oznámila, že na základě doporučení se objednala s Marcelou a Denisou do SVP Spirála. Chtěla by je přemístit do ZŠ v DD Žichovec, neboť v současné ZŠ stále děti obviňuje z krádeží.** Proto se domluví s ředitelkou DD Žichovec na možném přemístění.

Téhož dne došlo na OSPOD vyrozumění o přestupkovém jednání Marcely od policie, a Okresní soud v PT ve věci péče o Renatu požádal o zajištění její účasti ve spolupráci s DD. OSPOD doporučil zároveň vyslechnout revizní znalkyni a skupinové „tety“ Renaty z DD.

O týden později na OSPOD telefonovala matka, že již obdržela znalecký posudek, se kterým nesouhlasí, znalkyně si vše vymyslela. Sdělila, že nerozumí tomu, že jednou chce Renata zůstat v DD a poté se chce vrátit domů. Ze „soudních tahanic“ je už vyčerpaná, chtěla by, aby se již rozhodlo. Dále sdělila, že uvažuje o tom, že by od manžela na čas odešla, potřebují si odpočinout. Má ho ráda, ale na výchovu dětí je sama. V případě, že je s dětmi nějaký problém, manžel ji za vše obviňuje, je velice prudký. S Denisem odjede ke své tchýni, kde by byla do soudního jednání ohledně Renaty. Pak by tam ještě načas bydlela. Marcela s Denisou by zůstaly doma, protože musí chodit do školy. S manželem vše probrala, ten s tímto postupem souhlasí, a vše zvládne. S Renatou bude matka v telefonickém kontaktu. Do soudního jednání Renata domů nepojede. Chtěli by ji domů na velikonoční prázdniny.

Další týden **telefonovala matka** a oznámila, že odjíždí ke své tchýni. Holčám zařídila odpolední družinu. Pokud se Renatě nařídí ÚV, budou si jí brát domů i nadále. Další den telefonovala **kvůli Marcele, která má závažné výchovné problémy** (krádeže ve škole, doma). Matka si s její výchovou neví rady, a proto požádala o dobrovolný diagnostický pobyt v DDÚ. Dále na OSPOD telefonoval ředitel ZŠ, který uvedl, že **Marcela a Denisa odcizily ve škole finanční hotovost a nějaké věci.** Sdělil, že situace s děvčaty je neúnosná, **spolupráce s rodinou je problematická, na rodinu jsou stížnosti i v obci.** Požádal o řešení celé věci.

Během hovoru dále sdělil, že **Denisa má šrám na obličeji. K tomu jim uvedla, že dostala facku od svého otce, až se přitom uhodila o zed'.** Bylo mu doporučeno, aby stejně jako krádeže i tuto skutečnost nahlásil na policii a také, že OSPOD k tomuto potřebuje

písemné podklady. Poté bylo telefonicky jednáno s policistou, který potvrdil, že jim téhož dne byla oznámena krádež ve škole a šrám na tváři Denisy. Vše zdokumentovali a postoupili místně příslušnému Obvodnímu oddělení policie ČR. Téhož dne bylo policií ČR odesláno na MÚ PT vyrozumění o odložení věci a učiněných opatřeních. V něm byla popsána **důkladně promyšlená krádež Marcely z konce ledna a další z poloviny února**. Dále se v něm uvádí, že **Denisa** byla přítomna při všech krádežích své sestry a při zvážení rozumových schopností Marcely je velmi pravděpodobné, že **se na krádežích podílela**. Třídní učitelka policii sdělila, že **Marcela se velmi často vulgárně vyjadřuje**. Úprava oblečení a hygiena ukazuje na špatné sociální poměry rodiny. Toto je u Denisy včetně chování a vyjadřování o poznání lepší. Třídní učitelka dále uvedla, že Marcela svým chováním negativně ovlivňuje dobré klima ve třídě. Požádala, aby z osobních důvodů nebylo zveřejněno toto oznámení rodině děvčat.

Následně se matka dostavila společně s Marcelou na MÚ PT. **Matka k věci uvedla, že si již neví s její výchovou rady, a požádala o dobrovolný diagnostický pobyt Marcely v DDÚ Homole**. S Marcelou byla celá věc projednána a byl s ní proveden výchovný pohovor. Vše potvrdila, nebyla schopna zdůvodnit, proč to dělá. Přislíbila zlepšení. Za odcizené peníze si kupovala jídlo apod. Některé věci dávala i kamarádkám. Matka navrhla přemístění dcery do jiné ZŠ. Informovala, že jsou s Marcelou objednány do SVP Spirála v PT. Marcela se během jednání zmínila také o Renatě, která je nyní v DD. Dle ní se tam má dobře a je tam spokojená.

O dva dny později při telefonickém jednání ředitel ZŠ OSPOD informoval, že Marcela ukradla ve škole mobilní telefon. Už neví, co mají dělat. Bylo mu sděleno, aby vše oznámil na policii, a dále byl informován o jednání s matkou i Marcelou. **Během jednání se ředitel zmínil, že Marcela má údajně od Renaty seznam věcí, které má ukrást**. To se dozvěděli od Marcely. Po tomto rozhovoru sociální pracovnice navštívila Marcelu a Denisu v ZŠ. **Ředitel při příchodu do školy sdělil, že krádež nahlásili na policii a také, že Denisa přišla 18. února s pohmožděninou v obličeji**. Popřela, že by ji otec zbil. Marcela a Denisa uvedly, že ve škole kradly věci proto, že doma je nemají. Ví, že krást se nesmí.

Téhož dne bylo provedeno šetření v rodině. Sociální pracovnice rodiče informovala o obsahu zprávy ZŠ. **Rodiče uvedli, že už si s výchovou dívek neví rady**. Dělají ostudu celé rodině. **Při dotazu na příčiny pohmožděnin Denisy uváděli, že spadla a prokousla si ret**.

Byli upozorněni na příp. trestní stíhání v případě, že by děti nepřiměřeně trestali.

V březnu **telefonovala z DD Renata s tím, že k rodičům na velikonoční svátky nechce**, protože **jí rodiče řekli, že ji doma nechtějí, matka ji nyní netelefonuje**. Sociální pracovnice Renatu ujistila, že její přání bude respektovat, a v přibližně v dubnu ji v DD navštíví.

Na konci března **Okresní soud v PT vydal rozsudek o další výchově Renaty, ve kterém nařídil ÚV s tím, že má za prokázané, že výchova Renaty je vážně ohrožena a narušena**. Rodiče v současné době nejsou schopni její výchovu zabezpečit tak, aby se výrazná citová deprivace Renaty mohla změnit. DD je v této době pro ni zárukou kvalitního výchovného prostředí. **Potřebuje péči prostředí, které pro ni bude podnětné a laskavé**.

Na začátku dubna byli rodiče písemně pozváni k jednání kurátorem pro mládež. Téhož měsíce sociální pracovnice navštívila Renatu v DD. Ta jí sdělila, že si v DD celkem zvykla, ale je jí smutno po domově, sourozencích i rodičích. Rodiče s ní téměř nekomunikují. Matka jí někdy pouze zatelefonuje, přičemž jí vyčítá, že má, co chtěla, ať v DD zůstane. Vzhledem k postoji rodičů se rozhodla, že domů na velikonoční svátky nechce. Ve škole v DD se jí líbí.

Při šetření v rodině byla doma pouze Marcela, ta přislíbila, že matce vyřídí, aby OSPOD telefonicky kontaktovala. Ta volala na OSPOD o čtrnáct dní později, sdělila, že **s Renatou se nestýkají, s Marcelu jsou výchovné problémy stále, opětovně kradla**. Sociální pracovnice jí upozornila na nutnost dobrovolného pobytu Marcely v DDÚ, ke kterému převzala žádost.

Téhož dne došlo na OSPOD oznámení o krádeži peněženky v ZŠ. Marcela se ke krádeži přiznala, a při rozhovoru **avedla, že krade pro svou starší sestru Renatu**. Ta zasílá mobilem Marcele seznam věcí a výši peněz, které má odcizit. Ukradené peníze a věci jí zasílá poštou. Obálky má nadepsané od Renaty, a známku na dopis získává od matky, která údajně zná obsah obálky i to, odkud pocházejí předměty a peníze v obálce. Dále třídní učitelka oznámila, že byla sestrám zabavena videokazeta s pornografickým obsahem, tu dívky vzaly své matce. Všechny události byly matce sděleny, ta uvedla, že se jí dcery začínají vymykat kontrole.

V květnu poslala Renata na OSPOD dopis, ve kterém píše, že by chtěla jet z DD domů. Při šetření v rodině o dva dny později nikdo neotvíral, na dvoře byla jen Denisa, která byla hovorná. **Marcela několikrát přiběhla z bytu na dvůr, na spánku měla poranění, které bylo namazané tekutým pudrem. Denisa oznámila, že jí zranění způsobil Denis**. Marcela se

sociální pracovníci nekomunikovala. Podle Denisy je doma vše v pořádku, ale příliš se k tomu nechtěla vyjadřovat. Odbíhala na jiné téma. Na dotaz sdělila, že za krádeže sestru otec fyzicky netrestá, pouze jí řekne, že krást se nemá. Pracovnice jí řekla, aby matku informovala, že přijede opakovaně. **Děti byly neupravené a špinavé, tak jako při každé návštěvě.**

V polovině května byla provedena návštěva v rodině společně s terénním pracovníkem sociálního programu Most naděje Farní charity Prachatice. Na dotaz o Renatě matka uvedla, že je s ní v kontaktu, včera jí odeslala dopis, a občas si volají, ale má jí opravdu dost, protože si strašně vymýšlí, a vychovatelky to s ní musí mít těžké. Na sdělení pracovnice, že Renata by chtěla domů, odpověděla, že klidně může přijít domů, alespoň jí s něčím pomůže. Délku pobytu nechá na dceři. **Matka si stěžovala na přístup ZŠ k Marcele a Denise.** Dávají jim najevo, že je ve škole nechtějí pro jejich výchovné problémy a sociální situaci. **Byla by ráda, kdyby mohly dcery navštěvovat ZŠ v DD Žichovec. Přes týden by bydlely v DD, a na víkend by jezdily domů.** Myslí si, že by internátní pobyt s manželem zvládli i po finanční stránce, když jí byl přiznán částečný invalidní důchod. Sociální pracovnice matce přislíbila, že internátní pobyt děvčat projedná s ředitelkou DD Žichovec.

Matka dále uvedla, že manžel je již delší dobu v pohodě, stále je v zaměstnání, doma má spoustu práce, výchovné problémy dětí řeší už jen domluvou, netrestá je. O prázdninách chtějí rekonstruovat podlahy v bytě. Sociálními pracovníci bylo konstatováno, že bytové poměry rodiny se stále zlepšují, domácnost byla uklizená, vcelku čistá.

Ze strany pracovníka terénního sociálního programu Most naděje byly matce **nabídnuty těstoviny a mouka**, která má FCH PT na skladě. Matka s ochotou nabídku přijala. Sociální pracovnice ten den také telefonovala Renatě, která uvedla, že si s matkou telefonuje již častěji, a ta jí navrhla, zda by chtěla domů na víkendovou návštěvu (ta se uskutečnila).

Na OSPOD bylo rodičům Renaty předáno poučení o poskytnutí informací vycházející z Úmluvy o právech dítěte a Zákona o rodině. Bylo jim sděleno, že rozhodnutím soudu bylo jejich dítě svěřeno do péče ústavního zařízení, a tím získávají čas na ujasnění si, zda chtějí, aby se jejich dítě vrátilo zpátky domů. Jestliže ano, mohou nyní doma připravit vše, co je potřebné pro jeho dobrý návrat. V poučení bylo kromě jejich práv uvedeno, že pro jejich dítě je důležité, aby s ním zůstali i nadále v kontaktu a dále důsledky neudržování kontaktu.

V polovině června si Veřejný ochránce práv vyžádal zaslání dokumentace. Tu obdržel. Také byl na OSPOD doručen dopis od Renaty, ve kterém stálo, že by chtěla domů na víkend, a aby byla zrušena ÚV, a mohla se vrátit domů. Sociální pracovnice Renatě telefonovala, že obdržela její dopis, dohodla se s ní, že bude rodiče kontaktovat, a pokusí se dohodnout další návštěvu v rodině. Matka k tomu uvedla, že musí koncem týdne nastoupit do nemocnice, a tak budou chtít dceru domů až na letní prázdniny. Pracovnice o tom Renatu uvědomila. Ta pak strávila prázdniny doma u rodičů.

V červenci byla na OSPOD doručena **Průběžná zpráva o výsledku šetření Veřejného ochránce práv**. Mimo jiné v ní uvádí, že stěžovatelka požádala o změnu sociální pracovnice. Matka napadení dcery dřevěnou násadou popřela, otec měl být v době údajného napadení v práci. Dále uvádí, že svou roli v odnětí dítěte by měly sehrát podmínky v domě, které byly pracovníci špatně hodnocené v důsledku probíhající opravy koupelny. Veřejný ochránce práv byl toho názoru, že **OSPOD nepochybil, když respektoval přání dívky, že se nechce vrátit domů, a podal návrh na předběžné opatření, který byl zpracován objektivně**. Sociální pracovnice se Renatě věnovala, **sociální šetření v rodině bylo provedeno den před útěkem Renaty z domova v době opravy koupelny, která je v záznamu ve spisu Om hodnocena kladně, nikoliv záporně, jak se domnívala matka**.

V postupu OSPOD při výkonu SPOD však **zjistit pochybení, že po skončení účinnosti usnesení o prodloužení předběžného opatření, zůstávala Renata v ÚV bez právního důvodu**. Matce nebylo sděleno, že jeho neprodloužení znamená, že by její dcera mohla být propuštěna domů. Dále **výpověď sociální pracovnice u soudu neodpovídala přání Renaty, které vyslovila při šetření v DD**, soudu byla předložena zkreslená informace o názoru dítěte.

Téhož měsíce OSPOD poslal vyjádření k průběžné zprávě veřejného ochránce práv ke stížnosti matky Renaty.

OSPOD pak v červenci učinil šetření v rodině. **Renata uvedla, že je doma spokojená, s matkou si rozumí, a otcovo chování se zlepšilo. Matka uvedla, že jí pobyt v DD prospěl, protože se chová lépe**. Renata dle matky **mění svá rozhodnutí ohledně ÚV**, neustále si něco vymýšlí, nevědí, co si o ní mají myslet. Otec sděluje, že měla doma první poslední, ale ničeho si nevážila, a potom ho ještě „udá“, že jí „mlátí“. Renata při výčitkách otce přestala mluvit.

V srpnu při šetření v rodině **matka uvedla, že se s Renatou bavili o zrušení ÚV. Také o tom s manželem uvažují, ale bylo by dobré, kdyby Renata ukončila ZŠ v Žíchovci. Proto nejspíše podají návrh až příští rok.** Renata vypadala spokojeně, bez známek trestání.

V říjnu byla provedena návštěva Renaty v DD. Ředitelka uvedla, že Renata je klidné, bezproblémové děvče, i když se občas nechá unést skupinou kamarádů. Ve škole dosahuje vcelku hezkých výsledků, je snaživá. Rodiče se o ní zajímají pravidelně. **Renata sdělila, že se netěšila na návrat do DD, i když to v domově není tak hrozné. Často mají různé programy, jezdí na výlety, do bazénu apod. Vadí jí, že jí rodiče vyčítají, že se rozhodla pro DD. Bojí se, že jí doma chtějí nebudou, když se tak rozhodla.** Domů by chtěla jet na vánoční svátky.

Při listopadovém šetření v rodině rodiče uvedli, že Renata doma nebyla od konce letních prázdnin. Důvodem bylo, že s DD měli v době víkendů několik společných akcí, a následně rodiče na návštěvu neměli dostatek finančních prostředků. Mají obavy, že si z tohoto důvodu nebudou moci vzít Renatu ani o vánočních svátcích. Dotazovali se na možnost poskytnutí jednorázové dávky.

Na začátku prosince **vyšší soudní úřednice ve věci péče o Renatu žádala o podání zprávy.** OSPOD má sdělit, zda trvají důvody nařízení ÚV nebo zda není možné zajistit náhradní rodinnou péči. Dle § 46 odst. 3 zákona o rodině je soud je povinen nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření.

V polovině prosince OSPOD telefonicky kontaktovalo rodiče kvůli propuštění Renaty na vánoční svátky. Matka uvedla, že by si Renatu domů vzali, ale nemají peníze. Téhož dne OSPOD provedl dotaz na MÚ, zda by rodiče měli nárok na mimořádnou okamžitou pomoc za účelem pobytu Renaty v rodině. Bylo sděleno, že matka má domluvenou schůzku na pondělí, ale předem byla informována, že zřejmě pro tento účel nárok na dávku nevznikne. Tak se také stalo. Matka při telefonickém kontaktování sdělila, že si Renatu domů vezmou i přes to, že dávku neobdrží, a požádala o vydání souhlasu a jeho zaslání do DD.

Rok 2009: OSPOD podal zprávu k ÚV Renaty, ve které sděluje, že dle šetření důvody ÚV trvají i nadále. Rodina je ve finanční tísní, neboť otec přišel o zaměstnání. Renata je v DD spokojená, domov u ní zajišťuje celkový harmonický rozvoj a citové zázemí. Téhož dne byla provedena návštěva Renaty v DD. Ta sdělila, že se má dobře, dostala doma hodně dárků,

návštěva doma byla bez jakékoliv konfliktu, a taťka se změnil, tolik na ni nekřičí a netrestá ji. Dále uvádí, že by chtěla domů natrvalo. **Jako termín ukončení ÚV byl navržen červen 2009, kdy ukončí školní docházku. S tímto Renata souhlasila.** Uvedla, že by si chtěla podat přihlášku na střední odborné učiliště zemědělské, obor chovatel.

V polovině ledna osobně předala na OSOD sociální pracovnice terénního programu Most naděje Farní charity Prachatice záznamy o návštěvách v rodině. **První návštěva této sociální pracovnice byla uskutečněna v srpnu 2008** (seznámení s klientkou přes sociální pracovníci OSPOD), **v září a říjnu 2008 byla rodině předána potravinová pomoc. V lednu 2009** proběhl rozhovor se sociální pracovnící OSPOD o tom, že rodinu je nutné navštívit. Tento den pracovnice Mostu naděje **rodinu navštívila, matce předala potravinovou pomoc, a pohovořila s ní o situaci v rodině. Následně o této návštěvě podala OSPOD zprávu.**

Během ledna byl na OSPOD **doručen dopis od Renaty**, ve kterém sociální pracovnice **žádala, aby za ní přijely do DD z důvodu zrušení ÚV.** Také žádala o možnost jet domů na následující víkend a jarní prázdniny. **Při návštěvě v DD byl Renatě vysvětlen postup při zrušení ÚV a podmínky, které pro to musí být splněné. Zároveň jí bylo vysvětleno, že by i v případě nezrušení ÚV mohla domů jezdit pravidelně.** Souhlas k propuštění Renaty na víkend domů byl vydán.

V únoru bylo provedeno sociální šetření v rodině. Otec bal stále nezaměstnaný. Matka uvedla, že by měla nastoupit do práce u bezpečnostní agentury v Jindřichově Hradci, a že by tam přechodně bydlela. Otec by tam začal nejspíše pracovat také, a pak by měla u firmy celá rodina zajištěné i bydlení. Na víkendy by jezdili domů. Matka sdělila, že si Renata podala přihlášku na pečovatelku. **Renata měla na obličej pod okem modřinu**, která byla poměrně velká. **Rodiče to zdůvodnili tím, že jí praštila husa perutí.** Renata na to pouze přikývla. Matka na ni prozradila, že by chtěla zrušit ÚV a být doma. **Matka jí vysvětlovala, že by bylo těžké, aby jí hradili studium na učilišti.** Dále si otec stěžoval, že lidé říkají, že jedna z dcer šla pro mléko a ukradla tam peníze. Matce byla nabídnuta potravinová pomoc, kterou přijala.

V březnu byla do starostovi Prachatic **doručena zpráva od Veřejného ochránce práv, že opatření, která byla operativně přijata po doručení jeho zprávy, jsou dostatečná, proto se rozhodl věc ukončit.**

Na začátku března **byla na Okresní soud v Prachaticích doručena žádost o návrhu zrušení ÚV Renaty od jejích rodičů**. Kolizním opatrovníkem se stal MÚ PT, a OSPOD bylo požádáno o vyšetření poměrů rodiny. Jednání o zrušení ÚV Renaty bylo nařízeno na duben.

Při dubnové návštěvě Renaty v domově sdělila, že se nemůže dočkat soudního jednání, situace v rodině se prý výrazně zlepšila. Bude zřejmě přijata na učiliště, kde bude ubytována na internátě. V den jednání telefonovala matka, že na jednání nepřijde, soudu se omlouvala. Je po operaci kolene, nemůže chodit. Na jednání přijde její manžel. Uvedla, že ÚV chtějí zrušit, resp. si to přeje sama Renata. Na dotaz uvedla, že studium Renaty finančně zvládnou. Dále se dotazovala na víkendové propuštění Renaty domů. Za týden **proběhl soud, kdy jednání bylo odročeno do konce školního roku z důvodu ukončení povinné školní docházky**.

DD informoval OSPOD o tom, že obor pečovatelské práce se nebude otvírat, Renata proto byla přihlášena na obor zemědělec-farmář. Dále ředitelka informovala o tom, že **Renata** změnila svůj názor na zrušení ÚV. **Trvá si na setrvání v DD**. Při květnové návštěvě v DD Renata uvedla, že má obavy, aby se konflikty mezi ní a otcem neopakovaly. Bude jí smutno po kamarádkách z DD, po škole, kde je spokojená. Posléze uvádí, že doma nebude tak dobře materiálně zabezpečená jako v domově, a má obavy, že vzhledem k špatné finanční situaci rodičů se nebude moci vyučit. Také dodává, že pokud jezdila domů na víkendové návštěvy nebo prázdniny, konflikty s otcem neměla. Musela ale doma pracovat, chodila na dřevo.

Sociální pracovnice se snažila Renatě vysvětlit, že děti v jejím věku doma pomáhají, mají určité povinnosti. Pokud po rodičích chtěla, aby podali návrh na zrušení ÚV, a doma je vše v pořádku, bylo by v jejím zájmu ÚV zrušit. V její zletilosti by byla za rok stejně zrušená. **Byla upozorněna na riziko následného nepřijetí po její zletilosti ze strany rodičů, pokud by si nyní trvala na ponechání ÚV. S Renatou bylo dohodnuto, že svůj názor může sdělit i u soudního jednání.**

Ředitelka DD uvedla, že Renata je bezproblémová, od rodičů se vracela vždy v pořádku a spokojená. Názor na zrušení ÚV změnila, když ji kamarádky přemlouvaly, aby tam zůstala. Ředitelka se přiklání ke zrušení ÚV, když důvody jejího nařízení pominuly, a zrušení tohoto opatření bude zřejmě v jejím zájmu i po stránce upevnění vztahu v rodině a její přijetí ještě před zletilostí. V budoucnu bude potřebovat pomoc rodičů vzhledem k její mentální úrovni.

V květnu se **před zahájením jednání o ÚV Renaty zjistilo, že se nedostavili rodiče.** Bylo vyhlášeno usnesení, že bude jednáno v nepřítomnosti rodičů, když se dostavila alespoň pracovnice DD spolu s Renatou. Ta v současné době zastává názor, že nechce jít domů, že to rodičům napsala. S rodiči neměla žádnou neshodu, pro kterou by nyní neměla jezdit domů. Pouze se jí nelíbí, že musí doma pomáhat. Když večer nakrmí koně, tak ještě jezdí s bratrem do lesa na dříví. V DD nemusí takhle pracovat, a navíc dostává kapesné 300,- Kč, které by doma určitě nedostávala. Také vyjadřuje obavy z toho, že by jí rodiče neuhlídali, že by se nevyučila. DD by to ohlídal. **Renatě i opatrovníkovi bylo doporučeno, aby ještě jedenkrát provedli pohovor s rodiči, společně rozebrali finanční situaci rodiny a zda vzhledem k současnému postoji Renaty a vzhledem k jejímu finančnímu zabezpečení na učilišti, budou na podaném návrhu budou rodiče trvat.** Jednání se odročilo na červen.

Týden poté navštívila sociální pracovnice OSPOD společně se sociální pracovnicí DD a Renatou rodiče. Doma byla matka, která byla informována o důvodu odročení jednání ve věci zrušení ÚV. Byla seznámena s obavami Renaty, že by nebyli schopni hradit náklady spojené se školou. **Matka uvedla, že budou rádi, když se Renata vrátí domů, sama to chtěla, a nevidí důvod, proč by měla mít tyto obavy.** Rodina bude vcelku dobře finančně zajištěna, byl jí přiznán plný invalidní důchod, a také jí bude přiznán příspěvek na péči. **Dále uvedla, že docházka do učiliště záleží pouze na Renatě, po finanční stránce vše zvládnou. Renata matce nesdělila, že chce zůstat v DD.** Matka se dotazovala, kdy bude po zrušení ÚV Renata z DD propuštěna. Tomu by tak mohlo být po ukončení školní docházky.

V červnu se před zahájením jednání u soudu zjistilo, že se nedostavili rodiče. Bylo tedy jednáno v nepřítomnosti rodičů. Renata sdělila, že je srozuměna se situací, že bude ÚV zrušena, doma toto projednávali. **Opatrovnice navrhla, aby návrhu na zrušení ÚV rodičů bylo vyhověno. ÚV Renaty byla zrušena, a nad její výchovou se stanovil soudní dohled.**

Sociálního šetření v rodině, které proběhlo v polovině července, se zúčastnila i sociální pracovnice z terénního programu Most naděje FCH PT. Otec je stále nezaměstnaný. Rodiče sdělili, že Marcela i Denisa úspěšně ukončily školní rok, měly samé jedničky. **Denisa měla v době šetření zlomenou levou ruku, kterou si zlomila na louce.** Otec její úraz komentoval četnými nadávkami na její nešikovnost. Denis půjde v září do první třídy a Renata na učiliště.

Renata uvedla, že se do nové školy příliš netěší, jedná se o nové prostředí. Rodiče s ní do školy první den pojedou, i když otec uvedl, že jeho do školy také nikdo nedoprovázel. Renata dostane za práci v hospodářství 1000,- Kč, ostatní děti 300,- Kč. **V době šetření všechny děti vypadaly spokojeně, upraveně a čistě.** Renata uvedla, že je doma spokojená. Rodiče byli informováni o postupu ve věci uplatnění dávek na Renatu.

Rok 2010: V lednu na OSPOD telefonovala matka, že poplatky za internát a stravu Renaty hradí včas, a nemají na nich žádný dluh. Potřebovala by však pomoc s tím, aby mohla je mohla platit v polovině měsíce. **Sociální pracovnice tak telefonicky kontaktovala třídního učitele Renaty, který uvedl, že je bez výchovných problémů, její docházka do školy je pravidelná. Prospěch má špatný, z několika předmětů nebyla v pololetí klasifikována, a ze třech měla nedostatečnou.** Na dotaz uvedl, že z jejich strany nebyly zaznamenány **známky nepřiměřeného trestání.** Následně telefonicky kontaktovala vedoucí internátu, která registruje platby za ubytování a stravování. S touto vedoucí bylo dohodnuto, že bude možné, aby poplatky byly hrazeny i nadále v polovině měsíce, ale rovněž uvedla, že rodiče neuhradili poplatek za prosinec a leden. Sociální pracovnice se dotazovala, zda škola může osvobodit rodiče od úhrady poplatku za ubytování v případě, že je rodina sociálně potřebnou. Vedoucí internátu sdělila, že je možné, aby škola za Renatu požádala o poskytnutí podpory na její vzdělávání, neboť se jedná o romskou žákyni. Poté předala kontakt na pracovníci, která na škole tyto podpory vyřizuje. S touto pracovnící školy bylo dohodnuto, že žádost o podporu vyplní, předá jí Renatě, aby ji podepsali rodiče, zajistili potřebné doklady a Renata ji přinese zpět do školy.

V březnu **vyšší soudní úřednice požádala OSPOD o vyšetření poměrů v rodině v rámci uloženého dohledu nad výchovou Renaty.** Ta byla na Okresní soud v PT odeslána v květnu. V této zprávě bylo mimo jiné uvedeno, že rodiče, resp. otec se vůči Renatě chová bez větších připomínek. **Renata si nyní nestěžuje, že by ji otec nepřiměřeně trestal.** Taktéž **lékařka Renaty ani škola nesignalizovaly známky trestání. O známkách nepřiměřeného tělesného trestání mladších sester Marcely a Denisy upozornila zdejší OSPOD ZŠ, kterou děvčata nyní navštěvují.** Vzhledem k opakovaným zraněním děvčat byl podán na policii podnět k prošetření. Oba rodiče byli odsouzeni trestním příkazem Okresního

soudu v Prachaticích za přečin ohrožování výchovy dítěte. Následně byl nad výchovou nezletilé Marcely a Denisy stanoven soudní dohled. Rodiče kromě Renaty, Marcely a Denisy pečují o syna Denise, který v současné době navštěvuje 1. třídu ZŠ. Denis je v rodině, zejména otcem hýčkán. Rodiče o děti pečují dle svých možností a schopností, v péči se však průběžně vyskytovaly závady. Lze však konstatovat, že poměry rodiny se oproti minulosti celkově zlepšily. Stanovený dohled plní svůj účel, sociální pracovníce OSPOD ho proto doporučují i nadále ponechat.

V květnu Okresní státní zastupitelství v PT ve věci Marcely a Denisy podalo návrh na zahájení řízení o výchovném opatření podle § 43 odst. 1 zákona o rodině. Ze spisového materiálu Policie ČR, oddělení obecné kriminality bylo zjištěno, že otec a matka byli na základě podnětu MÚ v PT trestně stíháni pro přečin ohrožování výchovy dítěte. Dne 7. 5. 2010 byla na oba jmenované podána žaloba, kdy tito se měli protiprávního jednání dopustit tím, že v období od 30. 1. 2008 do 18. 3. 2010 umožňovali v místě svého trvalého bydliště vést zahálčivý a nemravný život svým nezletilým dcerám Marcele a Denise tím způsobem, že je opakovaně posílali po sousedech, aby přinesly cigarety, kávu, cukr apod., dále pak oba věděli o tom, že obě nezletilé děvčata se dopouští krádeže v místě trvalého bydliště, v ZŠ, kde obě vykonávala povinnou školní docházku, a i na jiných místech okresu Prachatice, avšak nijak nezasáhli, a vhodným způsobem neusměrnili jejich chování a další vývoj svých nezletilých dcer, čímž jim vytvářeli podmínky, aby si osvojovaly škodlivé návyky, sklony a zájmy, které mohou vést k morálnímu úpadku jednotlivce a k neschopnosti usměrňovat způsob jeho života v souladu s obecnými morálními zásadami občanské společnosti, přičemž tohoto jednání se dopouštěli po delší dobu, a porušovali tak tímto svým jednáním rodičovskou zodpovědnost náležící oběma rodičům spočívající v souhrnu práv a povinností při péči o nezletilé dítě.

Obě děti jsou v péči obou rodičů, kteří však, jak vyplývá ze spisu, nejsou schopni řádně zajišťovat jejich výchovu, posílali děti žebrať, přestože děti tuto skutečnost popíraly, avšak vzhledem k výpovědím svědků nejsou žádné pochybnosti o tom, že výchova ze strany rodičů probíhala tímto způsobem. Děti neměly zajištěny dostatečně kvalitní potraviny, až po zásahu učitelky měly přihlášeny obědy. Obě dívky také musely vykonávat těžké práce.

To vyústilo v zahájení trestního stíhání obou rodičů. Vzhledem k tomu, že ze strany obou rodičů došlo k vytváření podmínek, že děti vedly život, který mohl vést k jejich morálnímu úpadku, nebyli schopni usměrňovat způsob jejich život v souladu s obecnými morálními zásadami občanské společnosti, způsob jejich výchovy mohl v nezletilých dívkách evokovat představu, že zdroj obživy lze zcela nebo částečně nalézt v trestné činnosti, došlo tak ze strany rodičů zároveň k porušování rodičovské zodpovědnosti náležející oběma rodičům. Takové jednání rodičů je v rozporu se zájmem státu na řádné výchově dítěte, a proto navrholo **Okresní státní zastupitelství v PT, aby soud po projednání věci vydal rozsudek, že nad Marcelou a Denisou se stanoví dohled.**

Okresní soud v PT rozhodl ve věci péče o Marcelu a Denisu, že jim ustanovuje kolizním opatrovníkem MÚ v PT pro řízení o návrhu o výchovném opatření podle § 43 odst. 1 zákona o rodině – stanovení dohledu. Vyšší soudní úřednice požádala OSPOD o vyšetření poměrů a návrhu ve věci péče o Marcelu a Denisu. Jednání bylo stanoveno na konec června.

Ke konci června byl proveden **telefonický dotaz na ředitele ZŠ. Sdělil, že přibližně od ledna 2010, kdy byl na rodiče podán podnět na trestní stíhání, se péče rodičů i chování dětí výrazně zlepšilo. Děti mají téměř vždy připravené pomůcky, vypracované úkoly, absenci rodiče omlouvají ihned. Děti nosí velké a bohaté svačiny. Ve škole učitelce děvčata říkala, že je otec na ně hodnější, tolik nekřičí. Marcela a Denisa od prosince 2009, kdy byl na otce podán podnět na trestní stíhání, po těle neměly žádné modřiny nebo zranění ani žádné známky tělesného trestání. U děvčat se krádeže od té doby neobjevily. Škola k péči rodičů nemá větších připomínek.**

Před zahájením jednání se zjistilo, že se nedostavili rodiče ani opatrovník děvčat. Bylo vyhlášeno usnesení, že bude jednáno v nepřítomnosti rodičů a opatrovníka. Po čtvrt hodině se dostavila opatrovnice dětí. Ta uvedla, že před měsícem **dělala naposledy sociální šetření v rodině a v obci, situace se skutečně zlepšila, trestní stíhání bylo pro rodiče výchovné, snaží se se školou spolupracovat, děti mají svačiny větší, mají úkoly, skutečně se péče zlepšila.** Zřejmě to také bylo dané tím, že matka byla dlouhodobě nemocná a veškerá péče o rodinu spočívala na otci. Ani krádeže v poslední době nejsou na nezletilé hlášeny.

Trestní stíhání dosud není pravomocně skončeno. V trestním řízení byla také zkoumána

věrohodnost nezletilých dětí, děti u znalce veškeré pracovním OSPOD avizované trestání popřely. **Při vyšetření nebyly zjištěny u obou dívek znaky dlouhodobě týraných dětí, mohlo však dojít k občasnému a nepřiměřenému trestání obou dětí otcem za situace, kdy se domníval, že nesplnily požadavky na ně kladené. Obě dívky mají lehkou mentální retardaci se současnou výukovou a výchovnou zanedbaností a také znaky psychické deprivace.**

Okresní státní zastupitelství i opatrovnice shodně navrhy, aby nad výchovou nezletilých dětí byl stanoven soudní dohled. Pro ÚV neshledávaly v současné době podmínky a skutečně se domnívaly, že soudní dohled v daném případě bude plnit svůj účel. Byl vyhlášen rozsudek, že nad výchovou Marcely a Denisy se stanoví soudní dohled s odůvodněním, že kromě uvedeného ze strany státního zastupitelství, byly u Marcely a Denisy v průběhu měsíce prosince 2009 zaznamenány opakovaně podlitiny v obličeji i na těle, obě dívky ve škole uvedly, že je otec opakovaně fyzicky trestá, vulgárně jim nadává. U Marcely a Denisy však nebyly zjištěny znaky dlouhodobě týraných dětí.

Z vyjádření opatrovníka bylo zjištěno, že se situace v poslední době zlepšila, rodiče spolupracují více se školou, děti dostávají z domova větší svačiny, krádeže v poslední době nebyly signalizovány. Rodiče se z jednání omluvili, neboť matka je po operaci, a otec o ni pečuje. Z jejich písemného vyjádření bylo zjištěno, že učinili určitá opatření, jsou v úzkém spojení se ZŠ, děti chodí ven pouze s doprovodem. S umístěním dětí do DD nesouhlasí, snaží se udělat všechna opatření, aby ze strany dětí ke krádežím nedocházelo.

Na základně provedeného dokazování dospěl soud k závěru, že dohled v současné době je dostatečným výchovným opatřením, neboť se zlepšily rodinné poměry, a sami rodiče mají na výchovně nezletilých dětí zájem. Teprve tehdy, pokud by dohled neplnil účel, a byly by nadále zjišťovány závažné závady v chování nezletilých dětí, musel by soud přikročit k přísnějšímu výchovnému opatření.

V červnu došel na MÚ Prachatice **trestní příkaz, kdy samosoudce Okresního soudu v Prachaticích vydal podle § 314 odst. 1 trestního řádu trestní příkaz, že obviněný otec je vinen, protože spáchal přečin ohrožení výchovy dítěte podle § 201 trestního zákoníku, a odsuzuje se podle § 201 odst. 3 trestního zákoníku s přihlédnutím k § 314e odst. 2 trestního**

řádu k trestu odnětí svobody v trvání 12 měsíců. Obviněnému otci se výkon tohoto trestu podmíněně odkládá na zkušební dobu 18 měsíců. Obviněná matka je vinna, protože spáchala přečin ohrožování výchovy dítěte, odsuzuje se k trestu odnětí svobody v trvání 8 měsíců. Výkon tohoto trestu se podmíněně odkládá na zkušební dobu 1 roku.

V červenci bylo provedeno v rodině šetření v rámci dohledu nad výchovou Marcely a Denisy. Doma byli zastiženi rodiče, Renata, Marcela, Denisa a Denis. Mladší děti si hrály na dvoře, Renata pomáhala matce v kuchyni. **Děti v době šetření vypadaly spokojeně, ihned navázaly kontakt, dobře komunikovaly. Nejevily známky ustrašenosti, v obličeji nebyly znatelné žádné známky nepřiměřeného potrestání.** Marcela a Denisa se pochlubily, že měly na vysvědčení jedničky. Renata uvedla, že ve škole je celkem spokojená. Rodiče sdělili, že Renata na konci školního roku prospěla, v září 2010 nastoupí do 2. ročníku, kde si bude dělat i řidičský průkaz na traktor. Chtěli by opět požádat o příspěvek na její studium. Rodičům bylo doporučeno, aby si Renata ve škole vyzvedla žádost a potřebné informace. V případě, že by s tímto potřebovali pomoc OSPOD, nechť se na něj obrátí.

Dále rodiče uvedli, že dcery **Marcela a Denisa** měly na vysvědčení samé jedničky, **zlepšily se jak v prospěchu, tak i v chování.** Krádeže ve škole i jinde se neopakovaly, doma jsou dívky také více zvladatelné. **Syn Denis na konci školního roku neprospěl, měl jednu nedostatečnou, proto bude první ročník opakovat.**

Otec dětí i nadále pečuje o svou manželku, pobírá příspěvek na péči, dávky hmotné nouze a státní sociální podpory. Dle slov matky její zdravotní stav není dobrý, půjde opět na operaci kolene. **Sociálním šetřením nebyly shledány známky strádání nebo zanedbávání péče rodičů o děti.**

V srpnu na OSPOD telefonovala matka a dotazovala se, zda by bylo možné požádat o finanční podporu na vzdělání Renaty, kterou pobírala i v minulém školním pololetí. S matkou bylo dohodnuto, že informace ohledně dotace OSPOD zjistí, a následně ji bude informovat. Z OSPOD bylo telefonicky jednáno s pracovnící učiliště, která sdělila, že je i nadále možné čerpat dotaci na vzdělání na základě žádosti, kterou je potřeba odeslat na ministerstvo. Bylo s ní dohodnuto, že Renatě předá veškeré informace ohledně potřebných dokladů. Sociální pracovnice následně informovala matku o všem, co je třeba pro dotaci

učinit, a zároveň jí předala kontakt na pracovníci školy.

V září bylo **jednáno s ředitelem školy**, do školy dochází Marcela, Denisa a Denis. Bylo zjištěno, že všechny **děti do školy chodí od začátku školního roku pravidelně**. Mají **připravené všechny potřebné pomůcky, obalené sešity**. Děti **vypadají spokojeně, jsou relativně čistě oblečeny**. Ze strany školy **nebyly zaznamenány známky nepřiměřeného trestání**. Děti **pravidelně nosí svačiny, dochází na obědy do školní jídelny**.

Rok 2011: Na začátku ledna si **matka podala k Okresnímu soudu v PT návrh na úpravu poměrů za trvání manželství k Marcele, Denise a Denisovi**. V tomto návrhu uvádí, že **v současné době je soužití s manželem neúnosné, manžel jí opakovaně fyzicky napadá a to i před dětmi, požívá alkohol a následně je agresivní a vulgární**. Neshody mají i po finanční stránce, **manžel jí odmítá dávat finance, vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu veškeré peníze vyzvedává na poště sám**. Rozhodla se proto odejít ze společné domácnosti, manžela o odchodu vyrozuměla. Má zajištěné bydlení v azylovém domě, kam se s dětmi bude stěhovat. Je nezaměstnaná, evidovaná jako uchazečka o zaměstnání na ÚP. Je v dlouhodobé pracovní neschopnosti, a zároveň je jí také vyplácen příspěvek na péči. Sociální dávky měl do současné doby uplatněné manžel. Nezletilá Marcela a Denisa navštěvují 6. třídu ZŠ, nezletilý Denis dochází do 1. třídy stejné školy. Všechny děti by měly nastoupit do ZŠ ve městě, kde se nachází AD. **Na základě výše uvedeného matka požádala soud, aby ve věci jednal a vydal rozsudek, že se Marcela, Denisa a Denis svěřují pro dobu trvání manželství do výchovy matky**. Otcí by měla být stanovena přiměřená vyživovací povinnost.

Z posledního rozhovoru se sociálními pracovníci OSPOD v Prachaticích v dubnu 2011 k tomuto případu bylo zjištěno, že matka stále pobývá v AD se svými třemi nezletilými dětmi. V AD problémy nemá, ale stěžovala si na přístup ZŠ, kam děti docházejí, ve vztahu k jejich krádežím ve škole.

Renata je již zletilá, má partnera, a matka o ní vůbec nemluví. Do školy ještě dochází. O některých víkendech zřejmě jezdí domů, kde nyní bydlí pouze otec. Jindy přebývá u svého partnera. Nejstarší dcera Iveta se živí prostitucí a je opět těhotná.

Analýza a interpretace dat z případové studie o rodině sledované OSPOD v Prachaticích:

V této rodině se nachází řada rizikových faktorů zanedbávání dětí. Na straně rodičů se jedná o lidi se subnormním intelektem a otec je velmi impulzivní člověk, který má silný sklon k alkoholismu a je zaměřený na uspokojení vlastních ambicí v rámci svého hospodářství. Ve chvíli, kdy se stal nezaměstnaný, se problémy v rodině stávaly intenzivnějšími. Matku i otce lze považovat za rodičovsky nezralé osobnosti. Negativní vliv na výchovu dětí má zejména otec. Deprivační zkušenost rodičů z jejich původní rodiny nelze prokázat.

Většinu dětí z této rodiny můžeme označit z hlediska zanedbávání rizikovými vzhledem k jejich mentální retardaci, předčasnému narození a potíže s podvýživou po narození. Rovněž se dá předpokládat, že u řady z nich se jednalo o nechtěné těhotenství ze strany matky, která hovořila se sociálními pracovníci o tom, že by se chtěla nechat sterilizovat, ale neučinila tak a narodily se jí další děti. Psychickou potřebu jistoty a bezpečí dětí narušovalo mimo jiné i domácí násilí páchané na jejich matce.

Jednoznačně bylo potvrzeno zanedbávání a fyzické týrání dětí v rodině (kromě výjimky u syna Denise, který je nejspíše otcem hýčkán). Nepřímo lze z uvedených údajů odvodit také psychické týrání dětí (nadměrná kritika a urážky dětí ze strany rodičů, přítomnost u domácího násilí a celkový nedostatek emočního přijetí dětí) a zřejmě i pasivní sexuální zneužívání, kdy zejména dříve narozené (starší) děti mohly být přítomny u sexuálních aktivit rodičů, dokud rodina obývala pouze jednu místnost. To lze usuzovat z chování Ivety, na které si matka sociálním pracovnícím stěžovala, z častého těhotenství matky a z tendence otce uspokojovat pouze své potřeby bez ohledu na děti. Z nepatřičné výchovy dětí v této rodině se u nich začaly projevovat poruchy chování, které se u dětí rozvinuly už na prvním stupni. Rodiče však nejsou schopni náhledu na příčiny těchto projevů jejich dětí.

Ve vztahu k odborným intervencím sociálních pracovníků OSPOD lze z případové studie vyvodit, že návrh na ústavní výchovu byl až tou poslední variantou, který při práci s rodinou přicházel v úvahu. Celou dobu se pracovníce snažily o to, aby děti zůstaly v rodině a až po vážné fyzické napadení Renaty otcem začaly o ústavní výchově uvažovat. I přesto se Renata v ústavní péči ocitla na vlastní přání po dvou letech o útoku otce, kdy se po útěku z domova nechtěla vrátit domů. Po ukončení ZŠ v DD se domů na přání své i rodičů přání opět vrátila.

Sociální pracovníce OSPOD v Prachaticích rodičům opakovaně připomínaly, že bytové podmínky rodiny nejsou zcela vhodné pro zdravý vývoj a výchovu dětí a je nutné toto dát co nejrychleji do pořádku. Rodičům vysvětlovaly, jaké mohou být důsledky jejich chování vůči dětem a upozorňovaly je na to, že budou do rodiny opakovaně a častěji jezdit ve chvíli, kdy bylo nutné provádět návštěvy v rodině intenzivněji. Také se snažily rodičům vysvětlovat jaké kroky budou následovat ze strany různých institucí i OSPOD a dále se pokoušely o posilování sociální, resp. emoční inteligence rodičů vůči dětem, tak aby byli vůči nim vnímavější a měli pro ně větší pochopení.

Přes veškeré pozitivní snahy ze strany pracovníků OSPOD lze konstatovat, že s rodinou bylo třeba pracovat mnohem intenzivněji nejen ve chvíli, kdy se situace v rodině vyostřovaly a byl nad ní stanoven dohled. Od června 1998, kdy byl spis o rodině postoupen do Prachatic a v rodině proběhlo šetření zaměřené spíše na materiální zabezpečení rodiny, pak dva roky z OSPOD nikdo rodinu nenavštěvoval (nebyly vedeny záznamy o rodině) a nepracoval s ní až do doby, kdy bylo v rámci metodické práce k SPOD hovořeno se starostkou obce, ve které rodina žila. Starostka se během rozhovoru o této rodině zmínila a označila ji za sociálně slabou, kdy žije hrozným způsobem a rodiče se o své děti nestarají. Poté bylo provedeno šetření v rodině, na jehož základě bylo matce doporučeno, aby se zlepšila v péči o domácnost. K péči o děti sociální pracovníce výhrady neměly. Teprve po anonymním oznámení, že v obci bydlí rodina, která se špatně stará o své děti, a oznamovatelka žádala o ověření jejího sdělení, se pracovníce OSPOD zaměřily při šetření v rodině na péči o děti. Zjistily, že jsou hrubě zanedbané, šetření v rodině bude třeba opakovat. Dále si vyžádaly zprávu o jejich stavu od dětské lékařky dětí, základní školy a starostky obce.

K tomuto postupu prachatického OSPOD zřejmě došlo proto, že nad rodinou již nebyl stanoven dohled, přestože předchozí OSPOD i přesto rodinu sledovalo vzhledem k tomu, že děti byly stále zanedbané a následně bylo z DDÚ doporučeno rodině věnovat mimořádnou pozornost. Až po šetření v rodině v říjnu 2000 začalo OSPOD v Prachaticích rodinu pravidelně sledovat. Postup tohoto OSPOD tedy odpovídá výpovědi vedoucí OSPOD, že sociální pracovníce depistáže nedělají, ale pouze „hasí“ ty nejzávažnější a oznámené případy, vzhledem k velmi vysokému počtu rodin na jednu pracovníci (cca 350/pracovnice).

Sociální pracovníce mohou využívat pomoci ze stran NNO, které poskytují sociální služby a v současné době již řada z nich má pověření k výkonu SPOD. Někdy však bývá problém s jejich dostupností ve vztahu k bydlišti rodiny. Z hlediska státního sektoru pak mohou sociální pracovníce OSPOD narážet i na neochotu s rodinou více pracovat než je v rámci povinností těchto institucí nutné.

OSPOD při svých intervencích spolupracovalo zejména s dětskou lékařkou a základními školami, příp. mateřskou školou, do kterých děti docházely. Jejich součinnost často probíhala prostřednictvím vyžádaných zpráv a telefonických kontaktů. S pracovníky škol komunikovaly osobně zejména ve chvíli, kdy šly do školy navštívit děti nebo si jejich přítomnost ze školy vyžádali. Dále sociální pracovníce zjišťovaly a ověřovaly informace u starostky obce, ve které rodina žila a také u sousedů, resp. lidí z obce a spolupracovaly s policií ČR. Rodičům také doporučovaly využití jiných odborníků v oblasti zdravotnictví a výchovné práce s dětmi.

Rodiče nebyli schopni dětem, které měly speciální vzdělávací potřeby, zajistit dopravu do školy, která by jejich potřebám vyhovovala. Nejen vzhledem k tomuto se u Renaty jevílo jako optimální řešení to, aby přes týden bydlela v dětském domově se školou, kde mohla být zařazena do speciálního výukového programu, a na víkend, prázdniny a svátky jezdila domů. Toto matka později navrhovala i u svých dvou mladších dcer Marcely a Denisy. Bohužel však dle slov ředitelky DD Žichovec není možné, aby bylo využito tohoto tzv. internátního pobytu v DD, pokud není dítěti nařízena ústavní výchova. Takto jí to bylo sděleno z DDÚ Homole u Českých Budějovic. Lze však toto řešení považovat za vhodné i u jiných rodin z důvodu, že by rodiče i dítě lépe vnímali, že nebylo z rodiny odebráno a jeho pobyt v DD je dobrovolný. Takové řešení může být pro rodinu přijatelné a potřeby dětí tak mohou být lépe naplněny.

Z hlediska **spolupráce s nevládním neziskovým sektorem** lze říci, že **byla minimální**. Důvodem mohla být skutečnost, že rodina žila v malé obci cca 20 kilometru od Prachatic, kde je dostupnost sociálních služeb minimální. Rovněž rodina nebyla schopna se za službami dopravovat. Poprvé byla spolupráce s neziskovými organizacemi ze strany OSPOD ve spisu zaznamenána v roce 2000, kdy sociální pracovníce matce nabídly, že se jí pokusí pomoci sehnat lůžkoviny pro děti a oslovila v tomto Český červený kříž v Prachaticích a Farní charitu Vimperk jako organizace, které měly v rámci svých zařízení charitní šatník.

V roce 2008 byla poprvé provedena návštěva v rodině společně s terénním pracovníkem sociálního programu Most naděje Farní charity Prachatic. Ten rodině nabídl možnost využít potravinové pomoci, kterou Farní charita nabízí ve formě těstovin a mouky. Nabídnutou pomoc matka přijala. V srpnu pak byla společně s pracovníci OSPOD na návštěvě v rodině sociální pracovníce Mostu naděje, která potravinovou pomoc rodině poskytovala v průběhu září a října. V lednu 2009 tato pracovníce Mostu naděje osobně předala na OSPOD záznamy o jejích návštěvách v rodině. Během této konzultace s pracovníci OSPOD se domluvily, že je nutno rodinu opět navštívit, terénní pracovníce Mostu naděje tak učinila a opět předala na OSPOD zprávu o této návštěvě. V červnu 2009 opět navštívila rodinu společně se sociální pracovnící OSPOD, což byl poslední záznam o FCH PT. Spolupráce s jinými NNO nebyla ve spisu Om o této rodině zachycena. Dotazem u sociální pracovníce OSPOD bylo rovněž potvrzeno, že jiná NNO v této rodině dle jejich informací neintervenovala. Nicméně terénní sociální služby Most naděje mohlo být při práci s rodinou využito již v roce 2006, kdy byla tato služba v Prachaticích zavedena. **Sociální pracovníci Mostu naděje mohli být OSPOD požádáni o častější kontakt s rodinou, při němž by kromě materiální pomoci rodičům pomáhali s posilováním jejich rodičovských kompetencí a hospodařením v domácnosti.**

V současné době se v Prachaticích ani v blízkém okolí rodiny nenachází kromě Farní charity Prachatic žádná NNO, která by mohla rodině v místě jejího bydliště pomoci s péčí o děti. Rodiče by mohli pouze od ledna roku 2011 v rámci dojíždění do Prachatic využívat Sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi Rodinka, které nabízí občanské sdružení Portus Prachatic. Tyto služby jsou však omezeny pro rodiny s dětmi od čtyř do devíti let, což se týká jen syna Denise, a dle informací ze studie se dá předpokládat, že otec ani matka těchto služeb nevyužijí. Matka se v současnosti ani v tomto regionu již s dětmi nezdržuje.

Závěrem lze z údajů získaných ze spisu Om o této rodině použitých pro případovou studii konstatovat, že **kvalitativní změna ve výchovných postojích rodičů nastala spíše po represivních opatřeních státu, a to vždy jen na určitý čas. Rodina by potřebovala intenzivněji sledovat a pomoci s výchovou dětí ve smyslu nácviku péče o děti a posilování porozumění jejich potřebám, podpory rodičovských kompetencí a odpovědnosti. Účelné při práci s rodinou by bylo také poskytování sociálního poradenství.**

11.2 Nevládní neziskové organizace v Prachaticích poskytující sociální služby dětem a rodinám

Nyní se budeme věnovat NNO v Prachaticích, které poskytují sociální služby rodinám s dětmi. Pozornost zaměříme zejména na jejich sociální a pedagogické činnosti, které nabízejí klientům a na jejich spolupráci s místním oddělením sociálně-právní ochrany dětí atd.

11.2.1 Farní charita Prachatice

Zpracování dokumentace

FCH Prachatice byla oficiálně zřízena v roce 1998 a jejím posláním je poskytovat pomoc všem lidem v nouzi. Mezi prvními službami, které začala poskytovat, byly azylové domy – Charitní domov sv. Dominika Savia pro matky s dětmi a AD pro muže. V roce 2006 otevřela Terénní program Most naděje. Tyto tři projekty patří do služeb sociální prevence. Mezi doprovodné služby patří charitní šatní, potravinová pomoc a agentura práce, která je určena pro uživatele sociálních služeb FCH PT. (Farní charita Prachatice, 2011, online)

Charitní domov sv. Dominika Savia pro matky s dětmi

Charitní domov sv. Dominika Savia je azylový dům pro ženy a matky s dětmi či těhotné ženy, které se neočekávaně ocitly bez domova. Dále jej mohou využít i bezdětné ženy, které musely svůj domov opustit z důvodu domácího násilí. Ubytování je poskytnuto na dobu nutnou k vyřešení krizové životní situace, přičemž Charitní domov těmto ženám poskytuje nepřetržitou službu. (Katalog poskytovatelů sociálních služeb a doprovodných organizací v regionu místní akční skupiny Chance in Nature a ORP Prachatice, 2008, s. 30)

Charitní domov sv. Dominika Savia poskytuje tyto činnosti dle zákona o sociálních službách:

- základní sociální poradenství
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- poskytnutí ubytování
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Mezi ostatní služby patří:

- pomoc uživatelkám v překonání krize (krizová intervence)
- možnost úschovy cenností
- materiální pomoc

(Farní charita Prachatice, 2011, online)

Most Naděje

Služba je určena lidem, kteří se ocitli v krizové sociální situaci, se kterou si nevědí rady a nejsou schopni ji sami řešit. Jedná se službu základního sociálního poradenství, která se poskytuje v terénu a dále je možno využívat zprostředkování na jiná odborná pracoviště, nácviky situací, ale také doprovod případně účast při pracovních jednáních (u soudu, na úřadě, u jiné služby). (Katalog poskytovatelů sociálních služeb a doprovodných organizací v regionu místní akční skupiny Chance in Nature a ORP Prachatice, 2008, s. 30)

Sociální pracovníci terénního programu (jeden muž a jedna žena) také pomáhají v rodinách, kterým je nařízen soudní dohled nebo se v nich objevily výchovné problémy a zaměřují se na posílení vzájemné komunikace a mezilidských vztahů. V takové rodině se snaží podporovat rodičovské kompetence a nácvik základních dovedností, týkajících se péče o dítě a základního hospodaření v domácnosti. Jedná se o určitý dohled nad rodiči, zda se řádně věnují svým dětem zejména oblasti jejich povinného vzdělávání, osobnostního rozvoje a osvojení si pozitivních norem chování ve společnosti. Také distribuují materiální pomoc pro osoby v hmotné nouzi ve formě hladké mouky, těstovin, čistících a kosmetických prostředků. Terénní program Most naděje poskytuje tyto činnosti dle zákona o sociálních službách:

- základní sociálně-právní poradenství
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

(Farní charita Prachatice, 2011, online)

Farní charita Prachatice v souvislosti s poskytováním těchto dvou sociálních služeb podala v roce 2007 žádost o udělení pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

„Krajský úřad Jihočeského kraje, odbor sociálních věcí a zdravotnictví rozhodl dne 14. 12. 2007 podle ustanovení § 49 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů rozhodl takto: Farní charitě Prachatice, Charitnímu domovu sv. Dominika Savia pro matku s dětmi a terénnímu programu Most naděje, zastoupené ředitelkou pí Michaelou Veselou, se sídlem Slunečná 1135, 383 01 Prachatice se uděluje pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí v rozsahu:

- vyhledávání dětí, na které se SPOD zaměřuje (§ 6 odst. 1)
- pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě (§ 11 odst. 1 písm.a)
- poskytování nebo zprostředkování rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené (§ 11 odst. 1 písm.b)
- pořádání v rámci poradenské činnosti přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovu (§ 11 odst. 1 písm.c)
- zřizování a provoz zařízení odborného poradenství pro péči o děti (§ 40)“ (Pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí udělené Farní charitě PT, dostupné tamtéž)

Ve vztahu k pověření k výkonu SPOD vypracovala Farní charita Prachatice **Metodiku pro pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí**, která je platná od 22. 2. 2008. V této metodice je uvedeno, že: „Pracovníci jsou si vědomi skutečnosti, že v některých případech práce s uživateli služeb může dojít k silnému střetu zájmů. K předcházení středových situací je určena tato metodika, která stanovuje podrobnější postup pracovníka ve vztahu k uživateli a k orgánům zajišťujícím SPOD“.

„Základní zásady práce jsou:

1. Pracovník dohlíží, aby uživatelé služby plnili základní společenské normy v oblasti péče o dítě. Jeho úkolem je především motivace rodičů k nápravě zanedbaných či dítě ohrožujících situací.
2. Pokud pracovník zjistí, že v rodině dochází k porušení základních práv dítěte, které jsou výchovného rázu (např. rodiči podporované záškoláctví, zanedbávání výchovy dítěte, neznalost stravovacích norem, nedodržování hygienických zásad apod.) je povinen rodiče

upozornit na porušování práv dětí a následně dohlédnout na odstranění výchovných nedostatků.

3. V případě, že má pracovník oprávněnou obavu či důkazy z porušení základních práv dětí, které jsou rázu trestného činu (týrání, zneužívání, ohrožení lidské důstojnosti, mravního vývoje a pod.) je povinen neprodleně podat oznámení na příslušné orgány v trestním řízení. V tomto případě je pracovník vyvázán z mlčenlivosti a ochrany osobních a citlivých údajů uživatele.

4. Pracovník v rámci preventivních opatření spolupracuje s orgány zajišťujícími SPOD, zejména pak s obecními úřady obcí s rozšířenou působností. Tato spolupráce však nesmí porušovat smluvní podmínky uzavřené mezi poskytovatelem služby a uživatelem (vyjma trestních činů a podezření z nich) – zejména pak pravidla na ochranu osobních a citlivých údajů (souhlas s podáváním informací třetí osobě či mlčenlivost k informacím, které pracovník v průběhu služby zjistí).“

Dále je **v této metodice ošetřena spolupráce s orgány zajišťujícími SPOD**, zejména pak s obecními úřady obcí s rozšířenou působností:

„Poskytovatel si uvědomuje, že pravidla služby mohou bránit bližší spolupráci s orgány, které chrání práva dětí. Ve střetu zájmů stojí především ochrana osobních a citlivých údajů, ke které je zařízení/služby vázána smluvními podmínkami a příslušnými zákony.

Pracovníci se snaží v rámci svých možností o účinnou spolupráci, která však nesmí porušovat základní lidská práva uživatelů samotných. Prioritně ošetřuje a předchází situacím, jež přímo ohrožují život či zdraví dětí i dospělých – v těchto případech je pracovník vyvázán z povinnosti mlčenlivosti vůči uživateli.

Pokud pracovník při poskytování služeb odhalí, že dochází (či může dojít) k porušování práv dětí:

- neprodleně upozorní rodiče dítěte (či osobu pověřenou výchovou dítěte) na možnost porušení práv, včetně některých důsledků*
- doporučí možná opatření k odstranění či předejetí situace*
- dohlíží nad odstraněním ohrožující dítě*
- v případě, že nedojde ze strany uživatele k odstranění, upozorní uživatele na povinnost*

oznámit věc k příslušnému orgánu a případných důsledcích

- *pokud nedojde k odstranění ani poté, věc oznámí příslušným úřadům*
- *sepíše podrobný zápis o všech opatřeních, která učinil, aby předešel porušení práv dítěte (s ohledem na porušení práva na ochranu citlivých údajů uživatele, se kterým je ve smluvním vztahu)*

Pokud je pracovník povolán jako svědek trestného činu:

- *pracovník je v tomto případě vyvázán z mlčenlivosti a je povinen uvést všechny relevantní informace, která bude orgán v trestním řízení či soud vyžadovat.*
 - *pracovník je povinen informovat uživatele o skutečnosti, že bude vypovídat jako svědek.*
 - *pracovník navrhne uživateli ukončení Smlouvy o poskytování sociálních služeb a doporučí mu jiného poskytovatele, případně mu zprostředkuje kontakt na jiného poskytovatele služby.“*
- (Metodika pro pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, Farní charita Prachatice, 2008, dostupná tamtéž)

Farní charita Prachatice a Městský úřad Prachatice, odbor sociálních věcí Prachatice uzavřeli Dohodu o řešení sociálně-právní ochrany dětí dne 1. 3. 2005.

Předmětem dohody je, že obě strany uzavírají dohodu o spolupráci v řešení problému SPOD v rámci zařízení Charitního domova sv. Dominika Savia pro matky s dětmi a ostatních projektů vztahujících se k resocializaci sociálně integrovaných skupin obyvatel na území obecního úřadu obce s rozšířenou působností, jakožto projekty FCH Prachatice.

Odbor sociálních věcí PT bude pracovníkům FCH poskytovat poradenství v otázkách sociálně-právních, jež mohou mít souvislost se SPOD.

Pracovníci FCH budou konzultovat s pracovníky OSPOD jednotlivé případy, kde jsou ohrožena či porušována práva dítěte na zdravý vývoj, řádnou výchovu či ostatní oprávněné zájmy dítěte. V případě zjištění porušování zájmu dítěte/děti budou pracovníci FCH neprodleně informovat pracovníky OSPOD, kteří jsou oprávněni věc následně řešit.

Odbor sociálních věcí Prachatice zajistí dosažitelnost pracovníků OSPOD MÚ PT ve věcech předběžných opatření ve prospěch nezletilých dětí v pracovní i mimopracovní době (včetně víkendů a státních svátků).

Pracovníci FCH budou pravidelně informovat vedoucí odboru sociálních věcí Prachatice (odborného garanta v oblasti SPOD) o plnění resocializačního projektu u uživatelů služeb. Po ukončení pobytu klientů AD bude vypracována závěrečná zpráva a poskytnuta OSPOD. (Dohoda o řešení sociálně-právní ochrany dětí mezi Městským úřadem Prachatice a Farní charitou Prachatice, 2005, dostupná tamtéž)

Farní charita Prachatice - terénní sociální program a Městský úřad Prachatice uzavřeli dne 25. 5. 2006 **Dohodu o spolupráci**, podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění mezi účastníky, kteří jsou spolupracujícími organizacemi v projektu. **Účelem této dohody je úprava vzájemných poměrů a kompetencí partnerů.**

Předmětem dohody je spolupráce mezi Odborem sociálních věcí Městského úřadu Prachatice, konkrétně oddělením sociálně-právní ochrany dětí a Farní charitou Prachatice – terénním sociálním programem „Most naděje“.

OSPOD v Prachaticích se v ní zavazuje, že bude realizovat v souladu s obsahovým a časovým popisem projektu „Most naděje“ (terénní sociální program) **následující činnosti:**

- „- vytipování rodin z klientely odd. SPOD vhodných pro terénní sociální práci v rámci projektu „Most naděje“ a předávání kontaktů na rodiny pracovníkům projektu.*
- pravidelné schůzky s pracovníky projektu „Most naděje“, termíny schůzek budou stanoveny po vzájemné domluvě pracovníků.*
- předávání informací o klientech projektu „Most naděje“ a odd. SPOD Prachatice tak, aby respektovaly legislativu a profesní etiku obou partnerských pracovišť.*
- poskytování nových informací a změn v sociálně-právním poradenství.“*

FCH Prachatice – terénní sociální program se v ní zavazuje, že bude realizovat v souladu s obsahovým a časovým popisem projektu „Most naděje“ **následující činnosti:**

- „- po předání klientů od odd. SPOD, MÚ Prachatice, konzultace jednotlivých případů s odd. SPOD v tom případě, kde jsou ohrožena či porušována práva a zájmy dítěte, zj. týkající se ohrožení zdraví a života dítěte.*
- poskytovat citlivé údaje o klientovi odd. SPOD pouze s jeho písemným souhlasem, vyjma ohrožení zdraví a života dítěte*

- poskytování informací odd. SPOD v případě, kdy bude zpráva nutná jako podklad pro soud či policii.

Tato dohoda upravuje vztahy mezi spolupracujícími organizacemi na dobu neurčitou.“
(Dohoda o spolupráci mezi Městským úřadem Prachatice a Farní charitou Prachatice, 2006, dostupná tamtéž)

Analýza a interpretace dokumentů o Farní charitě Prachatice:

Farní charita Prachatice poskytuje dvě sociální služby, které jsou určené ohroženým rodinám. Jsou jimi Charitní domov sv. Dominika Savia pro matky s dětmi a terénní sociální program Most naděje. Obě tyto služby sociální prevence jsou kromě základního sociálního poradenství apod. zaměřeny na pomoc při překonávání krize. FCH PT je pověřená k výkonu SPOD a pro OSPOD jsou stěžejní zejména služby Mostu naděje, jehož pracovníci mohou v rámci regionu Prachatice docházet přímo do domácnosti rodin. V zanedbávajících rodinách tak mohou OSPOD pomoci s vykonáváním stanoveného dohledu a s posílením rodičovských kompetencí či nácvikem základních dovedností v péči o dítě a hospodaření v domácnosti. Přesto se však v případové studii ukázalo, že FCH PT začala být OSPOD využívána až v roce 2008 (alespoň v tomto případě) a při intervenci v této rodině se pracovníci Mostu naděje zaměřovali zejména na poskytování potravinové pomoci.

FCH PT a MÚ PT spolu uzavřely dne 1. 3. 2005 Dohodu o řešení SPOD v rámci zařízení Charitního domova sv. Dominika Savia pro matky s dětmi. Dne 25. 5. 2006 uzavřely Dohodu o spolupráci mezi FCH PT – terénním sociálním programem a MÚ PT. OSPOD se v ní mimo jiné s FCH dohodl na tom, že bude pracovníkům Mostu naděje vytipovávat rodiny z klientely OSPOD a předávat na ně kontakty a také na pravidelných schůzkách.

Dne 14. 12. 2007 FCH PT získala pověření k výkonu SPOD a 22. 2. 2008 zpracovala metodiku pro toto pověření. V té je uvedeno, že úkolem pracovníků FCH PT je především motivace rodičů k nápravě zanedbaných situací. Také je v ní vymezena spolupráce s orgány zajišťujícími SPOD.

Z analýzy dokumentů lze tedy vyvodit, že FCH PT i OSPOD v PT mají snahu o řádné ošetření spolupráce a vyjasnění kompetencí i s ohledem na práva uživatelů sociálních služeb.

Polostrukturovaný rozhovor

Parafráze odpovědí na výzkumné otázky z rozhovoru s ředitelkou Farní Charity Prachatice Mgr. Michaelou Veselou (prosinec 2010):

V rámci služeb Charitního domova pro matky s dětmi a Mostu naděje **FCH PT dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách poskytuje základní činnosti definované v § 57 a § 69.** Doprovodnou činností je např. poskytování krizové intervence (všichni pracovníci FCH PT absolvovali kurz krizové intervence). **Z pedagogických aktivit** se jedná zejména o přednášky ze strany odborníků (lékařů), můžeme sem rovněž zařadit individuální programy pro matky, kterým se pracovníci věnují s cílem znovuoobnovení či naučení žádoucích návyků (např. hospodaření s penězi, péči o dítě nebo domácnost atd.), jedná se o individuální aktivity, nebo kurzy určené pro více matek (např. kurz vaření či pečení). Mezi ostatní pomoc se řadí i materiální pomoc (potraviny, hygiena, oděvy).

Na sociální a pedagogické činnosti Farní charity PT celkově působí nespočet faktorů. U **ekonomických faktorů** se především jedná o nedostatečné řešení financování sociálních služeb z dlouhodobé perspektivy tak, aby se služby mohly přirozeně rozvíjet a zkvalitňovat své technické zázemí a především i personální zázemí. Farní charita PT by např. potřebovala terapeuta či psychologa na část úvazku. **Z právního hlediska** bojuje s pověřením k SPOD, které je povinna mít, jenž však dostatečně nepostihuje její smluvní vztahy s matkami dětí. **V osobnostní oblasti** se jedná o zkušenosti, dovednosti, schopnosti pracovníků, přičemž dispozice každého z pracovníků jsou rozdílné. **V morální/etické rovině** velmi často řeší např. otázku hranic nastavených pravidel ve vztahu k rozvoji osobnosti matky i dětí. Všechny tyto faktory působí pozitivně i negativně, záleží na momentální situaci, ve které se jednotlivé faktory či jejich kombinace objeví.

K efektivnější činnosti FCH PT by jí pomohla především vyšší odbornost pracovníků, kterou lze získat pouze celoživotním vzděláváním a rovněž životními zkušenostmi. Pomocí by byla i větší spolupráce s obdobnými zařízeními, které pracují na základě stejných či obdobných principů a jsou stejné velikosti (kapacity).

FCH PT spolupracuje nejčastěji s OSPOD v Prachaticích, dále pak s Krizovým centrem, psychologem a rovněž i psychiatry. S OSPOD probíhá velmi úzká spolupráce, která je

dlouhodobá a založená na vzájemném partnerství. S nevládními organizacemi je spolupráce většinou jednorázového charakteru v rámci jednotlivých případů, vždy je nutné vyjasnit si vzájemné hranice a pravidla, což FCH PT nedělá problémy. Se základními školami se spolupráce většinou odehrává pouze na zprostředkování kontaktu mezi matkou a školským zařízením, kam má dítě nastoupit.

Spolupráci s těmito subjekty ovlivňují především právní a etické faktory. Je otázkou co lze chápat jako negativní, protože díky jasně vymezeným mantinelům, které každý ze subjektů má a které vyplývají z jeho cílů a používaných metod, plní každý ze subjektů svou společenskou roli ve vztahu k cílové skupině. V tomto ohledu nelze právní a etické faktory, které FCH brání v některých činnostech spolupráce chápat jako negativní. Velmi důležitá je spolupráce mezi jednotlivými subjekty, která je v regionu Prachatice příkladná. Negativním ve vztahu k právním faktorům vidí ředitelka FCH PT především neschopnost zákona jasně vymezit a definovat pojmy, resp. pojmenovat co je již špatné a co je ještě dobré.

Dále se domnívá, že spolupráce v regionu Prachatice není nijak dramatická, každý ze subjektů se snaží plnit své poslání a je ochoten spolupracovat s ostatními. Každý ze subjektů má zároveň definované určité hranice pro vzájemnou spolupráci, které vyplývají z jeho statutu. Prozatím **není vidět žádná závažná bariéra**. Samozřejmě **zlepšovat komunikaci** mezi jednotlivými službami **je vždy žádoucí a přínosné**.

Do rozhovorů s NNO a ZŠ byla vzhledem k rozhovoru s vedoucí pracovnící OSPOD dodatečně přidána i otázka na účast při případových konferencích, pokud by k ní byli OSPOD vyzváni. Ředitelka FCH PT na ni odpověděla, že by se jí samozřejmě pracovníci FCH aktivně účastnili, ostatně spolupráce s OSPOD je pro FCH PT stěžejní a udržuje s ním kontakt jak v rámci jednotlivých případů, tak i v rámci komise prevence kriminality či jiných setkání.

Pro doplnění (v oblasti pověření k výkonu SPOD) je přiložena **parafráze rozhovoru s ředitelkou FCH PT uskutečněného v roce 2009** pro bakalářskou práci zabývající se součinností neziskových subjektů v problematice syndromu CAN (Růžičková, 2009):

S odděleními SPOD Farní charita Prachatice standardně spolupracuje vždy v souvislosti s trvalým bydlištěm matky a dětí. Spolupráce probíhá ve třech rovinách:

- poradenství – jak postupovat v daném případě, většinou mají na sociálním odboru o matce a dětech již nějaké zprávy a podávají FCH informace, v případě odchodu matky z AD podávají podrobnou zprávu o tom jak probíhala péče o dítě
- součinnost - v případě, že již bylo podáno na agresora trestní oznámení, snaží se o podporu matky a dětí (FCH PT je schopna zajistit utajený pobyt)
- konkrétní podpora a pomoc – např. v podání oznámení jsou často pracovníce městského úřadu přítomny u výsledků na Policii ČR, rovněž tak i FCH PT, která zprostředkovává psychologickou pomoc a také Intervenční centrum.

Od samého počátku fungování azylového domu pro matky s dětmi (od roku 1998) se velmi úzce spolupracuje s OSPOD v Prachaticích. Mezi AD a OSPOD je sepsána dohoda, která ošetřovala rizikové situace, kdy matky ubytované v AD porušovaly řádnou péči o dítě/děti. Pracovníci OSPOD na vyžádání navštěvovali AD a přednostně situace řešili.

V roce 2006 byly rozšířeny služby FCH PT o Most Naděje – terénní program, kterým chtějí ošetřit zejména:

- 1) rodiny (i neúplné), které byly ohrožené sociálním vyloučením a zejména sociálním propadem – jedná se o rodiny, které z ekonomických a sociálních důvodů nezvládají samostatný život v majoritní společnosti a jsou ohroženy umístěním v pobytových zařízeních (AD), což je v každém případě sociální propad. Snahou FCH PT je poskytovat jim takovou podporu, aby se mohly udržet o co nejdelší dobu v přirozeném prostředí.
- 2) podpořit bývalé klientky a klienty z azylových zařízení, kteří se sice osamostatnili tím, že si našli bydlení a práci, ale fakticky jsou stále potencionálně ohroženi návratem k původnímu modelu chování (často se stávalo, že se opakovaně vrátili do pobytové služby) – zde terénní program předchází opakovanému návratu do azylových domů.
- 3) v neposlední řadě byl tento program zavedli i pro hlubší spolupráci s OSPOD, kdy se prostřednictvím tohoto projektu mohou pracovníci FCH věnovat těm rodinám, které potřebují větší prostor, který jim nemohou dát pracovníci MÚ v PT (z prostých kapacitních důvodů). V současnosti spolupráce funguje tak, že některé klienty OSPOD předá péči pracovníkům FCH s tím, že při řešení problémů rodin postupujeme společně s OSPOD. Pracovníci Mostu naděje mají na rodiny více času a mohou se jim věnovat individuálně.

Spolupráce s Krizovým centrem (v roce 2009 bylo ještě pod o.s. Prevent) se uplatňuje v případě, že matka či děti potřebují odbornou podporu a nezávislého odborníka. Vzhledem k tomu, že pracovníci AD mají absolvovaný kurz krizové intervence, jsou schopni řešit situaci přímo na AD.

V terénním programu pracovníci spolupracují více – odkazují uživatele služeb do KC. Obecně se spolupráce uskutečňuje tak, že uživatelé služeb odkazují na KC v případě, že by služby KC mohli využít nebo jim byli prospěšné. S Portusem FCH nespolupracuje. Pouze děti klientek AD docházejí do NZDM Céčko, pakliže chodí do základní školy, ve které se nachází. Služeb Mateřského centra Sluníčko klientky AD nevyužívají.

Mezi FCH PT a ostatními NNO probíhá v konkrétních případech vzájemná kooperace a v souvislosti s podporou jednotlivých klientů se vždy snaží hledat to neoptimálnější řešení – šetrné a výhodné pro klienta. Těmi jsou Intervenční centrum v Českých Budějovicích, se kterým úzce spolupracují v jednotlivých případech, kdy byl agresor vykázán z domácnosti a Charita ČR – „projekt Magdala“, kdy se jedná o projekt pro osoby ohrožené domácím násilím, kdy agresor hrozí pronásledováním – projekt Magdala zajišťuje v rámci azylových domů umístěných na území celé ČR – utajované pobyty.

V roce 2007 byla Farní charita Prachatice Krajským úřadem ČB vyzvána, aby zažádala o **pověření k výkonu SPOD** s odůvodněním, že je organizací, která pracuje s dětmi a je proto nutné, aby toto pověření měla schválené. Rozhodnutím Krajského úřadu ČB Farní charita Prachatice získala pověření k výkonu SPOD.

K praktickým důsledkům získaného pověření k výkonu SPOD se ředitelka Farní charity vyjádřila takto: *„Pověření k výkonu SPOD je pro nás velmi problematické – vnáší to do naší práce a poskytování služeb velké střety zájmů. Jako poskytovatelé sociální služby uzavíráme smlouvu či kontrakt s dospělou osobou a naším cílem je podpořit a pomoci rodině či jednotlivci zvládnout nějakou „krizovou“ situaci, či najít na ní řešení. Pokud však v rámci sociálního šetření či spolupráce s klientem odkryjeme syndrom CAN, jsme díky pověření k SPOD povinni konat – tedy přímo řešit tuto problematiku v rámci našeho pověření. To však může jít přímo proti uživateli služeb, se kterým máme uzavřenou smlouvu. Co se týče základní*

oznamovací povinnosti při zjištění týrání či zneužívání, je to dostatečně ošetřeno zákonem, ale podle našeho názoru není dostatečně ošetřena problematika zanedbávání povinné péče tak, abychom nemohli být napadeni za zneužití informací, které nám uživatel poskytl v dobré víře, že mu pomůžeme. Proto jsme si vypracovali metodiku práce v rizikových situacích, do kterých se může pracovník naší organizace v souvislosti s pověřením SPOD dostat.

Metodika pro pověření k výkonu SPOD, která je určena k předcházení střetových situací, je platná od 22. 2. 2008. Tato metodika stanovuje podrobnější postup pracovníka ve vztahu k uživateli a k orgánům zajišťujícím SPOD. Ve střetu zájmů stojí především ochrana osobních a citlivých údajů, ke které je zařízení/služba vázána smluvními podmínkami a příslušnými zákony. Pracovníci prioritně ošetřují a předchází situacím, jež přímo ohrožují život či zdraví dětí i dospělých – v těchto případech je pracovník vyvázán z povinnosti mlčenlivosti vůči uživateli.

K rezervám ve spolupráci s institucemi a organizacemi podílejícími se na řešení problematiky syndromu CAN uvedla toto: „*Především si myslím, že v problematice syndromu CAN panuje velká neznalost a to dokonce i samotných NNO, i když ty se této problematice věnují nejvíce. Na spolupráci by se samozřejmě dalo změnit mnohé a především bychom měli hledat další možnosti a alternativy spolupráce – např. společné edukační aktivity (besedy, školení....). Je však velmi sporná užší spolupráce, všichni jsme vázáni mlčenlivostí, takže mnohdy jsme v pomoci obětem syndromu CAN svázáni, což cítíme všichni. Výrazný vliv má i skutečnost, že se syndromem CAN pracujeme víceméně okrajově, byť se např. u nás vyskytuje poměrně často, ale nejsme specialisty.*“

Analýza a interpretace rozhovoru s ředitelkou Farní charity Prachatic

Farní charita PT se snaží nabízet uživatelům služeb i doprovodné služby nad rámec základních činností definovaných v zákoně o sociálních službách. Z hlediska práce s klienty se ukazuje jako problém hlavně nedostatek finančních prostředků a pověření k výkonu SPOD. S OSPOD úzce a dlouhodobě spolupracuje na základě vzájemného partnerství. Ředitelka FCH PT označila spolupráci jednotlivých subjektů v tomto regionu za příkladnou. Více se tedy budeme získanými daty z FCH PT zabývat až v závěrech šetření a diskuzi.

11.2.2 Občanské sdružení Portus Prachatice

Zpracování dokumentace

Občanské sdružení Portus Prachatice bylo založeno v roce 1996 (původně pod názvem Společnost pro poskytování psychosociální pomoci občanům až do roku 2008), kdy se nejprve věnovalo osobám v akutní krizové situaci a o dva roky později i uživatelům drog (od r. 2005 pod o.s. Prevent). V roce 2006 se posláním této organizace stala dlouhodobá a celistvá péče o děti, dospívající a mladé dospělé v rámci jejich plnohodnotného začleňování do společnosti. Zároveň se snaží informovat a podporovat sekundární okruh osob, tzn. především rodiče a pedagogy na poli možného ohrožení jejich dětí společensky nežádoucími jevy.

V roce 2006 byl tak zahájen projekt Primární prevence Phénix (interaktivní besedy pro základní a střední školy prachatického okresu). V roce 2007 bylo zřízeno Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Céčko (6-15 let) a Mateřské centrum Sluníčko. V roce 2009 pak Nízkoprahové centrum pro děti a mládež COOLna (15-26 let). V roce 2010 byla zahájena činnost Krizového centra – Centra pomoci rodině a dětem. 2011 byl spuštěn projekt Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi Rodinka. (O.s. Portus Prachatice, 2011, online)

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Céčko

Céčko mohou navštívit všechny děti ve věku od 6 do 15 let, které potřebují poradit, podpořit, vyslechnout, chtějí se zúčastnit nejrůznějších akcí, dozvědět se nové věci nebo najít nové kamarády. Céčko lze navštívit během odpoledne dva dny v týdnu.

Céčko dětem poskytuje tyto služby:

- volnočasové aktivity – např. kulečnick, stolní hry, poslech hudby či možnost zorganizovat akci pro ostatní klienty
- doučování – školní i mimoškolní látky
- poradenství – povídání si o starostech, problémech, společné nalezení nějakého řešení
- pomoc v krizi – když klient neví kudy kam a je mu úzko
- individuální plán – možnost pracovat na dlouhodobém cíli (např. jak zvládnout přijímací zkoušky na střední školu apod.)

- informace – např. o bezpečném sexu, alkoholu, drogách, volnočasových aktivitách apod.
 - doprovod – např. na úřad, k lékaři a pomoc při vyřizování různých záležitostí
- besedy a programy o kouření, drogách, šikaně atd.
- prostor – pobývání v Céčku při dodržování daných pravidel (O.s. Portus Prachatice, 2011, online)

Céčko svým klientům nabízí:

- soukromí – sdělených informací s výjimkou ohlášení trestného činu
- anonymitu – klienti jsou vedeni pod kódem
- bezplatnost
- dobrovolnost – lze kdykoli přijít a odejít, zúčastnit se připraveného programu či nikoliv
- názory – lze je vyjadřovat bez vulgarit a omezování druhých
- rovnost – stejná práva a povinnosti pro všechny klienty
- stížnosti – právo podat si stížnost či připomínku týkající se provozu
- respekt – k rozhodnutím klientů a nevnučování názorů
- dokumentace – každý klient má v Céčku své desky a právo do nich nahlížet
- nápady – klient má právo přinášet své nápady, myšlenky, zorganizovat nějakou akci a podílet se na chodu Céčka
- volný čas – klient má právo využívat volnočasové aktivity a půjčovat si pomůcky
- bezdrogové prostředí
- bezpečí – klient má právo na bezpečné prostředí, kde jim nikdo nesmí ubližovat, nadávat a stejně tak se musí chovat k ostatním (O.s. Portus Prachatice, 2011, online)

Krizové centrum – Centrum pomoci rodině a dětem

Je ambulantní odborné zařízení pro lidi, kteří zažívají jakoukoli těžkou životní situaci či osobní krizi a nevědí si s ní sami rady. Služby jsou poskytovány bezplatně a anonymně.

V Krizovém centru jsou poskytovány tyto služby:

- informace – zpravidla předání kontaktu na jiné zařízení, instituci, či odborníka nebo ohledně problému klienta.

- krizová intervence – v případě akutní krizové situace, kdy cílem je zklidnění klienta, pomoci mu najít základní body, o které se klient může opřít, aby situaci zvládl.
- odborné poradenství – ve výchovných, partnerských, rodinných a jiných oblastech i při využití jednoduchých nácviků komunikace, sociálních dovedností apod.
- terapie – individuální, partnerská či rodinná, kdy se pracuje na změně zažitých nefunkčních přesvědčení, způsobů chování, jednání, postojích apod.
- telefonický kontakt – lze podat informace, základní poradenství a krizovou intervenci, případně se objednat.
- e-mailový kontakt – lze podat informace, základní poradenství, kdy odpověď je zaslána nejpozději do 24 hodin. (O.s. Portus Prachatice, 2011, online)

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi Rodinka

Posláním zařízení, které započalo svojí činnost v lednu 2011, je poskytovat podporu a pomoc, ambulantní či terénní formou, rodinám s dětmi ve věku od 4 do 9 let, které vlivem sociálně nepříznivé situace nejsou sami schopny zajistit optimální fungování rodiny, resp. vývoj svých dětí. Služby Rodinky jsou poskytovány tři dny v týdnu.

Rodinka nabízí tyto služby:

- výchovně vzdělávací a aktivizační činnosti – pomoc v rámci vývoje dítěte žádoucím směrem z pohledu školských potřeb, tj. rozvoj hrubé i jemné motoriky, grafomotoriky, rozvoj audiální i vizuální percepce, trénování pozornosti, podpora orientace v prostoru, rozvoj verbální i nonverbální komunikace, případně i doučování. Dále pomoc při zvládání běžných úkonů péče o rodinu, tj. podpora sebeobsluhy a pomoc při sestavování rodinného rozpočtu, maximální možnou socializaci a zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, posílení, stabilizace a subvence kladných vztahů s okolím a širší rodinou, pomoc při hledání adekvátních volnočasových aktivit, zprostředkování kontaktu s OSPOD, speciálním pedagogem, psychoterapeutem atd.
 - sociálně terapeutické činnosti – krizovou a situační intervenci, rozvoj vlastních kompetencí
 - pomoc při uplatňování práv, zájmů a osobních záležitostí – základní sociální poradenství
- (O.s. Portus Prachatice, 2011, online)

Krajský úřad Jihočeského kraje, odbor sociálních věcí a zdravotnictví rozhodl dne 11. 6. 2008 podle § 49 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů rozhodl takto: „*Občanskému sdružení Portus, zastoupené předsedkyní Mgr. Hanou Modlitbovou, se sídlem Pivovarská 284, 383 01 Prachatice se uděluje pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí v rozsahu:*

- vyhledávání dětí, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje (§ 6 odst. 1)
- pořádání v rámci poradenské činnosti přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovu (§ 11 odst. 1 písm. c)
- činnost zaměřenou na ochranu dětí před škodlivými vlivy a předcházení jejich vzniku (§ 31 a 32)
- zřizování a provoz zařízení sociálně výchovné činnosti (§ 41)“ (O.s. Portus Prachatice, 2011, online)

Dohoda o spolupráci mezi Městským úřadem Prachatice a o.s. Portus Prachatice ze dne 17. 9. 2008 upravuje vztahy mezi spolupracujícími organizacemi na dobu neurčitou. O.s. Portus Prachatice a Odbor sociálních věcí Městského úřadu Prachatice uzavřeli dohodu podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění. Účelem této dohody je úprava vzájemných poměrů a kompetencí partnerů.

„Odbor sociálních věcí se zavazuje:

- podílet se na společných akcích
- pořádat besedy se sociálně-právní tematikou pro klienty „Céčka“
- řešit v součinnosti s Portusem jednotlivé případy klientů na něž se vztahuje sociálně-právní ochrana dle zákona č. 359/1999 Sb., zejména § 6, odst. 1 písm. c, d, e, g

O.s. Portus se zavazuje:

- podílet se na společných akcích
- v rámci ohlašovací povinnosti nahlašovat na odbor sociálních věcí klienty na něž se zaměřuje sociálně právní ochrana / zákon č. 359/1999 Sb., § 6, odst. 1 písm. c, d, e, g
- provést školení peer aktivistů včetně supervizního vedení“ (Dohoda o spolupráci mezi Městským úřadem Prachatice a o.s. Portus Prachatice, 2008, dostupná tamtéž)

Dohoda mezi Krizovým centrem – Centrem pomoci rodině a dětem a Městským úřadem Prachatice, sociálním odborem, OSPOD ze dne 8. 12. 2010. Tato dohoda se týká spolupráce na základě pověření k sociálně-právní ochraně dětí.

„V případech klientů, na které se vztahuje toto pověření k SPOD a ohledně kterých je potřebné a žádoucí spolupráce mezi OSPOD PT a KC jsou podávány informace stran KC za těchto podmínek (vzhledem k mlčenlivosti na základě sociálního zákona č. 108/2006 Sb.).

1/ OPSOD ve chvíli, kdy výše jmenovaným klientům předá kontakt či doporučí návštěvu v KC (za účelem řešení jejich situace a pozdější spolupráce s KC a získání potřebných informací) bude o tomto KC neprodleně informovat (osobně, mailem, telefonicky) s uvedením celého jména a data narození s upřesněním, zda bude požadovat poté, pokud klient KC navštíví, informace o spolupráci KC s klientem.

2/ KC v takovém případě si na základě povinnosti mlčenlivosti dle zákona vyžádá od tohoto klienta písemný souhlas k předávání informací OSPOD.

3/ Poté na požádání OSPOD může KC předávat info o spolupráci s takovým klientem (které dává k vyjádření klientovi) orgánu OSPOD po jejich vyžádání.

4/ Pokud KC písemný souhlas od klienta nezíská (klient ho z jakéhokoli důvodu neposkytne, či se nedostaví), nemůže KC podat OSPOD jakékoli info.

5/ Mlčenlivosti se nelze dovolávat, jestliže má KC sdělit údaje o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj.“

(Dohoda mezi Krizovým centrem – Centrem pomoci rodině a dětem a Městským úřadem, sociálním odborem, OSPOD, 2010, dostupná tamtéž)

Analýza a interpretace dokumentů o o.s. Portus prachatice

Ukazuje se, že o.s. Portus Prachatice je NNO, která pro děti a rodiny neustále rozvíjí své služby. S klienty však pracuje jen dva až tři dny v týdnu. Po získání pověření k výkonu SPOD rovněž s MÚ PT uzavřela v roce 2008 dohodu o spolupráci. Tato dohoda se však týká spíše vztahu k práci kurátorů pro mládež. V roce 2010 byla uzavřena dohoda mezi Krizovým centrem a MÚ PT, OSPOD, která se týká spolupráce na základě pověření k SPOD a zároveň je i metodickým postupem ke sdělování informací. I zde je snaha o řádné ošetření spolupráce.

Polostrukturovaný rozhovor

Parafráze odpovědí na výzkumné otázky z rozhovoru s **realizátorkou projektu NZDM Céčko** - Bc. et Bc. Jaroslavou Schuhovou, Dis. (prosinec 2010):

V NZDM Céčko jsou poskytovány **sociální služby** dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Céčko nabízí dětem od 6 do 15 let pestrou nabídku služeb (výčet sociálních služeb viz. teoretická část s. 30). Z 15 nabízených sociálních služeb jsou to pro zanedbávané děti především poradenství a krizová intervence.

Významným faktorem ovlivňuje práci NZDM Céčko je vývoj zákonů, kdy je třeba, aby se nepřehlédly důležité změny. Někdy dochází ke střetu zákonů – viz. Zákon o sociálních službách, kdy musí být uzavřena smlouva, ale je otázkou, jak jí uzavřít u dítěte, které nemá právní odpovědnost protože, když přijde s rodičem není služba poskytována anonymně. Proto NZDM s dětmi uzavírá ústní společnou domluvu, kterou potvrzují svou značkou. Při intervencích je oporou Úmluva o právech dítěte, kde je definováno, co dítě může a nemůže.

Dále se jedná o **ekonomický faktor** jako je shánění finančních prostředků na službu, přičemž je potřebné mít různé zdroje financí. Částečně přispívá i výdělečná činnost zařízení, nicméně každý rok je „boj“ o zdroje příjmů na činnost NZDM. Z hlediska **osobnostních faktorů** je důležité, kdo přichází do kontaktu s dětmi. Pracovník musí mít o děti zájem, umět s nimi jednat, zaujmout je, udělat si srandu.

Důležitým faktorem, který působí na činnost NZDM Céčko, patří požadavek zákona o sociálních službách na standardy kvality poskytování sociálních služeb. Ten může svazovat, ale kdyby bylo dost finančních prostředků, pak by bylo možné se tomu pořádně věnovat a už by nesvazoval. Nicméně je dobře, že tyto standardy jsou. Díky standardům se mohou noví pracovníci učit, přemýšlet o nich, rozvíjet je. Nejsou to totiž pevně dané postupy, ale můžeme je utvářet pro naše potřeby v mezích zákona. Ovšem chce to více lidí, což s sebou nese i náklady na mzdy. Aby však bylo možné poskytovat služby kvalitně, je potřeba víc lidí. Změny se dělají, vymýšlení nových věcí není ani tak v lidském faktoru, ale spíše ve finančních prostředcích. Vedoucí zařízení má vizi, že by v budoucnu v NZDM Céčko pracoval nejen sociální pracovník, ale také pedagog, který by dětem poskytoval volnočasové aktivity a sociální pracovník by pak měl více času na poskytování sociálních služeb.

Nejvýznamnějším negativním faktorem je ekonomická oblast. Ta omezuje kvalitu i kvantitu služeb. Personálně je také problém, protože v NZDM nyní chybí dva pracovníci z důvodů prostředků na mzdy. Dále významně ovlivňuje práci s dětmi osobnostní faktor, a to ve smyslu přístupu ke klientům i přístupu k práci. Je nedostatek kvalitních pracovníků - mužů. Vzhledem k VOŠŠ v PT, která produkuje sociální pracovníky, tak není nouze o kvalifikované lidi, jde spíše o osobnostní předpoklady pro tuto práci jako takové. Zatím se daří nacházet vhodné pracovníky. K efektivitě práce by tedy pomohlo, kdyby se pracovníci této NNO nemuseli zabývat dotacemi a peníze na službu by byly jisté.

Z hlediska práce se zanedbávanými dětmi **NZDM Céčko nejvíce spolupracuje s OSPOD a základními školami**. Pracovnice si však musí naklonit klienta na svou stranu, aby bylo možné spolupracovat s dalšími subjekty. Aby se řešila situace dítěte, tak to musí jako klient chtít, pracovnice musí mít jeho souhlas, že mohou oslovovat další subjekty - třeba i rodiče. V případě oznamovací povinnosti by pak situaci hlásili. Ve spolupráci s OSPOD by bylo nejhorší, kdyby neohlásili něco, co by měli nebo, že z OSPOD budou chtít informace o klientovi, který do NZDM už nepříjde, a tak nebudou moci získat jeho souhlas, ale museli by informace poskytnout. Dosud však žádné úskalí nenastalo.

První setkání s OSPOD kvůli vzájemnému vyjasnění kompetencí v rámci práce s ohroženými dětmi proběhlo v červenci 2008, smlouva byla sepsána v září 2008. Po dvou letech v březnu 2010 proběhlo setkání, kdy se sešli pracovníci NZDM o.s. Portus Prachatice (NZDM Céčko 6-15 let a COOLna 15-26 let) s pracovníky OSPOD včetně kurátorů pro mládež a došlo mezi nimi k vyjasnění kompetencí. Toto setkání svolalo NZDM Céčko kvůli vyjasnění ohlašovací povinnosti a tomu, co je potřeba, když takové dítě přijde. Jednalo se o ujasnění postupů. OSPOD dalo Céčku poměrně dost volnosti, kdy jako subjekt pověřený k výkonu SPOD, může posoudit a uznat, jestli je oznámení situace klienta vhodné či ne. NZDM má tedy dost prostoru pro zvážení závažnosti situace dítěte. Z tohoto setkání vyplynulo, že vše co se týče syndromu CAN, je třeba neprodleně ohlásit. Záškoláctví, alkohol, kouření, sexualitu atd., je řešeno v NZDM.

S odborem sociálních věcí pořádají soutěže, také došlo k informování dětí o NZDM na příměstském táboře (obvykle pro děti ze sociálně slabých rodin). S OSPOD je otevřená,

příjemná spolupráce, komunikace velmi dobrá. Nicméně nedošlo k těsným intervencím.

V rámci NNO Céčko spolupracuje se sesterskými projekty Sluníčko, Phénix (letos proběhlo metodické setkání pracovníků, beseda pro klienty o alkoholu). O.s. Prevent pro NZDM pořádá besedy o nelegálních látkách. O.s. KreBul zmínilo službu NZDM Céčko v katalogu služeb, který vydal.

Se ZŠ bylo v roce 2009 vyjednáno, že na každé místní ZŠ je nástěnka Céčka, kterou každý měsíc aktualizuje (kontakty, akce, program). Ve školním roce 2009/2010 proběhly besedy se žáky, kde jim byly podány informace o Céčku. Se ZŠ Národní NZDM spolupracuje v provozních záležitostech při mimořádných akcích, kdy využívá tělocvičnu a hřiště školy.

Dále se Céčko zúčastnilo Akce hudební kotel, kterou zaštitila PPP s ZŠ Vodňanská (o.s. Portus Prachatice v rámci médií na svém webu). Při této akci došlo k prezentaci Céčka a ostatních NNO. V září 2010 se také Céčko zúčastnilo Rodinných sportovních dní pořádaných městem.

Nejhůře se spolupracovalo se ZŠ Národní, v jejímž objektu se služba nachází, při provozních záležitostech. Tomu tak bylo než došlo k vyjasnění služby NZDM, na jakých principech je postavená, přičemž bylo nutné vysvětlit anonymitu služby, aby do prostor Céčka nechodily učitelky. S tím souvisí i historie zařízení, kdy bylo nejdříve Centrum volného času zřízené městem, pak teprve vznikla nízkoprahová sociální služba. Podstatné tedy bylo vyjasnění kompetencí se základní školou.

Pro NZDM Céčko je nejprve důležitá vůle klienta, která ve spolupráci s ostatními subjekty působí negativně i pozitivně. Podstatná je zvláště při situaci, která není vázána oznamovací povinností. U situace, která by se týkala oznamovací povinnosti, to pak oznámí klientova a pokusí se klienta připravit na důsledky spojené s oznámením. Ekonomické faktory nemají na spolupráci vliv, maximálně když zařízení nebude mít finanční prostředky. Personální faktory rovněž nehrají roli. Spolupráce s vybranými subjekty neproběhla tak úzce na to, aby mohly být problémy, nicméně pozitivně ovlivňují spolupráci osobnostní faktory pracovníků Odboru sociálních věcí Prachatice, se kterými si s NZDM vycházejí vstříc.

K vyšší efektivitě spolupráce s vybranými subjekty (OSPOD, NNO, ZŠ) by přispěly kulaté stoly (vyjasnění si kompetencí), case work, případové konference. Dále by bylo

vhodné, aby se pracovníci jednotlivých organizací vzájemně navštívili, aby věděli kam a za kým klienta posílají.

Případové konference by se sociální pracovníce NZDM Céčko se souhlasem klienta zúčastnily.

Analýza a interpretace rozhovoru a realizátorkou projektu NZDM Céčko:

Toto NZDM poskytuje své služby dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách. Dále se však při poskytování svých služeb řídí také metodickými doporučeními uvedenými v odborné publikaci *Kontaktní práce*, kterou vydala Česká asociace streetwork a Národní vzdělávací fond, o.p.s. – Centrum pro kvalitu a standardy v sociálních službách v roce 2007. Pouze u tohoto zařízení bylo v rozhovoru zmíněn jako důležitý faktor ovlivňující jejich práci požadavek zákona o sociálních službách na standardy kvality poskytování služeb.

V této souvislosti bylo hovořeno i o jiných faktorech, které působí na činnost NZDM Céčko. Uvedeny byly střety zákonů jako je podepsání smlouvy o poskytování sociální služby dětmi, i když nemají právní odpovědnost a při příchodu s rodiči by se již nejednalo o službu, která jim má být poskytována anonymně.

Dále je ve vztahu ke standardům kvality sociálních služeb uváděna ekonomická oblast, kdy nedostatek finančních prostředků omezuje kvalitu i kvantitu služeb Céčka. Aby bylo možné poskytovat služby kvalitně, bylo by třeba mít o dva pracovníky více.

Svou roli v kvalitní práci se zanedbávanými dětmi také sehrávají osobnostní faktory pracovníků. Z rozhovoru vyplynulo, že je nedostatek kvalitních pracovníků – mužů. Jde spíše o osobnostní předpoklady než o kvalifikaci. Můžeme předpokládat, že muži mohou být při práci s dětmi velkým přínosem zejména ve vztahu k práci s chlapci. V tomto smyslu se dá říci, že nedostatek mužských pracovníků je obecně jak v sociální, tak i pedagogické sféře faktorem, který omezuje pozitivního působení mužského vzoru při řešení životních situací.

NZDM nejvíce spolupracuje s OSPOD a ZŠ. Pro pracovníce Céčka je podstatné, aby měly od klienta souhlas ke sdělování informací, pokud se nejedná o ohlašovací povinnost. Kvůli vyjasnění ohlašovací povinnosti a ujasnění postupu NZDM požádalo OSPOD v roce 2010 o schůzku, na které dostalo pro práci s dětmi dost prostoru.

Polostrukturovaný rozhovor

Parafráze odpovědí na výzkumné otázky z rozhovoru s **realizátorkou projektu Krizové centrum – Centrum pomoci rodině a dětem** - Mgr. Hanou Modlitbovou (listopad 2010):

V rámci **poskytování sociálních služeb** Krizové centrum poskytuje krizovou intervenci, odborné poradenství, informace, předání kontaktu na jiné instituce, krátkodobá terapie. Vše je poskytováno ambulantně, individuálně (tzn. dítěti samotnému) či celé rodině.

Činnost Krizového centra ovlivňují **časové, resp. ekonomické faktory**. Je z finančních důvodů otevřeno prozatím pouze 3 dny v týdnu. Negativně na práci s klienty působí to, že práce s nimi je pouze ambulantní, ne terénní, tudíž jsou omezené možnosti pomoci. Pozitivně působí, pokud je dobrá spolupráce s ostatními institucemi, orgány.

Zatím se pracovnice Krizového centra s cílovou skupinou ohrožených dětí a jejich rodin, resp. s těmito problémy moc nesebkává, pokud ano, tak velkým problémem se jeví motivace těchto klientů – často se jedná o sociálně znevýhodněné osoby.

Intervence se zanedbávanými dětmi či jejich rodiči v Krizovém centru dosud neprobíhaly. Pokud by k nim došlo, KC by spolupracovalo pravděpodobně s OSPOD MÚ PT, psychologii, psychiatry apod. dle povahy problému.

V rámci **spolupráce OSPOD** Krizovém centru předává klienty s rodinnými problémy (hrozba odebrání dítěte, problematické styky jednoho z rodičů s dítětem apod.).

Z NNO Krizové centrum spolupracuje s o.s. Portus Prachatice na úrovni volnočasové nabídky pro děti a mládež, pro rodiny s malými dětmi. Dále pak s občanskou poradnou o.s. KreBul při řešení občansko právních sporů a dluhového poradenství.

Základní školy pak doporučují problematickým žákům a jejich rodičům služby Krizového centra, které také spolupracuje s klinickým psychologem, psychiatry atd.

Mezi faktory pozitivně ovlivňující spolupráci s vybranými subjekty patří předem navázána spolupráce a vyjasnění kompetencí, předávání informací o klientech atd., což přispívá k vyšší efektivitě spolupráce. Negativně jí pak ovlivňuje, **pokud tyto instituce posílají klienty, kdy jde o zakázku jejich a ne zakázku klienta**, pak je problém motivace klientů, nejčastěji dětí ke spolupráci. Případových konferencí by se Krizové centrum zúčastnilo, pokud by k tomu klient dal souhlas.

Analýza a interpretace rozhovoru s realizátorkou projektu Krizového centra – Centra pomoci rodinám a dětem:

V sociální práci s klienty se na základě rozhovoru ukázal jako největší problém ekonomický faktor ve smyslu nedostatku finančních prostředků na poskytování služby. Z těchto důvodů je Krizové centrum otevřeno jen tři dny v týdnu.

Z hlediska práce se zanedbávanými dětmi a jejich rodinami se v tomto rozhovoru ukázal jistý rozpor s výpověďmi vedoucí OSPOD. Pracovnice KC uvedla, že s těmito klienty zatím intervence neprobíhaly. Vedoucí OSPOD v rozhovoru naopak sdělila, že KC v Prachaticích využívají v případě zanedbanosti, která přechází ve výchovné problémy, kdy doporučují docházet do tohoto zařízení o.s. Portus Prachaticice na terapii. Tam se dítě učí komunikovat, mluvit o svých problémech, plánovat činnost, učí se chápat, co je špatně, co je dobře. Mají tam adekvátní korekci svého chování. Dále sděluje, že se tam také pracuje s rodičem a poté se udělá společné sezení rodiče s dítětem. Při větším zanedbávání spojeném s týráním už to pro služby Krizového centra není.

K tomuto rozporu v odpovědích na spolupráci KC a OSPOD ve vztahu k zanedbávaným dětem mohlo dojít zřejmě proto, že OSPOD neposílá tyto děti a jejich rodiny do KC primárně s problémem zanedbávání, ale s výchovnými problémy. Nicméně pracovnice KC uvedla, že OSPOD centru předává klienty s rodinnými problémy.

Jako pozitivní faktor ve spolupráci vidí vyjasnění kompetencí a předávání informací o klientech. Negativně ji pak dle jejího názoru ovlivňuje, pokud jsou do KC odesíláni klienti, u kterých jde spíše o zakázku OSPOD, nikoliv jejich vlastní. Tam pak bývá problém především u dětí s motivací ke spolupráci. To pak může být v rozporu s tím, že NNO poskytují své služby na základě dobrovolnosti.

S realizátorem sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi Rodinka rozhovor nebyl uskutečněn vzhledem k tomu, že činnost této sociální služby byla započata teprve v roce 2011. To již neodpovídalo časovému období vymezenému pro sběr dat, určenému v metodologii výzkumu, na rok 2001 až 2010. Sběr dat byl tak se subjekty předjednan zejména na závěr roku 2010.

11.3 Základní školy v Prachaticích

Základními školami, jejich sociálně pedagogické práci a kooperací s OSPOD a NNO věnujících se dětem se budeme zabývat prostřednictvím rozhovorů s ředitelkami těchto škol. Vzhledem k zaměření na sociálně pedagogickou práci se zanedbávanými dětmi v rámci školy, bude ředitelkám ZŠ položena doplňující otázka na činnost sociálního pedagoga ve škole.

V PT se nacházejí tři ZŠ. S vedením ZŠ Zlatá Stezka se nepodařilo navázat komunikaci.

11.3.1 Základní škola Národní

Polostrukturovaný rozhovor

Parafráze odpovědí na výzkumné otázky z rozhovoru s ředitelkou Základní školy Národní Mgr. Hanou Bolkovou (listopad 2010) – tato škola má 16 tříd:

Mezi **sociální a pedagogické aktivity**, které ZŠ Národní poskytuje patří konzultace pro děti i rodiče ohledně výuky, zprostředkování poradenství v PPP, SVP Spirála, práce s dětmi v kolektivu třídy v rámci pravidelných třídnických hodin jako zařazování osobnostně sociální výchovy do výuky či témat pro minimální preventivní program, se kterým škole pomáhá o.s. Portus Prachatice.

Práci školy v sociálně pedagogické oblasti ovlivňují zejména **ekonomické faktory** jako je placení školních akcí (např. divadlo, koncerty, besedy minimálního preventivního programu, lyžařský výcvikový kurz). Škola neoficiálně řeší, aby tyto některé děti nemusely tyto aktivity platit, protože na to nejsou vymezeny finanční prostředky. Otázkou je, jak má škola definovat výchovné zanedbávání, aby se těmto výchovně zanedbávaným dětem mohlo pomoci. Je složité získávat peníze pro práci s těmito dětmi. V roce 2009/2010 do této školy docházelo pět dětí z azylového domu, což je obvyklá norma. Problémem jsou spíše časté přechody dětí z jiných škol, kdy se rodičům něco nelíbí, a tak dítě přeřadí do jiné školy.

Dále negativně činnost pedagogů ovlivňuje to, že sociálně znevýhodněné děti vyrůstají ve složitém, nemotivujícím rodinném prostředí a spolupráce se zákonnými zástupci je velmi problematická, většinou i odmítají nabídnutou pomoc.

Aby se mohlo **pracovat** s těmito dětmi **efektivněji**, by bylo třeba jednoduchým způsobem získat finanční prostředky pro práci s těmito dětmi, definovat, které děti přesně považovat za sociálně znevýhodněné. Zanedbávané děti jsou často traumatizované, mají komplexy, které se projevují ve škole např. předváděním se před ostatními dětmi apod. V těchto situacích by měl s nimi bezplatně pracovat školní psycholog či speciální pedagog, který by s nimi rozebral situaci a dále s nimi pracoval. Ve škole by měl mít stálé místo školní psycholog. Např. některé pražské školy nebo ZŠ T. G. Masaryka ve Vimperku žádaly o prostředky na školního psychologa z Evropského sociálního fondu. ZŠ Národní o finanční prostředky v rámci tzv. šablon ESF na školního psychologa žádat nebude vzhledem k tomu, že by jej potřebovala na 0,2 úvazku a takového školního psychologa, který by byl ochoten pracovat na tento úvazek, by nesehnala. Mohla by však fungovat představa, že by zřizovatel místních ZŠ (město Prachatice) dal peníze na celý úvazek pro všechny ZŠ a pro speciální školu by poskytl peníze Jihočeský kraj.

V rámci práce se zanedbávanými a jinak sociálně znevýhodněnými dětmi ZŠ Národní spolupracuje s PPP, o.s. Portus Prachatice (besedy primární prevence Phénix), SVP Spirála, klinickým psychologem (o něco méně), psychiatrem (spolupráce je poměrně složitá), sociálními pracovníky OSPOD, Charitního domova sv. Dominika Savia pro matky s dětmi (škola je poblíž tohoto azylového domu).

Nejvíce však v této oblasti **spolupracuje s OSPOD** zejména, když děti nemají peníze na různé aktivity, obědy atd. Dále pak v případě určitého počtu neomluvených hodin, kdy na OSPOD podává hlášení. OSPOD se také často účastní výchovných komisí, kde je řešena neomluvená školní docházka, ničení majetku, závažné porušování školního řádu školy, problematické chování žáka, zanedbání péče rodičů, posudky na děti, o kterých rozhoduje soud. Výchovné komise navrhuje škola, zúčastní se jí školní metodik prevence, OSPOD a rodiče, pokud to situace vyžaduje je přizvána také výchovná poradkyně, ředitelka, třídní učitel, kurátor pro mládež a prevenci a žák.

Spolupráce se SVP Spirála je skvělá, škola je za ní vděčná. Horší je spolupráce s místní klinickou psycholožkou. Ve městě není dětský psychiatr (důvodem je problém se smlouvou u pojišťovny), proto jsou děti posílány do Českého Krumlova či Písku. Škola potřebuje

poradit, co dělat ve chvíli ataku u agresivního dítěte. Největším problémem je záškoláctví, hrubé vyjadřování i vůči učitelům, kdy se jedná především o děti z nemotivujícího prostředí, které nemají dány výchovné mantinely. Toto se škola snaží řešit prostřednictvím projektu Etiketa v rámci osobnostně sociální výchovy.

Ze zkušeností při spolupráci s jednotlivými subjekty vyplynulo, že **osobní přístup** jednotlivých odpovědných **pracovníků je rozhodujícím faktorem**. Spolupráci s nimi pozitivně ovlivňuje nasazení lidí, ochota spolupracovat v kruhu – rodič – škola – OSPOD. Negativně jí pak ovlivňuje nedostatečná informovanost pracovníků a tzv. „informační šum“.

K vyšší efektivitě spolupráce by pomohla určitá pravidelnost schůzek. Jako nedostačující vidí ředitelka ZŠ Národní spolupráci např. s městskou policií jako je hlášení přestupků, událostí, které se stanou mimo školu, které jí nejsou sdělovány, přitom by škola mohla se sociálně znevýhodněnými dětmi účinněji pracovat. Bohužel ve velmi časté míře mají tyto děti i různé problémy jako docházka do školy, kouření, alkohol, neplnění školních povinností atd.

Tzv. případových konferencí by se škola zúčastnila.

Zřízení funkce sociálního pedagoga připadá ředitelce ZŠ Národní **málo efektivní**. Úkoly spojené s touto funkcí by mohl zastávat proškolený speciální pedagog nebo školní psycholog. Tyto zaměstnance by škola velmi potřebovala a mohli by řešit i např. agresivní dítě, specifické poruchy učení apod. Na sociálního pedagoga nejsou peníze a zanedbávaných či sociálně znevýhodněných dětí není ve škole mnoho. Jako iniciátor spolupráce s výchovně-vzdělávacími institucemi slouží výchovný poradce. Jako organizátor volnočasových projektů a aktivit slouží školní parlament + koordinátor (děti si určují aktivity samy). Jako mediátor je využíván ředitel PPP v PT – psycholog. ZŠ Národní má také dvě školní metodičky prevence (pro 1. a 2. stupeň), které zmapují předchozí školní rok a podle toho naplánují aktivity.

Analýza a interpretace rozhovoru s ředitelkou ZŠ Národní:

Jako zásadním problém ve vztahu k sociálně pedagogické práci se zanedbávanými dětmi v této ZŠ se ukázalo samotné definování pojmu výchovně zanedbávané dítě či sociálně znevýhodněné (kterým zanedbávané dítě ve vztahu k ostatním často bývá). Problém nastává

tehdy, když dítě nemá peníze na školní aktivity, které by mu mohly pomoci v jeho rozvoji. Škola pak musí neoficiální cestou řešit, aby takové děti nemusely tyto aktivity platit, protože na to nejsou vymezeny finanční prostředky. Jeví se tedy jako podstatné začít tento problém na vyšší úrovni (v rámci ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy) metodicky řešit.

Nejen v práci se zanedbávanými dětmi se ukázala potřeba školního psychologa. Na toho však tato škola nemá peníze. Vzhledem k tomu, že ZŠ Národní by potřebovala školního psychologa pouze na 0,2 úvazku, ředitelka poukázala na možnost, aby peníze na celý úvazek školního psychologa, který by pracoval pro všechny místní ZŠ, poskytl zřizovatel škol (město Prachatice). Toto řešení lze považovat za reálně uskutečnitelné tehdy, pokud by byla vůle zřizovatele řešit problémy škol, dětí a jejich rodin, a místní ZŠ by byly schopné domluvit se na jeho využití. Lze předpokládat, že tento návrh mohl mít svůj efekt, a pro město by nemusel představovat značné výdaje. Zda se v tomto směru započaly nějaké kroky však není známo, rozhodně by tato možnost, jak získat prostředky na poskytování psychologických služeb ve škole pro všechny místní školy, stála za diskuzi.

Z hlediska spolupráce s OSPOD bylo zmíněno, že společně řeší, když děti nemají peníze na školní aktivity nebo obědy. Dále pak také spolupracují, pokud má dítě neomluvené hodiny. V tomto ohledu se zdají jako přínosné tzv. výchovné komise, kterých se OSPOD také účastní a škola je svolává i v jiných nežádoucích situacích, do kterých se dítě dostalo.

V rámci NNO nejčastěji ZŠ Národní spolupracuje s o.s. Portus Prachatice – Primární prevencí Phénix a Farní charitou Prachatice – Charitním domovem sv. Dominika Savia pro matky s dětmi, ze kterého do této školy docházejí děti klientek AD.

Ve spolupráci této školy s vládním i nevládním sektorem se jako rozhodujícím faktorem ukázal osobní přístup jednotlivých odpovědných pracovníků.

Přestože ředitelka této ZŠ nepovažuje zřízení funkce sociálního pedagoga za dostatečně efektivní a zmiňuje se o zastání jeho činností (viz. s. 35) jinými pracovníky, můžeme říci, že by bylo vhodné mít ve škole zástupce ze sociální oblasti, který by s dětmi v ZŠ pracoval. Rovněž by mohl spolupracovat se sociálními a dalšími institucemi, které se zanedbávanými dětmi pracují v rámci svého zaměření. Lze však říci, že speciální pedagog by ve škole stačil.

11.3.2 Základní škola Vodňanská

Polostrukturovaný rozhovor

Parafráze odpovědí na výzkumné otázky z rozhovoru s ředitelkou Základní školy Vodňanská Mgr. Alenou Nachlingerovou (září 2010) – tato škola má 18 tříd:

Mezi **sociální a pedagogické aktivity**, které ZŠ Vodňanská poskytuje nejen zanedbávaným dětem, lze zařadit možnost navštěvovat školní družinu a školní klub (mohou zde využít počítač i internet, tělovýchovné činnosti). Pro děti ze sociálně slabých rodin lze vydat rozhodnutí o prominutí úplaty za školní družinu, zájmové kroužky i lyžařské výcvikové kurzy, pokud přinesou o své sociální situaci potvrzení z příslušného úřadu. Tyto rodiny jsou školou seznámeny s možností využití dávek mimořádné okamžité pomoci z oddělení hmotné nouze Městského úřadu. Také jsou pro 4. a 6. ročníky pořádány tzv. adaptační kurzy (o.s. KreBul) a pro 5. ročníky třídní výlet do Rakouska.

V případě potřeby je dětem přiřazen asistent pedagoga (vlastně i osobní asistent). V současné době zde mají tři asistenty pedagoga, kteří děti doprovází do školy, na obědy či výlety. Jsou využiti u sluchově znevýhodněného žáka, žáka na vozíčku, i pro chlapce s poruchami chování a pro děti se specifickými poruchami učení. Pro děti se specifickými poruchami učení, příp. poruchami chování jsou vytvářeny individuální vzdělávací plány.

Pro děti i rodiče jsou učitelé každý týden vypsány konzultační hodiny, kde mohou řešit i problémy, která zažívají doma. Nejčastěji však řeší potíže v matematice, chemii a fyzice. Individuální pohovory se střídají s třídními schůzkami.

Sociálně pedagogické aktivity této ZŠ ovlivňují především **ekonomické faktory**. Není dostatek finančních prostředků na asistenty, na odměny učitelů na ostatní činnosti, které by mohli s dětmi dělat či pro ně připravovat. Také by bylo třeba více financí na nákup materiálů a pomůcek pro děti, která potřebné pomůcky nemají.

Dalším faktorem ovlivňujícím jejich aktivity je **legislativa**. Z právního hlediska škola nemůže se zanedbáváním dětí nic dělat, maximálně popsat situaci OSPOD. Nelze tlačit na rodiče z hlediska omlouvání absencí. Školský zákon totiž řeší omlouvání absencí dětí nedostatečně. Zvláště u propadajících dětí se často setkávají s jednodenními či dvoudenními

absencemi omluvenými od rodičů. Bylo by žádoucí, kdyby byly dané zákonem omluvenky od lékařů. S rodiči pořádně nic řešit nemohou, oponují tím, že učiteli do toho nic není. Existuje rovněž právní nedostatek pro předávání informací z PPP, kam jsou rodiče s dítětem vysláni nebo, když jí rodiče odmítnou s dítětem navštívit. Toto by se mělo oznámit OSPOD.

Vážným problémem jsou také přesuny dětí ze školy do školy i např. během jednoho týdne. V některých případech dochází k tomu, že třeba týden nejsou hlášeny na žádné škole (mají se nahlásit do tří dnů). Ve školním roce 2009/2010 se setkali s tím, že u nich bylo dítě hlášeno pouze dva dny. V podobných případech toto dávají na vědomí OSPOD. Zvláště v poslední době se setkávají s dětmi, které přicházejí z jiných obcí a tzv. migrují po republice. Ve školním roce 2009/2010 přibylo hodně dětí z Azylového domu Rybka v Husince, což ZŠ Vodňanská do tohoto roku nepociťovala

Dále do práce pedagogů zasahuje **administrativní faktor** ve vztahu podávání zpráv OSPOD a policii, kdy pak učitelé mají méně času na práci s dětmi. Také musí vypracovávat podklady k soudu o začlenění dítěte do kolektivu, jak se o ně rodiče zajímají či jakou mají docházku do školy.

Na práci se zanedbávanými dětmi má vliv také **osobnostní faktor učitelů**, kteří nemají vlastní zkušenost se sociálně slabými rodinami a tudíž nemají pro tyto děti takové porozumění. Neumí si dobře představit jejich přirozené prostředí, ve kterém vyrůstají. Po stránce psychologické, kdy jsou děti citově zanedbávané, se učitelé osobnostně poučí. Proto jsou důležitá setkání učitelů s různými typy dětí a je nutné pracovat s dětmi dokud jsou menší. To slouží k rozvoji učitelských kompetencí v oblasti diagnostiky.

Mezi negativní faktory, které působí na sociálně pedagogickou práci této ZŠ lze tedy zařadit faktor ekonomický, právní, administrativní a osobnostní (učitelů a zanedbávajících rodičů).

Jako pozitivní faktor označila ředitelka ZŠ Vodňanská **osobnosti zanedbaných dětí**, jejichž prostřednictvím pedagogové získávají nové zkušenosti, rozšiřují si kompetence. Tyto děti totiž nejsou zlé, naopak jsou vděčné za pozornost, která je jim věnována, čímž mohou učitelé zažít potěšení z práce a pocit jejího smyslu. Tyto děti jsou tvárné, umí práci učitelů ocenit i zpětně. Vzhledem k přítomnosti zanedbávaných dětí ve třídě vzniká různorodý

kolektiv, což je lepší pro život. I pro ostatní děti je totiž důležité setkávat se s takovými dětmi.

Pro **efektivnější práci** se zanedbávanými dětmi by tedy pomohlo více finančních prostředků a lepší právní úprava omluvení školní docházky. Rovněž by pomohlo mít školního psychologa, na kterého škola nemá peníze a je jich málo k dispozici. Dále by také pomohlo nespolehat se na to, co rodiče dětem koupí za pomůcky. Škola nakupuje školní pomůcky centrálně, potom vybírá peníze od rodičů, kdy je ochotna počkat na peníze od rodičů třeba i do prosince nebo jim umožní školní pomůcky platit ve splátkách. Rodiče se tak nemusí starat o nákup těchto pomůcek a děti je mohou začít používat hned v září. Škola se snaží být tolerantní a tak počká se zaplacením do doby, kdy mají rodiče po výplatě ze zaměstnání či sociálních dávek. Tyto věci totiž děti k výuce musí mít. K efektivnější práci s dětmi by pak ještě pomohlo mít větší prostory, což opět znamená mít peníze na přestavění pudy.

ZŠ Vodňanská v rámci péče o zanedbávané děti **spolupracuje především s OSPOD**, kurátory pro mládež, policií (rovněž i v prevenci) a PPP. Z neziskového sektoru spolupracuje s o.s. Portus (Primární prevence Phénix, NZDM Céčko) z hlediska nabídek akcí tohoto občanského sdružení a také s o.s. Krebul, které pro tuto ZŠ připravuje tzv. adaptační kurzy. V poslední době také spolupracuje se sociální pracovníci Azylového domu Rybka v Husinci (Husinec je cca šest kilometrů vzdálená obec a ZŠ Vodňanská se nachází v těsné blízkosti autobusového nádraží v PT) .

OSPOD si škola přivolává ke spolupráci, když s ní nekomunikuje rodina ohroženého dítěte. OSPOD chce po škole podklady o situaci zanedbaných dětí, zvláště pak o jejich školní docházce. Probíhá také vzájemné předávání informací při projednávání problematičtých případů. Kurátoři pro mládež chtějí ze školy informace, jak se dítě zapojilo ve škole.

S PPP tato ZŠ spolupracuje při řešení problémů v rámci výuky po stránce pedagogické, při tvorbě individuálních plánů pro některé děti a také při jednání s rodiči. PPP dále poskytuje odborné konzultace při plánování prevence a v případě poruch chování dětí také odborné konzultace učitelům, které tyto děti učí. Poskytuje reedukaci dětem z prvního stupně, provádí odborné činnosti a diagnostiku, která předchází individuálním plánům. Pracovníci PPP si také mohou pozvat rodiče, aby s nimi konzultovali školní potíže jejich dítěte. Policie připravuje pro školu preventivní přednášky, besedy s dětmi a také spolupracují při řešení přestupků žáků.

O.s. Portus Prachatice připravuje pro tuto školu rovněž besedy a přednášky a škola dostává od tohoto sdružení nabídky volnočasových aktivit, které předává dětem. Některé aktivity pro školy připravuje toto občanské sdružení také v rámci aktivit města. Těch se škola také zúčastňuje. O.s. Krebul na objednávku školy připravuje adaptační kurzy. ZŠ Vodňanská od něj také dostává nabídku aktivit pro děti, kterou jim předává.

Spolupráci školy s vybranými subjekty **ovlivňují zejména legislativní faktory**, tzn. zákony, kdy se „přehazuje“ to, kam výchovné potíže s dětmi nahlásit. Z hlediska spolupráce s OSPOD je to pak **časový faktor**. Zdá se, že sociální pracovníci OSPOD nepracují dostatečně rychle a vyskytuje se problém s koordinací intervencí, jelikož se některé věci protahují. Lze říci, že je tomu tak z objektivních důvodů, kdy není dostatečná personální kapacita pracovníků OSPOD, nikoliv subjektivních (osobnostních), ale práci školy to ztěžuje. Z časového hlediska chybí také dostatek času na komunikaci, aby se probraly možnosti spolupráce. Je důležité opravdu se sejít a zkoordinovat setkání i s NNO.

Dále vstupuje do spolupráce s NNO **faktor ekonomický**, kdy chybí peníze na nabízené aktivity od NNO.

NNO napomáhají prevenci, mají na to prostor a řadu věcí si mohou připravit. Pozitivní pro učitele jsou odborné rady, které jim mohou pracovníci těchto NNO poskytnout. Negativním faktorem je, že se pracovníci v NNO často střídají.

Negativním faktorem ve spolupráci se státní správou je, že chybí zpětná vazba o intervencích v rodině zanedbávaných dětí a pracovníci městského úřadu jsou tzv. vlažní. **K větší efektivitě spolupráce by tedy přispěla zpětná vazba z městského úřadu (OSPOD) a více financí na aktivity pro děti nabízených ze stran NNO.**

Tzv. případových konferencí by se škola zúčastnila.

Mít na škole sociálního pedagoga by bylo ideální, pokud by na to měla škola peníze a prostory (samostatnou kancelář). Na takového pracovníka však nejsou peníze. V současné době je umožněno získat peníze na školního psychologa speciálního pedagoga z peněz EU pro školy, konkrétně pak z grantu Operačního programu vzdělávání pro konkurenceschopnost. Sociální pedagog je zatím hudbou budoucnosti a ZŠ Vodňanská by byla ráda kdyby měla alespoň psychologa na částečný úvazek.

Analýza a interpretace rozhovoru s ředitelkou ZŠ Vodňanská:

Také u ZŠ Vodňanské se ukázalo jako problém to, že některé děti na nemají peníze na školní aktivity. Tato škola se je snaží řešit rozhodnutím o prominutí platby za školní družinu či klub, zájmové kroužky, ale i lyžařské výcvikové kurzy, pokud děti z tzv. sociálně slabých rodin do školy přinesou potvrzení o své sociální situaci z příslušného úřadu. Pokud se však zamyslíme nad tím, že na tento úřad musí dojít rodiče zanedbávaných dětí, aby se mohlo dítě aktivit zúčastnit, tak může také dojít k tomu, že rodiče pro rozvoj svých dětí toto neučiní. Ne vždy se tak nedostatek financí na aktivitu ze strany rodiny vyřeší. Ovšem je zřejmě velmi těžké, jak posuzovat komu platbu prominout a která rodina již na tyto aktivity dětí peníze má.

Z hlediska státního sektoru se ukazují nedostatky v legislativě, kdy škola nemůže řešit časté jednodenní či dvoudenní absence dětí omluvené od rodičů. Tento problém se vyskytuje zejména u dětí, které mají výrazné potíže se školními výsledky. V tomto by dle ředitelky této školy pomohlo, kdyby byly dané zákonem omluvenky od lékaře. Mohlo by se také uvažovat o určitém kompromisu, kdy by v zákoně byl dán limit pro počet dní za pololetí, kdy by mohli rodiče absenci svých dětí omluvit sami. K legislativě se také vztahuje problém s přesuny dětí z jedné školy do druhé. V ZŠ Vodňanské se setkali i dítětem, které u nich bylo pouze dva dny.

Spolupráce s OSPOD probíhá tehdy, pokud rodina ohroženého dítěte se školou nekomunikuje, v takových případech si předávají si informace, škola pro OSPOD připravuje podklady o zanedbaných dětech, zejména pak o jejich docházce do školy. Dle ředitelky školy spolupráci se státními subjekty ovlivňují zejména legislativní faktory, kdy se „přehazuje“, kam nahlásit výchovné problémy dětí. Spolupráci se SVP Spirála v PT však ředitelka této školy neuvedla. U OSPOD se pak vyskytuje problém s koordinací intervencí, jelikož se některé věci protahují sice z kapacitních důvodů, ale práci školy to ztěžuje. Také chybí zpětná vazba o intervencích v rodině. O tzv. výchovných komisích, při kterých by byl škole sdělen postup intervencí v rodině, se ředitelka školy nezmínila.

V rámci NNO škola spolupracuje zejména s o.s. Portus Prachatice (Primární prevencí Phénix a NZDM Céčko) a o.s. KreBul, které pro školu pořádá tzv. adaptační kurzy. Pro větší spolupráci v NNO chybí dostatek peněz na nabízené aktivity.

Mít ve škole sociálního pedagoga, ředitelka považuje za ideální, ale nemá na to prostředky.

12 Závěry empirického šetření

V závěrech šetření se budeme zabývat získanými daty z analýzy dokumentů, případové studie a odpověďmi z rozhovorů s vedoucími pracovníci zkoumaných subjektů.

Odpovědi na výzkumné otázky:

1) Jaké sociální a pedagogické činnosti vybrané subjekty nabízejí a poskytují zanedbávaným dětem a jejich rodinám v rámci součinnosti vedoucí ke zlepšení situace zanedbávaných dětí?

Pracovnice **OSPOD** v Prachaticích spíše vykonávají dohled než intenzivní práci s rodinou na zlepšení výchovných postojů rodičů. Depistáže se nedělají kvůli nedostatečnému počtu pracovníků OSPOD, jenom se tzv. hasí ty nejzávažnější případy a šetří ty oznámené. Jedna pracovnice OSPOD má na starosti cca 350 rodin, resp. aktivních spisů Om a dále spisy Nom tzn. rodiny, které nejsou v PT trvale hlášeny a jsou dost často problémové.

Farní charita Prachatice poskytuje v rámci služeb Charitního domova sv. Dominika Savia pro matky s dětmi a Mostu naděje dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách základní činnosti definované v § 57 (viz. s. 115) a § 69 (viz. s. 116). Doprovodnou činností je např. poskytování krizové intervence. Z pedagogických aktivit se jedná zejména o přednášky ze strany odborníků (lékařů), individuální programy pro matky s cílem obnovení či naučení žádoucích návyků (např. péče o dítě) nebo kurzy určené pro více matek (kurz vaření). Mezi ostatní pomoc lze zařadit i materiální pomoc ve formě potravin, hygieny a oděvů.

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Céčko poskytuje sociální služby dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách § 62 (viz. s. 29). Z patnácti nabízených služeb, které jsou určeny dle doporučení České asociace streetwork a Národního vzdělávacího fondu, o.p.s. – Centra pro kvalitu a standardy v sociálních službách (viz. s. 30) jsou pro zanedbávané děti vhodné především poradenství a krizová intervence.

Krizové centrum – Centrum pomoci rodině a dětem ambulantně poskytuje odborné poradenství, informace, předání kontaktu na jiné instituce a krátkodobou terapii celé rodině či samotnému dítěti.

Základní škola Národní jako sociálně pedagogické aktivity poskytuje pro děti i rodiče konzultace ohledně výuky, zprostředkování poradenství v PPP, SVP Spirála, práci s dětmi v kolektivu třídy v rámci pravidelných třídnických hodin, zařazování osobnostně sociální výchovy či témat minimálního preventivního programu do výchovně vzdělávacích aktivit. Škole s nimi pomáhá o.s. Portus Prachatice (projekt primární prevence Phénix).

Základní škola Vodňanská poskytuje nejen zanedbávaným dětem možnost navštěvovat školní družinu a školní klub (mohou zde využít počítač i internet či tělovýchovné činnosti). Pro děti ze sociálně slabých rodin lze vydat rozhodnutí o prominutí úplaty za školní družinu či klub, zájmové kroužky i lyžařské výcvikové kurzy, pokud přinesou o své sociální situaci potvrzení z příslušného úřadu. Tyto rodiny jsou školou seznámeny s možností využití dávek mimořádné okamžité pomoci ze systému dávek hmotné nouze. Také jsou pro 4. a 6. ročníky pořádány tzv. adaptační kurzy (viz. s. 35-36) ve spolupráci s o.s. KreBul a pro 5. ročníky třídní výlet do Rakouska.

V případě potřeby je dětem přiřazen asistent pedagoga (či osobní asistent). V současné době mají na této škole tři asistenty pedagoga, kteří děti doprovází do školy, na obědy nebo výlety. Asistent pedagoga je využit mimo jiných dětí např. i u žáka s poruchami chování. Pro děti se specifickými poruchami učení, příp. poruchami chování jsou vytvářeny individuální vzdělávací plány.

Pro děti i rodiče jsou učiteli každý týden vypsány konzultační hodiny, kde mohou řešit i problémy, které zažívají doma. Nejčastěji však řeší potíže s určitými předměty. Individuální pohovory se střídají s třídními schůzkami.

Zjištění:

OSPOD, vzhledem k nedostatečné personální kapacitě, není schopno intenzivní práce se zanedbávajícími rodinami ani depistáží. Spíše vykonává nad těmito rodinami pouze dohled.

NNO poskytují základní činnosti definované pro dané typy služeb zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jsou také schopny poskytovat svým klientům krizovou intervenci. V Prachaticích jsou sociální služby nejen pro rodiny ohrožené sociálním vyloučením, ale i pro samotné děti, které potřebují oporu, kterou v rodinném zanedbávajícím prostředí nenaleznou.

Všechny sociální služby, které jsou v rodinách a dětem v PT poskytovány, mají za cíl klientům pomáhat k lepšímu zvládnutí života svých klientů. Těchto služeb (a v současné době i Sociálně aktivizační služeb pro rodiny s dětmi Rodinka – pro děti od čtyř do devíti let) může OSPOD využívat při sanaci rodin. Pouze NZDM Céčko je určeno pouze pro děti od šesti do patnácti let. NZDM Céčko však může s dítětem pracovat na zmírnění následků zanedbávání a poskytovat mu bezpečný prostor s možností bezplatného využití volnočasových aktivit. Stejně tak mohou být jeho služby prospěšné subdeprivovaným dětem z ekonomicky dobře zajištěného prostředí, na které rodiče nemají čas a dostatečně se jim nevěnují.

ZŠ Národní a ZŠ Vodňanská uvedly převážně rozdílné sociální a pedagogické aktivity pro zanedbávané děti. Ze ZŠ Vodňanské se však více vztahovaly k uvedené skupině dětí. Tak lze předpokládat, že pro tyto děti je přínosná zejména možnost navštěvovat školní družinu či klub, kdy jim může být prominuta platba, pokud na ni rodiče objektivně nemají peníze. Dále se pak může jevit jako vhodné, když je ve třídě, ve které se nachází dítě s poruchami chování, které je sekundárním projevem zanedbávání, asistent pedagoga. Také na adaptačních kurzech je možné dříve odhalit přítomnost zanedbávaného dítěte ve třídě a začít s kolektivem pracovat na jeho pozitivní přijetí do třídy. Za důležité lze považovat také zmíněné aktivity minimálního preventivního programu, o kterém se zmiňovala ředitelka ZŠ Národní a také zprostředkování poradenství v PPP a SVP. Můžeme však předpokládat, že všechny aktivity jsou na obou ZŠ.

Pokud jde o součinnost organizací, tak lze konstatovat, že subjekty vládního sektoru využívají nabídky sociálních služeb od nevládního sektoru, které mohou napomáhat zlepšení situace zanedbávaných dětí. OSPOD kooperuje s NNO zejména ve vztahu k sociální práci se zanedbávajícími rodiči, a u ZŠ se jedná o spolupráci s NNO v rámci primární prevence u dětí.

1a) **Které faktory jejich sociálně pedagogickou práci nejvíce ovlivňují?**

Dle vedoucí OSPOD práci nejvíce limituje nedostatek pracovníků. Finanční prostředky (dotace) na více pracovníků by podle jejího vyjádření byly, ale o tom kolik bude na OSPOD pracovat lidí rozhoduje samospráva. Dále práci OSPOD s rodinami ovlivňuje administrativní zatížení, častá účast u soudu, legislativa ve formě nedostatečných a nevynutitelných sankcí rodičů, kteří své povinnosti zanedbávají, a samotný osobnostní faktor rodičů zanedbávaných

dětí, kteří nepřebírají odpovědnost za řešení situace. Pro pracovníce je motivující, když chtějí rodiče spolupracovat.

U **Farní charity Prachatice** pak se jedná především o nedostatečné řešení financování sociálních služeb z dlouhodobé perspektivy tak, aby se tyto služby mohly přirozeně rozvíjet a zkvalitňovat své technické a zejména personální zázemí. FCH PT by např. potřebovala terapeuta či psychologa na část úvazku. Z právního hlediska bojuje s pověřením k výkonu SPOD, které je povinna mít, jenž však dostatečně nepostihuje její smluvní vztahy s matkami dětí. V profesní oblasti jde dále o osobnostní dispozice, které jsou u každého z pracovníků rozdílné. V morální/etické rovině velmi často řeší např. otázku hranic nastavených pravidel ve vztahu ke klientům. Všechny tyto faktory působí pozitivně i negativně, záleží na momentální situaci, ve které se jednotlivé faktory či jejich kombinace objeví.

Významným faktorem, který ovlivňuje práci **NZDM Céčko**, je stav legislativy, kdy je třeba, aby se nepřehlédly důležité změny. Při intervencích je oporou Úmluva o právech dítěte, kde jsou definovány oprávněné nároky dětí. Někdy však dochází ke střetu zákonů, viz. zákon o sociálních službách, kdy s dítětem musí být uzavřena smlouva, ale je otázkou, do jaké míry jde o právní akt, nemá-li dítě právní odpovědnost. Přejde-li však dítě s rodičem, není služba poskytována anonymně, dochází tedy k porušování jednoho z jejích základních pilířů. Proto Céčko s dětmi uzavírá ústní společnou dohodu, kterou děti potvrzují svou značkou. Dalším důležitým faktorem, který působí na činnost Céčka, je požadavek zákona o sociálních službách na standardy kvality poskytování sociálních služeb. Ten je svazující v situaci, kdy se nedostává finančních prostředků na poskytování služby. Standardy kvality umožňují novým pracovníkům učit se, přemýšlet o nich a rozvíjet je, ovšem jejich naplňování vyžaduje větší personální obsazení, což s sebou nese také náklady na mzdy. Ekonomická oblast tak omezuje kvalitu i kvantitu služeb. Na služby je potřebné mít různé zdroje financí. Částečně přispívá i výdělečná činnost zařízení, nicméně každý rok probíhá „boj“ o zdroje příjmů na činnost NZDM.

Dále práci s dětmi v Céčku významně ovlivňuje osobnostní faktor, tedy specifický výchovný styl pracovníků, který se promítá do přístupu ke klientům i k práci. Limitujícím faktorem je také nedostatek kvalitních pracovníků – mužů. Vzhledem k Vyšší odborné škole

sociální v PT, která vzdělává sociální pracovníky, tak není nouze o kvalifikované lidi, jde spíše o osobnostní předpoklady pro tuto práci jako takové.

Činnost **Krizového centra** ovlivňují časové, resp. ekonomické faktory. Z finančních důvodů je prozatím otevřeno pouze tři dny v týdnu. Negativně práci s klienty ovlivňuje to, že služba je pouze ambulantní, ne terénní, tudíž jsou omezené možnosti pomoci. Pozitivně působí, pokud je dobrá spolupráce s ostatními institucemi. Zatím v KC s cílovou skupinou ohrožených dětí a jejich rodin moc nesetkávají, pokud ano, tak velkým problémem se jeví motivace těchto klientů, kdy se často jedná o sociálně znevýhodněné osoby.

Sociálně pedagogickou práci **ZŠ Národní** ovlivňují zejména ekonomické faktory jako je placení školních akcí (např. besedy minimálního preventivního programu, lyžařský výcvikový kurz, divadlo či koncerty). Škola neoficiálně řeší, aby sociálně znevýhodněné děti nemusely tyto aktivity platit, protože na to nejsou vymezeny finanční prostředky. Otázkou je, jak má škola definovat výchovné zanedbávání, aby se výchovně zanedbaným dětem mohlo pomoci. Je složité získávat peníze na práci s těmito dětmi.

Problémem jsou rovněž u zanedbávaných dětí časté změny školy. Rodiče tak reagují ve chvíli, kdy nejsou s něčím ve škole spokojeni.

Dále negativně činnost pedagogů v této oblasti ovlivňuje to, že sociálně znevýhodněné děti vyrůstají ve složitém, nemotivujícím prostředí a spolupráce se zákonnými zástupci je velmi problematická, většinou i odmítají nabídnutou pomoc.

Sociálně pedagogické aktivity **ZŠ Vodňanské** ovlivňují rovněž především ekonomické faktory. Nemá dostatek finančních prostředků na asistenty, na odměny učitelů za ostatní činnosti, které by mohli s dětmi dělat či pro ně připravovat. Také by bylo třeba více financí na nákup materiálů a pomůcek pro děti, které potřebné pomůcky nemají.

Dalším negativním faktorem je legislativa. Z právního hlediska totiž škola nemůže se zanedbáváním dětí nic dělat, maximálně může popsat situaci OSPOD. Nelze však tlačit na rodiče z hlediska omlouvání absencí. Školský zákon totiž řeší omlouvání absencí dětí nedostatečně. Zvláště u dětí, které propadají, se často pedagogové ZŠ Vodňanské setkávají s jednodenními či dvoudenními absencemi, které mají omluvené od rodičů. S těmi pořádně nic řešit nemohou, oponují tím, že učitelům do toho nic není. Bylo by žádoucí, kdyby byly

dané zákonem omluvenky od lékařů. Existuje také právní nedostatek pro předávání informací z PPP, kam jsou rodiče s dítětem vysláni nebo, když jí rodiče odmítnou s dítětem navštívit. Toto by se mělo oznámit OSPOD.

Vážným problémem jsou také přesuny dětí ze školy do školy i např. během jednoho týdne. V některých případech dochází k tomu, že třeba týden nejsou děti hlášeny na žádné škole (mají se nahlásit do tří dnů). V minulém školním roce se v této škole setkali s tím, že u nich bylo dítě hlášeno pouze dva dny. V podobných případech to dávají na vědomí OSPOD. Zvláště v poslední době se setkávají s dětmi, které přicházejí z jiných obcí a tzv. migrují po republice. Ve školním roce 2009/2010 přibylo hodně dětí z Azylového domu Rybka v Husinci (viz. s. 65), což ZŠ Vodňanská do tohoto roku nepocítovala.

Dále do činnosti pedagogů zasahuje administrativní faktor ve vztahu podávání zpráv OSPOD a policii, kdy pak učitelé mají méně času na práci s dětmi. Také musí vypracovávat podklady k soudu o začlenění dítěte do kolektivu, jak se o ně rodiče zajímají či jakou mají docházku do školy.

Na práci se zanedbávanými dětmi má vliv rovněž osobnostní faktor učitelů, kteří nemají vlastní zkušenost se sociálně slabými rodinami a tudíž nemají pro tyto děti takové pochopení. Neumí si dobře představit jejich přirozené prostředí, ve kterém vyrůstají. Setkávání učitelů s různými typy dětí jsou však důležitá a je nutné pracovat s dětmi, dokud jsou menší. To slouží k rozvoji učitelských kompetencí v oblasti diagnostiky.

Jako negativní okolnost ovlivňující práci s dětmi v této oblasti lze tedy zařadit faktor ekonomický, právní, administrativní a osobnostní (učitelů a zanedbávajících rodičů).

Jako pozitivní faktor byly ředitelkou ZŠ Vodňanské označeny osobnosti zanedbaných dětí, jejichž prostřednictvím pedagogové získávají nové zkušenosti, rozšiřují si kompetence. Tyto děti totiž nejsou zlé, naopak jsou vděčné za pozornost, která je jim věnována, čímž mohou učitelé zažít potěšení z práce a pocit jejího smyslu. Tyto děti jsou tvárné, umí práci učitelů ocenit i zpětně. Vzhledem k přítomnosti zanedbávaných dětí ve třídě vzniká různorodý kolektiv, což je lepší pro získávání zkušeností v životě. Dle ředitelky této školy je totiž i pro ostatní děti ve třídě důležité setkávat se s takovými dětmi.

Zjištění:

Ukázalo se, že sociální a pedagogickou činnost vybraných subjektů nejvíce negativně ovlivňují ekonomické, legislativní a osobnostní faktory jednotlivých pracovníků i rodičů dětí.

U OSPOD je to zejména nedostatek pracovníků, který plyne z rozhodování samosprávy o dotacích určených na SPOD, resp. z určení počtu pracovníků. Dále administrativní zatížení a legislativa, která dostatečně nepostihuje sankce za neplnění rodičovských povinností. Dále pak osobnostní faktor rodičů, zejména malá motivovanost ke změně.

U NNO se jako velkým problémem ukazuje nedostatečné financování sociálních služeb z dlouhodobé perspektivy, což omezuje kvalitu i kvantitu poskytovaných služeb ve smyslu možnosti získat kvalitní pracovníky s vhodnými osobnostními předpoklady pro práci s danou klientelou, což by umožnilo zlepšit a časové nabídky služeb i jejich pestrosti. Dále činnost těchto NNO ovlivňuje legislativa, kdy dochází ke střetům zákonů, a tím i ke střetům zájmů při poskytování služeb. Jejich činnost pak pozitivně ovlivňuje dobrá spolupráce s ostatními institucemi.

ZŠ rovněž považují za největší problém nedostatek finančních prostředků zejména na školní aktivity pro děti, které na ně nemají peníze. V ZŠ pak ještě byly zmíněny prostředky na asistenty pedagogů nebo nákup pomůcek pro děti, kterým je rodiče nezakoupí. Rovněž i v ZŠ se ukázaly nedostatky v naší legislativě, kdy děti mohou volně přecházet mezi různými ZŠ např. i během jednoho týdne. Také bylo zmíněno, že zvláště u propadajících dětí se objevují jednodenní či dvoudenní omluvené absence od rodičů, přičemž škola nemá mechanismy, jak toto řešit. Svou roli v práci školy hraje i osobnostní faktor rodičů, ale i učitelů, kteří s rodinou přicházejí do kontaktu. Pozitivní faktorem vstupujícím do sociálně pedagogické práce ZŠ se zanedbávanými dětmi jsou osobnosti těchto dětí, které byly ředitelkou ZŠ Vodňanské označeny za tvárné a vděčné za pozornost, jež je jim věnována. Za faktor komplikující výchovně vzdělávací práci označila ředitelka také administrativní zátěž ve vztahu k vypracování zpráv či podkladů k soudu pro OSPOD.

Ovšem z hlediska práce se zanedbávanými dětmi a jejich rodinami ze strany OSPOD můžeme chápat administrativní zátěž škol ve vztahu k vypracování podkladů jako nezbytně nutnou, protože při výchovných opatřeních, která soud ukládá, je třeba, o něco se opřít.

1b) Jak lze z hlediska představitelů zkoumaných subjektů jejich sociálně pedagogickou práci se zanedbávanými dětmi zefektivnit?

Je třeba navýšení počtu pracovníků **OSPOD**. Dále by pomohla povinnost ostatních subjektů s OSPOD spolupracovat. Společné vzdělávání a pracovní setkání. Pomohlo by, aby odborníci z jiných institucí ohrožení dítěte pouze neoznamovali, ale také dávali návrhy na řešení situace dítěte. Aby byla větší zainteresovanost a iniciativa jejich povinností a zájmem. V tomto je problém spíše u státního sektoru, jako jsou malé obce, školy, lékaři. U NNO je to jiné, protože jim se dává zakázka a pak se efekt společně vyhodnocují.

K efektivnější činnosti **Farní charity Prachatice** by pomohla zejména vyšší odbornost pracovníků, kterou lze získat pouze celoživotním vzděláváním a také životními zkušenostmi. Pomocí by byla i větší spolupráce s obdobnými zařízeními, které pracují na základě stejných či podobných principů a jsou stejné velikosti (kapacity).

K vyšší efektivitě sociálně pedagogické práce v **NZDM Céčko** by pomohlo, kdyby se pracovníci tohoto zařízení nemuseli zabývat dotacemi a peníze na tuto službu by byly jisté.

Pracovnice **Krizového centra** uvedla, že se intervence se zanedbávanými dětmi či jejich rodiči dosud v KC neprobíhaly, proto na tuto otázku neodpověděla.

Aby mohla **ZŠ Národní** v této oblasti pracovat efektivněji, bylo by třeba jednoduchým způsobem získat finanční prostředky pro práci se zanedbávanými dětmi a definovat, které děti lze přesně považovat za sociálně znevýhodněné. Při jejich nežádoucích projevech ve škole by s nimi měl bezplatně pracovat školní psycholog či speciální pedagog, který by s nimi rozebral situaci a dále s nimi pracoval. Ve škole by měl mít stálé místo školní psycholog. ZŠ Národní však o finanční prostředky v rámci tzv. šablon ESF na školního psychologa žádat nebude vzhledem k tomu, že by jej potřebovala na 0,2 úvazku, a takového školního psychologa, který by byl ochoten pracovat na tento úvazek, by nesehnala. Mohla by ovšem fungovat představa, že by zřizovatel místních ZŠ (město Prachatice) dal peníze na celý úvazek pro všechny ZŠ a pro speciální školu by poskytl peníze Jihočeský kraj.

ZŠ Vodňanské by pro efektivnější práci se zanedbávanými dětmi pomohlo více peněz na aktivity a pomůcky a lepší právní úprava omluvení školní docházky. Také by pomohlo mít školního psychologa, na kterého škola nemá peníze, a těchto psychologů je k dispozici málo.

Dále by pomohlo nespolehat se na to, co rodiče dětem koupí za školní pomůcky. Ty škola nakupuje centrálně a potom vybírá peníze od rodičů, kdy je ochotna počkat s platbou třeba i do prosince či jim umožní školní pomůcky platit ve splátkách podle výplaty ze zaměstnání nebo sociálních dávek. Rodiče se tudíž nemusí starat o nákup pomůcek a děti je mohou začít používat hned v září. Tyto věci totiž děti k výuce musí mít. Také by efektivnější práci s dětmi pomohlo mít větší prostory, což opět znamená mít peníze na přestavbu pudy.

Zjištění:

K vyšší efektivitě sociálně pedagogické práci se zanedbávanými dětmi a jejich rodiči ze strany OSPOD by pomohlo zejména navýšení pracovníků, větší zainteresovanost a iniciativa ostatních subjektů, zvláště menších obcí, škol a lékařů, vzhledem k tomu, že u neziskových organizací s tímto problémem nebývá. Dále by OSPOD pomohlo, aby byla povinnost dalších subjektů, které přijdou do styku se zanedbávající rodinou, s ním spolupracovat.

Ředitelka Farní charity PT uvedla, že by jim při jejich práci pomohla vyšší odbornost pracovníků a spolupráce s obdobnými zařízeními. NZDM Céčko by nejvíce potřebovalo, aby se nemuselo zabývat dotacemi a finanční prostředky na službu by byly jisté. Pracovnice KC na tuto otázku neodpověděla, jelikož s touto cílovou skupinou ještě intervence neprobíhaly.

ZŠ by pak ocenily, kdyby bylo možno jednoduchým způsobem získat peníze na sociálně pedagogickou práci (aktivity a pomůcky) se zanedbávanými dětmi a také přesněji definovat pojem sociálně znevýhodněné dítě. Při nežádoucích projevech ve škole by se sociálně znevýhodněnými dětmi měl v rámci školy bezplatně pracovat školní psycholog nebo speciální pedagog, na které tyto školy nemají peníze. Rovněž by byla vhodná lepší právní úprava omluvení školní docházky.

2) Jakým způsobem probíhá spolupráce oddělení sociálně-právní ochrany dětí, nevládních neziskových organizací a základní škol ve městě Prachatice?

Se základními školami ze strany OSPOD spolupracují zejména kurátoři pro mládež v rámci výchovné komise. Pokud jsou ve škole aktivnější učitelky, tak společně s OSPOD navrhuje řešení i mimo výchovnou komisi, ale to je výjimečně.

S Farní charitou Prachatice – Charitním domovem sv. Dominika Savia pro matky s dětmi probíhá spolupráce tak, že pracovníce AD upozorní na rizikové matky a dokáží pak ze svých záznamů podat podrobnou zprávu, jak se matka k dítěti chová. Sociální pracovníci Mostu naděje docházejí do rodin, které jim OSPOD vytipuje. Těmto rodinám pak poskytují potravinovou, hygienickou a materiální pomoc (oblečení). Na požádání OSPOD jsou schopni i zajištění dohledu a motivace k zajištění řádné výchovy dítěte. V některých případech, kdy je třeba, aby pracovník fungoval u dítěte jako mužská autorita, s ním vyvíjí společnou aktivitu.

Kontakty na vytipované rodiny pracovníce OSPOD předává také pracovníkům Sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi Rodinka, jejíž služby jsou zaměřené spíše na dítě než na práci s rodiči. Vzhledem k tomu, že ta má omezené poskytování služby pouze pro rodiny s dětmi od čtyř do devíti let, může být veškerá činnost Mostu naděje využívána i po zahájení projektu Rodinka. Vytipované rodiny jsou většinou ze strany OSPOD upozorněny, že k nim přijde pracovník z jiné organizace.

Služeb Krizového centra OSPOD využívá v případě zanedbanosti, která přechází ve výchovné problémy, kdy doporučuje dítěti a rodině docházet do tohoto zařízení o.s. Portus Prachatice na terapii.

Spolupráce s dalšími subjekty OSPOD řeší tak, že je kontaktují buď telefonicky nebo dojdou do zařízení osobně. Pracovníci škol, lékaři atd. na OSPOD nedocházejí. Z NNO jsou ochotni na OSPOD přijít.

Farní charita Prachatice nejčastěji spolupracuje s OSPOD v PT, dále pak s Krizovým centrem, psychology a psychiatry. S OSPOD probíhá velmi úzká a dlouhodobá spolupráce založená na vzájemném partnerství. S NNO je spolupráce většinou jednorázového charakteru v rámci jednotlivých případů, vždy je nutné vyjasnit si vzájemné hranice a pravidla, což FCH PT nedělá problémy. Se ZŠ se spolupráce většinou odehrává pouze na zprostředkování kontaktu mezi matkou a školským zařízením, kam má dítě nastoupit.

Z hlediska práce se zanedbávanými dětmi **NZDM Céčko** nejvíce spolupracuje se ZŠ a OSPOD. Aby bylo možné z NZDM oslovovat dalšími subjekty (třeba i rodiči) a řešit situace dítěte, musí k tomu mít pracovníce Céčka jeho souhlas. V případě oznamovací povinnosti by pak situaci hlásili. Ve spolupráci s OSPOD by bylo nejhorší, kdyby jeho pracovníce chtěly

informace o klientovi, který již do Céčka nepřijde a tak nebude možné získat jeho souhlas, ale informace by musela být poskytnuta. Dosud však žádné úskalí nenastalo.

První setkání s OSPOD kvůli vyjasnění kompetencí v rámci práce s ohroženými dětmi proběhlo v červenci 2008, smlouva pak byla podepsána v září 2008. V březnu 2010 proběhlo setkání s OSPOD včetně kurátorů pro mládež, které svolalo NZDM Céčko kvůli vyjasnění ohlašovací povinnosti a ujasnění postupu, co je potřeba, když takové dítě přijde. OSPOD dalo NZDM dle vedoucích Céčka poměrně dost volnosti, kdy jako subjekt pověřený k výkonu SPOD, může posoudit a uznat, jestli je oznámení situace klienta vhodné či ne. Céčko má tedy dostatek prostoru pro zvážení závažnosti situace dítěte. Z tohoto setkání vyplynulo, že vše co se týče syndromu CAN, je třeba neprodleně ohlásit, ale záškoláctví, alkohol, kouření, sexualitu atd. je řešeno v NZDM. Dále Céčko s odborem sociálních věcí pořádá soutěže, také došlo k informování dětí o NZDM na příměstském táboře, na kterém jsou obvykle děti ze sociálně slabých rodin. Vedoucí NZDM hodnotí spolupráci s OSPOD jako otevřenou a příjemnou, kdy komunikace s pracovníky je velmi dobrá.

V rámci NNO Céčko spolupracuje se sesterskými projekty Mateřského centra Sluníčko a Primární prevencí Phénix (letos proběhlo metodické setkání pracovníků a beseda pro klienty o alkoholu). O.s. Prevent pro NZDM pořádá besedy o nelegálních látkách. Služba NZDM Céčko byla zmíněna v katalogu služeb, které vydalo o.s. KreBul.

Se ZŠ bylo v roce 2009 vyjednáno, že na každé místní ZŠ je nástěnka Céčka, kterou každý měsíc aktualizuje (kontakty, akce, program). Ve školním roce 2009/2010 proběhly besedy se žáky, kde jim byly podány informace o Céčku. Se ZŠ Národní NZDM spolupracuje v provozních záležitostech při mimořádných akcích, kdy využívá tělocvičnu a hřiště školy. NZDM se nachází v prostorách této ZŠ.

Céčko se také zúčastnilo Akce hudební kotel, kterou zaštitila PPP a ZŠ Vodňanská (o.s. Portus Prachatice v rámci médií na svém webu). Při této akci rovněž došlo k prezentaci Céčka a ostatních NNO. V září 2010 se Céčko zúčastnilo Rodinných sportovních dní pořádaných městem Prachatice.

Z vybraných subjektů se nejhůře spolupracovalo se ZŠ Národní kvůli provozním věcem. Tomu tak bylo než došlo k vyjasnění na jakých principech je služba NZDM Céčko postavená,

přičemž bylo nutné vysvětlit anonymitu služby, aby do prostor Céčka nechodily učitelky.

OSPOD **Krizovému centru** v PT předává klienty s rodinnými problémy, pokud hrozí odebrání dítě, jsou problematické styky jednoho z rodičů s dítětem apod.

S NNO Krizové centrum spolupracuje s o.s. Portus Prachatice (zřizovatelem) na úrovni volnočasové nabídky pro děti a mládež, pro rodiny s malými dětmi . Dále pak s občanskou poradnou o.s. KreBul při řešení občansko právních sporů a dluhového poradenství.

ZŠ pak doporučují problematickým žákům a jejich rodičům služby Krizového centra, které spolupracuje s klinickým psychologem, psychiatry atd.

ZŠ Národní v rámci práce se zanedbávanými dětmi a jinak sociálně znevýhodněnými dětmi spolupracuje s PPP, SVP Spirála, o.s. Portus Prachatice, OSPOD, Charitním domovem sv. Dominka Savia pro matky s dětmi (škola je poblíž tohoto AD), klinickým psychologem (o něco méně) a psychiatrem (spolupráce je poměrně složitá).

Nejvíce v této oblasti sociálně pedagogické práci se zanedbávanými dětmi spolupracuje s OSPOD, zejména když tyto děti nemají peníze na různé školní aktivity, obědy atd. Dále pak v případě určitého počtu neomluvených hodin, kdy na OSPOD podává hlášení. OSPOD se rovněž často zúčastňuje výchovných komisí, při kterých je řešena neomluvená školní docházka, problematické chování žáka, ničení majetku, závažné porušování školního řádu školy, zanedbání péče rodičů, posudky na děti, o kterých rozhoduje soud. Výchovné komise navrhuje škola, zúčastňují se jí školní metodik prevence, OSPOD a rodiče, pokud to situace vyžaduje je rovněž přizvána výchovná poradkyně, ředitelka, třídní učitel, kurátor pro mládež a prevenci a žák.

ZŠ Vodňanská v rámci péče o zanedbávané děti také spolupracuje zejména s OSPOD, kurátory pro mládež, policií (rovněž i v prevenci) a PPP. OSPOD si přivolává ke spolupráci, když s ní nekomunikuje rodina ohroženého dítěte. OSPOD chce po škole podklady o situace zanedbaných dětí, zvláště o jejich školní docházce. Spolupráce probíhá rovněž vzájemné předávání informací při projednávání problematických případů. Kurátoři pro mládež chtějí ze školy informace, jak se dítě zapojilo ve škole.

S NNO škola spolupracuje s o.s. Portus Prachatice (Primární prevence Phénix a NZDM Céčko), které pro školu připravuje besedy a přednášky. ZŠ Vodňanská od tohoto občanského

sdílení dostává nabídky volnočasových aktivit, které předává dětem. Některé aktivity pro základní školy připravuje o.s. Portus Prachatic v rámci aktivit města. Těch se rovněž škola zúčastňuje. Dále spolupracuje s o.s. KreBul, které pro tuto ZŠ připravuje tzv. adaptační kurzy. V poslední době také spolupracuje se sociální pracovnící Azylového domu Rybka v Husinci (Husinec je menší obec vzdálená od Prachatic cca šest kilometrů a škola se nachází v těsné blízkosti autobusového nádraží v Prachaticích).

Zjištění:

OSPOD využívá při intervencích v zanedbávajících rodinách sociálních služeb místních NNO a se souhlasem klientů od nich pak OSPOD získává zpětnou vazbu o práci s nimi. Dále OSPOD pro terénní sociální program Most naděje FCH PT a Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi Rodinka o.s. Portus PT vytipovává rodiny, které by jejich služby potřebovaly a předává na ně pracovníkům těchto NNO kontakty. Rodiny se snaží upozorňovat na to, že k nim někdo z NNO přijde. Do Krizového centra posílá na terapii zanedbávané děti, u nichž nastaly výchovné problémy. Pracovníci z NNO jsou ochotni na OSPOD docházet.

Ředitelka Farní charity Prachatic k této otázce uvedla, že s OSPOD probíhá velmi úzká a dlouhodobá spolupráce založená na vzájemném partnerství. Vedoucí NZDM Céčko označila spolupráci s OSPOD za otevřenou a příjemnou, kdy komunikace s pracovníky je velmi dobrá. Ze setkání s OSPOD kvůli vyjasnění kompetencí a ohlašovací povinnosti v roce 2010 bylo z výsledku jednání patrné, že jedná s NZDM Céčko jako se subjektem s pověřením k výkonu SPOD s respektem.

Lze tedy konstatovat, že vzájemné hodnocení spolupráce mezi OSPOD PT a NNO v PT je možné považovat za pozitivní, kdy si tyto subjekty snaží vyjít vstříc a jednají spolu na základě vzájemného partnerství a respektu. Z případové studie ovšem vyplynulo, že OSPOD při intervencích v rodině sociálních služeb NNO dostatečně nevyužívá, resp. je nekoordinuje.

Se ZŠ Národní OSPOD spolupracuje v rámci výchovných komisí, které navrhuje škola a v situacích, kdy děti nemají peníze na aktivity či obědy. ZŠ Vodňanská OSPOD kontaktuje, pokud s nimi rodina ohroženého dítěte nekomunikuje. Školy také pro OSPOD vypracovávají o dítěti vypracovávají zprávy. Pracovníci škol na OSPOD nedocházejí.

Základní školy v PT spolupracují zejména s o.s. Portus PT v rámci projektu Primární prevence Phénix a nabídek volnočasových aktivit NZDM Céčko. Céčko má ve všech školách svou nástěnku, kterou pravidelně aktualizuje. ZŠ Vodňanská spolupracuje také s o.s. KreBul, které pro školu pořádá adaptační kurzy. Tyto ZŠ dle své polohy ve městě spolupracují rovněž se sociálními pracovníci azylových domů při zprostředkování kontaktu mezi matkou a ZŠ, kam má její dítě nastoupit.

NNO mezi sebou běžně spolupracují dle povahy sociálních služeb, které poskytují.

2a) Jak je tato spolupráce ošetřena?

OSPOD má (prostřednictvím MÚ PT, odborem sociálních věcí) **uzavřeny dohody o spolupráci v rámci řešení SPOD s Farní charitou Prachatice i občanským sdružením Portus Prachatice.** Obě NNO rovněž jsou subjekty s pověřením k výkonu SPOD.

MÚ PT se v Dohodě o řešení SPOD s Farní charitou PT - Charitním domovem sv. Dominika Savia pro matky s dětmi ze dne 1. 3. 2005 zavázal, že bude poskytovat jejím pracovníkům poskytovat poradenství v sociálně-právní otázkách, jež mohou mít souvislost se SPOD. Odbor sociálních věcí zajistí dosažitelnost pracovník OSPOD ve věcech předběžných opatření ve prospěch dětí v pracovní i mimopracovní době.

Pracovníci FCH PT budou konzultovat se sociálními pracovníci OSPOD jednotlivé případy, kde jsou ohrožena či porušována práva dítěte na zdravý vývoj, řádnou výchovu či ostatní oprávněné zájmy dítěte. V případě zjištění porušování zájmu dítěte budou pracovníci FCH neprodleně informovat pracovníky OSPOD, kteří jsou oprávněni následně věc řešit.

Pracovníci FCH budou pravidelně informovat vedoucí odboru sociálních věcí o plnění resocializačního projektu u uživatelů služeb. Po ukončení pobytu klientek bude vypracována bude vypracována závěrečná zpráva a poskytnuta OSPOD.

Dne 25. 5. 2006 MÚ PT a FCH PT - terénní sociální program Most naděje uzavřeli Dohodu o spolupráci, jejímž účelem je úprava vzájemných poměrů a kompetencí partnerů. OSPOD se v dohodě zavázal k vytipování rodin z jeho klientely vhodných pro terénní sociální práci v rámci projektu Most naděje a předávání kontaktů na rodiny pracovníkům projektu. Dále k pravidelným schůzkám s pracovníky Mostu naděje a předávání informací o klientech

Mostu naděje a OSPOD tak, aby respektovaly legislativu a profesní etiku obou partnerských pracovišť. Rovněž bude pracovníkům Mostu naděje poskytovat nové informace v sociálně-právním poradenství.

FCH PT – Most naděje se v této dohodě zavázal, že po předání klientů od OSPOD bude konzultovat jednotlivé případy s OSPDO v tom případě, kde jsou ohrožena či porušována práva a zájmy dítěte (zj. zdraví a život). Bude poskytovat citlivé údaje o klientovi OSPOD pouze s jeho písemným souhlasem, vyjma ohrožení zdraví a života dítěte. Bude poskytovat informace OSPOD v případě, kdy bude zpráva nutná jako podklad pro soud či policii.

22. 2. 2008 (dva měsíce po získání pověření k výkonu SPOD) **FCH PT** vypracovala **metodiku pro pověření k výkonu SPOD pro své pracovníky** (viz. s. 117-119). V této metodice je rovněž ošetřena spolupráce s orgány zajišťujícími SPOD, zejména pak s obecními úřady obcí s rozšířenou působností. Zmiňuje se o tom, že FCH PT si jako poskytovatel sociálních služeb uvědomuje, že **pravidla služby mohou bránit bližší spolupráci s orgány SPOD. Ve střetu zájmů stojí především ochrana osobních a citlivých údajů o klientech, ke které je FCH PT vázána smluvními podmínkami a příslušnými zákony.** Pracovníci FCH PT se snaží v rámci svých možností o účinnou spolupráci tak, aby neporušovali základní lidská práva uživatelů samotných. Pracovníci prioritně ošetřují a předcházejí situacím, jež přímo ohrožují život či zdraví dítěte, a snaží se jim předcházet. Pokud však k této situaci dojde, jsou vyvázáni z povinnosti mlčenlivosti vůči uživateli služby.

S o.s. Portus Prachatice MÚ PT uzavřel dne **17. 9. 2008 Dohodu o spolupráci**, jejímž účelem je úprava vzájemných poměrů a kompetencí partnerů. Odbor sociálních věcí se v ní zavázal, že se bude podílet na společných akcích, pořádat besedy se sociálně-právní tematikou pro klienty NZDM Céčko a řešit v součinnosti s Portusem jednotlivé případy klientů na něž se vztahuje sociálně-právní ochrana dle zákona č. 359/1999 Sb., zj. § 6, odst. 1 písm. c,d,e,g.

O.s. Portus Prachatice se v dohodě zavázal, že se bude podílet na společných akcích, v rámci ohlašovací povinnosti bude nahlašovat na odbor sociálních věcí klienty, na něž se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí, a provede školení peer aktivistů včetně supervizního vedení.

Dne **8. 12. 2010** byla uzavřena **Dohoda mezi Krizovým centrem – Centrem pomoci rodině a dětem a MÚ PT, sociální odborem, OSPOD**. Tato dohoda se týká spolupráce na základě pověření k SPOD v případech klientů, na které se vztahuje toto pověření a ohledně kterých je potřebné a žádoucí spolupráce mezi OSPOD PT a KC. Tato dohoda je zároveň také metodickým postupem pro sdělování informací ze strany KC (vzhledem k mlčenlivosti na základně zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) (viz. s. 131).

Zjištění:

OSPOD má s Farní charitou Prachatice – Charitním domovem sv. Dominika Savia pro matky s dětmi a terénním sociálním programem Most naděje uzavřeny dohody o spolupráci.

FCH PT pro své pracovníky vypracovala také metodiku pro pověření k výkonu SPOD, ve které rovněž ošetřuje spolupráci s OSPOD. V té se zmiňuje o střetu zájmů při sdělování informací OSPOD z hlediska ochrany osobních a citlivých údajů klienta.

OSPOD má rovněž uzavřeny dohody o spolupráci s o.s. Portus Prachatice. S Krizovým centrem zřizovaným touto NNO pracovníce OSPOD společně vypracovaly metodický postup pro sdělování informací.

Lze tedy konstatovat, že po formální stránce je spolupráce OSPOD PT s místními NNO, které poskytují sociální služby dětem a rodinám a jsou pověřenými subjekty k výkonu SPOD, dostatečně ošetřena.

Se základními školami OSPOD formální dohody o spolupráci nemá.

2b) Které faktory hrají roli v kooperaci vybraných subjektů?

Spolupráci **OSPOD** s NNO i ZŠ ovlivňují pozitivně i negativně osobnostní faktory jednotlivých pracovníků. U NNO byly zpočátku u jednotlivých služeb potíže se sdělováním informací, ale poté, co se s OSPOD na postupu domluvili, obtíže sice ustoupily, ale stále přetrvávají tehdy, pokud do sebe zákony nezapadají, tzn. nejsou ve vztahu k dítěti sjednocené. Problém se sdělováním informací se však vyskytl v poslední době pouze jednou, kdy sociální pracovníce OSPOD dle ústní dohody dopředu nezavolaly, že do KC posílají klienta, u kterého bude třeba podepsat souhlas se sdělováním informací. Následně požadovaly po KC informaci

o práci s klientem, ale k tomu od něj nebyl podepsán souhlas. Nyní je již sepsán metodický postup, jak ošetřit, aby k tomuto problému nedocházelo. Klienti souhlas se sdělováním informací podepisují, je jim ze strany OSPOD vysvětleno, že potřebují zpětnou vazbu o tom, že se u nich situace vyvíjí dobře.

Ředitelka **Farní charity Prachatice** uvedla, že spolupráci s OSPOD ovlivňují zejména právní a etické faktory. Ovšem díky jasně vymezeným mantinelům, které každý ze subjektů má a které vyplývají z jeho cílů a metod, plní každý ze subjektů svou společenskou roli ve vztahu k cílové skupině. V tomto ohledu nelze právní a etické faktory, které FCH PT brání v některých činnostech spolupráci, chápat jako negativní. Negativním ve vztahu k legislativě vidí především neschopnost zákona jasně vymezit a definovat pojmy, resp. pojmenovat, co je již špatné a co je ještě dobré.

Pro **NZDM Céčko** je nejprve důležitá vůle klienta, která ve spolupráci s vybranými subjekty působí negativně i pozitivně, přičemž je podstatná zvláště při situaci, která není vázána oznamovací povinností. Spolupráce s vybranými subjekty neprobíhá tak úzce na to, aby mohly nastat problémy, nicméně spolupráci s nimi pozitivně ovlivňují osobnostní faktory pracovníků Odboru sociálních věcí PT, se kterými si vzájemně vycházejí vstříc.

Na spolupráci **Krizového centra** s vybranými subjekty má pozitivní vliv předem navázaná spolupráce a vyjasnění kompetencí, předávání informací o klientech atd. Negativně působí, pokud tyto instituce posílají klienty, kdy jde o jejich zakázku a ne klienta.

Dle ředitelky **ZŠ Národní** při spolupráci s jednotlivými subjekty vyplynulo, že osobní přístup jednotlivých odpovědných pracovníků je rozhodujícím faktorem. Spolupráci s nimi pozitivně ovlivňuje nasazení lidí, ochota spolupracovat v kruhu – rodič – škola – OSPOD. Negativně ji pak ovlivňuje nedostatečná informovanost pracovníků a tzv. „informační šum“.

Spolupráci s vybranými subjekty **ZŠ Vodňanské** ovlivňují zejména legislativní faktory, tzn. zákony, kdy se „přehazuje“, kam výchovné potíže s dětmi nahlásit. Z hlediska spolupráce s OSPOD je to pak časový faktor. Zdá se, že sociální pracovníce OSPOD nepracují dostatečně rychle a vyskytuje se problém s koordinací intervencí, jelikož se některé věci protahují. Lze říci, že je tomu tak z objektivních důvodů, kdy není dostatečná personální kapacita pracovníků OSPOD, nikoliv subjektivních (osobnostních), ale práci školy to ztěžuje. Z časového hlediska

chybí také dostatek času na komunikaci, aby se probraly možnosti spolupráce. Je důležité opravdu se sejít a zkoordinovat setkání i s NNO. Negativním faktorem ve spolupráci se státní správou je, že chybí zpětná vazba o intervencích v rodině zanedbávaných dětí a pracovníci městského úřadu jsou tzv. vlažní.

Dále vstupuje do spolupráce s NNO faktor ekonomický, kdy chybí peníze na nabízené aktivity od NNO. Ty napomáhají prevenci, mají na to prostor a řadu věcí si mohou připravit. Pozitivní pro učitele jsou odborné rady, které jim mohou pracovníci těchto NNO poskytnout. Negativním faktorem je, že se pracovníci v NNO často střídají.

Zjištění:

Ve spolupráci OSPOD s NNO činí v počátcích fungování jednotlivých služeb a zařízení problém sdělování informací o klientech. Nakonec se vždy podaří domluvit se na postupu, jak budou tyto informace sdělovány. OSPOD se NNO domluvil, že kromě situací vztahujících se k oznamovací povinnosti, mu budou pracovníci NNO sdělovat informace o klientovi, pokud budou mít od něj podepsán souhlas se sdělováním informací. Ten klienti podepisují, OSPOD se jim snaží vysvětlit, že potřebuje zpětnou vazbu o tom, jak se u nich situace vyvíjí. Ukázalo se, že je vhodné, když je tento postup mezi OSPOD a NNO ošetřen písemně.

Problémy vznikají vzhledem k legislativě, která není ve vztahu k dětem sjednocená.

Do spolupráce mezi Farní charitou Prachatice a OSPOD vstupují právní a etické faktory, které však nelze chápat jako negativní, vzhledem k různým společenským rolím jednotlivých subjektů. Negativně lze chápat nedostatky v legislativě, kdy není jasné pojmenováno, co je již špatné a co je ještě dobré. Můžeme říci, že právě u zanedbávání dítěte nejsou hranice špatného chování tak zřetelné jako u týrání či zneužívání dítěte.

Pro NZDM Céčko hlavní roli ve spolupráci s vybranými subjekty hraje vůle klienta, jež působí pozitivně i negativně, zvláště pak v situaci, která není vázána oznamovací povinností.

Krizové centrum považuje za pozitivní faktor, je-li spolupráce navázána dopředu, jsou-li vyjasněny kompetence a dochází-li k předávání informací o klientech. Negativně pak působí, když instituce posílají do KC klienty se svou zakázkou a nikoliv klientovo.

Ředitelka ZŠ Národní považuje za rozhodující faktor při spolupráci s ostatními subjekty

osobní přístup jednotlivých odpovědných pracovníků a jejich informovanost.

Ředitelka ZŠ Vodňanské vidí při spolupráci s OSPOD jako negativní faktor legislativu, jelikož se některé věci protahují a také osobnostností, kdy chybí zpětná vazba o intervencích v rodině zanedbávaného dítěte. Dále také ekonomický faktor, kdy nejsou peníze na nabídnuté aktivity od NNO. Pracovníci NNO mohou učitelům poskytovat odborné rady, avšak často se v NNO střídají.

Obecně tedy můžeme říci, že nejvíce negativním faktorem při vzájemné spolupráci bývá legislativa. Nicméně se ukazuje, že záleží především na osobním přístupu, jak jsou pracovníci jednotlivých subjektů se mezi sebou domluvit a respektovat zájmy druhých.

3) Jak lze zefektivnit z hlediska představitelů zkoumaných subjektů kooperaci mezi oddělením sociálně-právní ochrany dětí, nevládními neziskovými organizacemi a základními školami?

K vyšší efektivitě spolupráce **OSPOD** s NNO a ZŠ v PT by pomohla častější společná pracovní setkání, společné tvoření individuálních plánů pro zanedbávající rodiny a sjednocení legislativy tak, aby v zákonech bylo jasné, že pokud se jedná o ohrožené dítě, kterému je poskytována sociálně-právní ochrana, nenastává problém se sdělováním informací a všichni zainteresované subjekty začaly s rodinou pracovat společně.

Dle ředitelky **Farní charity Prachatice** není vzhledem k definovaným hranicím pro vzájemnou spolupráci prozatím vidět žádná bariéra. Samozřejmě zlepšovat komunikaci mezi jednotlivými subjekty je vždy žádoucí a přínosné.

V vyšší efektivitě spolupráce s vybranými subjekty by dle realizátorky projektu **NZDM Céčko** přispěly kulaté stoly (vyjasnění si kompetencí), case work, případové konference. Dále by bylo vhodné, aby se pracovníci jednotlivých zařízení vzájemně navštívili, aby věděli kam a za kým klienta posílají.

Dle pracovnice **Krizového centra** by zefektivnila kooperaci s vybranými subjekty již zmíněná předem navázaná spolupráce a vyjasnění kompetencí, ale také předávání informací o klientech atd. (poznámka: u OSPOD k tomuto následně došlo dohodou ze dne 8. 12. 2010).

K vyšší efektivitě spolupráce by dle ředitelky **ZŠ Národní** pomohla určitá pravidelnost

schůzek a u **ZŠ Vodňanské** by při spolupráci s vybranými subjekty pomohla zpětná vazba o intervencích v rodině z městského úřadu (OSPOD) a více financí na aktivity pro děti nabízených od NNO.

Zjištění:

Z hlediska představitelů zkoumaných subjektů by vyšší efektivnosti spolupráce vedlo především vyjasnění kompetencí, vzájemné navštívení se v institucích, častější a pravidelná pracovní setkání (sloužící zároveň i jako zpětná vazba), společné tvoření individuálních plánů pro zanedbávající rodiny, případové konference a sjednocení legislativy tak, aby při práci se zanedbávanými dětmi a jejich rodinami nebyl problém se sdělováním informací.

Doplňující otázka na svolávání případových konferencí:

OSPOD v Prachaticích případové konference zatím nesvolává, protože další subjekty nejsou na tento způsob práce zvyklé a nechodily by na ně ani vzhledem k tomu, že to není jejich povinnost. Pokud bude schválena novela o SPOD, bude mít OSPOD povinnost tyto konference svolávat, avšak pro ostatní subjekty bude i nadále účast dobrovolná. Tato okolnost bude podle OSPOD ztěžovat spolupráci.

Podle ředitelky **Farní charity Prachatic** by se její pracovníci případové konference aktivně zúčastnili. Sociální pracovnice **NZDM Céčko** a **Krizového centra** by se případové konference zúčastnily se souhlasem klienta. **ZŠ Národní** a **ZŠ Vodňanská** by se dle jejich ředitelek případových konferencí také zúčastnily. Tímto tak nepotvrdily předpoklad OSPOD.

Doplňující otázka na funkci sociálního pedagoga v ZŠ:

Zřízení funkce sociálního pedagoga je dle ředitelky **ZŠ Národní** málo efektivní. Úkoly spojené s touto funkcí by mohl zastávat proškolený speciální pedagog nebo školní psycholog. Právě tyto zaměstnance by škola velmi potřebovala, aby mohli řešit i jiné věci jako např. agresivitu u dětí, specifické poruchy učení apod. Na sociálního pedagoga nejsou peníze a dětí zanedbávaných není ve škole mnoho. Jako iniciátor spolupráce s místními výchovně-vzdělávacími institucemi slouží výchovný poradce. Jako organizátor volnočasových projektů

a aktivit slouží školní parlament a koordinátor (děti si určují aktivity samy). Jako mediátor je využíván ředitel PPP v PT – psycholog. Škola má dvě školní metodičky prevence (pro 1. a 2. stupeň), které zmapují předchozí školní rok a podle toho naplánují aktivity.

Podle ředitelky **ZŠ Vodňanské** by ovšem bylo ideální mít na škole sociálního pedagoga, pokud by na to měla škola peníze a prostory (samostatnou kancelář). Na takového pracovníka však nejsou peníze. V současné době je umožněno získat peníze na školního psychologa a speciálního pedagoga z peněz Evropské unie, konkrétně pak z grantu Operačního programu vzdělávání pro konkurenceschopnost. Sociální pedagog je zatím hudbou budoucnosti a ZŠ Vodňanská by byla ráda, kdyby měla alespoň psychologa na částečný úvazek.

Odpovědi ředitelek ZŠ na otázku sociálního pedagoga jsou tak diametrálně odlišné.

Závěr z hlediska cíle šetření

V závěru šetření můžeme tedy říci, že **zásadní roli v kooperaci** prachatického Oddělení sociálně-právní ochrany dětí s místními nevládními neziskovými organizacemi poskytujícími sociální služby dětem a rodinám a základními školami **hrají zejména legislativní faktory**, kdy ve vztahu k dětem není sjednocená legislativa. Zejména se pak jedná o zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Následně se vyskytuje problém ze strany NNO se sdělováním informací o klientech v případech, kdy se nejedná o oznamovací povinnost, ale OSPOD přesto potřebuje zpětnou vazbu o vývoji situace u klienta či v rodině. K tomu zároveň přistupuje rovněž etická rovina, kdy NNO musí požádat klienta o podepsání souhlasu se sdělováním informací OSPOD.

Jako další zásadní faktor vstupující do součinnosti OSPOD, NNO a ZŠ, který je nejspíše rozhodujícím, lze považovat **osobní přístup** jednotlivých pracovníků k navázané spolupráci. Ukázalo se, že záleží na dobré vůli se mezi sebou domluvit s respektem k zájmům druhých.

Kooperaci mezi vybranými subjekty lze zefektivnit tím, že mezi nimi dojde k **vyjasnění kompetencí**, které je vhodné formálně upravit. Rovněž by pomohlo **vzájemné navštívení se** v institucích, častější a **pravidelná pracovní setkání, společné tvoření individuálních plánů pro zanedbávající rodiny, svolávání případových konferencí a sjednocení legislativy**, aby při práci se zanedbávanými dětmi a jejich rodinami nebyl problém se sdělováním informací.

Odpověď na výzkumný problém, který zní:

Jaká jsou specifika spolupráce subjektů vládního a nevládního sektoru v sociální a pedagogické oblasti při řešení situace zanedbávaného dítěte a jeho rodiny a lze tuto spolupráci považovat za dostatečnou?

Efektivita kooperace vládního a nevládního sektoru v sociální a pedagogické oblasti při řešení situace zanedbávaného dítěte a jeho rodiny je především dána tím, jaké podstaty jsou subjekty, které do ní vstupují a co mohou při intervencích v zanedbávající rodině nabídnout.

Důležité je, jakou zodpovědnost každý subjekt za situaci dítěte nese, a rovněž, zda se zanedbávaným dítětem či celou rodinou pracuje na základě dobrovolnosti obou stran. V tomto se dobře doplňuje zejména činnost OSPOD a NNO. Bohužel můžeme konstatovat, že NNO, které by poskytovaly profesionální sanaci rodin není mnoho. V Prachaticích se teprve sociální služby se zaměřením na pomoc rodinám s péčí o děti rozvíjejí.

Z hlediska toho, co mohou jednotlivé subjekty nabídnout v rámci intervencí do rodiny, se ukazuje jako problém zajištění finančních prostředků na provoz poskytování služeb ze strany NNO a financování školních aktivit pro děti, které na ně nemají peníze, ze strany ZŠ. OSPOD pak nedisponuje pro intenzivní práci s rodinou dostatečným personálním zázemím, které opět nejspíše plyne z nedostatku financí. Lze tedy říci, že kooperaci vládního a nevládního sektoru lze posílit tím, že bude více finančních prostředků na intenzivnější práci s rodinou i samotným dítětem. Jedním z jejích specifíků tedy je, že není dostatek prostředků na to, aby bylo možno pracovat s rodinou natolik intenzivně, aby případné změny ve výchovných postojích rodičů a ve vývoji dítěte byly trvalé.

Za průběh součinnosti vládních a nevládních subjektů v této oblasti mají odpovědnost všichni pracovníci daných subjektů. Stěžejní zodpovědnost za situaci zanedbávaného dítěte je však na OSPOD, jehož sociální pracovníci by měli být koordinátory intervencí v jeho rodině. Dalším specifíkem této kooperace tedy je, že by měla být koordinovaná OSPOD, což nebývá v praxi vždy naplňováno.

Součástí této koordinace by mělo být svolávání případových konferencí, při kterých by se měl vytvořit individuální plán intervencí v rodině, který by koordinoval intervence v rodině

tak, aby nedocházelo např. protichůdných intervencím apod. Případové konference by měl v optimálním případě svolávat a koordinovat sociální pracovník OSPOD. V praxi se však ukázalo, že se tyto případové konference nesvolávají. Tak tomu bude nejspíše až po tom, co se v novele zákona o SPOD uloží OSPOD jako povinnost.

Mezi OSPOD a zástupci NNO dochází k vyjasňování kompetencí a uzavírání dohod o spolupráci, ve kterých jsou dány závazky obou partnerských stran. Některé z nich mají podobu metodických postupů zejména ve vztahu ke sdělování informací o klientech.

Se základními školami v Prachaticích ze strany OSPOD spolupráce formálně ošetřena není a dochází k ní spíše prostřednictvím psaní zpráv o dítěti pro OSPOD či podkladů k soudu nebo účastí OSPOD při výchovných komisích.

Kooperaci mezi jednotlivými subjekty ovlivňuje především legislativa, kdy u některých zákonů dochází k jejich střetům. Z nich nastalé střety zájmů u NNO, lze překonat dobrou vůlí odpovědných pracovníků se vzájemně domluvit na jejich řešení. V tomto jim může pomoci již zmíněné vzájemné vyjasnění kompetencí a jejich stvrzení dohodou o spolupráci s ohledem na zájmy obou stran, častá a pravidelná pracovní setkání a společné tvoření individuálních plánů intervencí v rodině zanedbávaného dítěte v rámci případových konferencí.

Na závěr lze konstatovat, že mezi OSPOD a NNO je snaha spolupracovat v zájmu dítěte a řešit vzniklé problémy dané legislativou. Z tohoto hlediska můžeme jejich součinnost vidět jako dostatečnou. Ovšem bylo by potřeba lépe koordinovat kooperaci všech subjektů, které se se zanedbávaným dítětem a jeho rodinou každodenně setkávají ve své praxi. V tomto ohledu se totiž nejeví jako dostatečná především spolupráce OSPOD se státním sektorem, jako jsou např. školy či pediatri. Hlavní nedostatek kooperace vládního a nevládního sektoru lze spatřit v tom, že se jednotliví odborníci, kteří pracují se zanedbávající rodinou, nesetkávají jako multidisciplinární tým, který by společně sestavil plán intervencí v této rodině.

Za nedostatečnou tak můžeme považovat koordinaci intervencí jednotlivých subjektů ze strany OSPOD, jehož pracovníci by měli být manažery všech intervencí v rodině.

Takto můžeme nahlížet aspoň na kooperaci vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti ve městě Prachatice. Ovšem dá se předpokládat, že podobně tomu bude i v případě jiných menších měst.

13 Diskuze

Šetření v Prachaticích v rámci tématu kooperace vládního a nevládního sektoru v oblasti péče o zanedbávané děti některé poznatky popsané v teoretické části potvrdilo, jiné nikoli.

V šetření byl potvrzen poznatek (viz. s. 38) o nedostatku sociálních služeb pro ohrožené děti a rodiny. Terénní sociální program FCH PT Most naděje, který je schopen zajistit poskytování sociálního poradenství apod. i v přilehlých regionech města, není primárně určen na pomoc zanedbávajícím rodinám prostřednictvím sociálně terapeutických, výchovně vzdělávacích a aktivizačních činností. Tzv. sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi začaly v Prachaticích působit až od ledna 2011 pod občanským sdružením Portus Prachatice. Ty jsou ovšem určeny jen pro rodiny s dětmi od čtyř do devíti let a jsou poskytovány pouze v rámci tohoto města. Znamená to, že pracovníci těchto služeb zatím nemohou vyjíždět za rodinami do přilehlých obcí, což službu značně omezuje.

Dále bylo potvrzeno, že pracovníci OSPOD pouze „hasí“ jen nejzávažnější a oznámené případy, vzhledem k tomu, že jsou zavaleni administrativou a docházením k soudům kvůli rozvodovým kauzám.

Šetřením pak nebyl nepotvrzen Matouškův poznatek (viz. s. 42), že se při koordinaci intervencí v rodině v ČR naráží na nejasné kompetence poskytovatelů služeb a také na rivalitu státních a nestátních organizací. Od publikování této poznámky (Matoušek, 2005, s. 32) však uplynulo šest let a ukázalo se, že sociální odbory pověřených obcí a NNO poskytující služby ohroženým dětem a rodinám, jsou schopny vyjasnění kompetencí a jejich zanesení do dohod o spolupráci, které jimi bývají písemně uzavírány na základě partnerského přístupu. V těchto dohodách se OSPOD s NNO pověřenými k výkonu SPOD snaží vzájemně respektovat zájmy druhého subjektu s ohledem na principy jeho působení ve společnosti.

V tomto smyslu si pak OSPOD a NNO v Prachaticích musely ujasnit, jak postupovat při sdělování informací o klientech v situacích, při kterých se nejednalo o ohlašovací povinnost, ale OSPOD informaci po NNO vyžadovalo. Tento problém společně vyřešily tím, že NNO si v těchto případech nechají podepsat od klienta souhlas se sdělením informací OSPOD.

Ze strany OSPOD v Prachaticích však dochází k neochotě koordinovat činnost všech

zúčastněných subjektů v rámci případových konferencí. To potvrzuje zkušenost Bechyňové (viz. s 42), že se případové konference v praxi příliš nevyužívají a práce s ohroženou rodinou tak bývá nedostatečně nebo málo koordinována. Vedoucí sociální pracovnice OSPOD v PT se domnívá, že vzhledem k tomu, že pracovníci škol, lékaři atd., na OSPOD nemají povinnost docházet a nejsou na to zvyklí, by případové konference podceňovali a neúčastnili by se jich.

Podle Bechyňové (2008, s. 96) je potom vhodné, v zájmu věci všechny subjekty, kteří s rodinou pracují, o pořádání případové konference informovat a dotazovat se, jestli je možné jim v průběhu konference zatelefonovat či zda chtějí posílat záznamy, konzultovat svůj názor atp. Také může pomoci nabídka svolání případové konference na jejich pracovišti, přičemž komunikace se všemi subjekty zvyšuje informovanost, angažovanost a podporuje spolupráci.

V rozhovorech uskutečněných s ředitelkami základních škol se také potvrdilo, že role sociálního pedagoga ve škole není běžná i přesto, že by bylo vhodnější, kdyby některé funkce jako např. výchovného poradce a školního metodika prevence zastával spíše zaměstnanec, jež není zároveň učitelem. V praxi to znamená, že děti nemusí hodnotit známkami a může k nim snáze zaujmout partnerský přístup.

Ředitelka jedné ze ZŠ v Prachaticích naopak sdělila, že role sociálního pedagoga (viz. s. 35) může zastávat právě výchovný poradce a školní metodik prevence, tudíž jí zřízení funkce sociálního pedagoga připadá málo efektivní. Avšak zcela opačný názor měla ředitelka druhé dotazované ZŠ, která by její zřízení považovala za ideální, pokud by na to škola měla finanční prostředky. Obě ředitelky se pak shodly v tom, že by potřebovaly ve škole na částečný úvazek školního psychologa. Na jeho zaplacení však prostředky nemají, lze je ovšem získat z grantu Evropské unie nebo by mohlo být řešením, kdyby jej zaplatil zřizovatel škol v daném městě.

V případové studii se pak ukázala zajímavá skutečnost o možnosti tzv. „internátního pobytu“ v dětském domově, který již při intervencích v zanedbávajících rodinách nelze využít (viz. s. 92). Lze se domnívat, že by tato alternativa stála za diskuzi, protože z případové studie bylo patrné, že se jevila jako velmi vhodnou intervencí v rodině, kterou se zabývala.

Z hlediska metodologie výzkumu mohlo docházet k účelovému zkreslování výpovědí jednotlivých subjektů vzhledem k tomu, že respondenti byli zároveň vedoucími vybraných institucí a věděli, že bude zřejmé, kdo na otázky o jejich spolupráci s ostatními odpovídal.

ZÁVĚR

V závěru diplomové práce můžeme konstatovat, že v oblasti péče o zanedbávané děti, že OSPOD nemá dostatek partnerů pro efektivní intervenci v rodině. Chybí dostatek sociálních služeb pro ohrožené děti a rodiny, přičemž hlavním důvodem tohoto stavu se jeví nedostatek finančních prostředků na to, aby kvalitní sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi mohly působit i v rodinách žijících v malých městech a obcích.

V Prachaticích je proto využíván terénní sociální program Most naděje Farní charity PT, který však není primárně určen pro práci s rodinou prostřednictvím sociálně terapeutických, výchovně vzdělávacích a aktivizačních činností. Taková sociální služba v tomto městě působí až od ledna 2011 a je navíc zaměřena pouze na rodiny s dětmi od čtyř do devíti let, kterým nabízí své služby jen na území města Prachatic.

Zásadní roli v součinnosti prachatického OSPOD s NNO, které poskytují sociální služby dětem a rodinám, hrají zejména legislativní faktory, kdy zákony vztahující se k dětem, nejsou sjednoceny. Předmětem diskuzí mezi OSPOD a NNO byl nesoulad zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve vztahu k povinnosti mlčenlivost poskytovatelů sociálních služeb. OSPOD a NNO byly však schopny se na předávání informací domluvit i v případě klientů, na které se vztahuje pověření k SPOD a ohledně kterých je potřebná a žádoucí spolupráce. OSPOD tak uzavřel s NNO pověřeními k výkonu SPOD dohody o spolupráci, kde jsou upraveny vzájemné kompetence partnerů.

Za další zásadní faktor vstupující do součinnosti OSPOD, NNO a ZŠ, který je nejspíše rozhodujícím, lze považovat osobní přístup jednotlivých pracovníků k navázané spolupráci. Ukázalo se, že nejvíce záleží na dobré vůli odpovědných pracovníků se mezi sebou domluvit s respektem k zájmům druhých.

Jako značně limitující se ukázala okolnost, že s každým zasahujícím subjektem, který se se zanedbávající rodinou běžně pracovně setkává, je jednáno jednotlivě, namísto aby se sešel multidisciplinární tým, který by společně zpracoval individuální plán práce s touto rodinou, přičemž koordinátorem intervencí v rodině by v optimálním případě byl pracovník OSPOD. Zde chybí vůle ke svolávání případových konferencí ve vztahu k péči o zanedbávané děti.

Kooperaci mezi OSPOD, NNO, ZŠ, ale i dalšími subjekty tedy lze zefektivnit tím, že mezi nimi dojde k vyjasnění kompetencí, které je vhodné formálně upravit, dále by potom pomohlo vzájemné navštívení se v institucích, častější a pravidelná pracovní setkání, společné tvoření individuálních plánů pro zanedbávající rodiny v rámci případových konferencí a také sjednocením legislativy a resortů, které se zabývají ohroženými dětmi.

Vhodné by byly také společné edukační aktivity, jako jsou např. společné kurzy nebo školení zaměřené na problematiku zanedbávání dětí, do kterých by bylo třeba rovněž zapojit i dětské lékaře a soudce specializované na rodinné právo. V rámci těchto aktivit by docházelo k větší informovanosti o práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami všech zainteresovaných subjektů, přičemž by se otevřel prostor i pro vzájemné poznávání a neformální komunikaci, která může posilovat dobré vztahy mezi jednotlivými odborníky.

Z hlediska práce se zanedbávanými dětmi na zmírňování důsledků zanedbávání v jejich sociální adaptaci ze strany základních škol, se ukázalo, že chybí finanční prostředky na to, aby tyto děti mohly využívat všechny aktivity, které škola nabízí, včetně těch, u kterých je potřeba finanční spoluúčast dítěte, resp. rodičů. Přitom právě u těchto dětí je vhodné, aby se účastnily preventivních akcí, jako jsou např. adaptační kurzy. Rovněž je problém se nakupováním školních pomůcek pro děti ze sociálně znevýhodňujícího prostředí. ZŠ, které byly předmětem šetření, také nemají finanční prostředky na odborné pracovníky, kteří by se zanedbávanými dětmi ve škole pracovali. Zkoumané školy by uvítali zejména školního psychologa. Sociální pedagog v těchto ZŠ zatím nepřipadá v úvahu. Z grantu Evropské unie lze získat prostředky pouze na školního psychologa nebo speciálního pedagoga.

Ukazuje se tedy, že na řadu aktivit a služeb pro ohrožené děti a rodiny nejsou finanční prostředky i přesto, že pro společnost je efektivnější preventivní řešení příčin zanedbávání než potom jeho důsledků jako je např. delikvence mládeže nebo transgenerační přenos naučeného vzorce neadekvátního rodičovského chování. Přitom se však ukazuje jako klíčové komplexní řešení situace zanedbávaného dítěte především s ohledem na jeho zájem a včasná intervence v zanedbávající rodině na základě práce multidisciplinárního týmu.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY:

Bibliografie:

- BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-86878-50-3.
- BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
- DUNOVSKÝ, J., KOVAŘÍK, J. a kol. *Sociální pediatrie*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- GJURIČOVÁ, Š., KOCOURKOVÁ, J., KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3.
- HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-751-5.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HRČKA, M. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-68-0.
- KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza depravantů*. Praha: Galén, 2006. Nové, přepracované vydání. ISBN 80-7262-410-5.
- KOVAŘÍK, J. *Posuzování potřeb ohroženého dítěte*. In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-502-8.
- KLÍMA, P., JEDLIČKA, R., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- KREJČÍŘOVÁ, D., ŘÍČAN, P. a kol. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada publishing, 2006. 4. přepracované a doplněné vydání. ISBN 80-247-1049-8.

- MAŘÍKOVÁ, H. a kol. *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-93-1.
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2003. 3. vydání. ISBN 80-7178-853-8.
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. 4. vydání. ISBN 978-80-7367-325-3.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
- MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986. ISBN neuvedeno.
- MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J. *Pozdní důsledky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: IGA MZ ČR, 1997. ISBN 80-85121-89-1.
- MATĚJČEK, Z. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených*. Jinočany: H & H Vyšehradská, 2001. 3. přepracované vydání. ISBN 80-86022-92-7.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 2. aktualizované vydání. ISBN 80-7178-771-X.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 2. rozšířené vydání. ISBN 80-85850-24-9.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
- MICHALÍK, J. a kol. *Poradenství uživatelům sociálních služeb*. Olomouc: Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených - sekce vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-903658-2-7.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

- NOVÁKOVÁ, Z. *Psychosociální síť krizového pracoviště*. In: VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2007. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-342-0.
- NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2007. 3. aktualizované vydání. ISBN 978-80-7367-267-6.
- PAJKRT, P., VRZÁČEK, P. a kol. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-353-6.
- PELECH, L., BEDNÁŘOVÁ, Z. *Slabikář sociální práce na ulici*. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-148-8.
- PILAŘ, J. *Pedagogicko-psychologické poradenství, vzdělávání a výchova dětí a mládeže se speciálními potřebami*. In KLÍMA, P., JEDLIČKA, R., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- POKORNÁ, D., MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B., TOUFAROVÁ, M. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-86131-76-4.
- POLÁČKOVÁ, V., LORENZOVÁ, J. *Specifika pomáhání v podmínkách školy*. In KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et. al. *Člověk - prostředí - výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-901896-5-2.
- PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, CH. *Neklidné dítě*. Praha: Portál, 2008. 2. vydání. ISBN 978-80-7367-351-2.
- PROVAZNÍKOVÁ, H., VANÍČKOVÁ, E., HAJD-MOUSSOVÁ, Z., *Násilí v rodině – Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-008-4.
- RACEK, J., HERZOG, A. a kol. *Kontaktní práce*. Česká asociace streetwork a Národní vzdělávací fond, o.p.s. – Centrum pro kvalitu a standardy v sociálních službách, 2007. ISBN neuvedeno.
- ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0586-9.
- ŠPATENKOVÁ, N. *Poradenství pro pozůstalé*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1740-1.

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003.

ISBN 80-86131-44-0.

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodická práce s nimi v organizacích*.

Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-514-8.

TRUBAČOVÁ, K., MACELA, M., RACEK, J. a kol. *Kontaktní práce 2010*.

Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s. ve spolupráci s Českou asociací streetwork, o.s., 2010.

ISBN: 978-80-86728-42-1

VÁGNEROVÁ, M., HAJD-MOUSSOVÁ, Z., ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*.

Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-71-84-929-4.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004.

3. rozšířené vydání. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005.

ISBN 80-246-1074-4.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Katalog:

CHANCE IN NATURE – LOCAL ACTION GROUP, *Katalog poskytovatelů sociálních služeb a doprovodných organizací v regionu místní akční skupiny Chance in Nature a ORP Prachatice*. 2008.

Zákony:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Vyhlášky:

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška č. 74/2004 Sb., o zájmovém vzdělávání

Elektronické dokumenty:

KAPLÁNEK, M. *Zážitková pedagogika a její význam ve výchově*. [www dokument].

Dostupné na: http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy

KEPKOVÁ, Michaela. *Metodické doporučení MPSV č. 2/2010 pro postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí při případové konferenci* [www dokument], MPSV.

Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9086/Metodika_pripadove_konference.pdf

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 [www dokument], MPSV. Dostupné na:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/9555/Narodni_akcni_plan.pdf

Akční plán realizace koncepce včasné péče o děti ze sociálně znevýhodňujícího prostředí.

[www dokument], MŠMT. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/akcni-plan-realizace-koncepce-vcasne-pece-o-deti-ze-socialne>

Internetové stránky:

Dětské centrum Jihočeského kraje [online]. 2010 [cit. 2011-1-4]. Dostupné na:

<http://www.dcjk.cz/>

Farní charita Prachatice [online]. 2011 [cit. 2011-1-9]. Dostupné na:

<http://prachatice.charita.cz/o-nas/>

<http://prachatice.charita.cz/charitni-domov-sv-dominika-savia-pro-matky-s-detmi/>

<http://prachatice.charita.cz/materialni-pomoc/>

<http://prachatice.charita.cz/most-nadeje/>

Fond ohrožených dětí [online]. 2011 [cit. 2011-1-7]. Dostupné na: <http://www.fod.cz/>

Jihočeský kraj, Informace pro žadatele o postupu při vydávání pověření k výkonu SPOD [online]. 2011 [cit. 2011-01-16]. Dostupné na:

[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=1218&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=1218&par[lang]=CS)

Odbor sociálních věcí Prachatice [online]. 2011 [cit. 2011-1-8]. Dostupné na:
http://mesto.prachatice.cz/n_mu_odbory.html?OdborID=7

Občanské sdružení Portus Prachatice [online]. 2011 [cit. 2011-1-5]. Dostupné na:
<http://www.portusprachatice.cz/index.php/zakladni-informace>
<http://www.portusprachatice.cz/index.php/jak-to-v-cecku-chodi/nase-sluzby>
<http://www.portusprachatice.cz/index.php/jak-to-v-cecku-chodi/tvoje-prava-v-cecku>
<http://www.portusprachatice.cz/index.php/krizove-centrum>
<http://www.portusprachatice.cz/index.php/kdo-jsme-a-pro-koho/jake-sluzby-poskytujeme>
<http://www.portusprachatice.cz/index.php/verejny-zavazek>
<http://www.portusprachatice.cz/index.php/co-vam-muzeme-nabidnout>
<http://www.portusprachatice.cz/index.php/certifikace-akreditace-poveni>

Občanské sdružení Rybka. Azylový dům pro rodiny s dětmi [online]. 2011 [cit. 2011-1-6].
Dostupné na: <http://www.rybka-az.cz/>

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze, dne.....

.....

Podpis

[illegible]